

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Rigorózní práce

Dohoda o vině a trestu

(Agreement on Guilty and Punishment)

Jan Pavel

Konzultant: doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 12. 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. prosince 2013

Mgr. Jan Pavel, B.A.(Hons), LL.M.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval mému konzultantovi doc. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky poskytnuté během uskutečněných konzultací k této rigorózní práci, dále Mgr. Janě Bílé z knihovny Ministerstva spravedlnosti ČR (IKSP) zejména za pomoc při shromažďování odborné časopisecké literatury pro tuto práci a také mé rodině, přítelkyni a přátelům, bez jejichž podpory by tato práce nevznikla.

Mgr. Jan Pavel, B.A.(Hons), LL.M.

Obsah

ÚVOD.....	6
I. OBECNÁ ČÁST	11
I.1. TRESTNÍ PRÁVO A REALIZACE TRESTNÍ SPRAVEDLNOSTI.....	11
I.1.1 ÚVODNÍ POZNÁMKY – PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÍHO PROCESU A REVIZE PROCESNÍCH NOREM	11
I.2. ALTERNATIVY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM - TZV. ODKLONY	16
I.2.1 VYMEZENÍ POJMU.....	18
I.2.2 EVROPSKÝ ROZMĚR PROCESNÍCH ALTERNATIV	22
I.2.3 FORMY PROCESNÍCH ALTERNATIV VYŘÍZENÍ TRESTNÍ VĚCI – TZV. ODKLONŮ	24
I.2.3.1 Podmíněné zastavení trestního řízení.....	27
I.2.3.1.1 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání.....	29
I.2.3.2 Narovnání.....	30
I.2.3.2.1 Odložení věci při schválení narovnání.....	32
I.2.3.3 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého.....	33
I.2.3.4 Trestní příkaz.....	34
I.2.4 SHRNUTÍ – SPOLEČNÉ PRVKY	35
I.3. DOHODA O VINĚ A TRESTU	38
I.3.1 DOHODA O VINĚ A TRESTU ANEB DO TŘETICE VŠEHO NEJLEPŠÍHO?	38
I.3.1.1 I. návrh 2005 – „Prohlášení viny a přijetí trestu“	39
I.3.2 DOHODA O VINĚ A TRESTU – DE LEGE LATA (POROVNÁNÍ S II. NÁVRHEM 2008).....	44
I.3.2.1 Přípustnost uzavření dohody o vině a trestu.....	47
I.3.2.2 Obsah dohody o vině a trestu.....	48
I.3.2.3 Přípravné řízení – postavení státního zástupce, obhajoby a poškozeného (fáze sjednání dohody o vině a trestu).....	50
I.3.2.4 Řízení před soudem – postavení státního zástupce, obhajoby a poškozeného (fáze rozhodování o dohodě o vině a trestu).....	54
I.3.3 USA	58
I.3.3.1 Prohlášení nolo contendere prohlášení Alford plea.....	63
I.3.4 ITÁLIE	64
I.3.5 SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO	65
I.3.5.1 Neuzákoněná praxe do roku 2009 - „Absprachen – konsensuales Strafverfahren“	65
I.3.5.2 Zákonná úprava procesních dohody od 4. 8. 2009.....	67
I.3.6 SLOVENSKÁ REPUBLIKA – „DOHODA O VINE A TRESTE“	68
I.3.6.1 Přípravné řízení – přípustnost, postavení stran, sjednávání dohody	69
I.3.6.2 Řízení před soudem – schválení a odmítnutí dohody, opravné prostředky.....	74
II. ZVLÁŠTNÍ ČÁST	78
II.1. DOHODA O VINĚ A TRESTU – ARGUMENTY „PRO“ A „PROTI“	78
II.1.1 ARGUMENTY PRO ZAVEDENÍ A APLIKACI DOHODY O VINĚ A TRESTU	79
II.1.2 ARGUMENTY PROTI ZAVEDENÍ A APLIKACI DOHODY O VINĚ A TRESTU	82

II.2.	PROBLÉMY VZTAHUJÍCÍ SE K OBSAHU PRÁVNÍ ÚPRAVY	85
II.2.1	NUTNÁ OBHAJOBA PŘI SJEDNÁVÁNÍ DOHODY O VINĚ A TRESTU	85
II.2.2	OMEZENÍ PŘÍPUSTNOSTI UZAVŘENÍ DOHODY O VINĚ A TRESTU A JEJÍ EFEKTIVNÍ APLIKACE	91
II.2.3	INGERENCE SOUDU PŘI SJEDNÁVÁNÍ DOHODY O VINĚ A TRESTU	96
II.2.4	PROHLÁŠENÍ VINY A DOKAZOVÁNÍ	98
II.2.5	MIMOŘÁDNÉ SNÍŽENÍ TRESTU PŘI SJEDNÁNÍ DOHODY O VINĚ A TRESTU	102
II.2.6	NÁROK NA UZAVŘENÍ DOHODY O VINĚ A TRESTU	104
II.2.7	DOHODA O VINĚ A TRESTU V ŘÍZENÍ PROTI PRÁVNICKÉ OSOBE	106
II.3.	SOCIÁLNĚ-ETICKÉ PROBLÉMY	109
II.3.1	VINA, TREST A PRÁVNÍ KVALIFIKACE JAKO PŘEDMĚT DOHODY O VINĚ A TRESTU	109
II.3.2	DOHODA O VINĚ A TRESTU A ÚČEL TRESTU	110
II.3.3	FENOMÉN TZV. KABINETNÍ JUSTICE A TZV. TŘÍDNÍ JUSTICE	114
II.4.	DOHODA O VINĚ A TRESTU A KONCEPT TZV. RESTORATIVNÍ JUSTICE	117
II.4.1	DEFINICE POJMU	118
II.4.1.1	<i>Oběť, pachatel a komunita – subjekty restorativní justice</i>	<i>120</i>
II.4.1.2	<i>Principy, pilíře a programy restorativní justice</i>	<i>123</i>
II.4.2	DOHODA O VINĚ A TRESTU Z POHLEDU PRINCIPŮ RESTORATIVNÍ JUSTICE	126
II.4.3	DOHODA O VINĚ A TRESTU VS. INSTITUT „NAROVNÁNÍ“	128
II.5.	DOHODA O VINĚ A TRESTU VS. ZÁSADY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	132
II.5.1	ZÁSADA VEŘEJNOSTI, ÚSTNOSTI A BEZPROSTŘEDNOSTI	133
II.5.2	ZÁSADA RYCHLOSTI A HOSPODÁRNOSTI	135
III. ZÁVĚR		142
RÉSUMÉ (EN)		153
RÉSUMÉ		154
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK		155
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ		156
SEZNAM TABULEK		165
SEZNAM PŘÍLOH		166
PŘÍLOHA Č. 1 – VZOR DOHODY O VINĚ A TRESTU		167

Úvod

Trestní právo procházelo v každé zemi staletým, dynamickým vývojem, kdy se formovaly právní zásady, práva obviněných, poškozených, postavení veřejných žalobců, vývojem rovněž procházely druhy trestů, s ohledem na příslušnou trestní politiku, a samozřejmě dobu aplikace norem trestního práva. Zásady trestního práva jsou potom obsahem příslušných ústavněprávních předpisů, neboť vzhledem k sankční (a také výchovné) povaze tohoto právního odvětví je zcela nezbytné trvat na bezpodmínečném respektu k právům obviněných, resp. k jejich zachování, stejně jako nezbytné dbát na důsledné dodržování zákonem stanovených procesních postupů tak, aby rovnost obviněných před trestním soudem byla nezpochybnitelná a nepříznivý právní důsledek (trest, co do druhu i výměry) pro odsouzeného pachatele právně i společensky ospravedlnitelný. V tomto ohledu je třeba si uvědomit, že aplikace trestního práva velice zásadně ovlivňuje život jak obviněného, tak i obětí a jejich rodin, což rovněž podporuje požadavek nutnosti citlivé aplikace jeho ustanovení, zejm. v případě volby vhodného druhu trestu nebo procesního postupu – odklonu.

Trestní justici je v současné době, a to zřejmě po celém světě, již tradičně vyčítáno, že není dostatečně „rychlá“, že od spáchání skutku do doby konečného rozhodnutí o něm mnohdy uplynou i roky, kdy s prodlužující se dobou se snižuje hodnota důkazů (např. svědci zapomínají, umírají), a zejména samotné trestní řízení začne poněkud postrádat onen výchovný prvek, přičemž podstatné také je, že event. poškození nebo jejich rodiny jsou frustrováni tím, že např. nebyly dosud zjištěny všechny okolnosti posuzovaného skutku, který se jich dotýká a že nedošlo k potrestání pachatele – v případě pozůstalých nadto protahující se soudní řízení nepochybně i prodlužuje jejich samotné vyrovnání se se ztrátou blízkého člověka, což může zapříčinit nenapravitelné psychické újmy. Není také žádnou novinkou, že na výše uvedené neduhy trestní justice jsou do právních řádů implementovány různé prostředky, které mají jako alternativní způsoby řešení trestní věci, nedostatky způsobené zejm. zahlceností justice alespoň částečně vyřešit.

K takovýmto alternativním způsobům řešení trestních věcí patří *tzv. odklony*, které zpravidla umožňují ukončit trestní stíhání jiným způsobem než uložením trestu, přičemž je-li nezbytné trest uložit, nabízejí se jiné, alternativní sankce, namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody. Alternativním postupem oproti běžnému trestnímu procesu je také novinka trestního práva procesního vtělená do trestního řádu jeho novelou provedenou zákonem č. 193/2012 Sb.,

s účinností od 1. 9. 2012, a to *dohoda o vině a trestu*. Povaha institutu dohody o vině a trestu byla předmětem odborné diskuse, kdy jedna část odborné veřejnosti zastává názor, že dohoda o vině a trestu je dalším *odklonem* v trestním řízení (byť je schvalována odsuzujícím rozsudkem) a část odborné veřejnosti trvá na tom, že odklonem je alternativní postup v trestním řízení, jehož cílem není uznání viny a uložení trestu. Jak bude níže rozebráno (blíže viz čl. I.2.1) a odůvodněno, pro účely této práce vycházíme z teorie, že *odklonem* je i taková varianta, která není standardním trestním procesem, ale končí formálním uznáním viny a uložením trestu,¹ tj. tedy z teorie, že i dohoda o vině a trestu je dalším z odklonů v trestním právu procesním.

Seznámení s institutem dohody o vině a trestu je tedy věnována tato rigorózní práce. Jak bude mnohokrát popsáno níže, cílem zákonodárce při konstrukci české obdoby jinak tradičně anglosaského konceptu dohodovacího řízení bylo zejména zjednodušení a zrychlení trestního procesu, neboť dle jeho závěru v současné době právní úprava nevyužívá všech možností, aby obviněnému zajistila v plném rozsahu právo na rychlý a spravedlivý proces.² Zákonodárce v důvodové zprávě poukazuje na tradiční problém průtahů v řízení a jako příklad protikladu tohoto stavu uvádí právě systémy *common law*, kde dle jeho názoru dochází k průtahům v řízení poměrně vzácně.³ Přes jistě legitimní potřebu zajistit průběh trestního řízení tak, aby byla zajištěna „rychlá“ spravedlnost, je otázka, zda je dohoda o vině a trestu tím správným nástrojem, jak tohoto stavu dosáhnout. Nepochybně každý zákonodárce, když se inspiruje právními instituty jiných právních řádů, tyto přizpůsobuje potřebě vlastního právního prostředí, ovšem ne vždy je to tak úplně možné beztoho, aniž by současně nedošlo k popření mnohdy zcela základních principů, na kterých je systém vystavěn. Dohoda o vině a trestu je obecně konceptem anglosaským, je tedy produktem právní kultury od tuzemské v principu odlišné, přičemž aby mohl v takovýchto odlišných podmínkách efektivně fungovat, bylo nezbytné poněkud přehlédnout tradiční představu o trestním procesu, jak jej známe ve standardní podobě. Tato situace samozřejmě vyvolala v odborné veřejnosti velmi kontroverzní postoje, kdy zastánci vzniku tohoto právního institutu argumentovali tím, že díky dohodovaci řízení podpoří aktivitu procesních stran, zjednoduší řízení, zejména pokud jde o dokazování, že trestní řízení bude tedy hospodárné a zároveň efektivní a v neposlední řadě, že přijetí dohody o vině a trestu je odrazem přeměny společnosti na společnost *dialogu*.⁴ Odpůrci zavedení dohod o vině a trestu naproti tomu argumentovali, že zejména otázka viny a trestu nemůže být předmětem jakékoli dohody, že o

¹ Ibid., str. 120 a násl.

² Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 28 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

³ Ibid.

⁴ blíže viz čl. II.1.1 této práce

věrohodnosti doznání s ohledem na možný kalkul je možné dosti pochybovat, nebo také, že se díky „dohodnutému“ trestu vytrácí jeho etický rozměr, a konečně, že aplikací tohoto institutu dochází k masivní kolizi s řadou tradičních zásad trestního práva, jako je zásada materiální pravdy, volného hodnocení důkazů, veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. Je zcela zřejmé, že argumenty zastánců i odpůrců dohody o vině a trestu jsou velice silné. Český zákonodárce si nadto výrazně přizpůsobil koncept dohody o vině a trestu své představě a pro její aplikaci stanovil pro ni jinak nikoli tradiční podmínky, které, mám za to, oprávněně vzbuzují rozpaky nad tím, zda právě tato česká modifikace nebude sama svému hlavnímu cíli, tj. rychlosti řízení, překážkou, uvážíme-li, např. že sjednávání dohody o vině a trestu je případem nutné obhajoby (která vyžaduje náklady na obhájce a jistý čas na jeho ustavení), že ji lze uzavřít např. ve zkráceném přípravném řízení (které může sjednávání dohody o vině a trestu paradoxně prodloužit) a na druhou stranu ji nelze uzavřít po tom, co bylo zahájeno hlavní líčení ve věci atd. Pokud se potom podíváme do vlastní účinné právní úpravy dohody o vině a trestu, nelze si nevšimnout řady dalších prvků, které by mohly působit proti efektivitě dohodovacího řízení – zejména skutečnost, jakým způsobem může soud účinně zasáhnout do sjednávání obsahu dohody, dále také, že není upravena otázka mimořádného snížení trestu v případě sjednání dohody coby motivační prvek pro obviněného apod. Sporných otázek vyvstává v souvislosti s dohodou o vině a trestu tedy celá řada a právě těmito otázkami se budeme zabývat ve zvláštní části této práce.

Otázka, zda má být ten či onen právní institut součástí právního řádu, přes veškeré výše uvedené, v této práci rozebrané, námitky, je otázka nikoli právní, ale politická – jde tedy o představu, jaké trestní právo chceme mít a co od něj očekáváme. Obecně panuje shoda jistě na tom, že by bylo vhodné poskytnout justici takové prostředky a zázemí, aby se její činnost zrychlila. Rovněž také panuje shoda na tom, že trestní řízení a ev. uložený trest by měl pachatele odradit od dalšího páchání trestné činnosti, a v neposlední řadě, že poškozenému by mělo být dáno více prostoru v rámci procesních alternativ, je-li to možné, aby se aktivně zapojil do řízení a dosáhl svého zadostiučinění, aniž by nezbytně muselo dojít k uložení trestu, nebo by mohlo být užito některého z alternativních trestů, ev. trestu mimořádně sníženého. To, co tedy chceme od trestní justice je, aby fungovala efektivně. Základní otázkou, k aplikaci dohody o vině a trestu za současných podmínek a současně i v této práci řešeným problémem je, **zda má dohoda o vině a trestu potenciál vyhovět na ni kladeným cílům**, tj. obecně zrychlit a zjednodušit trestní řízení, **za současného udržení kvality trestního procesu a zejména zajištění dosažení účelu trestního řízení a trestu**. Zrychlení a zjednodušení řízení totiž nemůže být samoučel, musí to

být ta výhoda, kterou jiný způsob řešení trestní věci má přinést za současného udržení běžného standardu. Skutečnost, zda je či není nástroj v rámci trestního řízení efektivní, je samozřejmě podmíněna tím, zda je v praxi užíván, zda je (ten či onen) institut pro pachatele, státního zástupce, poškozeného a vlastně i pro samotný trestní soud náležitě atraktivní (z hlediska pachatele – vyhnout se vysokému trestu a stigmatizace, z hlediska poškozeného – náhrada škody, zadostiučinění, z hlediska státního zástupce a soudu – rychlost vyřízení věci, nenákladnost) a také zda má náležitě výchovný efekt pro pachatele a společnost a satisfakční efekt pro poškozeného. *Efektivní* je pak ten institut, který je užíván a naplňuje svůj smysl (bez ohledu na to zda smyslem je trest, nebo jeho neuložení, či splnění jiného závazku) a zároveň nekoliduje zásadním způsobem s ostatními instituty plnícími stejný nebo podobný účel a základními zásadami, které ovládají trestní řízení nebo nepřiměřeně neovlivňuje rozhodování pachatelů, státních zástupců nebo soudu. Samozřejmě aplikace jakéhokoli prostředku trestního práva je dále významně ovlivněna tím, kdo jej aplikuje. Otázka postupu státního zástupce a trestního soudu je proto zcela zásadní.

Co je tedy smyslem a cílem této rigorózní práce – v první řadě vymezení obecné teorie týkající odklonů v trestním řízení, zevrubně potom teorie o institutu dohody o vině a trestu a srovnání tohoto institutu s instituty obdobnými aplikovanými v zahraničí – k rozkrytí odpovědí na otázku možné efektivity dopomohou též statistické údaje, které budou rovněž představeny a vyhodnoceny v relevantních kapitolách této rigorózní práce. Aby bylo možné alespoň částečně posoudit hledisko efektivity dohody o vině a trestu, bude nutné identifikovat:

- jak, kým, kdy a na koho je institut aplikován,
- jakým způsobem a ev. proč koliduje nebo ovlivňuje jiné právní instituty nebo koliduje se základními principy řízení,
- jaký vliv má aplikace dohody o vině a trestu – na poškozeného, na pachatele,
- jaký vliv má neúspěšné dohodovací řízení na další průběh trestního řízení

Výstupem provedených analýz by mohlo být alespoň částečné zodpovězení otázek odpovídajících specifikaci řešeného problému a příslušné návrhy *de lege ferenda* (příkladmo vyčteno – ostatní otázky a *de lege ferenda* návrhy – viz příslušné kapitoly zvláštní části této práce):

- ***Má dohoda o vině a trestu své místo v českém trestním procesu? A pokud ano, nemělo by dojít k rozšíření podmínek pro sjednávání dohody o vině a trestu po vzoru USA nebo Itálie?***

- *Mělo by být posíleno postavení poškozeného při aplikaci dohody o vině a trestu ve smyslu restorativní justice?*
- *Lze říci, že dohoda o vině a trestu se bude potýkat se stejnými aplikačními obtížemi jako institut „narovnání“?*

S ohledem na právnické zaměření rigorózní práce a v souladu s výzkumnými problémy, jak byly specifikovány výše, bude výzkum, svojí povahou **kvalitativní**. Otázkou zde tedy budou základy zkoumaných jevů (právních institutů), jejich smysl, souvislosti, působící vlivy apod. Výzkum bude dále **exogenního typu** – v práci budou analyzovány právní normy vztahující se k trestnímu právu, a to zvenčí – autor práce není účastníkem zkoumaných vztahů, ani autorem zkoumaných právních norem. Základní metodou aplikovanou v rigorózní práci bude **analýza**, a to analýza právních textů – **zdrojů informací** (právních norem) zejm. českého a vybraných vnitrostátních právních úprav zejm. evropských států a USA, odborné knižní a časopisecké literatury ke zvolenému tématu a právnímu odvětví. Pokud jde o subkategorie analýzy, bude využita analýza:

- **relační (vztahová)** – zkoumající existenci vztahů mezi zkoumanými jevy a jejich ev. vztahovou závislost – např. aplikace dohody o vině a trestu nebo odklonů obecně a pokles délky trestního stíhání,
- **systémová** – předmětem této práce je nepochybně systém – analýza tedy bude též systémová, bude zde systém definován, zkoumány jeho vlastnosti,
- **kauzální** – zkoumá vliv vnějšího prostředí, budou zkoumány příčiny a účinky zjištěných jevů a právních úprav či rozhodovací praxe – např. společenský vývoj apod.,
- **komparatistická** – práce bude rovněž srovnávat vnitrostátní právní úpravy zejm. evropských států a USA.

Z metod srovnávací právní vědy bude použita **metoda synchronní** (tj. porovnání aplikace stejných institutů v různém právním prostředí – např. aplikace dohody o vině a trestu v ČR a na Slovensku, v USA, nebo např. v Itálii) a dále **metoda diachronní** (tj. srovnáním v časové ose – tato metoda bude použita v částech, které možnost použití této metody umožňují, tj. v čase zaznamenaly určitý vývoj (tři návrhy konceptu dohodovacího řízení v ČR).

I. OBECNÁ ČÁST

I.1. Trestní právo a realizace trestní spravedlnosti

I.1.1 Úvodní poznámky – právní úprava trestního procesu a revize procesních norem

Úvodem této práce a současně i úvodem této její obecné části je třeba se zabývat, než se dostaneme k samotné podstatě institutu dohody o vině a trestu, důvody a způsoby, jakými dochází ke změnám právních úprav trestního procesu. Skutečnost, že Česká republika je s určitými specifiky řazena mezi země s kontinentální právní kulturou není třeba dále rozvádět, nicméně i přes, řekl bych, staletí formující se kontinentální právní tradici lze ve snaze zákonodárce reagovat na nové typy situací a vztahů ve společnosti vysledovat jistý příklon k právním institutům přiléhajícím spíše právní kultuře anglosaské. K těmto institutům patří i dohoda o vině a trestu. Důvody zákonodárce ke kodifikaci zde netradičních právních prostředků pro řešení určitých typů společenských konfliktů snadno zjistíme z důvodových zpráv,⁵ kde snad v každé se dočteme, že „platná právní úprava nevyužívá všech možností, aby zajistila obviněnému v plném rozsahu právo na *rychlý a spravedlivý proces*“, a to vše s odkazem na čl. 6 EÚLP, dle kterého má každý právo, aby v jeho věci bylo rozhodnuto *spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě*, a to nestranným a nezávislým soudem zřízeným zákonem. Zákonodárce potom např. v důvodové zprávě k jedné z novel trestního řádu uvádí, že *rychlost řízení podmiňuje jeho spravedlivý charakter* s tím, že naopak jeho zdlouhavost vede k oslabení hodnoty důkazů a přispívá k nejistotě obviněného i poškozeného o výsledku řízení.⁶ V tomto smyslu bych rád jen ve zmínce předběhl výklad ve zvláštní části této práce věnující se vztahu zásad trestního práva a dohody o vině a trestu – předně zásada rychlosti řízení není v obecné rovně vůdčím principem trestního řízení, dle mého názoru má tato zásada demonstrovat pouze ambici trestního práva reagovat na pachatelem vyvolaný společenský konflikt v takovém časovém rámci, aby i v době rozhodnutí o věci trestní řízení splňovalo veškeré své cíle, totiž nelze tuto zásadu vykládat tak, že jen rychlé řízení je spravedlivé. Zcela nepochybně je zapotřebí určitá časová prodleva od spáchání skutku, a to zejm. pro účely spolehlivého zjištění a popsání skutku, zajištění potřebných

⁵ viz např. Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 6 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>; Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 9 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

⁶ Ibid.

důkazů apod. Tento proces přípravy a jeho délka, prověřování atd. je přece v jistém smyslu i pojistkou toho, že pro určitý skutek je trestně stíhána ta správná osoba, resp. skutečný pachatel. Obviněnému potom jako protiváha rychlého řízení, musí být dán prostor na přípravu obhajoby (čl. 6 odst. 3 EÚLP). Zákodárce dále poměrně obecně uvádí, že pomalý výkon spravedlnosti je v současné době tím nejzávažnějším problémem justice ve většině států Rady Evropy.⁷ Je skutečně otázkou, jaké má potom zákonodárce představy o tom, v jakém časovém horizontu by ideálně mělo trestní řízení pravomocně končit. Vzhledem k tomu, že způsobů, kterými lze trestní řízení skončit je celá řada, a proto je komplikované říci, zda skutečně pravidelně dochází nebo nedochází k průtahům v řízení, nicméně dovolu mi použít trochy statistický dat – z níže uvedené tabulky jednoznačně plyne, že průměrná délka trestního řízení od jeho zahájení po jeho pravomocné skončení má sestupnou tendenci již řadu let. Nevnímám proto obavu zákonodárce za natolik naléhavou, neboť současný trend jde spíše směrem ke zkracování trestního procesu.

Tabulka č. 1 – Průměrná délka trestního řízení v ČR

	2008	2009	2010	2011	2012
Průměrná délka trestního řízení – ve dnech/ČR	319,39	301,47	214,58	267,67	248,37
Změna v % oproti předešlému roku	-	- 5,94 %	- 40,49 %	+ 19,83 %	-7,77%

zdroj dat: Česká statistický úřad⁸ (tabulka vytvořena autorem práce)

K výše uvedeným datům bych jen rád doplnil, že oproti roku 2008 se zkrátila délka trestního řízení bezmála o jednu třetinu (přesně o 28,59 %), tj. za pět let, a to s přihlédnutím k tomu, že ve sledovaném období došlo k přijetí nového trestního zákoníku, který zavedl řadu nových skutkových podstat a řadu již dříve existujících rozšířil. V tomto smyslu stojí rovněž za zmínku, jak se vyvíjel nápad nových trestních věcí:

Tabulka č. 2 – Vývoj nápadu trestní věci na státní zastupitelství v ČR

	2008	2009	2010	2011	2012
Nápad nových věcí, SZ/rok	76033	56322	51778	51750	43734
Změna v % oproti předešlému roku	-	-35 %	-8,78 %	-0,05 %	-18,33 %

zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR⁹ (tabulka vytvořena autorem práce)

⁷ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 9 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

⁸ Český statistický úřad - statistiky 27. SOUDNICTVÍ, KRIMINALITA, NEHODY – dostupné na - http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/0001-12-r_2012-2700

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že i nápad trestních věcí za posledních pět let výrazně klesl, a to v porovnání s rokem 2008 o téměř polovinu (přesně o 42,48 %). S ohledem na uvedená statistická data lze spíše usuzovat a pozitivní vývoj a vzhledem k nové hmotněprávní úpravě trestního práva je nadále trvajícím sestupný trend nápadu věcí, s ohledem na novou kriminalizaci v trestním zákoníku, až překvapivý. V tomto ohledu jsou potom velice pozoruhodné proklamace zákonodárce o tom, že cílem moderního trestního práva je postupná dekriminalizace a depenalizace určitých jednání, a to v zájmu odbřemenění trestní justice, když posléze dojde k přijetí již zmíněného trestního zákoníku, který podstatným způsobem rozšířil podmínky trestní odpovědnosti a obohatil hmotné trestní právo o řadu nových skutkových podstat a mnohým stávajícím se dostalo patřičného rozšíření. S ohledem na tuto skutečnost je potom obava ze zahlcení justice reálná v případě, že do budoucna nebude v moci aparátu justice (který ale nebyl odpovídajícím způsobem rozšířen přímo úměrně rostoucímu počtu jejich úkolů) nápad nových trestních věcí v uspokojivé době pokrýt.¹⁰

Nabízí se zde také otázka, do jaké míry je ze strany zákonodárce respektována zásada *subsidiarity trestní represe*, resp. aplikace trestního práva jako *ultima ratio*. Výše jsme si tedy nastínili dle zákonodárce ten nejzásadnější problém, který by měl současné procesní trestní právo sužovat, tj. pomalou spravedlnost. Dle Jelínka se pak říká pomalé spravedlnosti *odmítnutá spravedlnost*.¹¹ Jelínek však vzápětí dodává, že opakem průtahů v řízení jsou *unáhlená řízení*, kdy sama rychlost procesu jde na úkor jeho kvality.¹² Dovolte mi však jednu poznámku k oné identifikaci problémů v justici – skutečnost, že řízení před soudem (nejen v trestních věcech) obvykle není to z těch nejrychlejších, je obecnou pravdou, která platí desítky let. Problém tedy je buď v tom, jaké právo se aplikuje (nadbytečné úkony, zbytečně dlouhé procesní lhůty, široký rozsah kriminalizace) nebo kdo a kolik osob jej aplikuje, resp. neaplikuje a aplikovat má. Pokud jde o obsah právních norem, lze problém vyřešit jednoduše novou právní úpravou, je-li však problém v tom, kdo jej aplikuje, nezbyvá, než se zamyslet nad velikostí justičního aparátu či efektivností rozdělení činnosti mezi jednotlivé jeho zaměstnance a zejm. potom mezi soudce. Český zákonodárce, vzhledem k obsahu posledních novel trestního řádu, dospěl patrně k závěru, že problémy, které současnou justici „zmítají“, vyvěrají z nedostatků v právní úpravě, když

⁹ InfoData – Ministerstvo spravedlnosti ČR – data viz přehledy – výkaz o agendě trestní – dostupné na - <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnich-zastupitelstvi.html>

¹⁰ Musil, J. Rychlost trestního řízení, Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám, Praha : ASPI, 2008

¹¹ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení – balance a perspektivy, Kriminální č. 4/2008, str. 1 (příspěvek) – (cit. 9.11.2013) – dostupné na - <http://www.mvcr.cz/clanek/zasada-rychlosti-trestniho-rizeni-balance-a-perspektivy.aspx>

¹² Ibid.

svými několika posledními novelami uvedl v život např. institut „dohody o vině a trestu“, „spolupracujícího obviněného“ nebo po rakouském vzoru odklonů upravil nové podmínky pro „podmíněné zastavení trestního stíhání“,^{13,14} a to vše s nadějí, že právě tyto instituty budou tím, co trestní proces revitalizuje a zefektivní.

Dle věcného záměru trestního řádu zveřejněného Ministerstvem spravedlnosti ČR, který schválila vláda v roce 2008, a k jehož postupnému naplňování dochází doposud, jsou kladeny cíle:

- a) **zrychlení a zjednodušení** trestního řízení,
- b) **posílení práva obětí** trestného činu, zejména pokud jde o jejich ochranu v průběhu řízení a právo na informovanost,
- c) **výrazné zvýšení aktivity procesních stran** před soudem.¹⁵

Prostředky, kterými chce vláda tohoto stavu dosáhnout, jsou:

- d) institut tzv. *korunního svědka a spolupracujícího obviněného*
- e) institut ***dohody o vině a trestu***
- f) institut ***soukromé žaloby***
- g) institut ***subsidiární žaloby***
- h) doplnění stávajících odklonů o odklon v podobě ***podmíněného zastavení trestního řízení s dohledem probačního úředníka***.¹⁶

Jak již bylo v tomto článku již několikrát konstatováno, dohoda o vině a trestu, stejně jako institut spolupracujícího obviněného již český právní řád zná¹⁷ – působí samozřejmě rozpaky, do jaké míry jsou, resp. nejsou tyto instituty, které měly „ozdravit“ českou trestní justici užívány a do jaké míry je tedy naplňováno jejich poslání, nicméně otázka způsobu aplikace v poměru s očekávaným efektem bude rovněž předmětem následující analýzy ve zvláštní části této práce. Konečně, k paletě v tuto chvíli jen plánovaných „záchranných“ prostředků trestní justice přibyl institut *soukromé žaloby* – má se jednat o prostředek řešení situace, kdy veřejný zájem na stíhání

¹³ novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb.

¹⁴ k rakouské právní úpravě odklonů v trestním řízení viz blíže např. Ščerba, F. Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 12/2010, str. 24 - 37

¹⁵ Ministerstvo spravedlnosti ČR – Věcný záměr trestního řádu – dostupné na - <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Institut spolupracujícího obviněného byl vtělen do trestního řádu provedenou zákonem č. 41/2009 Sb. – blíže k institutu spolupracujícího obviněného viz např. Nett, A. Spolupracující obviněný – přínosy a rizika nové právní úpravy, Dny práva 2012, 1. ed., Brno : Masaryk University, 2010 – dostupné na - http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Nett_Alexandr.pdf

pachatele ustupuje zájmu soukromému. Žalobu by bylo možné užít např. v případě trestného činu pomluvy nebo poškozování věřitele.¹⁸ Poškozený bude tedy ten, kdo iniciuje trestní řízení a na podkladě jehož žaloby bude trestní řízení před soudem vedeno. Naproti tomu *subsidiární žaloba*, jako druhý dosud nezmíněný plánovaný institut trestního procesního práva je postavena na právu poškozeného domáhat se žalobou u trestního soudu projednání trestní věci, ale až v případě, že státní zástupce odložil věc nebo trestní stíhání bylo zastaveno pro nedostatek veřejného zájmu.¹⁹ Pro účely úvah nad prostředky racionalizace trestní justice jsou soukromá i subsidiární žaloba velice atraktivními, neboť v zásadě bud' zužují okruh věcí, kterými je státní zástupce povinen se zabývat, tj. dochází k zužování jeho agendy – na druhé straně je třeba si však uvědomit, že iniciace trestního procesu před soudem podáním státního zástupce má smysl zejm. s ohledem na kvalifikovanost takového podání, na rozdíl od soukromých žalobců, kteří by mohli svými nekvalifikovanými, a věřím, že i mnohdy zcela nedůvodnými podáními trestní justici, nebojím se říci, až paralyzovat. Konečně, jistá obdoba zásahu poškozeného do průběhu trestního stíhání je ukotvena v podobě institutu souhlasu poškozeného,²⁰ kdy v případech některých trestných činů musí poškozený s trestním stíháním pachatele souhlasit, přičemž je ale současně zachována profesionalita ze strany veřejné žaloby – tj. zůstává zde filtr neodůvodněných podání v osobě státního zástupce.

¹⁸ blíže viz např. Gřivna, T. Soukromá a subsidiární žaloba, Sborník 41: Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy), Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, str. 30 a násl.

¹⁹ Ibid.

²⁰ viz ust. §§ 163 – 163a TŘ

I.2. Alternativy trestního řízení před soudem - tzv. odklony

Cílem této kapitoly je položit stručný teoretický základ materie týkající se alternativ vyřízení trestní věci, které současné trestní právo v České republice vymezuje. Vzhledem k tomu, že institut „dohody o vině a trestu“ zná české trestní právo jen pár měsíců a všehovšudy do dnes je známo, že byla dohoda o vině a trestu chválena toliko v jednotkách či několika desítkách případů, je třeba vycházet z jiných alternativ – *odklonů v trestním řízení*, jejichž stručné vymezení lze využít jako výchozí rámec (zejm. z pohledu aplikovaných principů) pro následující kapitoly, zabývající se již výhradně institutem dohody o vině a trestu.

Jak již bylo v této práci zdůrazněno, standardní trestní proces je vysoce formalizované a zásadami protkané řízení, kdy tato jeho povaha je výsledkem po století zkoušených právních zásad a postupů řešení trestních věcí. Vývojem společnosti, resp. nutností reagovat revizemi právní úpravy na nové typy možného škodlivého jednání, dochází k zahlcování trestní justice a jejímu postupnému paralyzování v důsledku mohutného nápadu trestních věcí. Zákonodárce se sice ve snaze pružně reagovat na nové výzvy snažil vytvářet nové skutkové podstaty a kriminalizovat řadu jednání mající škodlivý efekt, nicméně ne zcela důsledně se takto staví k systému, který má procesně toto reprobované jednání postihovat. Neustálé rozšiřování trestní agendy a s tím rostoucí počet (i opakovaně) trestně stíhaných pachatelů jen podporuje skepsi nad účinností systému trestů a zejm. pak smyslu trestu odnětí svobody. Obecně je problémem každé trestní justice tzv. bagatelní kriminalita, resp. její nekončící množství - masová kriminalita, jako jsou např. trestné činy v dopravě nebo jisté formy majetkové trestné činnosti. Nadto rozvojem integrace evropských států dochází též k nárůstu kriminality s přeshraničním (či mezinárodním) prvkem – v tomto případě jde o natolik závažnou agendu, že je zcela nezbytné jí primárně věnovat dostupné kapacity (obchod s drogami, terorismus apod.). Čelit takovýmto hrozbám však vyžaduje mohutný aparát, který svým pohotovým jednáním bude efektivní chod trestní justice zajišťovat – v tomto smyslu se objevují požadavky, které by zdánlivě mohly stávající problém řešit, a to zvýšení počtu soudců nebo administrativního aparátu, který mají soudy k dispozici, neboť soudci jsou mnohdy zavaleni administrativními úkony, jejichž povaha neodpovídá jejich poslání. Toto řešení však „naráží“ na rozpočtové možnosti resortu spravedlnosti a politickou situaci, kdy po celém světě dochází k významnému omezování, možná „racionalizaci“, nákladů na chod státní administrativy. Záleží zde tedy na přístupu k řešení tohoto, již možná i dlouhodobého, a nikoli ojedinělého, problému. Budeme-li tvrdošíjnými zastánci nutnosti respektovat bezvýjimečně standardní proces se všemi jeho formalitami, tj. i s tím, že všechny

věci musejí být projednání před soudem, nezbyvá, než řešení představující navyšování počtu policistů, státních zástupců a soudců, což nepochybně rozpočet státu nebývale zatíží.²¹ Na druhé straně je zde úvaha směřující k redukci právem reprobovaného chování, a totiž dekriminalizace, tj. vyjmutí řekněme méně závažných typů jednání z trestního postihu zcela nebo ev. jejich přesunutí do prostředí správního trestání. V případě České republiky, ale i v řadě jiných evropských států dochází spíše k rozšiřování trestní odpovědnosti, tj. nárůstu nových a nových skutkových podstat, a to v duchu nutnosti reagovat na nové hrozby – např. kyberkriminalita, hospodářská kriminalita apod. V neposlední řadě je možné vydat se cestou *trestně-procesního řešení*, a to v podobě pravomoci státních zástupců (prokurátorů) věc rozhodnout bez účasti soudu, aniž by bylo explicitně rozhodnuto o vině a trestu, přestože by s ohledem na stav přípravného řízení tak rozhodnuto být mohlo a za jiných okolností také bylo. Příkladem zde může být např. právní úprava Švédského nebo Nizozemského království, kde z důvodu neexistence veřejného zájmu na trestním stíhání pachatele, je možné trestní stíhání zastavit²² – zde je patrná významná odchylka od zásady, že o vině a trestu rozhoduje soud. Do popředí tedy vyvstává *princip racionalizace*, který je postaven na rychlejším, méně nákladném vyřešení trestní věci, za současného zachování základních trestních zásad (mnohdy však lze o tomto s úspěchem pochybovat – k tomu viz II.6. této práce). Obvykle je však výrazem „*racionalizace trestní justice*“ formování určitých *zjednodušených řízení mimo hlavní líčení* – jako např. řízení o dohodě o vině a trestu nebo rozhodnutí formou trestního příkazu.²³

V neposlední řadě je zde nutné doplnit notoricky známou skutečnost, a totiž, že trestní právo je ovládáno zásadou *ultima ratio* a zní vyvstávající *zásadou subsidiarity trestní represe*,²⁴ dle které mají být prostředky státního donucení trestního práva užívány pouze tehdy, není-li k dispozici jiné efektivní řešení. Již pouhé respektování této zásady ze strany zákonodárců by trestní justici významně ulehčilo, s ohledem na již zmíněný trend rozšiřování trestní odpovědnosti prostřednictvím stále narůstajícího množství skutkových podstat ve zvláštní části trestního zákoníku. Cestou k odbřemenění justice a k možná též efektivnějšímu naplňování smyslu trestního práva nabízí právě tzv. *odklony a alternativy*, které umožňují ukončit trestní stíhání jiným způsobem než uložením trestu, přičemž je-li nezbytné trest uložit, nabízejí se jiné,

²¹ k tomu např. Jehle, J., M. The function of Public Prosecution within the Criminal Justice System, in Jehle, J., M., Wade, M. Coping with Overloaded Criminal Justice System, The Rise of Prosecutorial Power Across Europe, Berlin 2006, str. 5 – 6; shodně také Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha : C. H. Beck, 2000, str. 5

²² Zila, J. The Prosecution Service Function within the Sweedish Criminal Justice System, in Jehle, J., M., Wade, M. Coping with Overloaded Criminal Justice System, The Rise of Prosecutorial Power Across Europe, Berlin 2006, str. 285 a násl.

²³ srov. také Klátik, J. Odklon v trestnom konaní jako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti, Právny obzor, č. 1/2007, str. 53- 54

²⁴ též princip *ultima ratio* - Musil, J. Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe? Kriminalistika č. 3/2007

alternativní sankce, namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody. V tomto smyslu je velice patrný vliv myšlenkového proudu popsaného níže, a totiž *restorativní justice*,²⁵ tj. snaha o přispění ke znovuoobnovení trestným činem narušeného vztahu mezi pachatelem, obětí a komunitou (společností).

1.2.1 Vymezení pojmu

V první řadě je třeba říci, že pojem „*odklon*“ jako mnohovýznamový pojem v trestním řízení není nijak legálně definován v trestním řádu. Ščerba²⁶ dokonce poukazuje na to, že neexistuje dokonce ani přesné teoretické vymezení jeho konceptu, ani není k dispozici jeho vědecky přesná definice. V tomto ohledu však není předmětem rozporu odborné veřejnosti skutečnost, že odklony v trestním řízení jsou formou alternativního řešení trestních věcí²⁷, tj. jsou *alternativami v oblasti trestního práva procesního*.²⁸ Smyslem alternativ trestně procesního charakteru je potom samozřejmě zvýšení kapacity justičního systému, snížení počtu trestních věcí (dekriminalizace, depenalizace, možnosti odklonů, ukládání alternativních trestů), a konečně zkrácení doby projednávání trestních věcí před soudy.²⁹

A nyní je zde namísto si položit otázku, proč vlastně alternativy řešení trestních věcí nacházíme? Který z výše uvedených prvků v praxi převažuje? Máme zájem na spravedlivém procesu a alternativy odstraňují tvrdost zákona v možnosti individuálního přístupu k pachateli? Nebo se snažíme jen co nejvíce „ulevit“ soudům a státní pokladně, která tyto řízení „sponzoruje“? Není jednoduché poměřit důvody, pro které „odklony“ vznikly, přesto mám za to, že tyto odpovědi mají zásadní význam, zejm. pak v diskusi o aplikaci institutu „dohody o vině a trestu“ s ohledem na základní principy trestního práva, které tato dohoda (stejně jako i ostatní odklony) prolamuje. Jinak řečeno, lze zde rozvíjet teorie o tom, že alternativy jsou produktem moderní společnosti – tj. společnosti dialogu, která je schopna i trestní věci řešit mimo běžné trestní řízení, obávám se však, že takto jednoduché to nebude, uvažíme-li, kromě jiných, např. otázku korupce (do rukou státní zástupců, někde prokurátorů atd., je pak často soustředěna

²⁵ viz čl. II.5. této práce

²⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní, 5. vyd., Praha : Linde Praha, a.s., 2007, str. 646

²⁷ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha : C. H. Beck, 2000, str. 18–21

²⁸ Je nutno odlišovat trestně procesní alternativy od hmotněprávních – k tomu např. Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky, Praha : C. H. Beck, 2005, str. 236–244. - Hmotněprávní alternativy se dále dělí na alternativní tresty a alternativy k potrestání (tj. institut upuštění od potrestání a institut podmíněného upuštění od potrestání).

²⁹ Palovský, T. K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 3/2007, str. 24; shodně také Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha : C. H. Beck, 2000

moc, se kterou zachází obvykle neveřejně při neformálním jednání), nebo dále pak otázku zásad trestního řízení (tj. do jaké míry jsme ochotni a schopni se efektivně odklonit od obvyklého trestního řízení tak, aby to přineslo kýžený výsledek, resp. kolik zásad jsme schopni prolomit a přehlédnout tak, aby zůstalo zachováno právo na spravedlivý proces) atd.. V následujících odstavcích se tedy pokusím k těmto položeným otázkám vyjádřit v souvislostech.

Definici „odklonu“ potom podávají, kromě jiného, závěry XIII. mezinárodního kongresu trestního práva Mezinárodní asociace pro trestní právo (AIDP³⁰) v Káhiře.³¹ Kongres definoval odklon následovně:

„Odklon je každá odchylka z obvyklého postupu v trestním řízení před odsouzením (odsuzujícím rozsudkem). Prostý odklon představuje jednostranné rozhodnutí o ukončení vyšetřování nebo trestního řízení před rozsudkem. Zahrnuje jak činnost orgánů veřejné moci (ale i jiných zařízení), která vykonávají sociální kontrolu mimo systém trestní justice, tak výkon pravomoci policejních orgánů či orgánů žaloby, spočívající ve „zřeknutí se“ stíhání, a rovněž alternativní procesní postupy místo trestního stíhání, k nimž dá justiční orgán souhlas. Odklon s intervencí je stejný způsob ukončení trestního řízení, svázaný ovšem s tím, že dojde k vyřešení vzniklého společenského konfliktu např. skrze resocializační, terapeutické, výchovné metody, či pomocí odškodnění nebo obdobného narovnání.“³²

Shodně se závěry AIDP definoval odklon Suchý, podle něhož odklon představuje alternativu trestního řízení před soudem, kdy je preferováno neformální vyřízení trestní věci mimosoudními prostředky před standardním trestním procesem.³³ Suchý dále rozlišuje tři základní typy odklonu (shodně se závěrem AIDP):

1. **prostý odklon** - upuštění od trestního stíhání bez návaznosti na splnění určitých podmínek, a tedy bez dalších následků pro pachatele trestného činu, jde o stav konečný,
2. **podmíněné upuštění od trestního stíhání (odklon podmíněný)** – zde však trestní odpovědnost nezaniká - je zde totiž stanovena zkušební

³⁰ Association Internationale de Droit Pénal

³¹ závěry XIII. mezinárodního kongresu trestního práva Mezinárodní asociace pro trestní právo – detailně popsáno v Palovský, T. Inicativy mezinárodních organizací k odklonům v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 9/2010, str. 10 - 16

³² Ibid., str. 14 – 15; shodně také Nezkusil, J. Odklon v trestním řízení, Karlovarská právní revue č. 2/2005, str. 33 - 62; Nezkusil, J. Probace, mediace a odklon v trestním řízení, Karlovarská právní revue č. 1/2007, str. 1 - 20

³³ Suchý, O. Odklon v trestním řízení, Právník č. 3/1991, str. 248 - 255

doba, po kterou musí pachatel vyhovět zákonným podmínkám. Pákou na pachatele je pak hrozba v možnosti pokračovat v trestním stíhání.

3. **odklon se společenskou intervencí** - případy zahrnující *nestíhání, resp. upuštění od stíhání*, po němž následuje určitý druh společenské intervence (např. projednání věci mimosoudním orgánem, komisí, léčení apod.). Při použití odklonu se společenskou intervencí dojde k přetransformování trestní odpovědnosti v jiný typ odpovědnosti (společensko-morální apod.).³⁴

Kongres AIDP v Káhiře se dále usnesl na stanovisku k řízení o odklonu, když konstatoval, že: *„Řízení o odklonu stojí na zásadě legality a jejím promítnutí v tom kterém právním systému. Zásady řízení o odklonu musí zahrnovat nejen souhlas obviněného, ale rovněž souhlas orgánů činných v trestním řízení s takovým ukončením řízení. Zainteresované osoby se musí na procesu účastnit, což jim umožní i lepší zvládnutí následků trestného činu.“*³⁵ Z uvedené pojetí řízení o odklonu je patrné, že odklon nebyl chápán jako výjimka z jinak obecně platné zásady legality, nadto je zřejmé, toto pojetí odklonu vychází z principů restorativní justice, s ohledem na požadavek aktivní účasti *zainteresovaných osob*, který mi jsou nepochybně pachatel, poškozený (oběť) a komunita (společnost). Abychom doplnili významné závěry z kongresu AIDP v Káhiře, je třeba uvést, že kongres spatřoval v *odklonech* zejm. možnost zabránění zvyšování počtu odsouzených, zmírňování nepříznivých účinků kriminality a zejm. možnost k překonání krize v oblasti trestání tím, že budou k dispozici vhodné alternativní reakce na trestné činy.³⁶ Kongres dále došel k následujícím závěrům, že:

1. *odklon je přiměřenou reakcí v případech, kdy chybí veřejný zájem na stíhání a kde se namísto účinků odsouzení a potrestání očekává vyšší preventivní a resocializační účinek,*
2. *odklon přispívá ke zmírnění nadbytečné stigmatizace odsouzených,*
3. *trestní sankce obecně nevedou k narovnání konfliktu,*
4. *volba trestu či odklonu nesmí být odvislá od technických otázek množství věcí, snížení nápadu je vedlejším efektem – přímým efektem je snížená nákladů soudů, další náklady však u odklonů s intervencí vznikají jiným subjektům,*
5. *vhodné případy pro použití odklonu, jsou trestní věci mládeže*

³⁴ Ibid., str. str. 248–255

³⁵ Palovský, T. Iniciativy mezinárodních organizací k odklonům v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 9/2010, str. 16

³⁶ Ibid., str. 16

6. *nelze paušálně vyloučit odklon u recidivistů, rozhodující musí být okolnosti případu a vhodnost odklonu,*
7. *od odklonu by mělo být upuštěno, pokud by důvěra společnosti v systém trestní justice měla být díky neodsouzení pachatele snížena,*
8. *je nutné při aplikaci odklonu souladně propojit zásadu rovnosti před zákonem a zásadu individualizace s tím, že u bagatelních deliktů by mělo být rozhodování směřováno k naplnění rovnosti, u složitých trestních věcí k naplnění individualizace reakce,*
9. *odklon s intervencí předpokládá souhlas pachatele a dostatečné důkazy o jeho vině, zde by také měla existovat hrozba obnovení řízení, pokud pachatel nedodrží podmínky odklonu,*
10. *prostý odklon nevyžaduje zatímní stanovení viny,*
11. *úspěšný odklon by měl zakládat překážku rei iudicatae s tím, že oběti musí být zachováno právo vyvolat civilní řízení ve věci náhrady škody, pokud by požadavek poškozeného nebyl uspokojen v rámci odklonu.³⁷*

Je třeba v tomto smyslu doplnit, že pojem *odklon* lze vnímat jednak jako *odklon od standardního trestního procesu* a jednak jako *odklon od stíhání*,³⁸ první pojetí odklonu však v názorech odborné veřejnosti převažuje.³⁹ Pokud jde pak o samotnou definici odklonu, tak např. podle *Netta* znamená odklon omezení státního monopolu stíhat trestné činy, ať již jde o omezení dané zákonem, či omezení z vůle stíhajícího orgánu. Dle jeho názoru jde o nástroj depenalizace.⁴⁰ *Kuchta* potom uvádí, že v českém prostředí se ustaluje pojetí odklonu jako alternativy k soudnímu projednání věci.⁴¹ *Dolenský* vnímá odklon jako „*odchýlení od normálního průběhu trestního stíhání, jež zpravidla vyústí do odsuzujícího rozsudku, tj. vůbec mimosoudní vyřízení věci nebo takové řízení, třebas s ingerencí soudu, jež nedopěje k vyslovení viny.*“⁴² Konečně, podle *Šámala* odklony představují akceptaci principu omezené opportunity v systému, přiklání se k totožnosti pojmů *odklon* a *zjednodušená forma trestního řízení*,⁴³ s tím, že však pojem odklon nelze považovat odklonění mimo trestní řízení, resp. že odklon nesmí

³⁷ Ibid., str. 15 - 16

³⁸ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha : C. H. Beck, 2000, str. 16

³⁹ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A. K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo č. 1/1997, str. 2 a násl.

⁴⁰ Nett, A. K odklonu v trestním řízení, Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1994, str. 171 a násl.

⁴¹ Kuchta, J., Zezulová, J. K vybraným problémům alternativních způsobů trestního řízení v trestním právu, Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1997, str. 553 a násl.

⁴² Dolenský, A. O novele trestního řádu 1995, Bulletin Advokacie č. 8/1995, str. 17

⁴³ Šámal, P. Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversions) de lege ferenda, Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1994, str. 120 a násl.

vylučovat alternativní použití standardního trestního procesu. Šámal nakonec za odklony považuje (zcela odlišně od Dolenského) i takovou variantu, která není standardním trestním procesem, ale končí formálním uznáním viny a uložením trestu⁴⁴

I.2.2 Evropský rozměr procesních alternativ

Otázkou odklonů v trestním řízení a vůbec prostředky racionalizace trestního práva se zabývají mezinárodní organizace jako OSN nebo Rada Evropy již řadu let.⁴⁵ Během této doby byla přijata řada úmluv a doporučení, tj. zejména tzv. *soft law*, k otázkám zlepšování postavení obětí trestných činů, jejich odškodňování, dodržování lidských práv, trestnímu soudnictví ve věcech mládeže, zacházení s pachateli, věznění apod.

V rámci OSN spadá výše nastíněná problematika pod Kongres OSN o prevenci zločinnosti a zacházení⁴⁶ s pachateli, který je v dikci Úřadu OSN pro drogy a zločinnost⁴⁷ a Komise pro prevenci zločinnosti a trestní justici.⁴⁸ Z produkce OSN k dané problematice lze uvést⁴⁹ např.:

- *Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci*,⁵⁰
- *Minimální standardy OSN pro provádění soudnictví nad mládeží*, tzv. *Pekingská pravidla*,⁵¹
- *Minimální standardy OSN pro opatření nespojená s trestem vězení*, tzv. *Tokijská pravidla*,⁵²
- *Vídeňská deklarace o kriminalitě a spravedlnosti: Vstříc výzvě 21. století*,⁵³
- *Základní principy použití programů restorativní justice*⁵⁴

⁴⁴ Ibid., str. 120 a násl.

⁴⁵ viz např. Boledovičová, L. Trestněprávní alternativy v právních nástrojích OSN a Rady Evropy, COFOLA 2011: The Conference Proceedings, 1. edition, Brno : Masaryk University, 2011 – (cit. 30.3.2013) – dostupné na - http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2011/files/normotvorba/Boledovicova_Lucie_5847.pdf; shodně také Klátík, J. Koncepcia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike, Justičná revue č. 1/2008, str. 73 - 85

⁴⁶ UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders

⁴⁷ UN Office on Drugs and Crime

⁴⁸ Commission on Crime Prevention and Criminal Justice

⁴⁹ bližší rozvedení problematiky též Boledovičová, L. Trestněprávní alternativy v právních nástrojích OSN a Rady Evropy, COFOLA 2011: The Conference Proceedings, 1. edition, Brno : Masaryk University, 2011 – (cit. 30.3.2013) – dostupné na - http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2011/files/normotvorba/Boledovicova_Lucie_5847.pdf

⁵⁰ Rezoluce Valného shromáždění OSN 40/34 ze dne 29.11.1985 – 7. Kongres, Miláno 1985 – je zde uveden požadavek na vytvoření soudních a správních mechanismů, které umožní obětem trestných činů získat odškodnění takovými postupy, které jsou rychlé, spravedlivé, nenákladné a dostupné. Rezoluce rovněž požaduje vytvoření takové právní úpravy, která stanoví jako alternativu k potrestání odškodnění obětí. – viz také Palovský, T. Iniciativy mezinárodních organizací k odklonům v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 9/2010, str. 11

⁵¹ Rezoluce Valného shromáždění OSN 40/33 ze dne 29. 11. 1985 – 7. Kongres, Miláno 1985 – obsahují požadavek, aby standardem ve věcech mladistvých nebyl běžný trestní proces, ale aby bylo využíváno odklonů – za podmínky souhlasu pachatele, jeho zástupce a v případech méně závažných. – viz také Ibid., str. 11

⁵² Rezoluce Valného shromáždění OSN 45/110 ze dne 14. 12. 1990

⁵³ Rezoluce Valného shromáždění OSN 55/59 ze dne 4. 12. 2000 – 10. kongres, Vídeň 2000 – rezoluce se týká pravidel a principů restorativní justice a mediace.

Pokud jde o *soft law* z produkce Rady Evropy, tak ve smyslu rozebíraného tématu má zcela zásadní význam *Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18* přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17. 9. 1987, týkající se *zjednodušeného trestního řízení*.⁵⁵ Doporučení definuje pět forem vyřizování trestních věcí:

- *princip oportunitý* trestního stíhání (podmíněné zastavení trestního stíhání nebo podmíněné odložení věci),
- *zkrácené (sumární) řízení, narovnání (mediace) a zjednodušené řízení* v méně závažných věcech vzhledem k okolnostem případu (tj. písemné řízení provedené soudním orgánem bez ústního jednání a končící rozhodnutím podobným rozsudku, jakým je např. trestní příkaz),
- *zjednodušení řádného soudního řízení (uznání viny „guilty plea“ a dohadvací řízení)*, přičemž podstatou je, že obviněný za stanovených podmínek uzná svou vinu a vzdá se práva na projednání věci v hlavním líčení. Základem dohadvacího řízení (*plea bargaining*) je jednání o vině mezi veřejným žalobcem a obviněným, který je zastoupený právním zástupcem - advokátem.⁵⁶

Zastavení řízení nebo se jeho zřeknutí ze strany státního zástupce (veřejné žaloby) má dle doporučení reflektovat veřejný zájem na potrestání, resp. na otázkách s tímto zájmem spojených, jako je *osobnost obviněného, druh a výše trestu (hrozící), účinky rozsudku na pachatele, postavení oběti*.⁵⁷ Odstoupení od stíhání, resp. rozhodnutí o něm, nesmí být dle doporučení považováno za odsuzující rozsudek (zakládá však překážku *rei iudicatae*), je třeba k němu souhlasu obviněného, lze jej spojit s varováním, napomenutím nebo podmínit splněním určitých podmínek.^{58,59}

Dále je zde *Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 k postavení oběti v systému trestního práva a řízení*. Výstupem tohoto doporučení je, kromě jiného, konstatování, že základní funkcí trestního spravedlnosti musí být uspokojení potřeb a ochrana zájmů obětí trestných činů – a následné doporučení členským státům zkoumat možnosti mediací a narovnání.⁶⁰ Další *Doporučení*

⁵⁴ Rezoluce ECOSOC 2002/12 ze dne 24. 7. 2002

⁵⁵ Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice, Praha : C. H. Beck, 2007, str. 47 - 48

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ viz také Palovský, T. Iniciativy mezinárodních organizací k odklonům v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 9/2010, str. 13

⁵⁸ Ibid., str. 13

⁵⁹ Takovýto model odklonů (odstoupení od trestního stíhání s uložením povinnosti nebo zkušební doby) je upraven v trestním řádu Rakouska – blíže k tomu viz Ščerba, F. Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 12/2010, str. 24 - 37

⁶⁰ Palovský, T. Iniciativy mezinárodních organizací k odklonům v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 9/2010, str. 13

Rady Evropy se týká např. mediace v trestních věcech⁶¹ nebo společenských reakcí na kriminalitu mládeže.⁶²

Za velice podstatné pro zpracovávané téma, je třeba potom považovat závěry, již blíže uvedené v článku této práce zabývajícíím se „*pojmem odklonu*“, a totiž závěry XIII. Kongresu AIDP v Káhiře.⁶³

1.2.3 Formy procesních alternativ vyřízení trestní věci – tzv. odklonů

Při vědomí toho, že v současnosti není až tak všeobecně ostrý názor, co se má chápat pod pojmem odklon a vycházejí z výše podaných definic a odborné literatury, lze se zcela ztotožnit s názorem⁶⁴, dle kterého lze *pod pojem odklon* v českém trestním právu procesním (v současnosti platném) subsumovat:⁶⁵

1) Standardní odklony

- podmíněné zastavení trestního stíhání,
- narovnání

2) Odklony ve zkráceném řízení

- odložení věci při schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení,
- podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení,

3) Odklon v případě trestní věci mládeže

- odstoupení od trestního stíhání mladistvého,⁶⁶

⁶¹ Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, Strasbourg: Council of Europe, Committee of Ministers, 1999

⁶² Recommendation No. R (87) 20 of the Committee of Ministers to member States on social reactions to juvenile delinquency, Strasbourg: Council of Europe, Committee of Ministers, 1987

⁶³ viz čl. 2.1 této práce – „vymezení pojmu (odklon)“

⁶⁴ např. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, 3. vyd., Praha : C. H. Beck, 2007, str. 832; nebo také Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A. K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo č. 1/1997, str. 4 a násl.; k dohodě o vině a trestu – Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., Poslanecká sněmovna PČR, sněmovní tisk č. 510/0 – dostupné z (cit. 5. 4. 2013) - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>; ve výctu odklonů neuvádí trestní příkaz (a tedy ani dohodu o vině trestu, neboť v tu dobu nebyla součástí právního řádu) Šabata, K. Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 4/2005, str. 5 a násl.

⁶⁵ rozčlenění dle autora této práce

⁶⁶ K tomuto institutu nutno doplnit, že někteří autoři jej za odklon v trestním řízení nepovažují. Kladně se k této věci vyjádřil např. A. Sotolář (Sotolář, A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, Trestněprávní revue č. 6/2004, str. 169), negativně naopak třeba prof. Císařová (Císařová, D. Několik drobných podnětů a úvah v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu, Státní zastupitelství č. 6/2007).

4) Alternativní druh řízení (odklon), jehož výsledkem je vyslovení viny a uložení trestu

- trestní příkaz,⁶⁷ a
- dohoda o vině a trestu.

K poslednímu ze jmenovaných případů nutno doplnit, jak jsem již předeslal výše, že stejně jako u dohody o vině a trestu, není některými autory k odklonům trestní příkaz řazen s tím, že se jedná o *pouhý nástroj zrychlení trestního řízení*.⁶⁸ Pro ospravedlnění celého předešlého výkladu proto musím konstatovat, že se tímto názorem neztotožňuji, neboť mám za to, že odklon je třeba vidět i v širším jeho smyslu, totiž nejen v případech, kdy dojde k zastavení trestního stíhání nebo narovnání (i když narovnání někteří autoři spatřují jako alternativu trestu⁶⁹) či snad odstoupení od trestního stíhání mladistvého, ale také v případech, kdy je vina vyslovena a trest uložen nebo vina uznána a výše trestu „dohodnuta“, a následně trest uložen – odklon tedy spatřuji též v „jiném“ procesním postupu, než „obvyklém“, jehož aplikace je odůvodněna splněním zákonem stanovených podmínek, kdy výsledkem je rovněž vyslovení viny či její uznání a uložení trestu nebo ochranného opatření jako ve standardním trestním procesu, avšak má zásadně *fakultativní povahu*. Samozřejmě, je zde zcela patrný rozdíl (v platném právu) mezi trestním příkazem (ev. dohodou o vině a trestu) a ostatními formami odklonů, a to zejm. v tom, že je zde explicitně vyslovena vina a uložen trest, přesto myslím, že toto zařazení je otázkou uchopení a výkladu pojmu „odklon“ a také schopnostmi toho, kdo pojem interpretuje, přičemž, jak již bylo vzpomínáno, v odborné veřejnosti o tomto shoda nepanuje. Tím ale na druhou stranu nechci vyvolat mylný dojem, že s aplikací všech výše popsaných odklonů, resp. jejich zařazení do českého právního řádu zcela bezvýhradně souhlasím.

Pro takový systémový přehled stojí a čistě ze zajímavosti lze uvést, že trestní řád, od doby svého vzniku byl již více jak osmdesátkrát měněn, tj. více jak osmdesát novel a zákonů a ústavní nálezů vyformovalo trestní řád do dnešní podoby. Pravda, pokud bychom se podívaly na původní koncept trestního řádu a současné právní instituty, které nově obsahuje, lze možná i s úspěchem namítat, že zejména na jisté anglosaské prvky tento kodex zcela připraven není. Pokud jde potom

⁶⁷ Ani v tomto případě není mezi odbornou veřejností jednotný názor na to, zda počítat i trestní příkaz k odklonům (viz níže) – jak již bylo uvedeno výše, trestní příkaz nezařazuje k odklonům např. Šabata, K. Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 4/2005, str. 5 a násl.; k odklonům naopak slovenská literatura řadí tzv. trestný rozkaz, tj. zcela obdobný institut českému pojetí trestního příkazu – viz. např. Klátik, J. Odklon v trestnom konaní jako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti, Právný obzor č. 1/2007, str. 59 – Klátik k odklonům řadí též dohodu o vině a trestu.

⁶⁸ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

⁶⁹ Suchý, O. Odklon v trestním řízení, Právník č. 3/1991, str. 248–255

o jednotlivé odklony, tak institut **trestního příkazu** byl úplně původně vtělen do trestního řádu novelou provedenou zák. č. 48/1973 Sb. s tím, že byl současně i jediným odklonem, který trestní právo procesní znalo – původně byl vytvořen pro řešení *přečinů* dosud netrestaných pachatelů. Novela trestního řádu provedená zák. č. 178/1990 Sb., však tento institut zrušila, aby další novela (zák. č. 292/1993 Sb.) jej zase zavedla. Zák. č. 178/1990 Sb., dále do trestního řádu vtělil další institut, jenž je některými autory⁷⁰ považován za *odklon*, a totiž *trestní stíhání se souhlasem poškozeného*. Konečně zák. č. 292/1993 Sb. upravil jako možnost odklonu *pilíř současných odklonů*, a to **podmíněné zastavení trestního stíhání**. Druhý z hlavních pilířů odklonů, však ke škodě poškozených, pachatelů i státních zástupců, užívaný velmi sporadicky, je **narovnání**, zavedené do trestního řádu zák. č. 152/1995 Sb. – zde lze hovořit o jediném pravém restorativním prvku, který trestní řád doposud má, neboť jeho nezbytnou podmínkou aplikace je souhlas poškozeného, což je však zároveň jedním z hlavních důvodů jeho natolik málo frekventované aplikace. V roce 2004, přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“)⁷¹ došlo k rozšíření počtu odklonů o institut **odstoupení od trestního stíhání**, který byl vystavěn na zásadách restorativní justice – ZSVM je postaven na užívání alternativ k ukládání trestních opatření vč. odklonů v trestním řízení a směřování řízení k obnovení narušených vztahů. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 283/2004 Sb., potom upravila instituty aplikované ve zkráceném přípravném řízení, a to **podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odložení věci za současného schválení narovnání**. No a konečně, zák. č. 193/2012 Sb., s účinností od 1. 9. 2012, byl okruh odklonů rozšířen o anglosaský trestně procesní institut užívaný hojně především v USA, avšak již nikoli krátkou dobu též např. na Slovenku, ve Španělsku, Itálii nebo v Německu, a to **dohoda o vině a trestu**.

Tedy, v souladu s výše uvedeným výčtem forem *odklonů*, se v následujících odstavcích této práce budeme stručně zabývat toliko podstatou každé z forem zvlášť (výklad je zaměřen toliko na elementární podstatu věci).

⁷⁰ např. Nett, A. Odklon v trestním řízení jako prostředek řešení trestněprávní problematiky AIDS, Časopis pro právní vědu a praxi č. 1/1995, str. 98 – „*Další formou odklonu představují delikty stíhané ke zmocnění*“

⁷¹ zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

I.2.3.1 Podmíněné zastavení trestního řízení

Podmíněné zastavení trestního stíhání je institut trestního práva procesního, který byl zasazen do trestního řádu jeho novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb.⁷² a je upraven v ust. § 307 a § 308 TŘ. Podstatou toho institutu je *dočasné zastavení probíhajícího trestního stíhání*, a klade si za cíl nezatěžovat soud případy, které je možno vyřešit rychleji a bez soudního projednávání.⁷³ Jedná se tedy o mezitímní rozhodnutí, které nemá ani povahu odsuzujícího rozsudku, a z povahy věci se nejedná o rozhodnutí konečné. Obviněnému je stanovena **zkušební doba**,^{74,75} po kterou musí vyhovět podmínkám stanoveným zákonem, resp. podmínkám v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.⁷⁶ Budou-li zákonem požadované podmínky splněny, nastanou účinky zastavení trestního stíhání okamžikem právní moci rozhodnutí o tom, že se obviněný *osvědčil*, nebo uplynutím doby *jednoho roku* po skončení zkušební doby, pokud nebylo učiněno rozhodnutí o osvědčení, aniž na tom měl obviněný vinu (tzv. zákonná fikce osvědčení dle ust. § 308 odst. 2, 3 trestního řádu).⁷⁷

Podmíněně může trestní stíhání ve smyslu ust. § 307 odst. 1 TŘ zastavit soud a v přípravném řízení státní zástupce za následujících podmínek:

- a) řízení o **přečinu**,⁷⁸
- b) obviněný s takovým postupem **souhlasí**,⁷⁹
- c) obviněný se **doznal k činu**,
- d) **nahradil škodu, vydal bezdůvodné obohacení** a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.⁸⁰

⁷² s účinností od 1. 1. 1994

⁷³ srov. Vantuch, P. Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití, Bulletin Advokacie č. 8/1994, str. 8, nebo také Sovák, Z. Zvláštní způsoby řízení v aktuálním trestním řádu, Trestní právo č. 1/1999

⁷⁴ dle ust. § 307 odst. 3 platí, že - V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na **šest měsíců až dva roky**, v případě rozhodnutí **podle odst. 2 (§ 307 TŘ) až na pět let** (případ přijetí závazku nevykonávat nějakou činnost nebo složit peněžitou částku). Zkušební doba počíná právní mocí tohoto rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

⁷⁵ „Zkušební doba je pro poškozeného do značné míry formou garance, že obviněný v souladu s dohodou, či bez ní, způsobenou škodu skutečně zaplatí.“ - Vantuch, P. Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití, Bulletin Advokacie č. 8/1994, str. 8

⁷⁶ srov. také Šubrt, M. Zvláštní způsoby řízení, 1. část, Trestní právo č. 3/2009

⁷⁷ Hendrych, D. a kol. Právní slovník, 2. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003, str. 636 - 637

⁷⁸ dle ust. § 14 TZ jsou za *přečiny* považovány všechny nedbalostní trestné činy a z úmyslných ty, u nichž je horní hranice trestní sazby odnětí svobody stanovena do 5 let včetně.

⁷⁹ V prvé řadě musí být vyjádřen pro takový postup kladný postoj samotného obviněného (restorativní přístup), je třeba jeho zcela dobrovolný zájem na vyřešení konfliktu. K tomu - „Souhlasu obviněného je třeba proto, aby se trestní řád nedostal do rozporu s Evropskou úmluvou o lidských právech, popř. s čl. 36, čl. 38 a čl. 40 Listiny základních práv, tedy do rozporu s obecně uznávaným právem každého na spravedlivý proces a na řízení před soudem, který jedině může rozhodnout o vině a trestu, tedy i o případné nevině osoby, proti níž se trestní řízení koná.“ – viz Teryngel, J. K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání, Bulletin advokacie č. 9/1995

⁸⁰ V úvahu je třeba vzít následující skutečnosti - 1) zda se jedná o dosud netrestanou osobu, či naopak o recidivistu, 2) zda jde o mladistvého nebo o osobu věkem blízkému mladistvým, 3) chování obviněného před spácháním trestného činu i po jeho

Odborná veřejnost, zejm. státní zástupci,⁸¹ kritizovali tento trestně procesní institut z důvodu nemožnosti uložení doprovodných omezení a sankcí po dobu trvání zkušební doby s tím, že ust. § 307 odst. 4 TŘ⁸² je aplikováno velice skromně, neboť není dostatečná práce středisek probační a mediační služby ani nabídka sociálních programů. Např. Šabata uvádí, že by bylo vhodné spojit podmíněné zastavení trestního stíhání s možností uložení „sankcí“, jako je peněžitá sankce, zákaz činnosti, obecně prospěšné práce nebo zákaz pobytu.⁸³ Šabata dále zdůrazňuje, že dochází k paradoxní situaci, kdy je pachatel trestného činu zvýhodněn dokonce i proti pachateli přestupku, který v obdobném případě bude postižen přísněji, než pachatel trestného činu.⁸⁴ Ščerba rovněž navrhoval právně upravit možnost alespoň vedle odklonu možnost uložit obviněnému povinnost odpracovat určitý počet hodin nebo zákaz činnosti.⁸⁵ Oba autoři poukazovali zejména na problematiku kriminality v dopravě.

Výše uvedené námitky narážejí v zásadě na, kromě jiného, zcela zřejmou věc, a totiž na zásadu, že trest může uložit jen soud. Šabata sice pokazuje na to, že nedochází k porušení této zásady, tj. že uložení jím popsanych sankcí nelze považovat za *nepřímé ukládání trestu*, což je obecně nepřípustné.⁸⁶ Zákodárce vědom si rozdílnosti názorů na otázku, co je a není nepřímé ukládání trestu a v rámci novely trestního řádu provedené zákonem č. 193/2012 Sb. stanovil možnost, je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného, aby soud a v přípravném řízení státní zástupce podmínil rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání ***splněním podmínek ze strany odviněného, ke kterým patří jeho závazek***⁸⁷ (aplikováno alternativně):

- a) že se během zkušební doby ***zdrží určité činnosti***, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, **nebo**
- b) že ***složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního***

spáchání, 4) jeho dosavadní život – viz Vantuch, P. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu, Právní rozhledy č. 8/1997

⁸¹ Šabata, K. Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 4/2005, str. 5 – 6; shodně také Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření, Trestněprávní revue č. 2/2009, str. 35

⁸² Ibid.

⁸³ Šabata, K. Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 4/2005, str. 6, shodně také Palovský, T. Aktuální trendy v odklonech v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 3/2012, str. 8 - 12

⁸⁴ Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření, Trestněprávní revue č. 2/2009, str. 35 - 36

⁸⁵ díla shodná jak v pozn. 120 - 123

⁸⁶ Šabata, K. Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 4/2005, str. 5

⁸⁷ k tomu viz ust. § 307 odst. 5 TŘ – „Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání podle odstavce 2 musí obsahovat též výši peněžitě částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti nebo určení činnosti, které se obviněný během zkušební doby zavazuje zdržet. Jestliže se obviněný zaváže zdržet se během zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání řízení motorových vozidel, musí být poučen o povinnosti odevzdat řidičský průkaz podle zvláštního právního předpisu a o tom, že právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání pozbude řidičského oprávnění.“

*právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.*⁸⁸

Konečně, dále Vantuch namítá, že z pohledu restorativní justice, lze podmíněnému zastavení trestního stíhání vytknout, že není podmíněno, stejně jako u narovnání, také souhlasem poškozeného,⁸⁹ který by byl tak aktivně zapojen do aplikace odklonu. Na druhé straně má poškozený právo proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání podat stížnost a *de facto* tímto demonstrovat svůj negativní postoj zvolený k vyřešení trestní věci – ovšem samotný nesouhlas v tomto smyslu nestačí, je třeba namítat nesplnění podmínek dle ust. § 307 odst. 1 TŘ.

Z pohledu praxe pro obviněného - evidenci obviněných, jejichž trestní stíhání bylo pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce podmíněně zastaveno, vede Rejstřík trestů.⁹⁰ Jak již bylo uvedeno, pokud potom obviněný splní podmínky, jak jsou výše specifikovány, následuje rozhodnutí o tom, že se osvědčil, ev. právní fikce osvědčení – pokud podmínky obviněný nesplnil, soud nebo v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o tom, že se v trestním stíhání pokračuje. Z pohledu vytýkaných vad tomuto institutu, dospěl tedy zákonodárce, alespoň částečně, ke kompromisu, kdy sice nadále nedochází k uložení sankce spolu s aplikací odklonu, jak tomu bylo do přijetí citované novely, ale rozhodnutí o něm lze (nejde o obligatorní součást tohoto institutu) **podmínit přijetím závazku** ze strany obviněného, spočívající v tom, co je obvykle možné uložit jako trest, a totiž zřeknutí se nějaké činnosti (tj. trest zákazu činnosti) a závazek složení peněžité částky určené státu (tedy peněžitý trest).

I.2.3.1.1 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Institut *podmíněného odložení podání návrhu na potrestání* byl českého právního řádu vložen novelou TŘ provedenou zák. č. 283/2004 Sb.⁹¹ Jde v zásadě o období podmíněného zastavení trestního stíhání s tím hlavním rozdílem, že se tak děje v rámci zkráceného přípravného řízení,⁹² resp. je přizpůsoben *specialitě* zkráceného přípravného řízení – právní úprava je

⁸⁸ ust. § 307 TŘ

⁸⁹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného, Praha : C.H. Beck, 2002, str. 378 a násl.

⁹⁰ ust. § 7 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů

⁹¹ účinnost od 1. 7. 2004

⁹² Původně byla vzhledem k charakteru řízení přípustná *zmírňující odchylka* - např. se podle § 179g odst. 2 TŘ se zkracovala délka horní hranice zkušební doby na jeden rok – zkušební doba po novele TŘ provedené zák. č. 193/2012 Sb. zpřísnila – obdobně jako v případě podmíněného zastavení trestního stání

obsažena v ust. § 179g a § 179h TŘ. Stejně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, tak i v případě rozhodnutí o tomto odklonu jde o *mezitímní rozhodnutí sui generis* - trestní stíhání totiž vlastně vůbec není zahájeno,⁹³ přičemž oprávněn k tomuto rozhodnutí je pouze státní zástupce. Zákonodárce v důvodové zprávě k zákonu č. 283/2004 Sb., k tomuto institutu uvádí, že jde o formu *varování*, jehož se podezřelému dostává předtím, než jeho případ bude předán soudu k trestnímu stíhání, pokud by se nepoučil, nevyhověl uloženým podmínkám, případně se opětovně dopustil protiprávního jednání.⁹⁴

Nutno doplnit, že i tohoto institutu se dotkla novela TŘ provedená zákonem č. 193/2012 Sb., když i zde je možné, v určitých případech podmínit rozhodnutí o tomto odklonu přijetím závazků ze strany podezřelého (obdobně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání) – zkušební doba je nově upravena rovněž totožně (viz výše).

I.2.3.2 Narovnání

Institut narovnání je v současné době upraven v ust. § 309 až 314 TŘ, a součástí českého právního řádu se stal novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb.⁹⁵ Narovnání, ostatně jako všechny odklony, coby možné prostředky racionalizace trestní justice, má sloužit k rychlejšímu, méně formálnímu, přesto však účinnějšímu „postihu“ méně závažné kriminality. V ČR je narovnání koncipováno zejm. pro situace výraznějšího zásahu do soukromých zájmů vedle zájmu veřejného.⁹⁶ Zákonodárce v důvodové zprávě k zákonu č. 152/1995 Sb., kromě jiného uvádí, že stát v těchto případech nemá výrazný zájem na trestním postihu pachatele, neboť trestný čin má spíše podobu sporu mezi pachatelem a obětí.⁹⁷ Podle *Vantucha* jde o „rychle proveditelný a ekonomický nenáročný způsob reakce státu na spáchaný trestný čin, při němž jsou navíc účinněji chráněna práva obětí trestných činů tím, že se jim dostane rychleji a podstatně méně konfliktním způsobem patřičného odškodnění.“⁹⁸

⁹³ Šámal, P. a kol. Trestní řád, Komentář, Díl I., 5. vyd., Praha : C. H. Beck, 2005, str. 1410

⁹⁴ Důvodová zpráva k zák. č. 283/2004 Sb., sněmovní tisk č. 424/0, Poslanecká sněmovna PČR – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&snzp=1&t=424>

⁹⁵ účinnost od 1. 9. 1995

⁹⁶ Rozum, J., Kotulan, P., Háková, L., Nečada, V., Diblíková, S. Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, In Vybrané problémy sankční politiky, Praha : IKSP, 2005, str. 46

⁹⁷ viz Dolenský, A. O novele trestního řádu 1995, Bulletin Advokacie č. 8/1995, str. 17

⁹⁸ Vantuch, P. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu, Právní rozhledy č. 8/1998

Jak lze již ze samotného označení právního institutu dovodit, jeho podstatou je **dohoda**, a to dohoda mezi obviněným a poškozeným.⁹⁹ Takovouto dohodu může schválit soud a v přípravném řízení státní zástupce s procesními důsledky jako u zastavení trestního stíhání,¹⁰⁰ v případě, že je řízení vedeno pro **přechin** a:

1. obviněný a poškozený s takovým postupem **souhlasí**,¹⁰¹
2. obviněný **prohlásí, že spáchal skutek**, pro který je trestně stíhán,¹⁰²
3. **uhradí** poškozenému **škodu** způsobenou přechinem nebo **učiní potřebné úkony k její úhradě**, případně jinak **odčiní újmu** vzniklou trestným činem,
4. **vydá bezdůvodné obohacení** získané přechinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a
5. **složí** na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství **peněžitou částku určenou státu** na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přechinu, a
6. považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přechinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Narovnání se pak nejvíce odlišuje od podmíněného zastavení trestního stíhání, v „*souhlasu poškozeného*“, který je u narovnání nezbytným prvkem, naproti tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání *není souhlas poškozeného vůbec třeba*. Oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání je narovnání pro pachatele příznivější v tom smyslu, že se schválením narovnání a rozhodnutím o zastavení trestního stíhání, není stanovena *žádná zkušební doba*.¹⁰³ Jako přísnější pak lze na narovnání spatřovat obligatorní povinnost např. v zaplacení peněžité částky nad rámec náhrady škody.¹⁰⁴ Ani účelem se tyto instituty nekryjí – cílem narovnání je jakési „restorativní“ urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným, smyslem je tedy obnova trestným činem narušeného vztahu, tj. odčinění následků činu.¹⁰⁵ Institut narovnání byl rovněž předmětem

⁹⁹ „U narovnání jde vlastně o dohodu mezi obviněným a poškozeným, která vyžaduje schválení s procesními důsledky zastavení trestního stíhání. Tato dohoda je základem pro rozhodnutí státu prezentovaného státním zástupcem nebo soudem, který schvaluje narovnání a zastavuje trestní stíhání obviněného.“ – Kocina, J. Narovnání v trestním řízení, in Dny práva – 2009 – Day of Law, Tribun EU, Brno 2010, str. 56 a násl.

¹⁰⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. vyd., Praha : ASPI Publishing, a.s., 2008, str. 694

¹⁰¹ Skutečnost, že je zde obligatorní souhlas jak obviněného, tak poškozeného je jednak odrazem skutečnosti, že mezi nimi jde o dohodu, ale současně jde, což je podstatnější, o odraz restorativního přístupu, tj. ke snaze o odčinění skutku, a řekněme *smíření* obviněného a poškozeného.

¹⁰² Zde se nevyžadují *doznání*, jen prohlášení, že skutek spáchal.

¹⁰³ Kuchta, J., Zezulová, J. K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu, Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1997

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní, 2. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003, str. 1088

novelizace provedené zákonem č. 193/2012 Sb., přičemž v rámci toho byla upravena podmínka spočívající právě ve složení peněžité částky, neboť do této novely, bylo nutné složit částku *konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům*, což samo o sobě tvořilo aplikační potíže.¹⁰⁶ Stejně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, je tedy částka složená obviněným určena státu na pomoc obětem trestných činů, což splnění podmínky majetkového plnění obviněného nad rámec náhrady škody podstatně ulehčuje.¹⁰⁷

Jak potom vyplývá z ust. § 311 TŘ, součástí (obligatorní) rozhodnutí o schválení narovnání je současně i *výrok o zastavení trestního stíhání* pro skutek, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se narovnání týká. Právní moci takového rozhodnutí tedy představuje překážku *rei iudicatae* a je proto zcela vyloučeno opětovné trestní stíhání pro týž skutek. Je vyloučeno rovněž jeho pokračování ve smyslu ust. § 11 odst. 1 písm. g) TŘ.¹⁰⁸ Rozhodnutí o schválení narovnání se eviduje v Rejstříku trestů jako *skutečnost významná pro trestní řízení*.¹⁰⁹

I.2.3.2.1 Odložení věci při schválení narovnání

Novela trestního řádu č. 283/2004 Sb. umožnila aplikovat narovnání i **ve zkráceném přípravném řízení**, což vyplývá z ust. § 179c odst. 2 písm. g) TŘ, které dává státnímu zástupci oprávnění *odložit věc* po schválení narovnání. Jak vyplývá již ze samotného názvu tohoto institutu, při jeho aplikaci nedochází k zastavení trestního stíhání (neboť nebylo vůbec zahájeno) a tedy je rovněž zcela logické, že rozhodnutí, jímž se schvaluje narovnání podezřelého a poškozeného v tomto případě nebude obsahovat *výrok o zastavení trestního stíhání*. Porovnáme-li institut odložení věci ve smyslu ust. § 159a, resp. i § 179c odst. 2 písm. b), e) nebo h) TŘ má institut *odložení věci při schválení narovnání* po nabytí právní moci za následek nepřipustnost následného trestního stíhání téhož podezřelého pro týž skutek, tvoří překážku *rei iudicatae*. Pokud bychom dále porovnali odložení věci po schválení narovnání a institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, nutno uvést, že v případě odložení věci po schválení

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., Poslanecká sněmovna PČR, sněmovní tisk č. 510/0 – dostupné z (cit. 5. 4. 2013) - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁰⁷ dle zrušeného ust. § 312 TŘ (novelou č. 193/2012 Sb.) platilo, že za peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům se považují částky pro obce a jiné právnické osoby se sídlem na území České republiky na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní, a částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Dále bylo nutné z této peněžní částky určit nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona.

¹⁰⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva, Trestní právo procesní, 3. vyd., Praha : C. H. Beck, 2007, str. 853

¹⁰⁹ ust. § 2 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů; ust. § 313 TŘ

narovnání je jen odkazováno na ust. § 308 TŘ, naproti tomu v případě podmíněného odložení návrhu na potrestání je patrná řada podmínek (viz výše).

Konečně, i tento institut byl ovlivněn novelou TŘ provedenou zák. č. 193/2012 Sb., neboť došlo k rozšíření možnosti jeho aplikace – dříve to bylo možné u *užšího okruhu trestných činů* ve zkráceném přípravném řízení, a to u trestných činů, za něž zákon stanovil trest odnětí svobody s horní hranicí *nepřevyšující tři léta* – ust. § 179a odst. 1 TŘ - novelou byla tato hranice posunuta na trestné činy, za něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí *nepřevyšující pět let*.

I.2.3.3 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Institut odstoupení od trestního stíhání je upraven v ust. §§ 70 - 71 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (též - zákon o soudnictví ve věcech mládeže – „ZSVM“), ve znění pozdějších předpisů a doplňuje tak u mladistvých již existující druhy odklonů. Podstata tohoto typu odklonu tkví v tom, že za splnění zákonem stanovených podmínek může v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud (soud pro mládež) odstoupit od trestního stíhání z důvodu *nedostatku veřejného zájmu*¹¹⁰ na dalším stíhání mladistvého. Jedná se o institut *fakultativní*.¹¹¹ Od běžných odklonů lze podstatný rozdíl v tomto případě vidět v důsledcích pro obviněného, neboť postrádá sankční prvky, které jsou spojeny s podmíněným zastavením trestního stíhání (sledování obviněného v průběhu zkušební doby) a s narovnáním (zaplacení peněžitě částky)¹¹². Odstoupení od trestního stíhání se svou povahou dostává *na hranici mezi odklonem a fakultativním zastavením trestního stíhání* dle ust. § 172 odst. 2 písm. c) TŘ.¹¹³ Nelze si však nevšimnout, že pro odstoupení od trestního stíhání jsou nastaveny podmínky podstatně přísnější, než je tomu u narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání, neboť od stíhání lze odstoupit pouze v případech provinění dle ust. § 6 ZSVM, na které trestní zákon stanoví trest

¹¹⁰ zákon o soudnictví ve věcech mládeže však nijak nedefinuje pojem „veřejný zájem“, komentář k zákon o soudnictví ve věcech mládeže k tomu podává, že v obecné rovině zhruba platí nepřímá úměra mezi mírou, jakou byl dotčen veřejný zájem, a mezi prostorem pro uplatnění odklonů od standardního řízení, včetně odstoupení od trestního stíhání: čím je veřejný zájem na stíhání určitého skutku a jeho pachatele silnější a čím větší je intenzita dotčení veřejného zájmu, tím je užší možnost odklonu od standardního řízení a na cestě k překonání veřejného zájmu na postihu mladistvého je nezbytné vyvinout větší úsilí a aktivitu - Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 2. vyd., Praha : C. H. Beck, 2007, str. 687

¹¹¹ Sotolář, A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, Trestněprávní revue č. 6/2004 – „Ani soud ani státní zástupce tedy nejsou povinni zvolit toto řešení. Podmínky, za nichž to mohou učinit, jsou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže vymezeny pouze rámcově, takže jim ponechávají poměrně široký prostor pro volnou úvahu a pro zohlednění specifických okolností toho kterého případu.“

¹¹² Ščerba, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo č. 5/2005

¹¹³ Ibid.

odnětí svobody s horní hranicí **nepřevyšující tři léta** (u podmíněného zastavení trestního stíhání jde o hranici pětiletou), není zde *veřejný zájem* na dalším stíhání mladistvého, stíhání tak *není účelné* a *potrestání není* z hlediska prevence mladistvého ani *nutné* (ust. § 70 odst. 1 ZSVM). Avšak k odstoupení od trestního stíhání se nevyžaduje *souhlas mladistvého obviněného*¹¹⁴ ani *souhlas poškozeného*, přičemž v tomto případě *není ukládána zkušební doba*. Ust. § 70 odst. 3 ZSVM definuje situace, které jsou považovány za zvlášť vhodné pro uplatnění tohoto institutu. Jde o případy, kdy mladistvý již úspěšně absolvoval vhodný *probační program*,¹¹⁵ nebo byla úplně nebo alespoň částečně *nahrazena škoda* způsobená proviněním a *poškozený* s takovým odškodněním *souhlasil*, anebo mladistvému vyslovené *napomenutí s výstrahou*¹¹⁶ lze považovat za dostatečnou reakci. K tomu dlužno doplnit, že na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání jde v tomto případě o rozhodnutí konečné, které tedy zakládá překážku *rei iudicatae*.¹¹⁷ Pravomocné rozhodnutí tohoto typu se následně eviduje v Rejstříku trestů pouze jako *skutečnost významná pro trestní řízení*.¹¹⁸

Specifický přístup k mladistvým potom demonstruje ust. § 70 odst. 5 ZSVM, dle kterého, pokud mladistvý i přes záměr aplikace tohoto odklonu na projednání věci před soudem trval, soud trestní opatření neuloží, byť by nakonec přece jen vinu mladistvého vyslovil.

I.2.3.4 Trestní příkaz

Jako zvláštní kategorii odklonu zde dále může uvést trestní příkaz, jehož právní úprava je obsažena v ust. § 314e až 314g TR. Otázkou, zda trestní příkaz zařadit mezi odklony jsme se zabývali v úvodním článku k tomuto tématu (viz výše čl. I.2.1. této práce). Pochopitelně, stejně jako i v předešlých případech, trestní příkaz lze vymezit¹¹⁹ jako nástroj sloužící ke zjednodušení a urychlení trestního řízení ve věcech skutkově i právně méně složitých, kde účelu trestního řízení může být dosaženo i bez provedení formálního hlavního líčení. Jedná se o jeden z předních nástrojů racionalizace trestní justice.

¹¹⁴ Obviněný mladistvý může vyjádřit svůj nesouhlas s odstoupením od trestního stíhání jednak tím, že podá stížnost proti takovému rozhodnutí nebo prohlášením, že trvá na projednání věci.

¹¹⁵ Je jedním z druhů výchovných opatření dle ust. § 17 zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

¹¹⁶ Napomenutí s výstrahou je typ výchovného opatření dle ust. § 20 zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

¹¹⁷ Sotolář, A. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, *Trestněprávní revue* č. 3/2004

¹¹⁸ Při aplikaci odstoupení od trestního stíhání zůstává výpis z trestního rejstříku mladistvého bez záznamu. - ust. § 2 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁹ Kuchta, J., Válková, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*, Praha : C. H. Beck, 2005, str. 250

Pokud jde o samotné rozhodnutí, tak není pochyb o tom, že jde o meritorní rozhodnutí, kterým se tedy rozhoduje o vině, trestu, ev. náhradě škody způsobené spácháním trestného činu (obvykle je však poškozený se svým nárokem odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních). Ust. § 314e TŘ vyčítá okruh trestů, které je možné trestním příkazem obviněnému uložit.¹²⁰ Naopak trestním příkazem není možné uložit obviněnému ochranné opatření a souhrnný nebo společný trest, kdy předchází trest byl uložen rozsudkem.¹²¹ Trestní příkaz je dále vydáván *samosoudcem* bez projednání věci v hlavním líčení, a to za splnění podmínek stanovených v ust. § 314e trestního řádu,¹²² a to v řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice *nepřevyšuje pět let*. Jednoduše řečeno, trestní příkaz je vydáván v tzv. zkráceném řízení bez provedení dokazování a bez součinnosti stran, a to po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání. Skutkový stav však musí být spolehlivě prokázán navrženými důkazy.

Obrana obviněného¹²³ proti trestnímu příkazu potom spočívá v podání tzv. *odporu*. Pokud byl trestní příkaz v zákonem stanovené lhůtě¹²⁴ a osobou, která je k tomu oprávněna, soud bez dalšího trestní příkaz zruší a nařídí ve věci hlavní líčení. Pokud je ve věci nařízeno hlavní líčení, není soud vázán právní kvalifikací skutku ani výší a druhem trestu, který obviněnému uložil – neplatí zde *zákaz reformatione in peius*. Kromě odporu, dochází ke zrušení trestního příkazu také v případě, kdy poškozený vezme zpět souhlas s trestním stíháním, je-li stíhání vedeno pro trestný čin uvedený v ust. § 163 TŘ¹²⁵ nebo případě zpětvzetí obžaloby státním zástupcem ve smyslu ust. § 314g odst. 4 TŘ – v takovém případě je věc vrácena do přípravného řízení.

I.2.4 Shrnutí – společné prvky

V předešlých úvodních člancích této práce jsem tedy ve stručnosti představil podstatu alternativ trestního procesního práva, resp. trestního řízení. Smyslem předešlého výkladu tedy

¹²⁰ jedná se o následující tresty (ust. 314e odst. 2 TŘ) - Trestním příkazem lze uložit - a) trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu, b) domácí vězení do jednoho roku, c) trest obecně prospěšných prací, d) trest zákazu činnosti do pěti let, e) peněžitý trest, f) trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, g) vyhoštění do pěti let, h) zákaz pobytu do pěti let, i) trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let.

¹²¹ ust. § 314e odst. 6 TŘ

¹²² Podmínkou vydání trestního příkazu není doznání obviněného, jako tomu bylo v dřívější úpravě. K vydání trestního příkazu je nutné spolehlivé prokázání skutkového stavu opatřeními důkazy dle ust. § 314e odst. 1 trestního řádu.

¹²³ A také osob, které jsou podat ve prospěch obviněného odvolání – ust. § 314g odst. 1 TŘ

¹²⁴ Lhůta k podání odporu činí 8 dnů ode dne jeho doručení obviněnému.

¹²⁵ trestné činy, kde ke stíhání je nezbytný souhlas poškozeného – výčet trestných činů v ust. § 163 TŘ

bylo, kromě jiného, vyselektovat prvky, účinky apod., které jsou pro „odklony“ společné, tj. ty stavební základy, na kterých tyto instituty stojí, pokud to takto lze říci.

Obecně lze k odklonům poznamenat, že pro jejich využití v trestním řízení **zákon stanoví podmínky**, jejichž splnění musí být důkladně *posouzeno rozhodujícím orgánem*, který se zároveň musí snažit vybrat z možných řešení to, které povede co nejrychleji a nejehospodárněji k věcně správnému a spravedlivému rozhodnutí. Odborná literatura zabývající se trestním právem procesním¹²⁶ definuje (demonstrativně) několik obecných podmínek pro možnost aplikace alternativních způsobů trestního řízení. K těmto obecným podmínkám tedy patří:

- *menší závažnost projednávaného trestného činu nebo jeho skutkovou a právní jednoduchost,*
- *souhlas zainteresovaných stran,*
- *prokázání spáchání trestného činu obviněným dosud opatřenými důkazy,*
- *připravenost obviněného spolupracovat při své resocializaci, a konečně též*
- *náhrada škody, která byla činem způsobena, případně jiný způsob nápravy následku, resp. účinku trestného činu, je-li to možné.*¹²⁷

Přestože jsme se zabývali jednotlivými odklony poněkud spořeji, lze i z podaného výkladu s úspěchem tvrdit, že „odklony“ v trestním řízení tvoří značně nehomogenní skupinu, přesto však lze u nich vysledovat určité stejné znaky. Ústředním bodem alternativních způsobů trestního řízení je ve skrze "*dohoda*" mezi procesními subjekty, resp. souhlas obviněného – konkludentní nebo výslovný¹²⁸, odklony se proto v některé literatuře¹²⁹ souhrnně nazývají jako tzv. **konsensuální formy trestního řízení**. Mezi jednotlivými typy odklonu v českém trestním řízení také existuje základní shoda, a to v *účelu jejich existence, v důvodu jejich zavedení* do právního řádu, kterým je nepochybně racionalizace systému trestního soudnictví, urychlené vyřizování věcí skutkově i právně jednodušších. V neposlední řadě nacházíme shodu též v tom, že ve všech případech jde zcela jistě o **fakultativní způsoby vyřízení trestní věci**. Na aplikaci odklonu (postupu odklánějícího se od obecného) *nemá žádná ze stran trestního řízení právní nárok*, na čemž nemění nic ani skutečnost, že byly splněny všechny zákonem předvídané podmínky. Aplikace odklonů je postavena *výhradně na uvážení soudu nebo státního zástupce*.

¹²⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád, Komentář, Díl II., 5. vyd., Praha : C. H. Beck, 2005, str. 2234

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Vyskytuje se však i názor (s nímž bych polemizoval), podle něhož je souhlas obviněného s odklonem zbytečná formalita. Po jeho odstranění jakožto obligatorní zákonné podmínky odklonu volá např. Palovský, T. Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení jako vzor pro právní úpravu českou? Státní zastupitelství, 2007, č. 7–8

¹²⁹ např. Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha : Orac, 2002, str. 95 nebo Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. Kriminalistika č. 1/2008

Nelze se tedy jak ze strany se obviněného, ev. podezřelého, tak ani ze strany poškozeného domáhat rozhodnutí o určitém druhu odklonu, což samozřejmě nezasahuje do práva procesního subjektu, aby soud a v přípravném řízení státnímu zástupci navrhnul takový způsob vyřízení věci. Tedy, jak soud a tak i v přípravném řízení státní zástupce k jejich návrhu sice může přihlídnout, není ale povinen o něm rozhodnout, neshledá-li důvody pro takovýto postup. V případě, že návrhu obviněného nebo poškozeného nemá v úmyslu soud nebo v přípravném řízení státní zástupce vyhovět, *nevydává se o tom tzv. negativní rozhodnutí*.¹³⁰ Postupuje se, jakoby návrh nebyl podán a pokračuje se v trestním stíhání obviněného. Na druhé straně orgán činný v trestním řízení nemůže uložit stranám, aby vyvíjely jakoukoli aktivitu směrem k vyřízení věci odklonem ani je nutit k úkonům s tím souvisejícím, přestože třeba některý z procesních subjektů dříve dal k takovému vyřízení věci podnět.

¹³⁰ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní, 2. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003, str. 1084

I.3. Dohoda o vině a trestu

I.3.1 Dohoda o vině a trestu aneb do třetice všeho nejlepšího?

Ministerstvo spravedlnosti ČR dvakrát neúspěšně předložilo Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky návrh novely trestního řádu, kterým se pokoušelo vybavit trestní proces dalším procesním „odklonem“, a to poprvé v podobě institutu „Prohlášení viny obžalovaným“ a podruhé v podobě tzv. dohody o vině a trestu.

První pokus v tomto smyslu revidovat trestní proces byl učiněn při projednávání návrhu zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, který projednával Parlament ČR v roce 2005 a 2006. Návrh byl vydán sněmovním tiskem Poslanecké sněmovny č. 746, 4. volební období¹³¹. Během projednávání návrhu v ústavně právním výboru Poslanecké sněmovny dne 14. a 20. dubna 2005 se však v textu náhle objevil v hlavě třinácté trestního řádu nový čtvrtý oddíl, nazvaný „**Řízení o prohlášení viny obžalovaným**“, který v nových ust. §§ 206a až 206d zaváděl dosud neznámý typ soudního řízení. Poslanecká sněmovna tento návrh po třech čteních dne 30. 11. 2005 schválila, avšak Senát Parlamentu ČR návrh dne 15. 2. 2006 zamítl. Poslanecká sněmovna v dalším pak rozhodla, že zákon není přijat. Zvláštností této navrhované novely je skutečnost, a sice že neobsahovala důvodovou zprávu k novým ustanovením o prohlášení viny obžalovaným, což je poměrně nestandardní postup v rámci legislativního procesu. Absence jakéhokoli vysvětlení, analýzy a předešlé diskuse zřejmě později byla jedním z důvodů neúspěchu tohoto návrhu.

Druhý pokus Ministerstva spravedlnosti ČR, byl postaven na založení institutu pod označením „**dohoda o vině a trestu**.“ Věcný záměr obsahující tento právní institut předložilo ministerstvo k diskusi dne 12. 6. 2007. V části věcného záměru trestního řádu nazvaného „Dohoda o vině a trestu“ navrhovatel uvádí, že tento záměr je postaven především na zahraniční zkušenosti, přičemž odkazuje na právní úpravu Slovenska (trestný poriadok) a Německa. Věcný záměr¹³² dále definuje cíle, jejichž by mělo být zavedením tohoto institutu dosaženo – poukazuje především na *zrychlení soudního řízení*, zajištění skutečně pružného a efektivního modelu řízení,

¹³¹ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 746, IV. volební období, ve znění pozměňovacích návrhů obsažených v Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 62. – 63 schůze, 14. – 20. 4. 2005, č. 175 – (cit. 22.10.2013) - dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>

¹³² Ministerstvo spravedlnosti ČR – Věcný záměr trestního řádu – dostupné na - <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>

který bude respektovat práva obviněného a poskytovat záruky zabránění zneužití tohoto institutu, a dále výhoda po oběti, které by tímto institutem měly být chráněny před sekundární viktimizací, a to tím, že nebudou muset opakovaně svědčit. V návaznosti na tento věcný záměr byl vládou schválen a Poslanecké sněmovně předložen návrh novely trestního řádu – sněmovní tisk č. 574, V. volební období¹³³. Oproti prvnímu návrhu „dohody“ je patrný posun zejm. v kvalitě navržené právní úpravy. Odlišný je rovněž koncept „dohody“, neboť první návrh je postaven na prohlášení obžalovaného, tj. až po nařízení hlavního líčení, resp. na jeho počátku, naproti tomu dohoda o vině trestu ve smyslu druhého výše uvedeného pokusu, resp. její dojednání, je položeno do přípravného řízení, tj. „smluvními stranami“ je státní zástupce a obviněný. Oběma uvedenými návrhy se pro účely možného srovnání se současně účinnou právní úpravou dohody o vině a trestu vtělenou do trestního řádu jeho novelou provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., budeme zabývat v následujících částech této kapitoly.

I.3.1.1 I. návrh 2005 – „Prohlášení viny a přijetí trestu“

Hned na úvod představení tohoto v roce 2005 navrhovaného právní institutu by se slušelo uvést několik úvah navrhovatele právní úpravy nad tím, proč k tomuto návrhu přistoupil, co jej vedlo zrovna k této koncepci, co si od tohoto institutu slibuje atd. Nicméně, jak už bylo uvedeno výše, až během projednávání návrhu novely trestního řádu vydaného sněmovním tiskem Poslanecké sněmovny č. 746¹³⁴ v ústavně právním výboru Poslanecké sněmovny dne 14. a 20. dubna 2005 se v paragrafovém znění objevil oddíl čtvrtý nazvaný „řízení o prohlášení viny obžalovaným“¹³⁵. Z tohoto důvodu nebyla v důvodové zprávě v uvedeném sněmovním tisku o žádném institutu „prohlášení viny“ ani zmínka. Navrhovatel se v důvodové zprávě měl zejména argumentačně vyrovnat s tím, proč se snaží inkorporovat do kontinentálně právního trestního řádu další z tradičně anglosaských právních institutů, a to v podobě *tzv. plea of guilty*,¹³⁶ o kterém bude pojednáno níže, ale také, zda je podobný institut se současným trestním procesem vůbec kompatibilní, a to nejen z pohledu obecných trestně-procesních zásad. Na druhé straně však nutno doplnit, že i bez komentáře navrhovatele lze účel navržené právní úpravy jednoduše

¹³³ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

¹³⁴ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 746, IV. volební období, ve znění pozměňovacích návrhů obsažených v Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 62. – 63 schůze, 14. – 20. 4. 2005, č. 175 – (cit. 22.10.2013) - dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>

¹³⁵ Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 62. – 63 schůze, 14. – 20. 4. 2005, č. 175 – (cit. 22.10.2013) - dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>

¹³⁶ viz čl. I.3.3 této práce – právní úprava USA

vysledovat – cílem bylo nepochybně, stejně jako v následujících dvou případech již magické „zrychlení a zjednodušení trestního procesu, ochrana obětí...“, čemuž by dozajista předcházelo konstatování, že „*platná právní úprava nevyužívá všech možností, aby obviněnému zajistila v plném rozsahu právo na rychlý a spravedlivý proces.*“¹³⁷

Nicméně k samotné podstatě tohoto právního institutu – konstrukce toho konceptu byla postavena na možnosti obžalovaného po zahájení hlavního líčení a po přednesení obžaloby ze strany státního zástupce, prohlásit, že se cítí být vinen ze spáchání skutku, který je předmětem trestního řízení a navrhnout současně ve své věci odsuzující rozsudek, resp. trest, jeho druh i výměru. Podmínkou zde bylo, že nesmělo jít o obžalovaného ze zvlášť závažného zločinu. Základ tohoto konceptu je tedy, jak již bylo uvedeno, inspirován institutem *plea of guilty* aplikující se tradičně v zemích anglosaské právní kultury.

Obecně vzato, jednalo se o *odklon*¹³⁸ v trestním procesu, který měl končit vyslovením viny a uložením trestu. Právní úprava tohoto institutu byla obsahem navržených ust. §§ 206a – 206d nechválené novely trestního řádu.¹³⁹ V zásadě se dá říci, že samotné řízení se rozpadalo do dvou fází, a to i) prohlášení viny obžalovaným a ii) rozhodnutí o návrhu obžalovaného. V souvislosti s tím, jak by bylo o návrhu obžalovaného rozhodnuto, se pojilo právo obžalovaného užít opravných prostředků. První fáze by se potom sestávala ve smyslu ust. § 206a odst. 1 nechválené novely v rámci již zahájeného hlavního líčení z následujících kroků:

- 1) přednes obžaloby a vyjádření poškozeného (uplatnění nároku na náhradu škody)
- 2) poučení obžalovaného o jeho právech v řízení před soudem a o možnosti vyjádřit se k obžalobě, zejména tak, zda se cítí být vinen či nikoli
- 3) obžalovaný uzná svojí vinu
- 4) obžalovaný navrhne výrok rozsudku co do trestu a jeho výměry.

Ovšem i tato první fáze měla svá specifika – tj. z ust. § 206a odst. 2 nechválené novely vyplývá, že návrh výroku rozsudku mohl podat jenom ten obžalovaný, který nebyl trestně stíhán pro zvlášť závažný zločin. Pokud měl obžalovaný právo návrh výroku odsuzujícího rozsudku

¹³⁷ např. Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 2 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0> a také Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 12 (důvodová zpráva) – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

¹³⁸ k pojmu „odklon“ viz čl. I.2.1 této práce

¹³⁹ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 746, IV. volební období, ve znění pozměňovacích návrhů obsažených v Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 62. – 63 schůze, 14. – 20. 4. 2005, č. 175 – (cit. 22.10.2013) - dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>

podat, musel současně, kromě druhu a výměry trestu uvést, že se cítí být vinen skutkem popsáním v obžalobě a že souhlasí s jeho právní kvalifikací. Pokud by tomu tak nebylo, mohl navrhnout jiné vymezení skutku nebo jiné právní posouzení. Obžalovaný měl potom právo měnit tyto své návrhy až do doby, než se senát odebral k závěrečné poradě. Pokud by obžalovaný využil toho dispozičního práva se svým návrhem, dál by bylo jednáno o věci, jako k prohlášení viny z jeho strany nedošlo. Jinak, k návrhu výroku odsuzujícího rozsudku obžalovaného se rovněž měl vyjádřit státní zástupce a poškozený, pokud byl přítomen hlavnímu líčení. Aby bylo rozhodnuto v řízení o prohlášení viny obžalovaným, mohl podat návrh i státní zástupce, a to ve smyslu ust. § 206a odst. 1 věta třetí nechválené novely s tím, že tento návrh musel být obsažen již v obžalobě nebo podán nejpozději při jejím přednesu v hlavním líčení. Aby však návrh státního zástupce měl vůbec nějaký smysl, musela by o tomto existovat dohoda s obžalovaným, neboť jej samozřejmě ani na návrh státního zástupce k prohlášení viny nebylo možné jakkoli nutit. V zásadě je možné přirovnat situaci, kdy návrh, aby bylo ve věci rozhodnuto v řízení o prohlášení viny obžalovaného, podával státní zástupce, k dohodě o vině a trestu, jak jí známe ve formalizované podobě nyní, neboť musela existovat nějaká alespoň ústní dohoda o vině a trestu mezi obžalovaným a státním zástupcem a tím, že by bylo možné předpokládat, že by o úmyslu prohlásit vinu obžalovaný státního zástupce informoval, na což by navazovala dohoda o druhu a výměře trestu mezi obžalovaným a státním zástupcem. Tento postup by samozřejmě byl pro obžalovaného jistější, co do výsledku, neboť pokud by byl již dohodnut na vině i trestu se státním zástupcem, nemusel by se obávat negativního vyjádření státního zástupce po tom, co by prohlásil vinu a navrhl trest a jeho výměru sám.

V odborné literatuře potom byly namítány dva nedostatky této právní úpravě, kdy první směřoval do absence obligatorní profesionální obhajoby¹⁴⁰ v případě prohlášení viny a druhý do rozsahu vázanosti soudu návrhem obžalovaného. Pokud jde o první námitku absence nutné obhajoby v případě řízení o prohlášení viny tak *Vantuch* uvádí, že pro obžalovaného, který by se hájil před soudem sám, byl zpravidla problém, aby po poučení ze strany soudu využil svého práva ve smyslu ust. § 206a neschválené novely, tj. podal návrh odsuzujícího rozsudku, ve které by tedy musel uvést, že se cítí být vinen skutkem popsáním v obžalobě a musel by rovněž souhlasit s právním posouzením skutku nebo navrhnout jiné vymezení skutku či jiné právní posouzení.¹⁴¹ Dle *Vantucha* nemůže k právnímu posouzení skutku odlišnému od obžaloby dospět obžalovaný sám bez předcházející rady a přípravy na hlavní líčení, natož pak kvalifikovaně

¹⁴⁰ např. Vantuch, P. K návrhu na prohlášení obžalovaného o vině, Trestní právo č. 12/2006, str. 7

¹⁴¹ Ibid., str. 6

navrhnout druh a výměru trestu, kde by zřejmě docházelo k tomu, že by obžalovaný volil druh trestu a jeho výměru v rozporu s trestním zákonem.¹⁴² Vantuch tedy vyčítá uvedenému návrhu, že v jeho obsahu chybí buď povinnost spolupráce obžalovaného s obhájcem v případě řízení o prohlášení viny, nebo alespoň právo obžalovaného požádat o odročení hlavního líčení, za účelem zvážení možnosti využít svého práva dle navrhovaného ust. § 206a nechválené novely s obhájcem nebo advokátem.¹⁴³ K řešení této situace Vantuch nabídl inspiraci v právní úpravě odvolání v ust. § 251 odst. 2 TŘ, dle kterého platí, že „*Nemá-li obžalovaný, který podal odvolání nesplňující náležitosti obsahu odvolání podle § 249 odst. 1, obhájce, vyzve ho předseda senátu k odstranění vad ve lhůtě osmi dnů a poskytne mu k odstranění vad odvolání potřebné poučení. Nevedlo-li to k nápravě nebo vyžaduje-li to povaha projednávané věci, a obžalovaný si sám obhájce nezvolil, ustanoví mu ho za účelem jen odůvodnění odvolání anebo i obhajování v odvolacím řízení předseda senátu...*“ Jako další alternativa se samozřejmě nabízí upravit situaci, kdy obžalovaný nikoli ze zvlášť závažného zločinu prohlásí vinu, jako případ nutné obhajoby.¹⁴⁴ No a konečně k uvedené problematice nutno podtrhnout, že prohlášení viny a návrh výroku odsuzujícího rozsudku nebyly konstruovány jako oddělitelné části, nebylo tedy možné, aby obžalovaný se omezil pouze na prohlášení viny.¹⁴⁵ Stejně tak nemohl obžalovaný vynechat své vyjádření o právním posouzení skutku v obžalobě, totiž, že s tímto posouzením souhlasí.

Dle ust. § 206c nechválené novely bylo upraveno, že soud *může* přijmout návrh obžalovaného na prohlášení viny a vyhlásit rozsudek bez provedení dokazování nebo jen s jeho omezeným rozsahem. Dle odst. 2 stejného ustanovení však bylo upraveno, že soud není vázán návrhem obžalovaného, pokud jde o druh a výměru trestu, ochranného opatření nebo výši nároku na náhradu škody. Úprava uvedeného ustanovení byla tedy nastavena tak, že se obžalovaný vydal s „přiznáním na dlani“ soudu na pospas, bez jakýchkoli záruk, že jeho návrhu bude vyhověno, ev. pokud by nebylo, vrátilo by se řízení do fáze, kdy by mohl v tomto smyslu učinit další pokus. Soud, pokud by nesouhlasil s návrhem obžalovaného, vyjma prohlášení o vině, tak by mohl rozhodnou bez jakýchkoli (vyjma zákonných) limitů a bez ohledu na návrh zvolit jiný druh trestu nebo jinou výměru, či jiné ochranné opatření nebo výši náhrady škody. Vzhledem k takovému nastavení mám za to, že by nešlo o často využívaný institut v trestním procesu, nadto když odhlédneme např. od skutečnosti, že současně s tímto návrhem nevznikl též návrh na možnost mimořádného snížení trestu pod dolní hranici v případě rozhodnutí v řízení o

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid., str. 7

¹⁴⁵ Ibid., str. 7

prohlášení viny. Stojí zde rovněž za zmínku, že pokud došlo k prohlášení viny obžalovaného, soud měl pouze v odůvodnění stručně uvést, které důkazní prostředky uznal, provedl, jaké jsou skutkové závěry a jakými úvahami se řídil v otázce viny, trestu a náhrady škody.¹⁴⁶ Toto však platilo i v případě, kdyby se soud od návrhu obžalovaného odchýlil. Nastala by zde situace, kdy nijak nezavázaný soud návrhem obžalovaného by si nadto, pokud by jeho návrhu vyhověl, ulehčil práci i s náležitým odůvodněním toho, proč návrhu obžalovaného nebylo vyhověno. Dlužno také doplnit, že podmínkou *sine qua non* byl bezvýhradný souhlas státního zástupce s návrhem obžalovaného. Vantuch si k tomuto pokládá otázku, zda si vůbec lze představit, že by státní zástupce vůbec souhlasil s návrhem obžalovaného, které neformuloval obhájce?¹⁴⁷ Na což navazuje otázka, s ohledem na skutečnost, že soud není návrhem obžalovaného vůbec zavázán, a totiž, proč by vlastně měl obžalovaný po tom, co prohlásí vinu, navrhnout druh a výši trestu, pokud by jeho návrh představoval mnohdy pro soud i státního zástupce jen „veselé pobavení“ bez právního významu obsahu tohoto úkonu.

Konečně, zcela zásadní, zejména pro obžalovaného, je otázka úpravy **opravných prostředků**. Pokud by nastala situace, kdy soud zcela vyhověl návrhu obžalovaného, a to za souhlasu státního zástupce, ust. § 206c odst. 5 nepřipouštělo **odvolání** ani jiný opravný prostředek, vyjma obnovy řízení. Naproti tomu, pokud by se soud odchýlil od návrhu obžalovaného, co do druhu trestu a jeho výměry, ochranného opatření nebo byla uložena nahradit výši náhrady škody, měl odvolání jako řádný opravný prostředek k dispozici obžalovaný i státní zástupce. Poškozený mohl podat v takovém případě odvolání pouze do výroku o náhradě škody. Samozřejmě i zde by mělo platit, že odvolání v případě obžalovaného by přicházelo v úvahu pouze v případě, pokud by se soud odchýlil od jeho návrhu ve smyslu přísnějšího trestu, tj. obžalovaný neměl mít samozřejmě možnost podat odvolání ve svůj neprospěch. Bylo-li by ve věci podáno odvolání, zůstalo by zachováno právo obžalovaného vzít své prohlášení o vině zpět, rovněž do doby, než by se odvolací senát odebral k závěrečné poradě. Dle navrženého ust. § 258 a nově vloženého 2 odstavce by odvolací soud zrušil napadený rozsudek na návrh obžalovaného po prohlášení viny:

- a) „byl-li výrok o vině vyhlášen v rozporu s návrhem obžalovaného učiněným na základě prohlášení viny nebo bez souhlasu státního zástupce nebo v rozporu s takovým souhlasem,

¹⁴⁶ viz ust. 206c odst. 4 nechválené novely trestního řádu - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 746, IV. volební období, ve znění pozměňovacích návrhů obsažených v Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 62. – 63. schůze, 14. – 20. 4. 2005, č. 175 – (cit. 22.10.2013) - dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>

¹⁴⁷ Vantuch, P. K návrhu na prohlášení obžalovaného o vině, Trestní právo č. 12/2006, str. 8

- b) *byl-li vyhlášen přesto, že prohlášení viny a návrh na základě něho učiněný vzal obviněný řádně a včas zpět,*
- c) *je-li uložený trest v rozsudku zjevně nepřiměřený,*
- d) *bylo-li uloženo ochranné opatření, aniž byly splněny podmínky stanovené zákonem pro jeho uložení, nebo*
- e) *je-li rozhodnutí o uplatněném nároku poškozeného zjevně nesprávné.“*

Pokud by došlo ke zrušení rozsudku, jak je výše uvedeno, odvolací soud by vždy věc vrátil soudu I. stupně k novému projednání a rozhodnutí. V předmětné věci bylo přípustné rovněž **dovolání**, a to v souladu s navrženým 3 odstavcem ust. § 265b TŘ, dle kterého „*dovolání proti rozsudku, kterým odvolací soud sám rozhodl o odvolání proti rozsudku na návrh obžalovaného po prohlášení viny, nebo proti rozhodnutí, jímž bylo odvolacím soudem zamítnuto nebo odmítnuto odvolání proti takovému rozsudku na návrh obžalovaného po prohlášení viny, by bylo možné podat z důvodů uvedených v odstavci 1 stejného paragrafu s výjimkou důvodů uvedených v písm. f), g)*¹⁴⁸ a dále, je-li tu některý z následujících důvodů:

- *bylo rozhodnuto, aniž byly splněny podmínky stanovené zákonem pro odsuzující rozsudek na návrh obžalovaného po prohlášení viny, nebo*
- *bylo rozhodnuto v rozporu s návrhem obžalovaného.“*

I.3.2 Dohoda o vině a trestu – de lege lata (porovnání s II. návrhem 2008)

V předešlém článku (oddílu chcete-li) této kapitoly jsme se zabývali prvním z pokusů české vlády inkorporovat do trestního procesu institut podobný dohodě o vině a trestu, resp.

¹⁴⁸Ust. § 265b odst. 1 TŘ - Dovolání lze podat, jen je-li tu některý z následujících důvodů (výčet vyjma písm. f) a g):

a) *ve věci rozhodl věcně nepříslušný soud, nebo soud, který nebyl náležitě obsazen, ledaže místo samosoudce rozhodoval senát nebo rozhodl soud vyššího stupně,*
b) *ve věci rozhodl vyloučený orgán; tento důvod nelze použít, jestliže tato okolnost byla tomu, kdo podává dovolání, již v původním řízení známa a nebyla jím před rozhodnutím orgánu druhého stupně namítnuta,*
c) *obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona mít měl,*
d) *byla porušena ustanovení o přítomnosti obviněného v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání,*
e) *proti obviněnému bylo vedeno trestní stíhání, ačkoliv podle zákona bylo nepřípustné, posouzení,*
h) *obviněnému byl uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo mu byl uložen trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou v trestním zákoně na trestný čin, jímž byl uznán vinným,*
i) *bylo rozhodnuto o upuštění od potrestání nebo o upuštění od potrestání s dohledem, aniž byly splněny podmínky stanovené zákonem pro takový postup,*
j) *bylo rozhodnuto o uložení ochranného opatření, aniž byly splněny podmínky stanovené zákonem pro jeho uložení,*
k) *v rozhodnutí některý výrok chybí nebo je neúplný,*
l) *bylo rozhodnuto o zamítnutí nebo odmítnutí řádného opravného prostředku proti rozsudku nebo usnesení uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) až g), aniž byly splněny procesní podmínky stanovené zákonem pro takové rozhodnutí nebo přestože byl v řízení mu předcházejícím dán důvod dovolání uvedený v písmenech a) až k)*

v prvním případě přesněji anglosaského právního institutu *plea of guilty*.¹⁴⁹ Druhým neschváleným návrhem novely trestního řádu, který byl poslanecké sněmovně předložen jako sněmovní tisk č. 574, V. volební období,¹⁵⁰ a který v sobě obsahoval právní úpravu institutu „*dohody o vině a trestu*“ se odděleně zabývat nebudeme, neboť jak bude zřejmé z následujícího textu, současná účinná právní úprava tohoto institutu z neschváleného návrhu podstatným způsobem vychází, proto v relevantních částech bude dále jen upozorněno na odlišnosti v právních úpravách.

Jak již bylo výše naznačeno – „*dohodě o vině a trestu*“ vdechla život v současné době účinná novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb., která vzešla z vládního návrhu zákona předloženého Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR jako sněmovní tisk č. 510 v VI. volebním období. Účinnost předmětné novely nastala k 1. 9. 2012, tj. v současné době již tomu je přes rok, co se začala (měla začít) aplikovat, v trestním řádu vymezených případech, dohoda o vině a trestu. Můžeme zde předeslat, že stejně jako každý nový právní institut si musí najít v systému své místo, což platí i o dohodě o vině a trestu, která jak si níže ukážeme prozatím zřejmě, až natolik neplní očekávání do ní zákonodárci vkládané.

V následujících odstavcích tedy bude představena současná podoba institutu *dohody o vině a trestu*, přičemž v tomto smyslu doplňuji, že tato část je věnována v zásadě toliko popisu tohoto právní institutu - vymezení, zhodnocení problematických momentů stávající právní úpravy a návrhy vhodných řešení, bude v podrobnu předmětem zvláštní části této práce.

Pokud jde o důvody, pro které došlo k zavedení dohody o vině a trestu, lze pohledem do důvodové zprávy k účinné novele č. 193/2012 Sb. i do důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákon pod číslem sněmovního tisku 574 z roku 2008 zjistit zcela identické motivy pro zavedení tohoto institutu, a to, že dle názoru navrhovatelů¹⁵¹ „*platná právní úprava zákona nevyužívá všech možností, aby zajistila obviněnému v plném rozsahu právo na rychlý a spravedlivý proces*“ s odkazem na čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod, přičemž právě „*rychlost řízení podmiňuje spravedlivý charakter řízení, naproti čemuž zdlouhavost řízení může vést k oslabení hodnoty důkazu, navíc obviněný i poškozený jsou vystavováni nejistotě o*

¹⁴⁹ viz I.3.3 této práce – právní úprava USA

¹⁵⁰ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

¹⁵¹ dále jsou proloženým písmem citovány fráze z důvodové zprávy - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

výsledku řízení, vytrácí se vztah mezi trestným činem a trestem, neúměrně dlouho se udržuje stav, kdy obviněný, který je považován za nevinného, musí snášet zásahy do práv a svobod chráněných citovanou úmluvou.“ Navrhovatelé v důvodové zprávě dále zdůrazňují, že „pomalý výkon spravedlnosti je v současné době nejzávažnějším problémem justice ve většině států Rady Evropy,“ přičemž příčinou toho problému „není jen růst počtu věcí projednávaných soudy a jejich větší složitost, jimž neodpovídá přiměřený růst prostředků na personální a materiální vybavení justice, ale též sama struktura kontinentálního trestního procesu.“ Navrhovatelé dále konstatují, že právě v zemích anglosaské právní kultury dochází k průtahům v řízení jen zcela výjimečně, přičemž však upozorňují, že institut dohody o vině a trestu v českém pojetí účinné novely č. 193/2012 Sb., nelze srovnávat s klasickým angloamerickým dohadovacím řízením o vině a trestu, nicméně je zde patrná inspirace s jejich základními prvky. V neposlední řadě navrhovatelé poukazují na skutečnost, že obdoba „české“ dohody o vině a trestu je již několik let aplikována ve slovenském trestním procesu, dále v Německu, Polsku, Itálii nebo Španělsku. Navrhovatelé potom odůvodnění v důvodové zprávě uzavírají, že od dohody o vině a trestu (kromě další úpravy odklonů v uvedené novele) se „očekává zrychlení trestního řízení před soudem a současně i zjednodušení a zefektivnění trestního řízení, dále (...) je přínos spatřován i v ochraně obětí před sekundární viktimizací.“¹⁵²

Statistiky v tomto smyslu naznačují, že dohoda o vině a trestu může v určitých případech (v určitých státech) znamenat revoluci v trestním procesu, ovšem každá právní úprava má svá specifika a pokud to mohu tak zhodnotit, v „českém“ podání je dohoda o vině a trestu spíše *privilegiem*, než masově aplikovaným a trestněprávní konflikty ve společnosti řešícím právním institutem, a to s ohledem na její četná omezení co do přípustnosti její aplikace. V neposlední řadě, zavedení tohoto institutu nenadchlo ani státní zástupce, kteří publikují řadu argumentů,¹⁵³ proč by dohoda o vině a trestu neměla být součástí právního řádu a místo toho, aby došlo k efektivnější úpravě stávajících odklonů, přičemž jsou to právě státní zástupci, kterým je vložen do ruky mocný trestně-procesní nástroj a na jejichž vůli v tuto chvíli stojí a padá budoucí aplikační praxe tohoto institutu.

¹⁵² citace v tomto odstavci viz - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 37 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁵³ viz např. Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu, Státní zastupitelství č. 4/2012

I.3.2.1 Přípustnost uzavření dohody o vině a trestu

Přípustnost uzavření dohody o vině a trestu je tím jejím nejzásadnějším prvkem, neboť definuje okruh trestných činů, v jejich případě je možné k takovéto dohodě přistoupit a také okruh osob, s nimiž státní zástupce může dohodu o vině a trestu uzavřít. Omezení přípustnosti dohodu o vině a trestu uzavřít vyplývají z jednotlivých trestněprávních politik, vycházejících z právních tradic toho kterého státu.

Návrh novely trestního řádu z roku 2008 přípustnost vymezoval v navržené ust. § 175a odst. 1 TR, když stanovil, že státní zástupce může zahájit jednání o dohodě o vině a trestu na návrh obviněného i bez takového návrhu, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný, a to **v řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož hodní hranice nepřevyšuje pět let.**¹⁵⁴

Návrh novely trestního řádu z roku 2011, z něhož vznikla aktuálně účinná právní úprava dohody o vině a trestu v prvním plánu předpokládala možnost jejího sjednání na podnět obviněného nebo i bez takového podnětu, a to **u všech trestných činů**, s výjimkou trestných činů, kterými byla způsobena úmyslně smrt (nejedná-li se o trestný čin zabití nebo o trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou) a s výjimkou zločinů podle části druhé hlavy deváté a třinácté trestního zákoníku,¹⁵⁵ pokud budou výsledky vyšetřování (popř. zkráceného přípravného řízení) dostatečně prokazovat závěr, že skutek je trestným činem a spáchal jej obviněný.¹⁵⁶ V rámci pozměňovacích návrhů¹⁵⁷ došlo k modifikaci navrženého ust. § 175a odst. 8 TR do současně účinné podoby, dle kterého platí, že dohodu o vině a trestu **nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu.**¹⁵⁸ Zákonodárce tedy přikročil k *negativnímu* vymezení přípustnosti, kdy tedy dohodu o vině a trestu při splnění dalších podmínek předvídaných zákonem je možné uzavřít v případě přečinů a zločinů.¹⁵⁹ Nadto je třeba doplnit, že žádné z ustanovení trestního řádu

¹⁵⁴ K tomuto návrhu novely trestního řádu přistoupil pozměňovací návrh ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR, který na své 53 schůzi dne 4. 3. 2009 navrhl úpravu ust. § 175a odst. 1, kdy na místo obecně pojaté přípustnosti sjednání dohody o vině a trestu omezené horní hranicí trestní sazby odnětí svobody přistoupil k výčtu desítek trestných činů, jichž by se možnost sjednání dohody o vině a trestu nemělo týkat, a to počínaje trestným činem vraždy, konče perzekucí a válečnou krutostí. – srov. Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 53. schůze dne 4. 3. 2009, č. 134 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=1>

¹⁵⁵ Hlava devátá TZ – Trestné činy proti republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci; hlava třináctá TZ – Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

¹⁵⁶ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 37 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁵⁷ Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 39. schůze dne 18. 1. 2012, č. 102 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=1>

¹⁵⁸ Dle ust. § 14 odst. 3 TZ se za zvlášť závažný zločin považují ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

¹⁵⁹ Viz ust. § 14 odst. 2, 3 TZ

nevylučuje sjednání dohody o vině a trestu při **souběhu trestných činů**, z čehož jednoznačně plyne, že předmětem dohody může být jak úhrnný, tak i souhrnný trest (ust. § 43 TZ). Pokud by se jednalo o pokračující trestný čin, trestním řádem není rovněž nijak vyloučeno sjednání trestu společného (ust. § 45 TZ).

Pokud jde o osobu pachatele, tak návrh novely trestního řádu z roku 2008¹⁶⁰ žádné omezení, co do osoby pachatele neomezoval, naproti čemuž však současná právní úprava ust. § 175a odst. 8 TŘ zapovídá uzavření dohody o vině a trestu **v řízení proti uprchlému**. Oba dva návrhy shodně pak obsahovaly novelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže (ZSVM), resp. jeho ust. § 63, které vyloučilo sjednání dohody o vině a trestu **v řízení ve věci mladistvých**, ovšem s tím rozdílem, že dle účinného ust. § 63 ZSVM je sjednání dohody o vině a trestu vyloučeno v případě mladistvého, který nedovršíl osmnáct let svého věku. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení uvádí, že je zapotřebí upřednostnit výchovný vliv řízení na mladistvého a uvážlivý výběr vhodného opatření specializovaným soudcem nad rychlostí řízení.¹⁶¹ Naproti tomu však lze uzavřít dohodu o vině a trestu **v trestním řízení vedeném proti právnické osobě**, neboť ani trestní řád a ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim,¹⁶² sjednání dohody o vině a trestu v tomto řízení nevylučuje.

I.3.2.2 Obsah dohody o vině a trestu

Obsah dohody o vině a trestu je upraven v ust. § 175a odst. 6 TŘ, dle kterého dohoda o vině a trestu obsahuje:

- a) *označení státního zástupce, obviněného a poškozeného, byl-li přítomen sjednávání dohody o vině a trestu a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení*
- b) *datum a místo jejího sepsání,*
- c) *popis skutku, pro který je obviněný stíhán, s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání, případně jiných okolností, za nichž k němu došlo, tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem,*

¹⁶⁰ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 5 a 6 – ust. § 175a odst. 6 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

¹⁶¹ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 46 - 47 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁶² zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

- d) *označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován, a to jeho zákonným pojmenováním, uvedením příslušného ustanovení zákona a všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu,*
- e) *prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a který je předmětem sjednané dohody o vině a trestu,*
- f) *v souladu s trestním zákoníkem dohodnutý druh, výměru a způsob výkonu trestu včetně délky zkušební doby a v případech stanovených trestním zákoníkem trestu náhradního, případně upuštění od potrestání, a rozsah přiměřených omezení a povinností v případě, že to trestní zákoník umožňuje a že byly dohodnuty; při dohodě o druhu a výměře trestu se přihlédně i k tomu, zda obviněný trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch (§ 39 odst. 7 trestního zákoníku),*
- g) *rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto,*
- h) *ochranné opatření, přichází-li v úvahu jeho uložení a bylo-li dohodnuto,*
- i) *podpis státního zástupce, obviněného a obhájce a podpis poškozeného, byl-li přítomen sjednávání dohody o vině a trestu a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.*¹⁶³

Výše uvedený výčet náležitostí vyhotovení dohody o vině a trestu, obsahovaly oba dva návrhy novely trestního řádu (z roku 2008 i 2011) v zásadě shodně s několika menšími rozdíly, resp. spíše upřesněními.¹⁶⁴ Vzor dohody o vině a trestu ve smyslu výše uvedených náležitostí představuje příloha č. 1¹⁶⁵ k této práci. Oproti institutu „prohlášení o vině obžalovaného“ (viz čl. I.3.1.1 této práce) je nezbytné, aby dohoda o vině a trestu měla *písemnou formu*. Součástí dohody o vině a trestu je v neposlední řadě také prohlášení obviněného, že se cítí být vinen skutkem, pro který je stíhán, přičemž navrhovatel v důvodové zprávě upozorňuje, že v tomto ohledu nejde o doznání, ale o obdobu prohlášení, které obviněný činí při narovnání, od čehož se odvíjí i použitelnost takového prohlášení jako důkazu.¹⁶⁶ Na stejnou skutečnost upozorňuje též Ščerba, dle kterého prohlášení obviněného o spáchání skutku nelze ztotožňovat s *doznáním*, neboť součástí doznání je i přijetí právní kvalifikace stíhaného skutku, což však není součástí

¹⁶³ ust. § 175a odst. 6 TŘ . k tomu rovněž Příloha č. 1 k této práci (vzor dohody o vině a trestu)

¹⁶⁴ pro srovnání viz - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 5 a 6 – ust. § 175a odst. 6 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

¹⁶⁵ Vzor dohody o vině a trestu – dostupný na - www.adiktologie.cz/cz/articles/download/5190/Vzor-dohoda-pdf

¹⁶⁶ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 39 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

prohlášení o spáchání skutku.¹⁶⁷ Nicméně pokud pohlédneme do výše uvedeného výčtu náležitostí dohody o vině a trestu, nelze než z písm. d) dovodit závěr, že i přesto bude obviněný muset v dohodě o vině a trestu právní kvalifikaci skutku přijmout. Ščerba v tomto smyslu dále poukazuje na to, že právní kvalifikace skutku by neměla být předmětem samotného vyjednávání,¹⁶⁸ a to z důvodu zachování rovnosti před zákonem, neboť nelze kvůli zjednodušení a urychlení řízení připustit odlišné právní posouzení stejných skutků,¹⁶⁹ tj. připustit to, aby soud vědomě dovozoval nesprávnou právní kvalifikaci jinak stejného skutku.¹⁷⁰

Pro úplnost k obsahu dohody o vině a trestu dlužno uvést, že v této dohodě lze též sjednat uložení ochranného opatření, a to v podobě zabezpečovací detence nebo ochranného léčení. Sjednání ochranné výchovy jako ochranného opatření je v tomto případě vyloučeno vzhledem tomu, že dohodu o vině a trestu nelze sjednat s mladistvým. Konečně, dle ust. § 175a odst. 6 písm. f) TŘ lze sjednat mezi státním zástupce a obviněným dojednat, že bude upuštěno od potrestání. Stejně ustanovení, oproti návrhu z roku 2008, vyžaduje, aby při dojednání druhu a výměry trestu byla uvážena skutečnost, zda obviněný získal trestným činem majetkový prospěch (ust. § 39 odst. 7 TZ). Dle návrhu z roku 2008 (návrh ust. § 175 odst. 3 věta poslední) měl státní zástupce při sjednávání druhu a výměry trestu přihlídnout, kromě jiného, k prohlášení viny obviněného a také k ochotě sjednat dohodu o vině a trestu (toto ustanovení do účinné právní úpravy posléze převzato nebylo).

I.3.2.3 Přípravné řízení – postavení státního zástupce, obhajoby a poškozeného (fáze sjednání dohody o vině a trestu)

Dohoda o vině a trestu je v současném pojetí institutem položeným zásadně do přípravného řízení, ev. do zkráceného přípravného řízení,¹⁷¹ tj. dohodu o vině a trestu lze sjednat pouze v této fázi a nikoli až po tom, co je nařízeno, ev. zahájeno hlavní líčení, jako tomu bylo

¹⁶⁷ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice, Praha : Leges, 2012, str. 23; srov. také Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A. K problematice zvláštních druhů trestního řízení, Trestní právo č. 2/1997, str. 7

¹⁶⁸ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice, Praha : Leges, 2012, str. 23

¹⁶⁹ Ibid., str. 46

¹⁷⁰ Král, V. Dohoda o vině a trestu v návrhu novelizace trestního řádu, Právní rozhledy č. 20/2008, str. II

¹⁷¹ Sjednat dohodu o vině a trestu umožňovaly oba dva návrhy (z roku 2008 i 2011) v ust. § 179b odst. 5 s tím, že současná právní úprava byla doplněna o konstatování, že trestní stíhání je v takovémto případě zahájeno až doručením návrhu na schválení dohody o vině a trestu soudy. - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 6 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>; Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 9 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

v případě konceptu „prohlášení viny obžalovaného.“¹⁷² Dle ust. § 2 odst. 8 TŘ platí, že trestní stíhání je možné jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení **dohody o prohlášení viny a přijetí trestu**.¹⁷³ Stejně ustanovení potom zavádí legislativní zkratku – **dohoda o vině a trestu**. Dle ust. § 175 odst. 1 písm. c) TŘ patří sjednání dohody o vině a trestu do výlučné pravomoci státního zástupce, který tak jako jediný je oprávněn trestnímu soudu schválení v přípravném řízení sjednanou dohodu o vině a trestu navrhnout.

Jak již bylo uvedeno, státní zástupce může na návrh nebo i bez takového návrhu iniciovat jednání o dohodě o vině a trestu, jsou-li splněny podmínky co do povahy skutku i osoby obviněného, avšak za předpokladu, že **výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný**.¹⁷⁴ Koncept dohody o vině a trestu tedy není postaven toliko na pouhých domněnkách o tom, že k nějakému skutku došlo a že se byť dobrovolně k jeho spáchání někdo přiznal – tyto skutečnosti musí být výsledkem vyšetřování, neboť pokud by výsledky vyšetřování ukázaly, že skutek není trestným činem nebo že jej nemohl spáchat obviněný je státní zástupce povinen ve smyslu ust. § 172 odst. 1 písm. b) nebo c) TŘ¹⁷⁵ trestní stíhání zastavit. Nadto z ust. § 2 odst. 5 TŘ vyplývá, že doznání obviněného (v tomto případě prohlášení o spáchání skutku) nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny okolnosti případu, a to okolnosti ve prospěch i neprospěch. Důvodová zpráva potom k předmětnému ustanovení uvádí, že *„uzavření dohody o vině a trestu bude vyžadovat výrazně vyšší stupeň poznání o pachateli a trestném činu, než při zahájení trestního stíhání, nebude však nutné provádět vyčerpávajícím způsobem všechny dostupné důkazy, které by jinak byly potřebné pro podání obžaloby.“*¹⁷⁶

Pokud státní zástupce potom dojde k závěru, že jsou splněny podmínky pro to, aby bylo možné uskutečnit jednání o dohodě o vině a trestu a toto jednání obviněný návrh nebo jej vyvolal sám státní zástupce, dle ust. § 175a odst. 2 TŘ předvolá obviněného k jednání, přičemž *o době a místě jednání vyrozumí obhájce obviněného a poškozeného, který výslovně neprohlásil, že se vzdává procesních práv, které mu zákon jako poškozenému přiznává*. Účast obhájce obviněného již při jednání o dohodě o vině a trestu je nezbytná, a to s ohledem na ust. § 36 odst. 1 písm. d) TŘ, dle kterého se samo sjednávání dohody o vině a trestu v přípravném řízení posuzuje jako

¹⁷² viz čl. I.3.1.1 této práce

¹⁷³ V návrhu z roku 2008 bylo toto ustanovení nastaveno obsahově shodně.

¹⁷⁴ ust. § 175a odst. 1 TŘ

¹⁷⁵ V závislosti na tom, zda by státní zástupce zjistil, že skutek není trestným činem nebo zda by zjistil, že výsledky vyšetřování neprokazují, že skutek spáchal obviněný.

¹⁷⁶ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 37 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

případ **nutné obhajoby**. Novela TŘ provedená zák. č. 459/2011 Sb. (účinná k 1. 1. 2012) sice umožnila v ust. § 36b TŘ možnost vzdání se nutné obhajoby, avšak nikoli pro tento případ.¹⁷⁷ Dle ust. § 175a odst. 3 věty poslední TŘ dohodu o vině a trestu sjednává státní zástupce s obviněným za přítomnosti obhájce. Obhájce obviněného musí tedy být přítomen sjednávání dohody o vině a trestu, přičemž svojí přítomnost, kromě jiného demonstruje také jejím podpisem ve smyslu ust. § 175a odst. 6 písm. i) TŘ. Porušení povinnosti přítomnosti obhájce při sjednávání dohody o vině a trestu je dle ust. § 314o odst. 1 písm. b) TŘ nebo dle ust. § 314p odst. 3 písm. f) TŘ (v případě předběžného projednání návrhu), důvodem pro rozhodnutí soudu o odmítnutí tohoto návrhu pro závažné procesní vady. K otázce nutné obhajoby v tomto případě důvodová zpráva uvádí, že při sjednávání dohody o vině a trestu se předpokládá, že obviněný podá státnímu zástupci kvalifikovaný návrh trestu či ochranného opatření, návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, k čemuž je zapotřebí právní znalostí v oblasti trestního práva.¹⁷⁸ Navrhovatel dále také poukazuje na skutečnost, že dohoda mezi státním zástupce a obviněným má z povahy věci i zásadní význam pro konečné rozhodnutí ve věci a dle jeho názoru je proto nezbytné, aby při sjednávání dohody o vině a trestu byly účinně hájena práva obviněného a byla mu poskytnuta odpovídající právní pomoc.¹⁷⁹ Pokud potom obviněný obhájce nemá a pro účely sjednání dohody o vině a trestu si jej nezvolí, navrhovatel předpokládá, že dojde zákonným postupem k jeho ustanovení tak, aby byl obhájce přítomen již zahájení jednání o dohodě o vině trestu.¹⁸⁰ Konečně, s ohledem na skutečnost, že proti rozhodnutí, kterým je schválena dohoda o vině a trestu (pokud soud však nerozhodne v rozporu s takovou dohodou) není přípustné odvolání, má být tím pozitivním efektem menší nápad věci odvolacímu soudu.¹⁸¹ Za povšimnutí zde stojí, že o případ nutné obhajoby se jedná toliko v případě sjednávání dohody o vině a trestu, nikoli již potom v samotném řízení o schválení dohody o vině a trestu před soudem. Nutnou obhajobu i pro řízení před soudem v tomto případě obsahoval návrh novely trestního řádu z roku 2008.¹⁸²

Pokud jde o **osobu poškozeného**, jeho přítomnost, na rozdíl od obhájce, při sjednávání

¹⁷⁷ blíže k tomu např. Vantuch, P. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby, Bulletin Advokacie, pub. 7. 12. 2012 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-pravu-obvineného-vzdat-se-obhajce-z-pohledu-nutné-obhajoby>

¹⁷⁸ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁷⁹ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 35 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁸⁰ Ibid., str. 37

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Jednalo o novelu ust. § 36 odst. 4 TŘ, kde mělo být vloženo písm. d), dle kterého by obviněný musel mít obhájce též v řízení o schválení dohody o vině a trestu. – viz Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 3 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

dohody o vině a trestu nezbytná není, byť je poškozený o konání tohoto jednání vyrozuměn. Poškozený má možnost uplatnit, avšak nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu, svůj nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, jež mu byla trestným činem způsobena, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, které bylo na jeho úkor získáno, na což musí být ve smyslu ust. § 175a odst. 2 věta druhá TŘ státním zástupcem upozorněn.¹⁸³ Pokud se poškozený jednání o dohodě o vině a trestu zúčastní, má právo se vyjádřit k rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Pokud se poškozený však jednání osobně nezúčastní, přičemž již dříve nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, může státní zástupce dle ust. § 175a odst. 5 věta poslední TŘ i za jeho nepřítomnosti v dohodě o vině a trestu s obviněným rozsah náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení sjednat, a to až do výše uplatněného nároku poškozeným. Poškozený se tedy při jednání účinně může vyjádřit pouze k otázce náhrady škody, přičemž k otázce viny a trestu se vyjádřit může rovněž, nicméně takové vyjádření není pro sjednání dohody o vině a trestu rozhodné a státní zástupce jím není vázán.¹⁸⁴

Zásadní podmínkou (*sine qua non*) pro sjednání dohody o vině a trestu je potom **prohlášení obviněného, že spáchal skutek**,¹⁸⁵ pro který je stíhán s tím, že o pravdivosti tohoto prohlášení nesmí existovat důvodné pochybnosti.¹⁸⁶ Ščerba v tomto smyslu odkazuje na ust. § 2 odst. 5 TŘ s tím, že není možné, aby obviněný byl odsouzen pouze na podkladě svého doznání (prohlášení o spáchání skutku), tj. ani v tomto případě by nemělo být možné sjednat dohodu o vině a trestu, pokud zjištění o spáchání skutku nesvědčily další důkazy.¹⁸⁷

Pokud dojde ke sjednání dohody o vině a trestu, státní zástupce předloží spolu s dalšími podklady podstatnými pro rozhodnutí, návrh na schválení dohody o vině a trestu ve sjednaném rozsahu, přičemž nedošlo-li k dohodě o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, trestní soud na to v předmětném návrhu upozorní.¹⁸⁸

¹⁸³ Dle návrhu z roku 2008 měl státní zástupce soudu v takovémto případě, aby odkázal poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem – viz Ibid., str. 6

¹⁸⁴ ¹⁸⁴ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 38 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁸⁵ K povaze toho prohlášení blíže viz čl. 3.2.2 této práce – Obsah dohody o vině a trestu.

¹⁸⁶ viz ust. § 175a odst. 3 TŘ

¹⁸⁷ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice, Praha : Leges, 2012, str. 39

¹⁸⁸ viz ust. § 175b odst. 1 a 2 TŘ

I.3.2.4 Řízení před soudem – postavení státního zástupce, obhajoby a poškozeného (fáze rozhodování o dohodě o vině a trestu)

Řízení o schválení dohody o vině a trestu je upraveno v ust. §§ 314o – 314s TŘ.¹⁸⁹ Úvodem k tomuto typu řízení je třeba se pozastavit nad postavením trestního soudu. Dle ust. § 314q odst. 5 TŘ platí, že soud dokazování neprovádí s tím, pokud to považuje za nutné, může vyslechnout obviněného a opatřit si potřebná vysvětlení. Skutečnost, že dokazování jako takové neprobíhá, však nestaví soud do nijak druhořadé nebo doprovodné role, neboť podstatou tohoto *odklonu* je vyslovení viny, ale zejm. i uložení trestu v jeho pravém slova smyslu, přičemž dle čl. 90 Ústavy platí, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Konečně, vedle trestního příkazu, je dohoda o vině a trestu odklon, který může schválit jedině soud. Na druhé straně je zde nepominutelný fakt, že trestní soud je zněním dohody zcela vázán,¹⁹⁰ tj. nemůže jí z vlastní vůle měnit, což kromě jiného, vyplývá z podstaty věci, kdy je soudem schvalována dohoda uzavřená mezi státním zástupcem a obviněným. Trestní soud má zde postavení korektora spravedlnosti, kdy jeho role spočívá zejm. v přezkumu dohody co do její správnosti a přiměřenosti. Nicméně přesto mu je umožněno do obsahu dohody o vině a trestu zasáhnout, a to tehdy, dojde-li k nechválení návrhu dohody – jde o případ, kdy dle soudu existují důvody pro neschválení návrhu dohody o vině a trestu dle ust. § 314r odst. 1 TŘ, přičemž místo vrácení věci do přidavného řízení zvolí postup dle ust. § 314r odst. 3 TŘ spočívající v odročení jednání za účelem navržení nového znění dohody o vině a trestu – v takovém případě potom soud sdělí státnímu zástupci a obviněnému své výhrady k obsahu dohody o vině a trestu. Sdělení těchto výhrad bude mít samozřejmě návodných charakter, kterým soud sdělí, o jakém obsahu je ochoten dohodu o vině a trestu schválit. Je nepochybně na jednotlivých soudcích, jakým způsobem budou s tímto postupem nakládat, nicméně toto ustanovení má silný potenciál do budoucna trestní soud významněji zapojit do vytváření obsahu dohody o vině a trestu. Otázkou ingerence soudu do sjednávání dohody o vině a trestu se budeme zabývat samostatně ve zvláštní části této práce, nicméně dlužno nadto doplnit, že soud může, kromě výše uvedeného, i sjednání dohody o vině a trestu sám iniciovat, a to v rámci **předběžného projednání obžaloby** ve smyslu ust. § 186 písm. g) TŘ, které může nařídit, kromě jiného, v případě, že vzhledem k okolnostem případu by bylo sjednání dohody o vině a trestu vhodné zejména, pokud by takovýto postu navrhl státní zástupce nebo obviněný.

¹⁸⁹ V návrhu novely trestního řádu z roku 2008 to bylo ust. §§ 314l – 314o.

¹⁹⁰ Dle ust. § 314r odst. 1 TŘ platí, že soud může rozhodovat o skutku, jeho právní kvalifikaci, trestu a ochranném opatření pouze v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu.

Prvním krokem v řízení o schválení o dohodě o vině a trestu je po podání návrhu na její schválení státním zástupcem, přezkum návrhu ze strany soudu. Po takovémto obsahovém přezkoumání soud má k dispozici tři cesty, jakými se vydat ve smyslu ust. § 314o odst. 1 TŘ, a to:

1. nařídit veřejné zasedání k rozhodnutí o návrhu na schválení dohody o vině a trestu,
2. rozhodnout o odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu pro závažné procesní vady, zejména neměl-li obviněný při sjednávání dohody o vině a trestu obhájce, nebo z důvodů uvedených v § 314r odst. 2, nebo
3. nařídit předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu.

Pokud dojde k **odmítnutí návrhu**, je nezbytné, aby se soud v usnesení ideálně vyčerpávajícím způsobem argumentačně popasoval, tj. důsledně označil procesní vady nebo skutková zjištění, která jsou důvodem odmítnutí návrhu.¹⁹¹ Proti tomuto usnesení má k dispozici obviněný i státní zástupce jako opravný prostředek *stížnost*, která má odkladný účinek.¹⁹² Jakmile usnesení o odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu nabude právní moci, vrací se věc do přípravného řízení. V neposlední řadě je třeba doplnit, že do přípravného řízení je věc vrácena rovněž v případě, že státní zástupce vezme účinně svůj návrh na schválení dohody o vině a trestu zpět, tj. do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě.¹⁹³

Další postup, kterým se soud může vydat, je dle ust. § 314p TŘ nařídit **předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu**.¹⁹⁴ Jedná se v tomto smyslu o období předběžného projednání obžaloby (ust. § 185 a násl. TŘ), kdy předběžné projednání návrhu je soudem nařízeno v případě, že soud došel k závěru, že věc patří do příslušnosti jiného soudu, nebo že věc má být postoupena podle § 171 odst. 1 TŘ, nebo jsou dány okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 TŘ nebo jeho přerušení podle § 173 odst. 1 TŘ, anebo okolnosti odůvodňující podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 TŘ nebo schválení narovnání podle § 309 TŘ.¹⁹⁵ Posledně citované ustanovení trestního řádu je zajímavé i z pohledu významu samotné dohody o vině a trestu coby odklonu, neboť přímo ukazuje na jeho

¹⁹¹ viz ust. § 314o odst. 2 TŘ

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ viz ust. § 314o odst. 5 TŘ

¹⁹⁴ Institut předběžného projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu návrh novely trestního řádu z roku 2008 vůbec neobsahoval. Po tom, co soud přezkoumal návrh na schválení dohody o vině a trestu, mohl dle tehdy navrhovaného ust. § 314l odst. 1 písm. a) a b) rozhodnout tak, že nařídí veřejné zasedání o návrhu nebo návrh odmítne pro závažné procesní vady spočívající zejména v tom, že obviněný nebyl při sjednání dohody o vině a trestu zastoupen obhájcem. – viz. Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 8 - 9 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

¹⁹⁵ viz ust. § 314p odst. 1 písm. a) – c) TŘ

subsidiaritu vedle odklonu v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání a schválení narovnání. Dle důvodové zprávy je institut předběžného projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu prostředkem k odstranění pochyb,¹⁹⁶ tj. sám navrhovatel označil za chybu, pokud by došlo ke schválení dohody o vině a trestu namísto využití odklonu, který nekončí vyslovením viny (byť i zde je doznání ze strany obviněného nezbytnou podmínkou) a uložením trestu, což dle mého názoru zcela nepochybně respektuje zásahu *subsidiarity trestní represe*.

Je-li předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu nařízeno, koná se v neveřejném zasedání (vyjma případů, kdy to předseda bude považovat za potřebné, je nařízeno zasedání veřejné).¹⁹⁷ V rámci předběžného projednání návrhu je potom rozhodnuto dle důvodu jeho nařízení tak, že je věc: i) *předložena k rozhodnutí o příslušnosti soudu, který je nejbližší společně nadřízen jemu a soudu, jenž je podle něj příslušný, má-li za to, že sám není příslušný k jejímu projednání*, ii) *postoupena jinému orgánu, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 171 odst. 1 TŘ*, iii) *trestní stíhání zastaveno, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 172 odst. 1 TŘ*, iv) *trestní stíhání přerušeno, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 173 odst. 1 TŘ*, v) *trestní stíhání podmíněně zastaveno podle § 307 TŘ nebo rozhodnuto o schválení narovnání podle § 309 odst. 1 TŘ, a konečně* vi) *rozhodnuto o odmítnutí návrhu*¹⁹⁸ *na schválení dohody o vině a trestu pro závažné procesní vady, zejména neměl-li obviněný při sjednávání dohody o vině a trestu obhájce, nebo z důvodů uvedených v § 314r odst. 2 TŘ.*¹⁹⁹

Pokud po přezkoumání návrhu na schválení dohody o vině a trestu dojde soud k závěru, že návrh netrpí vadami, pro které by bylo nutné nařídit předběžné projednání návrhu, jak je specifikováno výše, je nařízeno **veřejné zasedání k rozhodnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu.**²⁰⁰ Postup při samotném jednání je upraven v ust. § 314q TŘ, dle kterého po přednesu návrhu ze strany státního zástupce následuje vyjádření obviněného k návrhu, který je posléze soudem dotázán, zda rozumí sjednané dohodě (co je mu kladeno za vinu, jaká je právní kvalifikace apod.), zda prohlášení o spáchání skutku učinil dobrovolně a bez nátlaku, zda byl poučen o svém právu na obhajobu a konečně, zda jsou mu známy všechny důsledky sjednání

¹⁹⁶ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 44 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

¹⁹⁷ viz. ust. § 314p odst. 2 TŘ

¹⁹⁸ V tomto případě se věc po právní moci usnesení vrací do přípravného řízení – viz ust. § 314p odst. 6 TŘ.

¹⁹⁹ ust. § 314p odst. 3 TŘ

²⁰⁰ Dle současného ust. § 314q odst. 1 věta poslední TŘ se veřejné zasedání koná za stálé přítomnosti obviněného a státního zástupce. Dle návrhu z roku 2008 se toto veřejné zasedání mělo konat rovněž za stálé přítomnosti obhájce obviněného (ust. § 314m odst. 1 věta poslední návrhu), což vycházelo z tehdy navrženého ust. § 36 odst. 4, dle kterého měl být v rámci nutné obhajoby obviněný zastoupen obhájcem i v řízení před soudem o schválení dohody o vině a trestu. - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 9 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

dohody o vině a trestu, zejm. zda se vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva odvolání proti rozsudku o schválení návrhu dohody o vině a trestu.²⁰¹ Po vyjádření obviněného má právo na prostor k vyjádření též poškozený, účastní-li veřejného zasedání. Následně se soud odebere k závěrečné poradě. Jak zde již bylo uvedeno, soud je vázán návrhem státního zástupce na schválení dohody o vině a trestu, tj. pokud tento návrh schválí, tak jen v rozsahu uvedeném v návrhu, a to za předpokladu, že je dohoda o vině a trestu **správná a přiměřená** z hlediska souladu se zjištěným *skutkovým stavem*²⁰² nebo *druhu a výše navrženého trestu*,²⁰³ ochranného opatření nebo z hlediska *rozsahu náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení*²⁰⁴ a současně **nedošlo k porušení práv obviněného na obhajobu**²⁰⁵ při sjednávání dohody o vině a trestu. Pokud zjistí soud jakoukoli výše uvedenou skutečnost, návrh na schválení

²⁰¹ viz ust. § 314q odst. 3 písm. a) – c) TŘ

²⁰² Tento důvod odmítnutí schválení dohody o vině a trestu v zásadě řeší kolizi jejího obsahu se zásadou materiální pravdy dle ust. § 2 odst. 5 TŘ. Jde tedy o nesprávně zjištěný (popsaný) skutkový stav ve vztahu k druhu a výměře trestu, resp. jeho přiměřenosti s ohledem na spáchaný skutek. V tomto smyslu lze vzpomenout námitky *prof. Novotného*, který uvedl, že „*Pravda a spravedlnost nalézána soudem není výsledkem konsenzu procesních subjektů či jakéhosi „handlování“ mezi nimi.*“ V tomto duchu lze pohlížet rovněž na otázku nesprávné právní kvalifikace – právní kvalifikace skutku by neměla být výsledkem dohody mezi státním zástupce a obviněným – zde by se mohlo jednat o případy, kdy pachatel spáchá více skutků, dozná se však jen k tomu, s nímž trestní zákon spojuje nižší trestní sazbu a státní zástupce v rámci zjednodušení si práce s vědomím složitosti dokazování a také z důvodu urychlení procesu s tímto bude souhlasit. V případě dohody o vině a trestu je soud (na rozdíl od případu, kdy je podána obžaloba) právním posouzením skutku vázán. Nepochybně takto nesprávně posouzený skutek bude důvodem pro nechválení návrhu dohody o vině a trestu, neboť jak uvádí *Ščerba* nelze po soudu požadovat, aby dovodil záměrně nesprávnou právní kvalifikaci činu. - *Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*, Praha: Leges, 2012, str. 44 a násl.; *Novotný, O. Je naše právo v procesní krizi?, Trestní právo č. 7 – 8/2006*, str. 31

²⁰³ Tento důvod nechválení návrhu na schválení dohody o vině a trestu vychází z účelu trestu. V zásadě jde o to, že hmotněprávní úprava v trestním zákoníku v tuto chvíli nijak nepřivileжуje obviněného uzavírajícího dohodu o vině a trestu a tudíž by soud při hodnocení této části dohody měl postupovat stejně, jako by o trestu rozhodoval při běžném hlavním líčení. Ostatně obdobně by si měl počínat i státní zástupce při sjednávání dohody o vině a trestu, a to s ohledem na to, aby stejné skutky byly „oceněny“ obdobným trestem, a to při zachování účelu trestu. Nicméně je zde řekl bych oprávněná námitka směřující do elementární podstaty tohoto institutu – totiž, po doznání obviněný, řekl bych legitimně, očekává, že jeho vlidný postup a ulehčení a zrychlení procesu bude odměněno shovívavostí při určení druhu a výměry trestu. Konečně, samo přijetí odpovědnosti obviněného za svůj skutek je krok k resocializaci pachatele, tj. jistě v určitých případech je odměna v podobě nižšího trestu namísto, nicméně bez jakékoli naivity nutno říci, že nižší trest je jediný motiv pachatele, nikoli pokání a snaha po nápravě, k čemuž by trest měl směřovat. Nicméně tedy, tento důvod pro neschválení dohody o vině a trestu bude ležet zejména v situacích, kdy bude z pohledu soudu sjednán nepřiměřeně mírnější trest, co do druhu nebo výměry, což lze v budoucnu přepokládat jako zřejmě nejčastější důvod pro nechválení dohody o vině a trestu.

²⁰⁴ Institut dohody o vině a trestu poskytuje rovněž poškozenému prostor pro uplatnění svých práv, resp. uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení. Nesprávnost z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení lze v tomto ohledu spatřovat zejména, pokud nedojde k plnému uspokojení vznesených nároků poškozeného. Tato situace nastane jednoduše tehdy, pokud nedojde během sjednávání dohody o vině a trestu současně ke sjednání povinnosti obviněného poškozenému škodu nahradit. Stejná situace může nastat, pokud poškozený se sjednávání dohody o vině a trestu neúčastní a přesto uplatní svůj nárok na náhradu škody a ponechá dohodu o uspokojení nároku poškozeného na státním zástupci, který k tomu je oprávněn dle ust. § 175a odst. 5 TŘ, ovšem, který tak neučiní, nebo učiní, ale ohledně nižšího rozsahu uplatněného nároku poškozeným. Soud potom může rozhodnout tak, že dohodu o vině a trestu neschválí, dojde-li k závěru, že dohoda má v tomto rozsahu nedostatky, nebo dle ust. § 314 r odst. 4 věta poslední TŘ má soud možnost postupovat v případě náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení dle ust. § 228 TŘ a řádně uplatněný nárok poškozenému přiznat, resp. uložit obviněnému povinnost ve smyslu nároku, který poškozený uplatnil, nebo může postupovat dle ust. § 229 TŘ a poškozeného odkázat se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.

²⁰⁵ Za závažné porušení práva na obhajobu obviněného je zásadně považována absence obhájce obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu, neboť se dle ust. § 36 odst. 1 písm. d) TŘ jedná o případ nutné obhajoby. Nadto ustanovení TŘ týkající se samotného řízení o schválení dohody o vině a trestu absenci obhajoby při sjednávání dohody o vině a trestu spatřují jako důvod pro odmítnutí návrhu již v rámci přezkumu návrhu nebo v rámci předběžného projednání návrhu (viz ust. §314a odst. 1 TŘ; § 314p odst. 3 písm. f) TŘ). *Ščerba* k tomuto poznamenává, že právě zde je patrný důležitý úkol soudu související s přezkumem práv obviněného, přičemž právě pro případ pochybností o jeho prohlášení je soud oprávněn, i když dokazování jinak neprovádí, výslech obviněného, jehož cílem je ověřit, zda nedošlo k zásahu do jeho práv. – srov. *Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*, Praha: Leges, 2012, str. 54

dohody o vině a trestu **neschválí** a věc vrátí usnesením do přípravného řízení s výjimkou postupu dle ust. § 314r odst. 3 TŘ, kdy je jednání odročeno za účelem předložení nového návrhu po tom, co soud sdělí stranám své výhrady k jeho obsahu, resp. obsahu dohody o vině a trestu.²⁰⁶ Nicméně, i kdyby soud věc do přípravného řízení vrátil, není zde vyloučena možnost předložení nového návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Nezjistí-li však soud skutečnosti odůvodňující neschválení dohody o vině a trestu, jak bylo výše specifikováno, návrh dohody o vině a trestu **schválí odsuzujícím rozsudkem**, který bude obsahovat jednak výrok o schválení dohody o vině a trestu, výrok o vině a o trestu, ev. výrok o ochranném opatření nebo náhradě škody.

Pokud jde o opravné prostředky proti rozsudku, kterým je dohoda o vině a trestu schválena, tak dle ust. § 245 odst. 1 TŘ odvolání v tomto případě **nepřipouští**, vyjma situace, kdy soud rozhodne nikoli v souladu se sjednanou dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce navrhl. Právo podat odvolání má potom státní zástupce i obviněný, poškozený pouze do výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení pro nesprávnost tohoto výroku, ovšem za předpokladu, že bylo soudem rozhodnuto v rozporu s uzavřenou a ke schválení navrženou dohodou o vině a trestu.

I.3.3 USA

Trestní řízení v USA (criminal proceeding) je typickým příkladem obžalovacího sporného systému. Hovoří se zde o tzv. guilty plea nebo plea of guilty, tj. uznání viny, kterému obvykle předchází tzv. plea bargaining²⁰⁷, což je vlastně dohadovací řízení probíhající mezi veřejným žalobcem a obhájcem ještě před samotným hlavním líčením.²⁰⁸ Pohledem historie lze vznik tohoto institutu v USA zasadit do poloviny 19. stol., přičemž na konci tohoto století byl institut plea bargaining již institucionalizován jako standardní rys amerického trestního procesu,

²⁰⁶ Tato možnost v návrhu z roku 2008 nevyplývala, rovněž také tento návrh, oproti účinné právní úpravě, nepočítal s tím, že soud mohl v řízení o schválení dohody o vině a trestu rozhodnout, pokud by zjistil, že jsou proto splněny podmínky, o postoupení věci, zastavení, přerušení nebo podmíněném zastavení trestního stíhání, ev. schválení narovnání. – viz Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období, str. 9 - 10 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

²⁰⁷ Langer, M. From Legal Transplants to legal Translation, The Global of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure, Harvard International Law Journal, 2004, č. 1, str. 35

²⁰⁸ Jiná definice o *plea bargaining* hovoří jako *neformální postupu, na základě něž může obžalovaný souhlasit s přiznáním viny výměnou však za to, že mu bude snížena trest a veřejný žalobce k tomu aktivně podnikne příslušné kroky.* – viz Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech, Právo a zákonnost, č. 5/1991, str. 292, obdobně také Curzon, L. B. Dictionary of Law, Plymouth 1979, str. 255

uvážíme-li, že cca 90 %²⁰⁹ všech trestních věcí je řešeno právě prostřednictvím *guilty plea*. V USA za standardní lze považovat dvoufázový trestní proces, kdy první fáze představuje *řízení o vině* a druhá fáze potom *rozhodnutí o trestu*.²¹⁰

Důvody pro zavedení tohoto právní institutu je samozřejmě pestrá paleta, kdy do popředí vstupují nedostatky personální kapacity justice, ovšem podstatnou roli zde sehrála rovněž profesionalizace policie, veřejných žalobců i obhajoby. V neposlední řadě by z mého pohledu mohl být rovněž reálným důvodem vzniku tohoto institutu *porotní systém* v americkém procesu, neboť ten je s ohledem na složení poroty, která se sestává zásadně z laiků, pro obhajobu i veřejné žalobce poměrně nečitelný – vznikají zde různé strategie, jakými porotce zaujmout a dokonce již v současné době existují i odborníci na chování poroty, kteří se živý tím, že radí té které straně, jak se má chovat, jakým tónem hovořit, jak dlouze, ke komu atd., a to vše dle pečlivě vypracovaných profilů jednotlivých členů poroty. Výsledek porotního procesu je proto do jisté míry nejistý, neboť v americkém systému soudce neprovádí dokazování, je jen dozorcem zákonnosti postupu stran v procesu. Dokazování je v rukou stran,²¹¹ proto i obhájce si ve složitých případech musí provádět vlastní vyšetřování, nadto uvážíme-li, že ty nejzávažnější trestné činy jsou posuzovány, resp. otázka viny, právě před porotou, je určitý alternativní nástroj vedoucí k jistějšímu výsledku jistě mnohdy přijatelnější cestou, než podniknout složitý, zdoluhavý a co do výsledku nejistý proces, a to jak pro obviněného a obhájce, tak i pro veřejného žalobce.

Vzhledem k jisté kontroverznosti institutu *guilty plea*, byla otázka ústavnosti *plea bargaining* nastolena v řadě rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, z nichž nejcitovanější v tomto smyslu je zřejmě rozhodnutí ve věci *Santobello vs. New York*, soud došel k závěru, že plné projednání věci před soudem v každé trestní věci by vedlo k mnohonásobnému navýšení soudců pro tuto oblast, přičemž uvedl, že *plea bargaining* je nezbytnou součástí fungování americké trestní justice,²¹² za předpokladu, že budou zachovány atributy spravedlivého procesu. Ve věci *Brady vs. United States* Nejvyšší soud USA zhodnotil, že institut *guilty plea* je oboustranně

²⁰⁹ Toto číslo je však poněkud skresleno tím, že podstatná většina trestních věcí, má z pohledu našeho práva povahu přestupku. Americké právo totiž zvláštní úpravu přestupů, jako je tomu třeba v ČR vůbec nezná. V této souvislosti mne zaujal článek P. Šámala, který k tomuto napsal: „Pokud se pak zamyslíme nad u nás v přestupkovém řízení používanou institucí blokového řízení, k vyřízení přestupků, mohli bychom také hovořit o převážné většině případů vyřízených na podkladě podobné instituce „přiznání viny, neboť i v blokovém řízení je podmínkou souhlas přestupce, jak s tím, že se dopustil přestupku, tak i s uloženým postížením, přičemž se přestupce také vzdává práva takto vyřízený přestupek později napadnout v opravném řízení. - Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 327

²¹⁰ blíže viz Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech, Právo a zákonnost, č. 5/1991, str. 292 a násl.

²¹¹ srov. Ibid., str. 83

²¹² United States Supreme Court - *Santobello v. New York*, [404 U.S. 257](#) (1971)

výhodný, tj. jako pro žalobu, tak pro obhajobu, vzhledem k tomu, že řízení rychlejší, méně nákladnější a obviněný je za svůj skutek stížen nižším trestem.²¹³ Nicméně, ne všechny státy Spojených států jsou myšlenke způsobu „dojednávání“ spravedlnosti“ nakloněni, kdy např. Aljaška již v roce 1975 tento způsob realizace trestní spravedlnosti zakázala.²¹⁴

Pokud to tak lze zobecnit, v zásadě existují tři následující druhy ***plea bargaining***:²¹⁵

1. ***Charge bargain*** – podstatou tohoto způsobu, je dohoda o právní kvalifikaci skutku. V tomto případě se buď veřejný žalobce vzdá stíhání některého ze skutků (pokud je předmětem posouzení více jednání) nebo překvalifikuje jednání obviněného ze závažnějšího trestného činu na méně závažný.
2. ***Sentence bargain*** – zde je podstatou dohoda o výši trestu, resp. dohoda o nižším trestu, než který by hrozil, výměnou za prohlášení viny.
3. ***Fact bargain*** – konečně, v tomto případě jde o dohodu veřejného žalobce a obviněného na skutkovém průběhu a důkazech, které budou pro řízení zařazeny pro podporu tvrzení v obžalobě a které ne, a to výměnou za prohlášení viny. Fakticky jde o přizpůsobení okolností věci tak, aby pro obviněného vyznívaly příznivěji (k tomuto patří např. i zamlčení některých skutečností nebo účast určité osoby apod.)

Podstatou *plea bargaining* je tedy otázka, za jakých podmínek, je obžalovaný ochoten přiznat svojí vinu – „*plea of guilty*“²¹⁶. Právní úpravu, která se vyvinula z rozhodovací praxe soudů, nalezneme v tzv. „Rule 11“²¹⁷ *Federální pravidel trestního řízení*.²¹⁸ Komentář k *Rule 11* pak, kromě jiného uvádí, že „*dispozice s trestními žalobami pomocí dohod mezi veřejným žalobcem a obviněným, někdy volně nazývanými plea bargaining, je základním prvkem pro výkon spravedlnosti*“²¹⁹. Z hlediska zákonných podmínek, je třeba vycházet z povahy angloamerického právního systému, kde sice existuje tzv. *statut law*, které je v poslední době, navzdory tradičnímu

²¹³ United States Supreme Court - *Brady v. United States*, 397 U.S. 742 (1970)

²¹⁴ White, T., Kruse, J. Alaska's Plea Bargaining Ban Re-Evaluated, Institute for Social and Economics Research, University of Alaska, 1991 – (cit. 22.10.2013) – dostupné na - <http://www.ajc.state.ak.us/reports/pleab91.pdf>

²¹⁵ např. Veselá, H. Dohoda o vině a trestu v USA, Německu a na Slovensku, Parlament České republiky, Parlamentní institut, srovnávací studie č. 5.283, Praha 2009

²¹⁶ Veselá, H. Dohoda o vině a trestu v USA, Německu a na Slovensku, Parlament České republiky, Parlamentní institut, srovnávací studie č. 5.283, Praha 2009, str. 2

²¹⁷ Rule = právní norma mající povahu „zákona“ jako např. v ČR - US Code: Title 18A, Rule 11, Pleas – dostupný na - http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode18a/usc_sec_18a_03000011----000-.html

²¹⁸ Federal Rules of Criminal Procedure for United District Courts

²¹⁹ U.S.C. Notes of Advisory Committee on Rules – 1974 Amendment 18 – dostupný na - <http://www.law.cornell.edu/rules/frcmp/NRule50.htm>

systému „*jude made law*“ (soudcovská tvorba práva), na vzestupu, přesto i v tomto, dle mého názoru poněkud závažnějším případě, je opět dán prostor k tvořivosti. Jednoduše řečeno, americké právo nijak striktně nevymezuje zákonné podmínky přípustnosti ke *guilty plea*, tj. aplikovat jej lze **jakýkoli trestný čin** s tím, že postačí, aby v předchozím *plea bargaining* bylo dosaženo mezi veřejným žalobcem a obviněným dohody. Podmínkou však také je, že se obviněný musí k jednání soudu dostavit a pod přísahou se k činu doznat.²²⁰ V tomto smyslu pak již není třeba dalších formálních náležitostí, neboť dozná-li se obviněný v hlavním líčení pod přísahou, je vše, co v soudní síni pronese zaneseno do protokolu z jednání.²²¹

Samotné dojednávání *plea agreement* mezi veřejným žalobcem a obviněným je, jak již bylo uvedeno, poměrně neformální – někdy lze hovořit o tvrdém vyjednávání v kanceláři veřejného žalobce, jindy o dohodě na chodbě soudu, v jednom případě může jít o skutečně důstojnou dohodu a jindy o pouhé vydírání a zastrahování.²²² Nicméně, po tom, co je dohoda mezi obviněným a veřejným žalobcem dojednána, veřejný žalobce její obsah projedná s poškozeným a vyšetřovateli, přičemž však jejich stanoviska nejsou pro veřejného žalobce nijak závazná a v zásadě je může ignorovat. Následně je *plea agreement* schvalována znovu obviněným a nadřízeným veřejným žalobcem.²²³ Jakmile je dohoda uzavřena, vyrozumí o tom veřejný žalobce soud. Po tom, co je obviněný postaven před soud, je dotázán, zda je cítí vinen (*plea of guilty*) či nevinen (*not guilty*).²²⁴ Pokud je dohoda dojednána, lze řízení shrnout v zásadě do pár minut a po prohlášení viny může následovat druhá fáze procesu, tj. uložení trestu. Nicméně i po prohlášení viny má soudce povinnost dotázat se obviněného na několik otázek, aby zjistil, zda rozumí uzavřené dohodě, zda jí uzavřel dobrovolně, dále jej poučit, že má právo na projednání věci před porotou, právo vyslýchat svědky a provádět důkazy a těchto práv se vzdává apod.²²⁵ Úloha soudu, resp. soudce v případě dohody má v tuto fázi zásadní význam ve smyslu ochrany práv obviněného, zejména vzhledem k tomu, že soudce by *neměl být přítomen sjednávání dohody* mezi veřejným žalobcem a obviněným, a v tomto smyslu je jeho přítomnost při sjednávání dohody, stejně jako jakékoli jeho předchozí vyjádření v řadě států zakázáno

²²⁰ US Code: Title 18A, Rule 11, Pleas – odst. B.1. – dostupný na - http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode18a/usc_sec_18a_03000011----000-.html

²²¹ Ibid., odst. B) a C)

²²² Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech, Právo a zákonost, č. 5/1991, str. 292

²²³ Brown, M. P., Bunnell, S.E., The State of Federation Prosecution, Negotiating Justice: Prosecutorial Perspectives on Federal Plea Bargaining in the District of Columbia, American Criminal Law Review, 2006, str. 1066

²²⁴ US Code: Title 18A, Rule 11, Pleas – odst. A.1. – dostupný na - http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode18a/usc_sec_18a_03000011----000-.html

²²⁵ Ibid., odst. B) 1. písm. a) – n)

(ovšem nikoli ve všech – lze tuto praxi vysledovat např. na Floridě),²²⁶ s ohledem na jeho jednoznačný vliv na vyjednávání.²²⁷

Přestože dojde ze strany obviněného k prohlášení viny, soudce musí i v tomto případě vždy přezkoumat, zda po stránce skutkové i po stránce právní skutečně existuje základ pro takové prohlášení ze strany obviněného.²²⁸ Podmínky pro schválení či neschválení právní úprava a v zásadě ani rozhodovací praxe nezachycuje, je v zásadě jen soudci, zda dohodu odmítne či nikoli.²²⁹ Pokud se dohoda zdá soudu nepřijatelná, má soud povinnost ještě před jejím odmítnutím poučit obviněného o zpětvzetí jeho prohlášení o vině ve smyslu *Rule 11 E.4*. Přijme-li soud však prohlášení viny obviněného, má toto zaprotokolované prohlášení povahu pravomocného odsouzení a pravomocného výroku o vině. Po tomto stádiu pokračuje řízení o výši trestu. Pokud jde o uložení trest, pravidla pro jejich ukládání jsou obsažena v dokumentu nazvaném *Federal Sentencing Guidelines*²³⁰ – dle těchto pravidel, lze snížit trest obviněnému až o 25 % a dále o v neurčitým rozsahu v návaznosti na okolnostech učiněného prohlášení, tj. zda k prohlášení došlo hned na počátku vyšetřování, zda spolupracoval s vyšetřujícími orgány apod. Vázanost soudu prohlášením o vině se odvíjí od toho, o jaký typ *plea of guilty* se jedná, neboť se rozlišuje – 1) *prohlášení o vině, kterému nepředcházela dohoda – Rule 11 (B)*, a 2) *prohlášení o vině, které je činěno po tom, co došlo k dohodě s veřejným žalobcem – Rule 11 (C)*. Pokud je učiněno prohlášení o vině po dohodě s veřejným žalobcem a soud dohodu přijme, musí uložit trest, který byl dojednaný a obsažen v dohodě. Odsouzený, jak ale ostatně i vyplývá z povahy věci, nemůže (až na některé výjimky) napadnout po vynesení výroku o trestu své prohlášení viny odvoláním. Nemůže tak učinit ani do doby, než soud vynese rozsudek s výrokem o trestu. Samozřejmě, zde existuje výjimka z výše uvedeného pravidla, totiž, že obviněný může vzít své prohlášení zpět, nedodrží-li veřejný žalobce dohodu, obhájce byl nečinný, není dána pravomoc soudu nebo to stanoví zvláštní zákon. Je-li pro tyto okolnosti podáno odvolání a odvolací soud uzná obžalovaného nevinným, je mu umožněno vzít svoje *plea of guilty* zpět.²³¹

²²⁶ Zákaz platí celkem v 10 státech vč. District of Columbia - Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech, Právo a zákonnost, č. 5/1991, str. 299

²²⁷ např. Weninger, R. A. The Abolition of Plea Bargaining: A Case of Paso County, Texas, UNCLA LR, 265, 296, 1987

²²⁸ viz rozhodnutí ve věci *McCarthy vs. United States*, 394 U.S. 459 (1969), nebo také *Libretti vs. United States*, 116 S. Ct. 356 (1995)

²²⁹ U.S.C Notes of Advisory Committee on Rules – 1974 Amendment 18 – dostupný na - <http://www.law.cornell.edu/rules/frcmp/NRule50.htm>

²³⁰ Federální pravidla pro ukládání trestů – tyto pravidla byla závazná do rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Booker vs. United States* 543 U.S. 220 (2005) – od doby tohoto rozhodnutí již závazná pro soudy nejsou.

²³¹ US Code: Title 18A, Rule 11, Pleas – odst. (D) – dostupný na - http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode18a/usc_sec_18a_03000011----000-.html

I.3.3.1 Prohlášení *nolo contendere* a prohlášení *Alford plea*

Pro doplnění výše uvedeného výkladu se zbývá jen ve stručnosti zmínit o dalších alternativách, které obviněný má, pokud se chce vyhnout standardnímu procesu.

První z uvedených alternativ je prohlášení *nolo contendere* – jde vlastně o jakési odmítnutí sporu, tj. odmítnutí prohlášení viny, ale přijetí trestu. V tomto smyslu se tedy jedná prakticky o prohlášení viny, nicméně samo vyslovení viny je ponecháno na soudu.²³² Podstatou tohoto prohlášení tedy není prohlášení viny, avšak ani prohlášení nevinu, soud zde nezjišťuje, zda pro tento typ prohlášení existuje podklad ve spisu, ani otázka viny není nijak přezkoumávána. Smyslem tohoto prohlášení ze strany obviněného je potom skutečnost, že jej nelze později využít např. v řízení o náhradě škody.²³³

Další specifickým případem, resp. alternativou, oproti *plea bargaining* – *plea guilty* je tzv. *Alford Plea* – prohlášení podle Alforda. Jak samo pojmenování napovídá, jedná se o alternativu z rozhodnutí *North Carolina vs. Alford*.²³⁴ V předmětné věci obviněný prohlašoval svojí nevinu z vraždy prvního stupně, za což mu hrozil trest smrti, ovšem pod tíhou důkazů svědčících proti němu prohlásil vinu k vraždě druhého stupně, za což mu byl udělen trest třicet let odnětí svobody. Následně se odsouzený Alford proti rozsudku odvolal s tím, že prohlášení učinil ze strachu z trestu smrti – tato námitka však byla odmítnuta s tím, že taktické přiznání ze strachu ze smrti za situace, kdy byl zastoupen obhájcem, neznamená, že jeho rozhodnutí o přiznání viny nebylo dobrovolné a rozumné.²³⁵ Jde tedy o taktické rozhodnutí obviněného činné za účelem zabránění projednání věci před soudem. Vzhledem k tomu, že obviněný si i v tomto případě stojí za tím, že není vinen, je otázka povahy takového prohlášení i odsouzení poměrně kontroverzní, a proto některé státy jako např. *Louisiana, Michigan, Missouri, Pennsylvania a Ohio*, prohlášení tohoto typu zásadně nepřipouští.²³⁶

²³² k tomu např. rozhodnutí ve věci *State vs. Hopkins*, 27 Del. 306, 88 A. 473 nebo také *Lott vs. United States*, 367 U.S.421, 1961 nebo také *Keeney vs. Tamayo-Reyes*, 504 U.S. 1 (1992), *Halbert vs. Michigan*, 545 U.S. 605 (2005) – dostupné na - http://www.law.cornell.edu/wex/nolo_contendere

²³³ blíže k tomu např. Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 331

²³⁴ rozhodnutí ve věci *North Carolina v. Alford* 400 U.S. 25 – dostupné na - http://www.law.cornell.edu/wex/alford_plea

²³⁵ blíže např. Hykel, M., R. The Alford plea: Guilty But Innocent – dostupné na - <http://www.legalzoom.com/crime-criminals/more-crimes-trials/alford-plea-guilty>

²³⁶ Ibid.

I.3.4 Itálie

Italská reforma trestního procesu v roce 1988, inspirovaná adversálním systémem zavedla institut *tzv. uložení trestu na žádost stran*²³⁷ Právní úprava je obsažena v ust. § 444 – 448 Codice di Procedura Penale. Systém dohod o trestu v italském podání byl odůvodněn snahou o větší spravedlivost rozhodování soudů, efektivitu rozhodování a rovněž reflektoval již v té době pověstné průtahy v soudním řízení, které byly Itálii mnohokrát vyčítány i Evropským soudem pro lidská práva.²³⁸ Reforma trestního procesu v Itálii byla inspirována především americkým modelem trestního procesu, tj. modelem sporu stran, kde odpovědnost za provádění důkazů nenese soud, ale strany sporu – stejně jako v případě USA tedy vyšetřování provádí jak veřejný žalobce, tak pro účely obhajoby i obhájce. Přestože však zde inspirace americkou právní úpravou byla značná, italská obdoba institutu prohlášení viny obsahovala a i nyní obsahuje řadu omezení pro svojí aplikaci, což vychází zejm. z toho italští soudci i veřejní žalobci tvrdí, že se snaží dostát své povinnosti, tj. odhalovat pravdu a proto se více drží úlohy nestranného vyšetřovatele.²³⁹ Systém uložení trestu na žádost stran je v italské právní teorii nazýván jako *tzv. patteggiamento*. Princip tohoto institutu spočívá, jako v předešlých případech na dohodě veřejného žalobce a obhájce o trestu, která je trestnímu soudu po jejím uzavření předložena ke schválení. Zásadním limitem tohoto institutu jsou podmínky jeho přípustnosti, které jsou oproti americkému vzoru velice přísné – dohodou v tomto smyslu nemůže dojít ke snížení trestu o více jak 1/3, avšak za předpokladu, že dohodnutá výše trestu nebude přesahovat 5 let odnětí svobody, tj. dohodu lze uzavřít v případě trestného činu, za jehož spáchání hrozí pachateli maximálně trest odnětí svobody v délce trvání 7,5 roku.²⁴⁰ Nejzávažnější trestná činnost tedy zůstala s ohledem na kontinentální tradici trestního systému podrobena bezvýjimečně standardnímu procesu. Podstatné také je, dohodu o trestu je možné sjednat nejpozději do ukončení předběžného projednání obžaloby, přičemž dříve byla tato možnost přístupná pouze v přípravném řízení. Konečně, předmětem dohody mezi obviněným a veřejným žalobcem může být toliko otázka trestu, nikoli otázka právní kvalifikace skutku, ani otázka viny. Italský zákonodárce s ohledem na ústavní principy tak dal obviněnému možnost po vzoru amerického *nolo contendere* vinu neuznat, ale přijmout trest. V neposlední řadě italský zákonodárce myslel rovněž na dodržení zásady rovnosti

²³⁷ *Applicazione della pena sulla richiesta parti* – viz Pizzi, V., T., Marafioti, L. The New Italian Code of Criminal Procedure: The Difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation, 17 Yale Journal of International Law, 1992, str. 22

²³⁸ Pizzi, W.T., Montagna, M. The Battle to Establish an Adversarial Trial System in Italy, str. 437 – dostupné na - <http://lawweb.colorado.edu/profiles/pubpdfs/pizzi/PizziMJIL.pdf>

²³⁹ Grande, E. Italian Criminal Justice: Borrowing and Resistance, The American Journal of Comparative Law, Vol. 48, No. 2, str. 250 a násl.

²⁴⁰ Do roku 2003 nebylo možné dohodou sjednat trest vyšší než dva roky. – viz čl. 444.2 C.P.P.

před soudem a zákonem, když umožnil soudci snížit obžalovanému trest až o jednu třetinu i bez dohody o trestu, a to v případě, kdy veřejný žalobce dohodu obviněného z jakéhokoli důvodu nepřijme. Obžalovaný proto může požádat o přezkoumání důvodů pro nepřijetí dohody ze strany veřejného žalobce, přičemž pokud soud dojde k závěru, že námitky obžalovaného jsou důvodné, může přistoupit k avizovanému snížení trestu, jakoby k uzavření dohody došlo.²⁴¹ Tento systém v podstatě omezuje možnost vzniku zvláště veřejného žalobce vybírat si mezi obviněným, komu poskytne ono privilegium se na uložení trestu dohodnout a komu ne, což nepochybně odráží snahu po rovném přístupu ke všem obviněným.

I.3.5 Spolková republika Německo

Německá podoba dohodovacího řízení prodělala s ohledem na právní tradici a kulturu v Německu poměrně dynamický vývoj, když uvážíme, že do roku 2009 docházelo v zásadě k mimoprávnímu dojednávání procesních dohod, kde pravidla pro uzavírání těchto dohod byla předmětem toliko v ujednání generálních státních zástupců v Karlsruhe ze dne 24. 11. 2005. Toto opatření, jak bylo později zřejmé, představovalo přechodným stupněm, neboť po dlouhé diskusi došlo ke vzniku zákonné úpravy německých procesních dohod, která se datuje k 4. 8. 2009.

I.3.5.1 Neuzákoněná praxe do roku 2009 - „Absprachen – konsensuales Strafverfahren“

Německá trestněprávní literatura užívala pro období dohody o vině a trestu a dohodovací řízení termíny *Absprache*²⁴² (dohoda), *strafprozessualer Vergleich*²⁴³ (trestně procesní urovnání), *Verständigung*²⁴⁴ (dorozumění), *Vereinbarung*²⁴⁵ (úmluva) nebo také *konsensuales Strafverfahren*²⁴⁶ (konsensuální trestní řízení). Jak již bylo uvedeno do 4. 8. 2009 německá praxe znala institut *Absprachen* bez zákonné úpravy s tím, že podkladem pro aplikaci tohoto institutu bylo ujednání generálních státních zástupců v Karlsruhe ze dne 24. 11. 2005. S ohledem na

²⁴¹ viz čl. 448.1 C.P.P., srov. Pizzi, V., T., Marafioti, L. The New Italian Code of Criminal Procedure: The Difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation, 17 Yale Journal of International Law, 1992, str. 165

²⁴² Altenhain, K. Die Praxis der Absprachen in Wirtschaftsstrafverfahren, Baden-Baden, Nomos 2007 in Musil, J. Dohoda o vině a trestu, in Sborník č. 41, Právnická fakulta University Karlovy v Praze, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky) Praha 2008, str. 76

²⁴³ Deal, D. Der Strafprozessuale Vergleich, Strafverteidiger č. 11/1982, str. 545-552

²⁴⁴ Musil, J. Dohoda o vině a trestu, in Sborník č. 41, Právnická fakulta University Karlovy v Praze, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky) Praha 2008, str. 76

²⁴⁵ Gallandi, V. Absprachen im Strafprozess, Anmerkung, Neue Zeitschrift für Strafrecht č. 9/1987, str. 421

²⁴⁶ Musil, J. Dohoda o vině a trestu, in Sborník č. 41, Právnická fakulta University Karlovy v Praze, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky) Praha 2008, str. 76

uvedené je zřejmé, že pozice veřejného žalobce v Německu byla s ohledem na neuzákoněnou, leč tolerovanou praxi, velice silná, co do jejich diskreční pravomoci. Např. Šámal popisuje postup německého obhájce a veřejného žalobce následovně: „*Obhájce se může například obrátit na státního zástupce a navrhnout, aby obviněný zaplatil určitou částku charitativní instituci, jestliže bude trestní stíhání proti němu zastaveno. Obhájce může také navrhnout, že obviněný prohlásí, že nebude navrhopvat předvolání některých svědků k soudu, nebo že nepodá odvolání do viny a trestu, jestliže státní zástupce je ochoten odložit část věci nebo požádat soudce, aby uložil mírný trest. Podobné dohadování se může uskutečnit mezi obhájcem a soudcem nebo mezi státním zástupcem a soudcem.*“²⁴⁷

Výše vzpomínané ujednání generálních státních zástupců potom vymezovalo pravidla,²⁴⁸ dle kterých bylo možné uzavřít dohodu o rozsudku obžalovaným a státním zástupcem v rámci hlavního líčení i mimo ně s tím, že základní podmínkou bylo **kvalifikované přiznání** obžalovaného. Kvalifikované přiznání potom muselo být do té míry konkrétní, aby mohlo být přezkoumáno, zda je natolik v souladu se spisem, popř. s dosavadním stavem dokazování, že už nebude zapotřebí dalšího objasňování věci. Přesto tedy, že se jednalo o neuzákoněnou praxi, byl zde kategorický požadavek na zjištění skutečného stavu věci v každém trestním řízení, což bylo mnohokrát potvrzeno i německým ústavním soudem.²⁴⁹ V případě, že existoval zájem na uzavření dohody ze strany veřejného žalobce i obžalovaného, stanovil soud **horní a dolní hranici trestu**, v rámci které se musel veřejný žalobce a obžalovaný o trestu dohodnout. Pokud státní zástupce nebo obžalovaný s takto určenými mezemi trestu nesouhlasil, soud byť nakonec k uzavření procesní dohody došlo, odsuzující rozsudek, který by respektoval její obsah, nevydal. Konečně, stejně jako v případě italské právní úpravy předmětem dohody nemohl být výrok o vině. Podkladem pro dohodu směl být vždy jen skutek, který se podle přesvědčení soudu skutečně stal, tj. právní kvalifikace skutku rovněž nemohla být předmětem dohody.^{250,251} Konečně, pokud soud stranám poskytl rozpětí trestu, v jehož rámci mohlo dojít k dohodě, byl tímto svým příslibem zcela vázán, a to až do ukončení řízení ve všech stupních.

Pokud se jednalo o osobu soudce a jeho postavení při dojednávání dohody o trestu ve smyslu německé neuzákoněné praxe, tak poněkud s podivem bylo vymezení jeho role předmětem

²⁴⁷ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 337

²⁴⁸ Důvodová zpráva k návrhu novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk č. 574, V. volební období, 2008, str. 15-16 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>

²⁴⁹ rozhodnutí BVerfGE 57, 250, 275; 63, 45, 67 – dostupné na - https://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rk20011010_2bvr162001.html

²⁵⁰ rozhodnutí BGHSt 43, 195, 203, 204 – dostupné na - <http://www.jurathek.de/showdocument.php?session=O&ID=5497>

²⁵¹ rozhodnutí BVerfG [NSiZ](#) 1987, 419 – dostupné na - http://www.bgb1.de/Xaver/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGB1

taktéž ujednání generálních státních zástupců, jak bylo uvedeno výše. Bez ohledu na tuto skutečnost je zřejmé silnější postavení soudce v tomto řízení, neboť je to právě on, kdo stanoví horní a dolní hranici trestní sazby, resp. trestu, přičemž podmínkou schválení této procesní dohody je respektovat tento soudcovský rámec. Soudci toto právo tedy dovolovalo libovolně korigovat možnou dohodu co do výše a druhu trestu, neboť neexistovalo žádné pravidlo, jakým způsobem mě být interval utvořen v rámci zákonné sazby. Ingerence soudu do sjednávání dohody o trestu byla nejzásadnější, soudce na uvážení státního zástupce vůbec nemusel brát ohled, neboť jak bylo již mnohokrát zmíněno, jednalo o neuzákoněnou praxi, nikoli o jasně a předvídatelně právně upravený procesní postup.

I.3.5.2 Zákonná úprava procesních dohody od 4. 8. 2009

Německý zákonodárce zřejmě v duchu budoucí neudržitelnosti aplikace neuzákoněné praxe přijal právní úpravu, která měla stanovit jasná pravidla, jak v tomto případě postupovat. Nová právní úprava nazvala institut procesní dohody o trestu jako „*Verständigung*“, a jak již bylo uvedeno, nabyla účinnosti dne 4. 8. 2009. Nicméně, kdo očekával, že německý zákonodárce přijal komplexní právní úpravu této materie, byl zklamaný. V zásadě se nový institut promítl toliko do ust. § 160b StPO,²⁵² § 202a StPO,²⁵³ §212 StPO, § 257b StPO,²⁵⁴ § 302 StPO a § 257c StPO s tím, že klíčovým je právě poslední ze jmenovaných ustanovení *německého trestního řádu*,²⁵⁵ a to ust. § 257c StPO, dle kterého platí, že soud má možnost dohodnout se s účastníky na dalším postupu v řízení,²⁵⁶ čímž se rozumí dle pokračování cit. ustanovení i právní následky, tj. výsledek řízení. Předmětem dohody však nesmí být otázka viny obžalovaného, nicméně podmínkou uzavření každé dohody je jeho přiznání.²⁵⁷ Nicméně ani uvedená dohoda nezabavuje soud povinnosti ke zjištění materiální pravdy, tj. vzít v úvahu všechny okolnosti významné pro posouzení projednávaného skutku a také důkazy, které jsou součástí spisu. Prakticky tedy německý soud stejně provádí dokazování, jako by k žádné dohodě nedošlo. O tom, zda by dokazování mělo být nějak v tomto případě omezeno žádné z dotčených ustanovení nehovoří. V tomto smyslu lze zřejmě přisvědčit námitce, že pokud soud opravdu důsledně provedl

²⁵² Toto ustanovení dává možnost stranám, pokud je to vhodné k podpoře procesu, uzavřít dohodu o postupu.

²⁵³ Toto ustanovení umožňuje soudu, aby projednal se stranami před zahájením hlavního líčení současný stav řízení a v rámci toho, pokud je to vhodné pro urychlení řízení, další postup ve věci.

²⁵⁴ Předmětné ustanovení navazuje na ust. § 202a StPO s tím, že rozšiřuje oprávnění soud k podobnému jednání i na dobu hlavního líčení.

²⁵⁵ Strafprozessordnung – viz <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html>

²⁵⁶ ust. § 257c odst. 1 StPO

²⁵⁷ ust. § 257c odst. 2 StPO

dokazování, stejně jako v rádném trestním procesu, ztratila tato procesní dohoda zcela na významu, neboť by zřejmě ani nebylo možné uvažovat o „výhodách“, které obecně využívání obdobných právních institutů do trestní justice přináší. Stejně jako v předešlém případě zůstala zachována praxe spočívající v tom, že soud přijednání uvede obsah dohody a také stanoví horní a dolní hranici trestní sazby. Platí zde rovněž, řekl bych snad i samozřejmé zásady, a to, že trest musí být přiměřený spáchanému skutku, obžalovaný musí být poučený o následcích takovéto dohody apod. Konečně, dle ust. § 302 StPO je výslovně zapovězena možnost, aby se obžalovaný, pokud dojde k obdobné dohodě, vzdal práva odvolání. V tomto ohledu je jednak patrné, že nová právní úprava je natolik obecná, že dostává do popředí judikaturu, která vznikla v důsledku neuzákonění praxe a v neposlední řadě poskytuje rovněž velice široký prostor pro diskreci jak ze strany veřejného žalobce, tak ze strany soudu. Pozitivně však lze zhodnotit, že možnost zavřít dohodu v tomto smyslu není omezeno na stádium trestního řízení (ust. § 202a StPO, § 257b StPO).

1.3.6 Slovenská republika – „dohoda o vine a treste“

Slovenský model institutu „dohody o vine a treste“ nejvíce inspiroval českého zákonodárce při konstruování konceptu dohody o vině a trestu, ať již v případě návrhu novely trestního řádu z roku 2008, tak i v případě současné právní úpravy vtělené do českého trestního řádu zákonem č. 193/2012 Sb. „Dohoda o vine a treste“ existuje ve slovenském právním řádu teprve od roku 2006. Jedná se tedy o rovněž relativně nový institut slovenského trestního práva, který rozšiřuje možnosti realizace tzv. **odklonů v trestním řízení**,²⁵⁸ avšak na rozdíl od použití jiných odklonů, řízení o dohodě o vině a trestu není limitováno ani osobou obviněného, ani právní kvalifikací spáchaného skutku, ani druhem trestu a ani výší zákonem stanovené trestní sazby.²⁵⁹ Obecně pak lze tento institut definovat jako proces v trestním právu, při kterém obviněný, zpravidla zastoupen obhájcem (není to však pravidlem) a prokurátor se dohodnou na přijatelném návrhu rozsudku, který musí schválit a vynést soud, přičemž soud se však na jednáních vedoucích k dohodě o vině a trestu nepodílí.²⁶⁰ Obviněný se potom akceptací dohody o

²⁵⁸ k tomu např. Jalč, A. K niektorým aspektom dohodovacieho konania v trestnom konaní, Trestněprávní revue č. 4/2011, str. 107; nebo také Klátik, Konceptia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike, Justičná revue č. 1/2008; Mandalík, R. K inštitútu konania o dohode o vine a treste, Justičná revue č. 11/2006, str. 1611 – 1613 nebo Klátik, J. Odklon v trestnom konaní jako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti, Právný obzor č.1/2007, str. 53 - 64

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Veselá, H. Dohoda o vině a trestu v USA, Německu a na Slovensku, Parlament České republiky, Parlamentní institut, srovnávací studie č. 5.283, Praha 2009, str. 7

vině a trestu vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení.

Právní úprava dohody o vině a trestu nalezneme v ust. § 10, §§ 232 - 233 a §§ 231 – 235 trestného poriadku²⁶¹ (dále jen „TP“). Jak již bylo uvedeno, vznik tohoto právní institutu se datuje k 1. 1. 2006, přičemž důvody, které vedly slovenského zákonodárce k zavedení tohoto institutu, jsou v zásadě identické s těmi, které byly uvedeny v českém případě, tj. narůstající kriminalita, zahlcenost justice, stoupající náklady na trestní řízení, neefektivnost a přílišná zdoluhavost trestního procesu.²⁶² V předmětném roce 2006 však, na rozdíl od České republiky, došlo současně k rekodifikaci celého trestního procesu, kdy nový slovenský trestní proces má dle zákonodárce představovat syntézu kontinentálního trestního řízení s prvky anglosaského práva.²⁶³ Cílem rekodifikace bylo, aby v rámci standardního trestního procesu byly projednávány pouze náročné případy a vez zbytku, tj. v cca 80 % napadených věcí by mělo dojít k ukončení řízení prostřednictvím některého z odklonů.²⁶⁴

I.3.6.1 Přípravné řízení – přípustnost, postavení stran, sjednávání dohody

Jednání o dohodě o vině a trestu je možné konat na návrh obviněného, i bez takového návrhu, má-li prokurátor za to, že je by bylo vhodné věc tímto způsobem řešit a současně jsou splněny podmínky stanovené zákonem pro uzavření takové dohody. Ust. § 232 odst. 1 TP stanovuje základní předpoklady, které musejí být splněny, aby mohlo dojít k uzavření dohody o vině a trestu, a to:

- výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují závěr, že skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný,
- obviněný se přiznal ke spáchání tohoto skutku a uznal vinu, a
- důkazy nasvědčují pravdivosti přiznání obviněného.

Výše uvedené podmínky v zásadě odpovídají současné české úpravě tohoto institutu, tj. i zde je vyžadována určitá (vyšší) míra pravděpodobnosti, že skutek spáchal skutečně obviněný a

²⁶¹ zákon č. 301/2005 Z.z., schválený dne 24. 5. 2005, účinný ke dni 1. 1. 2006

²⁶² např. Čentěš, J., Magvašiová, A. K aplikácii institutu konania o dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 1/2008, str. 15

²⁶³ např. Klátik, Koncepcia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike, Justičná revue č. 1/2008

²⁶⁴ Porkeš, J. Praktické problémy aplikácie inštitútu dohody o vine a treste, Justičná revue č. 12/2011, str. 1611

nebudou tak vyvstávat žádné důvodné pochybnosti o pravdivosti prohlášení obviněného.²⁶⁵ Přiznání obviněného potom spočívá v jeho výpovědi, kdy potvrdí, že se dopustil skutku, pro který je trestně stíhán, tj. přizná všechny skutkové okolnosti a dále uzná, že se skutek stav v takové podobě, jak je mu kladen za vinu a tedy, že pachatelem je právě on.²⁶⁶ Nadto toto přiznání musí být z hlediska dostupných důkazů pravdivé, prokurátor se tedy nemůže pouze spolehnout na prohlášení obviněného, ale musí shromáždit potřebné důkazy, které musí zahrnout prohlášení obviněného (co do skutkových okolností) v celém rozsahu. Nejedná se však o standardní dokazování, jako v případě běžné procesu.²⁶⁷ Stejně jako je tomu nyní v České republice, lze využít institutu dohody o vině a trestu, co do jejího sjednávání, pouze pokud má obviněný procesní postavení „obviněného“, tj. pouze v přípravném řízení, které končí podáním návrhu na schválení dohody o vině a trestu.

Pokud jde o podmínky přípustnosti uvaření této dohody, jsou zde velice patrné rozdíly oproti české právní úpravě. Prvním velmi podstatným rozdílem je, že slovenský trestný poriadok po vzoru americké právní úpravy nelimituje aplikaci dohody o vině a trestu povahou spáchaného trestného činu, tj. dohodu o vině a trestu je možné sjednat v případě **řízení o jakémkoli trestném činu**. Slovenské procesní normy z aplikace institutu dohody o vině a trestu nevyjímají ani **mladistvé** s tím, ale že s uzavřením dohody o vině a trestu musí souhlasit mladistvý a jeho zákonný zástupce nebo obhájce.²⁶⁸ Konečně, slovenské trestní právo procesní nepovažuje proces sjednávání dohody o vině a trestu v přípravném řízení samo o sobě za případ **nutné obhajoby**,²⁶⁹ jako tomu je v případě České republiky.

Postup prokurátora při sjednávání dohody o vině a trestu je odděleně upraven vyhláškou Ministerstva spravodlivosti č. 619/2005 Z.z. o postupe prokurátora při konaní o dohode o uznání viny a o prijatí trestu vydané na základě zmocňovacího ust. § 561 odst. 2 zák. č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, kdy předmětná vyhláška upravuje podmínky, základní zásady a pravidla postupu prokurátora při iniciování a vedení vyjednávání o dohodě o vině a trestu²⁷⁰ s obviněným, jeho obhájcem, poškozeným, jeho zmocněncem, nebo i jejich zákonným zástupcem, tj. subjekty

²⁶⁵ Vráblová, M. Niekoľko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 7/2007, str. 193

²⁶⁶ Přiznání obviněného musí samozřejmě zahrnovat i přiznání k zavinění v zákonem předpokládané formě úmyslu nebo nedbalosti, stejně jako k protiprávnosti jednání. – Ibid., str. 193 a násl.

²⁶⁷ Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné, 2. vyd., Bratislava : IURA EDITION, 2010, str. 782

²⁶⁸ viz ust. § 232 odst. 2 trestného poriadku

²⁶⁹ Povinná obhajoba – viz ust. § 37 TP – „Po vznesení obvinenia musí mať obvinený obhajcu už v prípravnom konaní, ak a) je vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave, b) je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo jeho spôsobilosť na právne úkony je obmedzená, c) ide o konanie o obzvlášť závažnom zločine, d) ide o konanie proti mladistvému, e) ide o konanie proti ušlému.“

²⁷⁰ Čentěš, J., Magvašiová, A. K aplikácii institutu konania o dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 1/2008

uvedenými v ust. § 232 odst. 2 TP. Předmětná vyhláška byla přijata jako „sjednocovací pokyn“ pro přístup a postup prokurátorů při řízení o vině a trestu. Citovaná vyhláška, kromě povinností prokurátora směrem k soudu, upravuje též okolnosti, které má vzít prokurátor v úvahu při zvažování vhodnosti jednání o dohodě o vině a trestu. Dle ust. § 4 vyhl. č. 619/2005 Z. z., má prokurátor při zvažování vhodnosti jednání o dohodě o vině a trestu a při vyjednávání dohody s obviněným brát v úvahu všechny relevantní skutečnosti, mezi které, demonstrativně vyčteno,²⁷¹ patří:

- *ochota obviněného spolupracovat,*
- *minulost obviněného, zejm. dřívější odsouzení,*
- *povaha a závažnost trestného činu,*
- *projevující lítost a pocity obviněného, ochota dobrovolně převzít odpovědnost za spáchaný skutek,*
- *zájem na rychlém, přiměřeném skončení trestní věci,*
- *pravděpodobnost usvědčení obviněného v řízení před soudem,*
- *pravděpodobný dosah soudního řízení na svědky,*
- *pravděpodobný trest nebo jiné důsledky, pokud bude obviněný uznán vinným v řízení před soudem,*
- *veřejný zájem,*
- *náklady soudního řízení,*
- *potřebu zabránit pozdějšímu skončení jiných trestních věcí,*
- *dosah na právo poškozeného a ochotu obviněného nahradit jím způsobenou škodu.*²⁷²

Výše uvedené okolnosti lze zřejmě dovodit intuitivně a je velmi pravděpodobné, že i bez této vyhlášky by se úvahy prokurátory ubíraly tímto směrem. Nicméně, pokud slovenský zákonodárce sáhl po právní úpravě, považuji z mého pohledu za minimálně sporné poměrně značně subjektivní hledisko pod písm. f), h) a k),²⁷³ resp. zařazení těchto hledisek do předmětné vyhlášky, neboť tyto tři body vybízejí prokurátora ke spekulacím, které mohou být aplikaci dohodovacího řízení spíše na škodu, než k užítku, vzhledem k jejich dopředu zřejmě hrubě subjektivnímu charakteru. Neboť představa prokurátora, vyjdeme-li z praxe v České republice, tj.

²⁷¹ ust. § 4 vyhl. č. 619/2005 Z. z. o podmienkach a postupe prokuratora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na – <http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/Main/TArticles.ascx&LngID=0&zzsrlnkid=4693565&phContent=~/ZzSR/ShowRule.ascx&RuleId=30608&pa=13692&isprintlink=print>

²⁷² Bližší rozvedení jednotlivých okolností, které zvažuje prokurátor – viz např. Rajnič, M. Skutočnosti, ktoré zvažuje prokurátor pri konaní o dohode o vine a treste, Justičná revue, 60 č. 10/2008, str. 1391 - 1397

²⁷³ Srov. také Filičko, M. Dohoda o vine a treste, Justičná revue, č. 8 – 9/2006, str. 1118 - 1119

představa státního zástupce o výši trestu, který má být uložen nebo o tom, zda důkazy jím předložené jednoznačně usvědčují obviněného ze spáchání skutku, je mnohdy zcela odlišná od představy soudce rozhodujícího o věci. Konečně, také důvod odkazující na vznik sekundárních průtahů v jiných projednávaných věcech, považuji za zcela irrelevantní hledisko, které by vůbec prokurátor neměl jakkoli promítat do svého přístupu v řešení věci – lze si z mého pohledu jen obtížně představit, že kvalita činnosti a vyjednávání prokurátora se bude měnit podle momentálního nápadu věcí, a to zejm. s ohledem na zachování požadavku právní jistoty a nutnosti rovného přístupu ke všem obviněným.

Nicméně, dojde-li prokurátor k závěru, že dohodu o vině a trestu lze uzavřít a je zde zřejmý rovněž zájem ze strany obviněného, předvolá obviněného k jednání o dohodě, přičemž o čase a místě jednání vyrozumí obhájce obviněného (pokud jej obviněný má) a poškozeného (ev. jeho zmocněnce, v případě mladistvého též zákonného zástupce a obhájce.²⁷⁴ Dohoda o vině a trestu má podobné náležitosti jako v případě její české podoby a tyto náležitosti²⁷⁵:

- a) označení účastníků dohody, datum, místo a čas jejího sepsání,
- b) popis skutku s uvedením místa, času, případně jiných okolností, za nichž k němu došlo, tak, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným skutkem, právní kvalifikaci, a to i s uvedením příslušného ustanovení trestního zákona,
- c) druh, výměru a způsob výkonu trestu,
- d) rozsah a způsob náhrady škody, pokud byla činem způsobena, a
- e) ochranné opatření, pokud přichází v úvahu jeho uložení.

Text dohody musí samozřejmě obsahovat podpisy prokurátora, obviněného, obhájce a poškozeného (pokud se jednání zúčastnil a řádně uplatnil svůj nárok na náhradu škody).

Došlo-li ke sjednání dohody o vině a trestu, podá prokurátor soudu v rozsahu sjednané dohody návrh na její schválení. V tomto ohledu je možné, stejně jako v České republice, dohodou o vině a trestu sjednat též upuštění od potrestání. Ve slovenské podobě lze u mladistvého sjednat rovněž podmíněné upuštění od potrestání vč. výchovného opatření (tato možnost se v české právní úpravě nenachází).²⁷⁶ Naproti tomu však lze vysledovat poměrně kusou úpravu práv poškozeného v řízení o dohodě o vině a trestu, kdy dle české právní úpravy, pokud se poškozený jednání nezúčastní, může státní zástupce až do výše uplatněného nároku za

²⁷⁴ ust. § 232 odst. 2 trestního poriadku

²⁷⁵ ust. § 232 odst. 7 Trestního poriadku

²⁷⁶ ust. § 232 odst. 3 trestního poriadku

poškozeného sjednat, že předmětem dohody s obviněným bude také otázka náhrada škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.²⁷⁷ Slovenská úprava ochrany práv poškozeného jaksi tuto možnost nezná, a pokud tedy nedojde k dohodě k náhradě škody (byť za přítomnosti poškozeného), navrhne prokurátor soudu, aby byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních nebo jiné řízení.²⁷⁸

Za zcela zásadní, zejména pro obviněného, lze považovat možnost, kterou předvídá ust. § 39 odst. 2 písm. d) trestného zákona²⁷⁹ může být řízení o dohodě o vině a trestu důvodem pro **mimořádné snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby** s tím, že dle ust. § 39 odst. 4 trestného zákona²⁸⁰ lze sjednat, resp. uložit obviněnému trest snížený o jednu třetinu pod dolní hranici zákonné trestní sazby, s výjimkou trestných činů vyčtených v ust. § 39 odst. 3 písm. a) trestného zákona, tj. vraždy (§ 144 odst. 3 trestného zákona), genocidia (§ 418 odst. 3 trestného zákona), terorismu a některých forem účasti na terorismu (§ 419 odst. 3 a 4 trestného zákona), trestných činů proti lidskosti (§ 425 odst. 2 trestného zákona) nebo vojenského bezpráví (§ 433 odst. 2 trestného zákona), kde sjednaný trest nesmí být nižší než dvacet let odnětí svobody.

V neposlední řadě je zde jedna specialita, která zřejmě, s výjimkou zřejmě německé praxe, jen v případě slovenské úpravy, a totiž způsoby, jakými dochází k ukončení jednání o dohodě o vině a trestu:

- 1) *dojde k dohodě o vině a trestu* (pak je podán návrh na schválení sjednané dohody),
- 2) *nedojde k dohodě o vině* (prokurátor podá obžalobu; nebo věc vrátí Policii k došetření)
- 3) *dojde k dohodě o vině, trestu, ale nedošlo k dohodě o náhradě škody* (poškozený je odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních na návrh prokurátora),
- 4) *dojde k dohodě o vině, trestu, ale nedošlo k dohodě o ochranném léčení nebo výchově,*
- 5) *obviněný uzná vinu jen z části nebo jen pro některý skutek, je-li jich více* (ve zbytku podá prokurátor obžalobu), a konečně
- 6) *dojde k dohodě o vině, ale ne o trestu – prokurátor následně podá obžalobu, ve které kromě obvyklých náležitostí užije i „ono“ uznání viny a požádá soud o rozhodnutí o trestu a dalších okolnostech mající podklad ve výroku o vině.*²⁸¹

²⁷⁷ viz čl. I.3.2.3 této práce

²⁷⁸ ust. § 232 odst. 3 trestného poriadku

²⁷⁹ zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon – dostupný na - <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ viz ust. § 232 odst. 4 – 6 trestného poriadku – srov. Záhora, J. Dohoda o vine a treste, in Sborník č. 41, Právnický fakulta University Karlovy v Praze, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky) Praha 2008, str. 184 a násl.

Výčet možností, jakými může dojít k ukončení jednání o dohodě o vině a trestu je zřejmě v bodech 1) – 4) v zásadě odpovídá povaze, smyslu a podmínkám aplikace tohoto institutu. Jako ne příliš účelnou považuji možnost, uznání viny jen z části nebo jen pro některý skutek – dohoda o vině a trestu by se měla týkat jednání obviněného jako celku (není-li další skutek vyloučen k samostatnému projednání), nikoli jen jeho části – proto také např. americká úprava umožňuje v rámci diskrece veřejného žalobce upravit právní kvalifikaci skutku tak, aby přesně k takovýmto situacím nedocházelo, neboť v tomto případě se dohoda zcela míjí svým očekávaným účinkem, neboť musí proběhnout hlavní líčení tak jako tak, byť jen o části skutku nebo i jiném souvisejícím jednání. Nicméně, jako ale zcela nestandardní považuji možnost (pod bodem 6.), že by mohlo dojít k dohodě o vině a nikoli o trestu – tuto situaci považuji v přímém rozporu se všemi principy institutu dohody o vině a trestu. Je totiž v přímém nepoměru z pohledu obviněného možnost využít jeho uznání viny jako důkaz v řízení, kdy o trestu nakonec v rámci svého uvážení rozhoduje soud (který není vázán dohodou, neb v tomto případě dohoda o trestu absentuje), neboť právě na dohodě o trestu je tento institut postaven, jde tedy o systém „něco za něco“, což však na druhou stranu není žádný objev, jedná se totiž o dohodu. Konečně, vycházejí z uvedeného, je s podivem, že dohoda tohoto typu je pro soud přípustná, neboť čistě materiálně jde v takovémto případě nikoli o dohodu, ale pouhé doznání, přičemž toto doznání by nemělo být možné použít jako důkaz, neboť náležitosti dohody o vině a trestu vyčítají jako obligatorní náležitost právě o sjednání druhu a výše trestu. Ztotožňuji se tedy zcela s názorem *Sojky*, že tento způsob ukončení jednání o dohodě o vině a trestu, krom toho, že vzbuzuje poměrně silné rozpaky (neb zcela chybí nejpodstatnější část dohody), je nepřipustný.²⁸²

I.3.6.2 Řízení před soudem – schválení a odmítnutí dohody, opravné prostředky

Dojde-li k uzavření dohody o vině a trestu, předloží prokurátor soudu návrh na její schválení, čímž končí přípravné řízení. Soud při posuzování obsahu návrhu je, stejně jako v českém případě, obsahem návrhu vázán ve smyslu jeho nemožnosti obsah dohody měnit. Samozřejmě má ale právo návrh na schválení dohody o vině a trestu odmítnout.²⁸³ Nicméně o dohodě musí soud rozhodnout jako celku.

²⁸² Sojka, S. Dohoda o vine bez dohody o treste a hlavné pojednávání, *Justičná revue* č. 2/2008, str. 283

²⁸³ např. Zajacová, M. Dohoda o vine a treste jako inštitút trestného práva. in *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*, 1. edition, Brno : Masaryk University, 2010; nebo také Vráblová, M. Niekoľko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste, *Trestněprávní revue* č. 7/2007, str. 195

Jakmile prokurátor podán soudu návrh na schválení dohody o vině a trestu, soud přezkoumá návrh podle jeho obsahu a obsahu spisu s tím, že odmítne návrh, pokud zjistí závažné procesní vady spočívající zejména v porušení práva na obhajobu a dále v případě, že je podle jeho názoru dohoda o vině a trestu z nějakého důvodu zřejmě nepřiměřená.²⁸⁴ Pokud je předmětem jednání trestný čin, kde horní hranice trestní sazby převyšuje osm let (zločin), provede přezkum návrhu na schválení dohody o vině a trestu soudní senát, a to v neveřejném zasedání.²⁸⁵ Pokud soud neshledá důvody pro odmítnutí, nařídí o návrhu veřejné zasedání,²⁸⁶ které se koná za stálé přítomnosti prokurátora, obviněného, jeho obhájce (pokud je obviněný zastoupen) poškozeného, jeho zmocněnce (pokud je poškozený zastoupen).²⁸⁷ Po přednesu návrhu na schválení dohody o vině a trestu, se dotáže soud obviněného na **deset zákonem vymezených otázek**, jejichž účelem je zejména zjištění, zda nedošlo k porušení práv obviněného. Na všechny otázky musí obviněný odpovědět „ano“, v opačném případě (byť jen v jednom případě), soud návrh na schválení dohody o vině a trestu odmítne a vrátí věc do přípravného řízení. Jedná se o následující otázky, zda obviněný:

- a) **rozumí** podanému **návrhu** na dohodu o vině a trestu,
- b) **souhlasí**, aby jeho trestní věc projednala touto zkrácenou formou, čímž se **vzdává práva na veřejný soudní proces**,
- c) **rozumí**, co tvoří **podstatu skutku**, který se mu klade za vinu,
- d) **byl jako obviněný poučen o svých právech**, zejména o právu na obhajobu, zda mu byla dána možnost na svobodnou volbu obhájce a zda se s obhájcem mohl radit o způsobu obhajoby,
- e) **rozuměl podstatě řízení** o návrhu na dohodu o vině a trestu,
- f) **rozumí právní kvalifikaci skutku** jako trestného činu,
- g) **byl obeznámen s trestními sazbami**, které zákon stanoví za trestné činy, které jsou mu kladeny za vinu,
- h) se **dobrovolně přiznal a uznal vinu** za spáchaný čin, který se v návrhu dohody o vině a trestu kvalifikuje jako určitý trestný čin,
- i) **souhlasí s navrhovaným trestem**, trest přijímá a ve stanovených lhůtách se podřídí výkonu trestu nebo ochrannému opatření a **nahradí škodu v rozsahu dohody**,

²⁸⁴ ust. § 331 odst. 1 trestného poriadku

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ ust. § 332 odst. 1 trestného poriadku

²⁸⁷ ust. § 333 odst. 1 trestného poriadku

j) si uvědomuje, že **pokud soud přijme návrh** na dohodu o vině a trestu a vynese rozsudek, který nabude právní moci vyhlášením a **nebude možné proti tomuto rozsudku podat odvolání**.²⁸⁸

Pokud dojde k odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu, protože by obviněný odpověděl na některou z výše uvedených otázek „ne“, nelze jeho uznání viny v dalším řízení použít jako důkaz.²⁸⁹ Při posuzování dohody ze strany soudu může rovněž dojít k situaci, kdy dle názoru soudu dohoda není zřejmě nepřiměřená, což by jinak bylo důvodem k odmítnutí návrhu, ale je nespravedlivá.²⁹⁰ V takovém případě soud sdělí stranám své výhrady a soud nabídne možnost předložit novou dohodu o vině a trestu, která by soudem uvedené výhrady rozptýlila.²⁹¹ Pokud není ze strany prokurátora a obviněného soudu vyhověno, soud návrh neschválí a vrátí věc do přípravného řízení. Pokud soud má za to, že dohoda o vině a trestu není zřejmě nepřiměřená, přičemž nemá pochybnosti o její spravedlivosti a současně obviněný odpověděl na všechny výše uvedené otázky „ano“, dohodu o vině a trestu schválí odsuzujícím rozsudkem.²⁹² Proti rozsudku, který schválil dohodu o vině a trestu není odvolání přípustné.²⁹³ Přípustné je pouze dovolání, a to jen v případě dle ust. § 371 odst. 1 písm. c) TP, tj. pokud v řízení o schválení dohody o vině a trestu došlo k vážnému porušení práva na obhajobu. V tomto je zřejmý rozdíl oproti české právní úpravě, kde odvolání přípustné je, avšak pouze v případě, že výrok rozsudku neodpovídá obsahu schválené dohody o vině a trestu.²⁹⁴

Konečně, pro úplnost bych rád doplnil poznámku k pozici soudu v řízení o dohodě o vině a trestu, resp. jeho vlivu na aplikaci tohoto institutu a na obsah dohody. Oproti české právní úpravě slovenský proces sice nezná institut předběžného projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, nicméně obdobně jako v českém procesu, může soud v rámci předběžného projednání obžaloby ve smyslu ust. § 243 odst. 5 TP zjistit, zda prokurátor nebo obžalovaný nemá zájem uzavřít dohodu o vině a trestu s tím, že pokud ano, soud na návrh prokurátora mu

²⁸⁸ viz ust. § 333 odst. 3 trestného poriadku

²⁸⁹ Vráblová, M. Niekoľko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 7/2007, str. 195

²⁹⁰ ust. § 334 odst. 2 trestného poriadku

²⁹¹ Tato možno v zásadě odpovídá českému ust. § 187 odst. 4 TŘ, kdy soud poskytne státnímu zástupci přiměřenou lhůtu pro podání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, aniž by věc vracel státnímu zástupci do přípravného řízení, přičemž pokud je ve stanovené lhůtě příslušný návrh předložen, soud postupuje, jako by nebyla obžaloba podána, ale jako by od počátku byl podán návrh na schválení dohody o vině a trestu.

²⁹² K podobě odsuzujícího rozsudku Mandalík uvedl, že se minulosti objevily rozsudky, které neobsahovaly formulaci, že soud schvaluje dohodu o vině a trestu a v této nejdůležitější části se tedy nedaly odlišit běžné rozsudky a rozsudky, jimiž trestní soud schválil oddlužení. – blíže viz Mandalík, R. K institutu konania o dohode o vine a treste, Justičná revue č. 11/2006, str. 1612 – 1613

²⁹³ ust. § 334 odst. 4 trestného poriadku

²⁹⁴ viz I.3.2.4 této práce

věc vrátí do přípravného řízení nebo, není-li takového návrhu, soud přeruší veřejné zasedání na potřebnou dobu za účelem umožnění uzavření dohody o vině a trestu. Pokud k dohodě dojde, soud pokračuje ve veřejném zasedání za přiměřeného použití ustanovení o řízení o schválení dohody o vině a trestu. Nedojde-li k dohodě, návrh je soudem odmítnut nebo v navrženém rozsahu neschválen či obžalovaný odpověděl na některou z otázek „ne“, pokračuje soud ve veřejném zasedání na podkladě předtím podané obžaloby.²⁹⁵

²⁹⁵ ust. § 243 odst. 5 trestného poriadku

II. ZVLÁŠTNÍ ČÁST

II.1. Dohoda o vině a trestu – argumenty „pro“ a „proti“

Zvláštní část, jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, bude věnována vybraným problémům spojeným s institutem dohody o vině a trestu. Vzhledem k tomu, že první pokus o zavedení podobného institutu se datuje v České republice od roku 2005, vznikla za tu dobu řada statí a odborných článků, kde přední právní vědci vyjadřovali své postřehy k aplikaci dohody o vině a trestu, zejména s odkazem na současnou praxi na Slovensku, kde český zákonodárce nejvíce načerpal inspirace pro konstrukci dohody o vině a trestu aplikované v českém procesu. Skutečnost, že dohoda o vině a trestu a jí podobné právní instituty jsou kontroverzní problematikou, není nic, co bychom slyšely v odborné diskusi poprvé. Tento, zvláštní část uvozující článek, se proto bude zabývat shrnutím argumentů „pro“ a „proti“ zavedení nebo aplikaci institutu dohody o vině a trestu.

Shrnutím argumentů pro a proti zavedení dohody o vině a trestu se ve specializovaném článku zabýval podrobně *Musil*,²⁹⁶ coby odpůrce tohoto institutu, který ve svém díle poukázal na nejčastěji znějící argumenty. Obdobně se této problematice věnoval např. též *Novotný*,²⁹⁷ *Basík*,²⁹⁸ *Kučera*,²⁹⁹ *Jelínek*,³⁰⁰ *Šámal*,³⁰¹ *Vantuch*,³⁰² *Pípek*,³⁰³ nebo také *Šabata* a *Růžička*.³⁰⁴ Jak je vidět, o odbornou diskusi k tomuto téma skutečně není nouze a argumenty, které jsou k institutu dohody o vině a trestu, jsou viditelně odvislé od profese nebo převažující činnosti toho kterého autora. Přesto mám za to, že existuje i řada dosud málo rozebraných témat v této souvislosti a zejména ty budou předmětem avizované zvláštní části této práce. Nicméně, v následujících odstavcích tohoto úvodu se pokusím všechny argumenty vznesené zejména výše uvedenými autory shrnout.

²⁹⁶ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, *Kriminalistika* č. 1/2008

²⁹⁷ Novotný, O. Je naše trestní právo procesní v krizi? *Trestní právo* č. 7 – 8/2006, str. 28 - 31

²⁹⁸ Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu, *Státní zastupitelství* č. 4/2012, str. 55 - 57

²⁹⁹ Kučera, P., Ptáček, M. Několik úvah nad institutem dohody o vině a trestu v českém pojetí, *Trestní právo* č. 7 – 8/2009, str. 3 - 6

³⁰⁰ Jelínek, J. Dohoda o vině a trestu – novinka v českém právu, *Právní rádce* č. 8/2012, str. 46 - 51

³⁰¹ Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*, Praha: Codex Bohemia, 1999

³⁰² Vantuch, P. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, *Trestní právo* č. 11/2009

³⁰³ Pípek, J. Oficiální nebo dalekosáhlé privatizované trestní řízení, *Právník* č. 12/2000, str. 1144 - 1181

³⁰⁴ Šabata, K., Růžička, M. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské úpravy, *Státní zastupitelství* č. 6/2009, str. 12

II.1.1 Argumenty PRO zavedení a aplikaci dohody o vině a trestu

V první řadě zde můžeme zrekapitulovat cíle, které má dohoda o vině a trestu plnit. Vzhledem k tomu, že zavedení tohoto institutu je tzv. *prosystemové opatření*, zákonodárce si od její aplikace slibuje pozitivní dopad na systém trestního procesu, a to především na jeho *zrychlení, zjednodušení, zefektivnění*, což má obecně vést k lepšímu fungování celé trestní justice, neb má zákonodárce za to, že nápad trestních věcí ji nepřiměřeně zatěžuje. Pokud by byly cíle, které předpokládá zákonodárce, splněny (což zřejmě bude částečně zjiitelné až v průběhu několika budoucích let), největší nadšení z aplikace dohody o vině a trestu budou mít nepochybně ti, co jí aplikují, tj. soudci, státní zástupci a advokáti, neboť odpadne nutnost provádět mnohdy zdlouhavé dokazování s nejistým výsledkem.

Pokud bychom se přidrželi vymezení *prof. Musila*, prvním argumentem „*pro*“ je přeměna vztahu *stát-občan* v soudobé moderní a postmoderní společnosti, kdy se prý společnost mění **ve společnost otevřenou nebo společnost dialogu**.³⁰⁵ V jistém smyslu lze s tímto souhlasit, neboť společnost prochází změnami za celou dobu své existence prakticky neustále a společnost, a tedy i právo, jako regulativ společenských vztahů musí reagovat na změny, které nastávají, a to bez ohledu na povahu těchto změn.³⁰⁶ Argument **moderní společnosti dialogu** je tedy postaven na vyrovnávání postavení státu a občana. Pokud by dohoda o vině a trestu jaksi bez větších problémů „zapadla“ do současného trestního procesu tak, aniž by nijak neznehodnocovala hodnoty trestním právem chráněné a současně bylo vyhověno požadavku na rovný přístup ke všem obviněným a plnění účelu trestního práva, trestního řízení i trestu, byla by tím skutečně úderným důkazem, že společnost dospěla do změny postavené na *dialogu*. Institut dohody o vině a trestu má proto potenciál vytvořit jakýsi quasi partnerský vztah mezi státem a občanem. Důkazem této teorie je i samotný obsah dohody o vině a trestu, který na principu „něco za něco“ v podstatě říká, že „ty (jako obviněný) nebudeš nám (státu a společnosti) komplikovat trestní řízení a utrácet veřejné prostředky, a my ti za to dáme nižší trest a jsme srovnaní“. Otázkou nyní zůstává, zda je tento stav žádoucí? Zda by v případě trestního práva neměla být přece jen zachována „vrchnostenská“ moc státu a jeho „trestněprávní monopol“?

Druhý argument svědčící pro zavedení a aplikaci dohody o vině a trestu je samotná destruktivita trestného činu, přičemž i **trestní řízení je naplněno mnoha konflikty mezi jeho**

³⁰⁵ Waltós, S. „Porozumienia“ w europejskim procesie kernym; próśba syntetycznego spojzenia, Prokuratura i prawo č. 1/2001, str. 20 a násl.

³⁰⁶ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 79

aktéry,³⁰⁷ což vyplývá z podstaty věci, resp. ze zcela rozdílnosti zájmů účastníků řízení. Jde tedy o negativní důsledky, které konfliktní povaha trestního řízení jednoznačně přináší. Podstatou tohoto argumentu je pak zmírnění negativních důsledků trestního řízení, a to zejm. prostředky, které umožní konsenzuální vyřízení věci, kdy k těmto prostředkům může patřit i dohoda o vině a trestu. Německý advokát Jungfer k tomu říká: „*Deal (dohoda) je konstruktivní kompenzací nesnesitelné destruktivity, která je obsažena v trestném činu.*“³⁰⁸ V zásadě se zde lze opět vrátit k cílům, jež jsou sledovány zavedením dohody o vině a trestu, mezi kterými je rovněž zabránění tzv. *sekundární viktimizaci*. V tomto smyslu zde lze spatřovat jistou míru opodstatnění, dojde-li k zabránění soustavného kontaktu pachatele a oběti při konfliktním trestním procesu, které nepochybně může „konflikt“ mezi pachatelem a obětí eskalovat, což může naznačovat viktimologickou recidivu oběti.³⁰⁹ Pokud by pak měla dohoda o vině a trestu sloužit, v duchu *principů restorativní justice*, k narovnání vztahů mezi pachatelem a obětí, měla by dohoda o vině a trestu všeobecný prospěch, neboť by mohla v pachateli vyvolat sebereflexi, která by mu dále bránila v páchání další trestné činnosti, oběť by se nemusela bát opětovného útoku pachatele a společnost a stát by měl o jednu potenciální hrozbu méně. Považuji tento argument za zcela namístě, neboť je z praxe zřejmé, že orgány činné v trestním řízení nedisponují dostatečnými prostředky pro ochranu poškozených v budoucnosti. K otázce konceptu restorativní justice se vrátíme v následujících odstavcích této práce.³¹⁰

Třetí argument „pro“ se opírá do současné **aktivity procesní stran**,³¹¹ resp. spíše pasivního postavení obviněného v trestním procesu. I zde se v zásadě jedná o jistý restorativní prvek, postavený na aktivním řešení konfliktu pachatele (obviněného) a oběti, neboť pro obviněného (pokud je tedy vinen), je dohoda o vině a trestu jistým benefitem, kdy pokud bude obviněný aktivně spolupracovat, stihne jej nižší trest. Benefit dohody o vině a trestu může obviněného motivovat k tomu, aby odkryl veškeré skutkové okolnosti věci a nahradil škodu, nemajetkovou újmu nebo vydal bezdůvodné obohacení poškozenému, čímž by snáze mohl být naplněn požadavek na zjištění *materiální pravdy* za současné náhrady škody a v neposlední řadě možné vyhlídky na to, že u obviněného nedojde k recidivě. Zvýšenou aktivitou stran v tomto ohledu však nemám na mysli, aby obviněný sháněl důkazy svědčící o jeho nevině, neboť je

³⁰⁷ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 79 - 80

³⁰⁸ Jungfer, G. Zur Psychologie des Vergleichs im Strafverfahren, Strafverteidiger, 2007, č. 7, str. 386 in Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, Kriminalistika č. 1/2008

³⁰⁹ např. Vernerová, E. Vybrané viktimologické problémy, Československá kriminalistika, Roč. XVIII/1985

³¹⁰ viz II.5 této práce

³¹¹ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 80 - 81

nepochybné, že břemeno zde leží na straně státního zástupce, neboť by bylo velice nespravedlivé požadovat po event. nevinném člověku, aby ještě svojí nevinnu aktivně prokazovat, když sama nevina je presumována.

Konečně, *čtvrtým a nejčastějším argumentem* znějícím především z řad praktiků je ***zjednodušení trestního řízení, a to především v oblasti dokazování, vedoucí ke zrychlení a k hospodárnému vyřízení trestní věci.***³¹² Předešlé, spíše obecné, argumenty stojí oproti tomuto v povzdáli, neboť zjednodušení a zrychlení procesu při zachování požadavku hospodárnosti řízení a požadavku zajištění účelu trestního práva, trestního řízení a trestu, je skutečně velice lákavé. Skoro se až v souvislosti s institutem dohody o vině a trestu zdá být tato idea ne úplně reálná. V první řadě je třeba si uvědomit, že současný trestní proces, přes všechny jeho formality a ceremonie, je po staletí zkoušeným a praxí dotvářeným systémem, který je z mého pohledu velice šetrný a citlivý k lidským právům. Ovšem i tato skutečnost je vykoupena výrazně složitým, rigidním a nákladným postupem. Tento argument proto především naráží na efektivnost současného trestního procesu. Není pochyb o tom, že dosáhnout ideálního stavu je prakticky nemožné. Nicméně, je rovněž třeba vzít v úvahu, že v posledních desetiletích se povaha kriminality a trestní proces poměrně znatelně změnili a vyjevily se úkazy, které začaly funkčnost a efektivitu justičního systému zpochybňovat. Jedná se o jevy vyplývající přímo z dynamiky trestné činnosti, tj. enormní nárůst tzv. masové kriminality, a také výskyt kvalitativně nových druhů složitých trestných činů, zejména pak organizované, hospodářské, počítačové a ekologické atd.³¹³ Časová náročnost trestního řízení a z toho vznikající průtahy jsou pak nejsilnějším důvodem pro hledání nových cest, jak dosáhnout cíle trestního řízení a trestu netradičními způsoby, a to i za cenu určitých kompromisů a ústupků proti tradičním principům trestního řízení. Zde přistupuje opět dohoda o vině a trestu, která redukuje časovou náročnost s ohledem na absenci procesu dokazování před soudem, dále i nápad trestních věcí jak prvoinstančnímu, tak i odvolacímu soudu. „Kapitálem“ je zde tedy čas, ze kterého může justice, pokud jej ušetří, vytěžit maximum, což by mělo znamenat zvýšení kvality řízení, připravenost a odbornou vybavenost soudců apod. Otázka zde však zůstává stále stejná – za jakou cenu? Co budeme nutné obětovat proto, abychom dosáhli těchto cílů a hlavně, zda tyto obětované hodnoty vůbec lze narušit, neuvažujeme-li o celkové transformaci trestního procesu?

³¹² Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 81 - 82

³¹³ Musil, J. Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe? Kriminalistika, 2007, č. 3

II.1.2 Argumenty PROTI zavedení a aplikaci dohody o vině a trestu

V první řadě, je zde nezbytné zmínit připomínku *prof. Musila* týkající **se opory dohody o vině a trestu v trestním právu hmotném**. Musil k tomuto uvádí, že: „*Pojmy trestný čin (včetně zavinění) a trest jsou hmotněprávní kategorie. Podle zásady nullum crimen, nulla poena sine lege je toliko zákonodárce oprávněn v trestním zákoně stanovit pevné definiční znaky deliktů a trestů a stanovit kritéria pro jejich aplikaci v praxi. Trestní právo hmotné je právem kogentním, neposkytuje nikomu, ani účastníkům trestního řízení, jakékoli oprávnění disponovat vymezením těchto pojmů.*³¹⁴“ Podstatou této námitky je absence hmotněprávního základu pro dohodu o trestu, o jeho snížení v případě řízení o dohodě o vině a trestu, neboť dle *Musila* tento postup musí být pevně ukotven trestním právu hmotném. Musil k tomuto dále uvádí, že: „*Všechna další kritéria, uváděná ve výčtu polehčujících a přitěžujících okolností (§ 33, 34 TrZ), jsou pouze vedlejší, avšak ani mezi nimi nikde nenalezneme ustanovení, že při výměře trestu by měla být jakkoli zohledněna skutečnost, zda obviněný prohlásil vinu či nikoliv.*³¹⁵“ Vzhledem k uvedenému se tedy jeví, že v případě dohody o vině a trestu v České republice si trestně procesní úprava „přivlastňuje“ legitimaci ke stanovení zvláštního kritéria pro výměru trestu, aniž by však dostatečně určité stanovila, jak přesně má být „honorováno“ prohlášení viny.³¹⁶ Opakem v tomto ohledu je např. právní úprava slovenská, která v ust. § 39 odst. 2 písm. d) zák. 300/2005 Z.z., trestný zákon, umožňuje v případě dohody o vině a trestu snížit trest pod dolní hranici trestní sazby a odst. 4) stejného paragrafu stanovuje, že toto snížení po dolní hranici může dosahovat až jedné třetiny (s určitými výjimkami).³¹⁷

Další velice častý argument směřuje do jisté *privatizace* nebo *komercializace* trestního práva, přičemž dle názoru řady autorů **obviněný a orgány činné v trestním řízení nejsou smluvními stranami a nedisponují tak oprávněním uzavírat dohody o vině a trestu**. Tento argument je tedy postavena na tom, že předmětem dohody nemůže být ani otázka viny, coby vnitřního vztahu pachatele ke spáchanému trestnému činu, ale ani trestu, který právní důsledkem takového jednání a je realizací „vrchnostenské moci“ státu - *trestněprávní odpovědnost jako veřejnoprávní vztah mezi státem a pachatelem* má proto jednoznačně vrchnostenskou - horizontální povahu, kdy stát vystupuje jako nositel trestní moci. Německý autor a ústavní soudce *Hassemer* k tomu říká: „*To, co se odehrává před trestním soudem, je výkonem moci,*

³¹⁴ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 83

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Ibid.

³¹⁷ k tomu blíže viz čl. I.3.6. této práce

*donucovací moci. Právě proto jsou tak důležité formality a jasně definovaná pravidla, jimž musí být podřízen i soud. Trestní řízení není nic jiného než státní inscenace. Nesmí být prezentováno jako posezení u kávy.*³¹⁸“

V celku barvitou paletu argumentů proti zavedení a aplikaci dohody o vině a trestu rozšiřuje rovněž **otázka materiální spravedlnosti**,³¹⁹ která je považována za esenciální atribut moderního trestního procesu a je tradičně spojena se *zásadou materiální pravdy* a se *zásadou vyhledávací*.³²⁰ Dále skutečnost, že vzniknou **dva druhy řízení**, totiž běžné řízení ve věcech, kde neprobíhá dohodovací řízení, a řízení, v němž dojde k uzavření dohody o vině a trestu. Pokud by se potom začala dohoda o vině a trestu masově aplikovat jako v případě USA nebo v zásadě i Slovenska, tak by bylo možné uvažovat tak, že tím standardním procesem je právě řízení o dohodě o vině a trestu, kdy nyní standardní proces by byl spíše výjimkou. Konečně, s několika druhy řízení se také pojí problém spočívající v možném nerovném nakládání s pachateli, neboť bude dozajista docházet k tomu, že za jinak stejných podmínek jsou uloženy rozdílné tresty nebo v jednom případě bude sjednána dohoda o vině a trestu a v druhém ne. Dostáváme se zde tedy do etické roviny záporných argumentů, kdy nepochybně vyvstává otázka, zda je spravedlivé, aby takového zvýhodnění se dostalo pachateli jenom proto, že svým prohlášením viny usnadnil práci orgánům činným v trestním řízení? Ostatně, to stejné platí v případě přístupu obviněných k možnosti konání dohodovacímu řízení. Měli bychom proto zde uvažovat o jistě, byť nějakým způsobem podmíněné, „nárokovosti“ dohodovacího řízení?

Další častou námitkou proti dohodě o vině a trestu otázka **věrohodnosti doznání**.³²¹ Zde je třeba uvážit, že obviněný může učinit nepravdivé doznání z řady důvodů – někoho chce chránit, vybírá mezi „větším“ a „menším“ zlem, bojí se vysokého trestu, přitom je však nevinný. Zde svojí významnou roli sehrávají rovněž média, podávající informace (mnohdy zkreslené nebo neúplné, či nesrozumitelné) o konaných trestních řízeních, uložených trestech apod. - obviněný se v důsledku tohoto tlaku potom nemusí chtít spoléhat na funkčnost justice, už jí totiž primárně nevěří. Historicky lze ukázat na nespočetné případy nepravdivého doznání, vedoucího k těžkým justičním omylům, mnoho moderních trestních řádů proto obsahuje pravidlo, že doznání obviněného musí být kriticky hodnoceno a ověřováno porovnáním s dalšími důkazy. Ovšem skutečnost, že podle výsledků vyšetřování musí pravdivost prohlášení obviněného patrná, resp.

³¹⁸ Hassemer, W Interview Novo-magazin vom 5. Februar 1999 in Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 83

³¹⁹ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 85 - 86

³²⁰ Ibid., str. 85

³²¹ Ibid., str. 87 - 88

že státní zástupce má povinnost tuto skutečnost zkoumat, je jak uvádí *Musil*, spíše „zbožné přání zákonodárce.“³²²

Vrátíme-li se k etickému rozměru věci (nebo spíše etickému rozměru trestu), častou námitkou je též absence **pokání a lítosti** pachatele, kdy skutečnost, že obviněný vinu uzná, resp. prohlásí, ještě neznamena, že toto prohlášení má v sobě etický aspekt pokání jako příslibu nápravy. Je potom otázka, zda dochází k naplňování hledisek generální a individuální prevence? A dále do jaké míry lze považovat jednání obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu za jednoduchý kalkul.³²³

Zřejmě úplně nejčastější, je námitka kolize institutu dohody o vině a trestu se **zásadami trestního řízení**, zejm. pokud jde o **zásadu materiální pravdy**, **zásadu volného hodnocení důkazů**, a také **zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti**. Nadto kontrola výkonu soudnictví ze strany veřejnosti se za těchto podmínek stává čirou iluzí a nelze přehlížet, že tento institut vytváří potenciál pro vznik **kabinetní justice**. Konečně, je zde námitka možné vzniku **tzv. třídní justice** – zde je, řekl bych odůvodněná, obava (pokud by se trend uzavírání dohod o vině a trestu vyvíjel k tomu, že by častěji docházelo k ukládání peněžitého trestu), že řízení o dohodě o vině a trestu se stane výhodné zejména pro dobře situované pachatele (zejm. pokud jde o hospodářskou trestnou činnost), zatímco na „chudé“ pachatele dopadne standardní trestní proces.³²⁴

Po tom, byly výše uvedeny argumenty týkající se dohody o vině a trestu, co do podstaty její existence, dále vyvstávají námitky proti aplikaci směřující do její právní úpravy s tím, že za současného stavu není tento institut schopen plnit cíle, které si předsevzal, zejména pokud jde o rychlost, zjednodušení a menší nákladnost. Problematickými otázkami, kromě již výše zmíněných kladů a záporů se tedy budeme zabývat v následujících kapitolách této práce.

³²² Ibid.

³²³ Válková, H., Stočesová, S. Nad institutem korunního svědka. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2003

³²⁴ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 91 a násl.

II.2. Problémy vztahující se k obsahu právní úpravy

II.2.1 Nutná obhajoba při sjednávání dohody o vině a trestu

Prvním, poměrně kontroverzním problémem institutu dohody o vině a trestu je ust. § 36 TŘ dle kterého musí mít obviněný obhájce již v přípravném řízení při sjednávání dohody o vině a trestu. Samotné sjednávání dohody je tedy případem nutné obhajoby, přičemž v následném řízení o schválení dohody o vině a trestu před soudem již obviněný být obhájcem zastoupen nemusí. Pokud bychom se podívali do ostatních právních úprav, tak nic podobného nenalezneme v souvislosti s instituty podobnými dohodě o vině a trestu ani v případě slovenské, americké (částečně), italské ani britské úpravy. Naproti tomu např. francouzská právní úprava³²⁵ považuje tuto situaci rovněž jako případ nutné obhajoby.

V důvodové zprávě k požadavku nutné obhajoby v případě sjednávání dohody o vině a trestu se uvádí, že smyslem nutné obhajoby zde je předpoklad „*kvalifikovaného návrhu trestu, případně ochranného opatření, a návrhu na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, a tedy i předpoklad dostatečné právní znalosti v oblasti trestního práva a zejména s ohledem na skutečnost, že obsah sjednané dohody je klíčový z hlediska konečného rozhodnutí soudu ve věci, je zapotřebí, aby obviněný měl při sjednávání dohody o vině a trestu vždy obhájce, který by účinně hájil jeho práva a poskytoval mu potřebnou právní pomoc.*“³²⁶ Pokud jde o hospodárnost tohoto institutu, tak důvodová zpráva konstatuje, že „*náklady spojené s nutnou obhajobou při sjednávání dohody o vině a trestu by měly být vyváženy očekávaným efektem snížení počtu odvolání.*“³²⁷ Z uvedeného je tedy patrné, že návrhová úprava zde sladovala zejm. cíl v podobě zachování ústavního práva obviněného na obhajobu³²⁸ s tím, že očekává v případě sjednávání dohody o vině a trestu, že strana obviněného si bude počínat natolik odborně, aby byl schopen podat kvalifikovaný návrh směřující k uzavření dohody o vině a trestu. Ovšem nelze přehlédnout náklady na odměny obhájců, pokud budou ustaveni soudem v situaci, kdy si obviněný nebude moci obhájce dovolit. Ospravedlněním těchto do budoucna možná nemalých výdajů příslušných rozpočtů je, jak již bylo uvedeno, spatřováno ve snížení nápadu věcí na odvolací soudy.

³²⁵ viz např. Fourmet, F. Procédure pénale, 13. édition, Brusel : Larcier, 2012

³²⁶ k návrhu novely ust. § 36 TŘ - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Ibid.

Posouzení, zda nutná obhajoba je v tomto případě namíste nás dovádí k samotnému základu práva na obhajobu, které je, vyjma ústavního zakotvení,³²⁹ předmětem též *Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*,³³⁰ *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* a v neposlední řadě též v ust. § 2 odst. 13 TŘ.³³¹ K základním atributům práva na obhajobu potom patří:

1. právo obviněného vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a důkazům o nich
2. právo obviněného uvádět okolnosti a důkazy, které slouží k jeho obhajobě vč. práva důkaz vyhledat a popřípadě i provést,
3. právo činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky
4. právo zvolit si obhájce a radit se s ním (i právo na bezplatnou obhajobu nebo za sníženou odměnu, a
5. právo osobní účasti při projednávání věci.³³²

Institut nutné obhajoby je však institutem postavený na výčtu případů, kdy obviněný musí mít v řízení obhájce, a to i kdyby obhájce odmítal. Tato povinnost je odůvodňována zvláštním zájmem na tom, aby právo obviněného na obhajobu bylo zajištěno, neboť je jeho postavení nějakým způsobem znevýhodněno.³³³ Jedná se tedy o případy, kdy obviněný není z objektivně zjištěných okolností schopen se náležitě hájit.³³⁴

Sjednávání dohody o vině a trestu bylo s institutem nutné obhajoby, s ohledem na uvedenou teorii, konstruováno zejména proto, že během tohoto jednání dojde, kromě jiného, k dohodě o trestu. Obhájce během tohoto jednání má poměrně nesnadný úkol, neboť musí věc posoudit dle obsahu spisu a doporučit svému klientovi, zda má prohlásit, že čin spáchal a přijmou dohodnutý trest. Z etického hlediska je pro obhájce, dle mého názoru, složité doporučit klientovi přijetí trestu dohodou, a to jen proto, že důkazy byť jen nepřímé ale ukazují na jeho vinu, přičemž on prohlašuje svojí nevinu. Je také otázka, zda volba mezi menším a větším zlem je

³²⁹ viz ust. čl. 40 odst. 3 a 4 Listiny – „obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce..“

³³⁰ čl. 6 EÚLP

³³¹ ust. § 2 odst. 13 TŘ – „...ten, proti němuž se řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plně uplatnění obhajoby a o tom, že si může též zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv..“

³³² Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. vyd., Praha : ASPI, 2008, str. 175 - 176

³³³ Jelínek, J., Uhlířová, M. Obhájce v trestním řízení, 1. vyd., Praha : Leges, 2011, str. 106

³³⁴ Ibid., str. 106

onen „kvalifikovaný návrh“, po kterém zákonodárce prahne. Předně, pokud jde o dohodu tohoto typu, je zcela nepochybné, že rozhodnutí, zda svojí vinu prohlásí a přijme dojednaný trest je čistě na obviněném. Obhájce může spekulovat o tom, jak by standardní řízení z pohledu výše trestu mohlo dopadnout nebo jak by soud mohl nazírat na jednotlivé důkazy, které byly v rámci vyšetřování naschráněny do trestního spisu, avšak stále jde jen o vyjádření pravděpodobnosti. Obviněný se nadto vzdává práva na projednání věci před soudem. Jaká je tedy role obhájce při samotném sjednávání dohody o vině a trestu? Vzhledem k tomu, že se obhájce nemůže věnovat svým obvyklým činnostem v rámci trestního řízení, tj. zejména klást dotazy, vyslýchat svědky, vyjadřovat se k důkazům a další důkazy navrhnout, dostáváme se v zásadě jen do pozice „rádce“, který díky svým zkušenostem z jiných trestních řízení podá obviněnému názor, zda návrh státního zástupce o výši trestu je, s ohledem na povahu spáchaného skutku, odpovídající či nikoli a zda by při projednání věci před soudem mohl obviněný očekávat výrazně mírnější, stejný nebo možná vyšší trest, než je státním zástupcem nabízený. Zřejmě zde bude i obhájce garantem toho, aby nedocházelo k vyvíjení nepřiměřeného tlaku na obviněného nebo třeba také k vydírání apod. Sjednáním dohody o vině a trestu potom úloha obhájce končí.

Pokud bychom seřadili důvody nutné obhajoby, v duchu výše uvedené teorie, dle jejich závažnosti, tak vedle výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům a řízení proti uprchlému, mám za to, že sjednávání dohody o vině a trestu je tím nejméně závažným důvodem, proč obviněného i proti jeho vůli nutit k tomu, aby měl v řízení obhájce již v přípravném řízení. Na druhou stranu, však i samotné rozhodnutí obviněného o tom, že má zájem sjednat se státním zástupcem dohodu o vině a trestu, nepochybně zahrnuje i jeho „smíření“ se s tím, že namísto toho, aby se státním zástupcem jednal sám, bude mít s sebou odborníka - obhájce, který mu v postupu poradí. Věřím, že přítomnost obhájce nemůže rozhodně obviněnému v tomto smyslu uškodit. Nicméně, pokud se na věc podíváme z jiné strany, tak případy nutné obhajoby jsou případy „nuceného“ zastoupení pro objektivní absenci možnosti obviněného náležitě se hájit – je zde tedy omezeno právo obviněného hájit se sám. Vyjma dohody o vině a trestu, jde vždy v případech uvedených v ust. § 36 odst. 1 TŘ objektivně o nemožnost využívat svých obhajovacích práv, neboť:

- vazba a výkon trestu odnětí svobody vám brání v aktivitě při řízení – obviněný se nemůže řádně připravit na svojí obhajobu, nemůže sám shánět důkazy svědčící o své nevině (byť to není samozřejmě jeho povinnost) nebo důkazy vyvracející pravdivost důkazů předložených státním zástupcem, nemůže být přítomen některým úkonům apod.

- omezená nebo zbavená způsobilost obviněného k právním úkonům neumožňuje zase, aby obviněný svými úkony vyvolal požadované právní následky, neb k tomu není způsobilý,
- a konečně, v případě uprchlého, není možné obviněného postavit před soud – avšak i uprchlý obviněný má právo na obhajobu, kterou v případě řízení proti uprchlému zajišťuje obhájce.

Ust. § 36 odst. 2,3, 4 a § 36a TŘ potom vypočítává další případy nutné obhajoby, avšak i v těchto případech, vyjma ust. § 36 odst. 2 TŘ, jde o speciální situace spojené s omezením svobody (např. zabezpečovací detence) nebo s řízením o vydání do cizího státu nebo předání do členského státu EU nebo také s vykonávacím řízením. Ust. § 36 odst. 2 TŘ potom umožňuje dle úvahy soudu nebo v přípravném řízení státního zástupce ustanovit obviněnému obhájce i proti jeho vůli, jsou-li důvodné pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit a soud nebo státní zástupce v přípravném řízení to považuje za nutné. Specifickým případem je rovněž nutná obhajoba mladistvého, kde však jsou zcela zřejmé a nepochybné důvody, proč mladiství musí mít v trestním řízení obhájce a není třeba je zde vyčítat.

Naproti výše uvedenému není obviněný sjednáváním dohody o vině a trestu ani omezen v pohybu, ani v možnosti činit vlastní právní úkony a nadto je přítomen jednání, přičemž se může sám svobodně rozhodnout, zda vysloví nebo nevysloví zájem se zástupcem dohodu o vině a trestu sjednat. Na druhé straně předmětem dohody o vině a trestu je zejména velmi závažná dohoda o trestu. Beztoho, aniž bych se nyní pouštěl do analýzy etické stránky takovéto dohody, je nepochybné, že jde o velice vážný a pro trestní řízení významný moment. Lze zde vznášet otázky, zda by měl mít obviněný vůbec přístup k dohodě takové povahy, ovšem etickými otázkami dohody o vině a trestu se budeme zabývat odděleně, níže v této práci.

Pokud se tedy na věc podíváme podanými argumenty, nabízejí se následující otázky:

1. Porušuje ust. § 36 odst. 1 písm. d) TŘ zásadu rovnosti obviněných v přístupu k jejich právům během řízení, když obviněný při sjednávání dohody o vině a trestu musí mít obhájce oproti obviněnému, kterému státní zástupce sjednání dohody o vině a trestu nenabídne nebo návrh obviněného na takové jednání odmítne?
2. Pokud bylo cílem kodifikace dohody o vině a trestu především zrychlení a zjednodušení řízení, nepůsobí nutná obhajoba, resp. ustanovování obhájců tak, že řízení je místo toho prodlužováno? A není tedy rychlejší a jednodušší postupovat

cestou jiného *odklonu*, pokud je to možné, když ostatní odklony nevyžadují nezbytně schválení ze strany soudu?

3. Jak významný je rozdíl mezi dohodou o trestu v rámci sjednávání dohody o vině a trestu, kde musí být obviněný zastoupen obhájcem a přijetí závazku obviněným, který má *de facto* povahu trestu (zákazu činnosti nebo peněžitého trestu) při podmíněném zastavení trestního stíhání, kde obviněný být zastoupen obhájcem nemusí (není-li dán jiný důvod nutné obhajoby)? Existuje také rozdíl v povaze jednání v případě, kdy obviněný vyslovuje souhlas s použitím jiného odklonu, než je dohoda o vině a trestu, neboť i zde se jedná o principiální věc viny, neboť je-li aplikován odklon a obviněný s ním souhlasil, je tím také deklarována vina obviněného.
4. Je naplňován požadavek rychlosti řízení v případě, kdy je dohodovací řízení vedeno ve *zkráceném přípravném řízení*?

Pokud bychom uvažovali nad nerovností přístupu k obviněným **ad 1)**, tak zde je problém postaven na okolnosti, že dohoda o vině a trestu není nárokovým odklonem a o jeho použití rozhoduje státní zástupce, který v tomto smyslu může postupovat poněkud selektivně a může tak na obviněné vytvářet jistý tlak. Toto jeho právo jej staví rovněž do výhodnější pozice pro další vyjednávání. Otázkou, zda by mělo být jednání o dohodě o vině a trestu nárokové se budeme zabývat v následujícím článku. Jakým způsobem se potom projeví převažující praxe bude zřejmé až za několik let, nicméně skutečnost, že otázka „uvážení“ státního zástupce o tom, zda s obviněným dohodu o vině a trestu sjedná či nikoli a proč, není žádnou novinkou a svým způsobem je možné hovořit o tom, že k určité nerovnosti v přístupu k obviněným bude docházet – řešení tohoto problému může potom poskytnou italský příklad (viz čl. I.3.4 této práce), kde platí, že obžalovaný může požádat soud o přezkoumání důvodů pro nepřijetí dohody ze strany veřejného žalobce, přičemž pokud soud dojde k závěru, že námitky obžalovaného jsou důvodné, může přistoupit ke snížení trestu, jakoby k uzavření dohody došlo.³³⁵ Roli "sjednavače" dohody o vině a trestu tedy v tomto případě přejímá soud, který může zohlednit snahu obžalovaného po *konsenzuálním* vyřízení věci a neodůvodněné odmítavé stanovisko veřejného žalobce k jednání o dohodě a trest snížit, což by mohlo fungovat jako pojistka rovného přístupu ke všem obviněným. Ovšem ani institut nutné obhajoby nemůže donutit ani obviněného a ani státního zástupce k tomu, aby dohoda o vině a trestu byla uzavřena. Pokud by obhájce měl fungovat jako pojistka

³³⁵ viz čl. 448.1 C.P.P., srov. Pizzi, V., T., Marafioti, L. The New Italian Code of Criminal Procedure: The Difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation, 17 Yale Journal of International Law, 1992, str. 165

zachování rovného přístupu státního zástupce k obviněným, jednalo by se o vyjádření jisté nedůvěry ze strany státu ve vztahu k vlastním státním zástupcům.

Otázkou, zda institut dohody o vině a trestu z povahy právní úpravy respektuje požadavky zákonodárce na urychlení a zjednodušení trestního řízení - **ad 2)** - se budeme zabývat odděleně níže v čl. II.5 této práce stejně jako vztahu dohody o vině a trestu s dalšími odklony (viz čl. II.4.3 této práce).

Konečně, pro posouzení nebo úvahu nad vhodností nutné obhajoby v případě sjednávání dohody o vině a trestu, za situace, kdy objektivně není obviněný v přípravném řízení omezen ani co do vlastní účasti při úkonech, svobody nebo způsobilosti k právním úkonům, je klíčová povaha jednání (úkonu), které se v rámci aplikace odklonu od obviněného očekává, tj. zda jeho jednání skutečně vyžaduje natolik odborné zdatnosti, že prakticky žádný obviněný takovouto odborností nedisponuje a není schopen takové jednání provést v požadované kvalifikované podobě. Pokud přiměřeně zopakujeme výklad o *odklonech* v úvodní části této práce, kde se nejedná samo o sobě o případ nutné obhajoby, je po obviněném vyžadován obecně zejména **souhlas s použitím odklonu**.³³⁶ V případě dohody o vině a trestu se po obviněném vyžaduje, aby prohlásil, že skutek spáchal a aby se dohodl se státním zástupcem na odpovídajícím trestu, přičemž nutno uvážit, že státní zástupce při návrhu trestu by měl postupovat a uvažovat o okolnostech skutku vč. polehčujících a přitěžujících okolností stejně jako soud při výměře trestu. Dle tohoto posledního hlediska se potom spíše přikláním k tomu, že sjednávání dohody o vině a trestu by nemělo být případem nutné obhajoby, byť je nepochybné, že úvaha nad druhem trestu a jeho nad jeho výměrou vyžaduje jistou erudici. Nicméně, obviněnému by nic nebránilo v tom, si pro tyto účely obhájce zvolit, nadto trestní soud je tím, kdo finálně dohodu o vině a trestu schvaluje. V tomto ohledu stojí též na zmínku, že žádná literatura se nezmiňuje o případech, kdy by byl dojednán trest nepřiměřeně vyšší, než by obviněný mohl očekávat od soudu, pokud by bylo rozhodováno ve standardním trestním řízení, praxe je spíše opačná – např. na Slovensku byla již dříve předložena a neschválena novela ust. § 39 odst. 4 trestného zákona,³³⁷ dle kterého je možné sjednat, resp. uložit obviněnému trest snížený o jednu třetinu pod dolní hranici zákonné trestní sazby v případě sjednání dohody o vině a trestu – předmětná novela chtěla upravit možnost snížení trestu pod dolní hranici na jednu čtvrtinu³³⁸ s tím, že některých odborných hledisek při aplikaci pravidla snížení trestu o jednu třetinu pod dolní hranici trestní sazby byly

³³⁶ blíže k podmínkám aplikace odklonů viz čl. I.2 této práce

³³⁷ Ibid.

³³⁸ Čentěš, J., Magvašiová, A. K aplikácii inštitútu konania o dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 1/2008, str. 18

ukládány nepřiměřeně nízké tresty vzhledem ke spáchanému skutku, a to za situace, kdy se o slovenském trestním zákoně hovoří jako o jednom z nejpřísnějších v Evropě.

V neposlední řadě – **ad 4)** – je zde problematika sjednávání dohody o vině a trestu v případě zkráceného přípravného řízení – touto problematikou se budeme zabývat v čl. II.5.2 této práce v souvislosti s požadavky na rychlost trestního procesu.

II.2.2 Omezení přípustnosti uzavření dohody o vině a trestu a její efektivní aplikace

V obecné části této práce jsme se zabývali dohodou o vině a trestu pohledem právních úprav zahraničních a v případě České republiky i úpravou navrhovanou a neschválenou. Otázka omezení, resp. podmínek přípustnosti aplikace jakéhokoli institutu pak předurčuje jeho postavení v rámci systému, tj. zda jde o institut všeobecně použitelný, použitelný omezeně nebo snad jen v privilegovaných případech. Otázka přípustnosti je rovněž spjata s jeho výslednou efektivitou, resp. naplňováním cílů, pro které byla příslušná právní úprava přijata. Předně pak, skutečnost, zda je či není nástroj v rámci trestního řízení efektivní, je samozřejmě podmíněna tím, zda je v praxi užíván. Další otázkou je, zda je (ten či onen) institut pro pachatele, státního zástupce, poškozeného a vlastně i pro samotný trestní soud náležitě *atraktivní* (z hlediska pachatele – vyhnout se vyslovení viny, uložení trestu a stigmatizace, z hlediska poškozeného – náhrada škody, zadostiučinění, z hlediska státního zástupce a soudu – rychlost vyřízení věci, nenákladnost) a také zda má *náležitě výchovný efekt pro pachatele a společnost a satisfakční efekt pro poškozeného*. *Efektivní* je pak ten institut, který je užíván a naplňuje svůj smysl (bez ohledu na to zda smyslem je trest, nebo jeho neuložení, či splnění jiného závazku) a zároveň nekoliduje *zásadním způsobem* s ostatními instituty plnícími stejný nebo podobný účel a základními zásadami, které ovládají trestní řízení nebo nepřiměřeně neovlivňuje rozhodování pachatelů, státních zástupců nebo soudu. Samozřejmě aplikace jakéhokoli prostředku trestního práva je dále významně ovlivněna tím, kdo jej aplikuje. Otázka postupu státního zástupce a trestního soudu je proto zcela zásadní (viz předešlý článek této práce – „selektivní použití odklonu“).

Podmínky přípustnosti, resp. nepřípustnosti představují v zásadě jakýsi profil, jehož je třeba dosáhnout a je předpokladem pro jeho úspěšnou aplikaci. Ovšem obecně platí, že čím četnější jsou mantinely možné aplikace (byť volené z opatrnosti), tím spíše nedocházení

k naplňování cílů, jenž má institut plnit. V rámci české úpravy dohody o vině a trestu se můžeme setkat s řadou omezení, a to:

1. **v osobě obviněného** – nelze uzavřít dohodu o vině a trestu s *mladistvým* obviněným a v řízení proti *uprchlému*,
2. **v závažnosti spáchaného trestného činu** – dohodu o vině a trestu nelze sjednat v případě spáchání *zvlášť závažného zločinu*,
3. **v čase sjednání** – dohodu o vině a trestu lze sjednat pouze v *přípravném řízení*.³³⁹

Pokud jde o osobu obviněnou, tak limit v osobě uprchlého je zcela odůvodněn jeho nepřítomností a tedy i „nemožností“ nebo „nezájmem“ osobně se jednání zúčastnit a dohodu o vině a trestu uzavřít. V neposlední řadě, pokud by se ke státnímu zástupci dostavil, zřejmě by byl hned zadržen a již by se nejednalo v řízení proti uprchlému. Konečně, v řízení proti uprchlému je obhájce ustanoven až po skončení přípravného řízení. Omezení aplikace dohody o vině a trestu v případě provinění mladistvých však již tolik jednoznačné není. Takové omezení nenajdeme ani ve slovenské,³⁴⁰ ani v americké právní úpravě. Důvodová zpráva k zák. č. 193/2012 Sb., který v tomto smyslu novelizoval ust. § 63 ZSVM k vyloučení mladistvých z aplikace dohody o vině a trestu uvádí, že „u mladistvých pachatelů, kteří dosud nedovršili 18 let věku, je zapotřebí upřednostnit výchovný vliv řízení na mladistvého a uvážlivý výběr vhodného opatření specializovaným soudcem nad rychlostí řízení...“³⁴¹ Dovolím si zde proto jako protinázor odkázat na obecný trend přístupu **restorativní justice**, o jejíž podstatě bude pojednáno zejména v souvislosti s právy poškozeného v rámci trestního procesu v čl. II.4 této práce. Nicméně, pro úvod k této problematice nutno předeslat, že na principech právě tohoto *restorativního* směru je postaveno výchovné zacházení s mladistvými v řadě států Evropy vč. Slovenska. Pokud se podíváme do současné úpravy ZSVM tak lze tyto prvky rovněž snadno identifikovat např. v ust. § 14 odst. 2 ZSVM (podmínky pro podmíněné upuštění od uložení trestního opatření) nebo ust. § 25 odst. 1 ZSVM nebo také v ust. § 1 odst. 2 ZSVM.

Dohoda o vině a trestu se potom často přidružuje k nástrojům restorativní justice právě proto, že proces sjednávání dohody o vině a trestu, pokud k tomu existuje odpovídající právní úprava zejména podporující aktivní postavení poškozeného, dává prostor obviněnému a poškozenému k narovnání konfliktu vzniklého trestným činem (proviněním) s tím, že v rámci

³³⁹ viz čl. I.3.2.1 této práce

³⁴⁰ Slovenská právní úprava umožňuje uzavření dohody o vině a trestu s mladistvým, pokud s takovým postupem souhlasí zákonný zástupce nebo obhájce. (viz čl. I.3.6.1 této práce)

³⁴¹ k návrhu novely ust. § 63 TR - Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

dohody může být dosaženo jak odškodnění poškozeného a uložení odpovídajícího trestu tak, aby současně nedocházelo ke zbytečné stigmatizaci pachatele a nebránilo jeho resocializaci. Nadto jednání, jehož základem je *respekt* všech stran, čehož lze u mladistvých dle mého názoru dosáhnout snáze, než u dospělých pachatelů, působí spíše výchovně na mladistvého, než „talárová“ atmosféra a projednání provinění před soudem, i když ani té se významný výchovný vliv jistě upřít nedá. Jak již bylo uvedeno, slovenská právní úprava dohody o vině a trestu se s tím vypořádala tak, že sjednání dohody o vině a trestu je podmíněno souhlasem zákonného zástupce nebo obhájce. Konečně, mám za to, že přijetí odpovědnosti ze strany mladistvého a poskytnutí mu prostoru pro vlastní iniciativu k nápravě vzniklých škod a narovnání vztahu s poškozeným, byť v rámci sjednání dohody o vině a trestu, s ohledem na to, že zde navíc existuje další z důvodů nutné obhajoby, není nic, co by výchovnému vlivu trestního řízení na mladistvého bránilo, ba právě naopak. Jsem proto toho názoru, že vyloučení mladistvých z možnosti uzavření dohody o vině a trestu není úplně šťastným krokem zákonodárce, přičemž jako přijatelný kompromis mezi nezlomným požadavkem zajištění práva na obhajobu mladistvého nutnou obhajobou a řekl bych výchovným poskytnutím prostoru pro vlastní nápravu a přijetí odpovědnosti, je právě slovenská právní úprava, kterou mám za to, že by český zákonodárce měl přejmout. K otázce dohody o vině a trestu v případě mladistvých se vrátíme ještě ve stručnosti v části této práce zabývající se *restorativní justicí*, kde možná lépe vynikne výchovný koncept tohoto systému.

Dalším řekl bych významným omezením aplikace dohody o vině a trestu je ust. § 175a odst. 8 TR, které zapovídá uzavření dohody o vině a trestu v případě *zvlášť závažných zločinů*. Pokud bychom se podívali do zahraničních právních úprav tak nejčastěji se lze setkat s tím, že v duchu nejširších možností aplikace podobných institutů, omezení co do závažnosti spáchaného skutku jako negativní podmínka přípustnosti, není upravena (viz např. právní úprava slovenská nebo americká). Výjimku, a to v zásadě ještě přísnější, než v českém podání tvoří právní úprava *francouzská*, kde existuje omezení co do závažnosti spáchaného skutku tak, že dohodu lze uzavřít pouze, jde-li o *přečin*³⁴² a také právní úprava *italská*, která obsahuje limit co do sjednané výše trestu, tj. že dohodnutá výměra trestu nesmí přesahovat 5 let odnětí svobody.³⁴³ Při konstrukci podobných omezení lze obecně postupovat tak, že buď blokově vyřadíme z aplikace dohody o vině a trestu trestné činy dle jejich závažnosti, jako tomu je v současně účinné právní úpravě ust. § 175a odst. 8 TR, nebo tak, že vyřadíme z aplikace jen taxativně vyčtené trestné činy (obvykle

³⁴² viz např. Fourmet, F. Procédure pénale, 13. édition, Brusel : Larcier, 2012

³⁴³ Do roku 2003 nebylo možné dohodou sjednat trest vyšší než dva roky. – viz čl. 444.2 C.P.P.

by se jednalo o trestní činy proti životu, republice, lidskosti nebo trestné činy válečné), tj. ty nejzávažnější (tento postup byl zvolen v pozměňovacím návrhu ústavně-právního výboru v návrhu z roku 2008), nebo jednoduše žádná omezení v tomto smyslu nevymezovat (což je nejčastější postup při konstrukci těchto institutů). Lze také přistoupit k opačnému postupu, a totiž taxativně vymezit trestné činy, v jejichž případě bude sjednání dohody o vině a trestu přípustné³⁴⁴ nebo dle italského vzoru stanovíme maximální možnou výši sjednaného trestu odnětí svobody. Předně, pokud se podíváme do statistik, je zřejmé, že co do množství, převažují takové skutky, v jejichž případě dohodu o vině a trestu sjednat lze – zejm. tzv. masová kriminalita. Nepřípustnost dohody o vině a trestu v případě té nejzávažnější kriminality by proto neměla být v rozporu s cíli, které stály za její kodifikací, neboť menší množství té nejzávažnější kriminality jen těžko ovlivní celkové zahlcení justice, natož aby bylo na překážku zrychlování a zjednodušování trestního procesu. Současně je v případě takovéto podmínky sebrán argument kritikům dohody o vině a trestu jako celku.³⁴⁵ Na druhé straně existují i jednotlivé řekněme závažné kauzy, kde by nemusely být podmínky pro uzavření dohody o vině a trestu splněny, kdy tato jedna kauza dokáže zablokovat celý soudní senát na více jak půl roku (v tomto ohledu můžeme zmínit např. hlavní líčení ve věci bývalého poslance a hejtmána MUDr. Davida Rathy). Existuje ale také kauza, kde byla uzavřena dohoda o vině a trestu, ale vzhledem k povaze skutku a osoby pachatele samotné uzavření dohody působilo současně jako příklad kabinetní i třídní justice – jako příklad můžeme zmínit skandál z roku 2000 ve věci bývalého kancléře Spolkové republiky Německo *Helmuta Kohla* – kancléř byl v roce 2000 trestně stíhán v souvislosti s machinacemi se sponzorskými dary neznámými dárci do stranické pokladny CDU ve výši asi 22 milionů DM. V průběhu přípravného řízení bývalý kancléř dohodl se státním zástupcem (se souhlasem soudu) na dobrovolném zaplacení částky ve výši 300.000 DM ve prospěch státního rozpočtu a charitativní organizace, v návaznosti na což bylo trestní stíhání ve věci zastaveno.³⁴⁶ Při konstrukci negativních podmínek přípustnosti sjednání dohody o vině a trestu tedy narážíme na etický problém, který může znevěrohodnit systém trestní justice, kdy zcela pochopitelně potom vzniká ve veřejnosti dojem zřejmé nespravedlnosti, nefunkčnosti a úplatnosti celého systému. Omezení aplikace dohody o vině a trestu co do závažnosti spáchaného skutku vyjádřené zejména rozsahem trestní sazby může být mnohdy na škodu věci, uvážíme-li, že např. pachatel zvláště závažného zločinu, jemuž se díky jisté „eliminaci“ svědků nebo důkazů nepodařilo státním zástupcem prokázat vinu před soudem, byl obžaloby zproštěn, přičemž zde

³⁴⁴ viz např. Fourmet, F. Procédure pénale, 13. édition, Brusel : Larcier, 2012

³⁴⁵ Novotný, O. Je naše trestní právo procesní v krizi?, Trestní právo č. 7 – 8/2006

³⁴⁶ rozhodnutí LG Bonn, Beschluss vom 28. 2. 2001 – 27 AR 2/01, publikováno in Neue Zeitschrift für Strafrecht, 2001, č. 7, str. 375 – 379 in Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 83

mohla existovat možnost moci svojí vinu výměnou za snížený trest přiznat a se státním zástupcem sjednat dohodu o vině a trestu. Je tedy otázka, zda se zbavovat třeba poslední šance, jak dosáhnout jisté „spravedlnosti“ a zadostiučinění pro poškozeného, když už takový právní institut existuje. Obecně se přikláním, pokud již právní úprava dohody o vině a trestu byla přijata a je účinná, aby nebyla omezena co do závažnosti spáchaného trestného činu, ev. aby došlo k vynětí trestných činů podle druhového objektu, tj. trestné činy proti životu, republice, lidskosti a trestné činy vojenské.

Konečně, třetím velmi významným omezením aplikace dohody o vině a trestu je fáze trestního řízení, v níž je možné tuto dohodu sjednat, a tím je toliko přípravné řízení. Nepochybně jde o limit mající za smysl nezatěžovat řízení před soudem jednáními o dohodě o vině a trestu, kdy by bylo možné uvažovat o tom, že by se z tohoto institutu stal obstrukční nástroj obhajoby a nepochybně také způsob, jakým by obhajoba získávala informace o taktice a postupu státního zástupce v řízení. Ke stejné úpravě přikročilo na rozdíl od USA a Německa³⁴⁷ také Slovensko. Pokud již byla podána obžaloba, je možné dosáhnout sjednání dohody o vině a trestu v rámci tzv. *předběžného projednání obžaloby*, kde soud, kromě jiného zjišťuje, zda nejsou splněny podmínky pro uzavření dohody a zda existuje vůle stran k jejímu uzavření. Pokud zjistí, že ano, poskytne státnímu zástupci přiměřenou lhůtu pro podání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, aniž by věc vracel státnímu zástupci do přípravného řízení, přičemž pokud je ve stanovené lhůtě příslušný návrh předložen, soud postupuje, jako by nebyla obžaloba podána, ale jako by od počátku byl podán návrh na schválení dohody o vině a trestu.³⁴⁸ Slovenská právní úprava předběžného projednání obžaloby tuto možnost upravuje v zásadě shodně (viz I.3.6.2 této práce). To je však současně jediný okamžik, kdy se lze dobrat dohody o vině a trestu mimo přípravné řízení, tedy v řízení před soudem – další příležitost již trestní řád nenabízí. Jak již bylo uvedeno, možnost sjednat dohodu o vině a trestu i během již probíhajícího hlavního líčení, jako je tomu např. v USA, může být považováno v krajní situaci za obstrukční nástroj, na druhé straně však tato možnost by se mohla uplatnit v případech výrazně skutkově nebo právně složitých a nepřehledných, zejm. pokud jde např. o hospodářskou kriminalitu, kdy sám obviněný může až v průběhu hlavního líčení přehodnotit své stanovisko k otázce viny. Jsem proto toho názoru, že existuje-li již dohoda o vině a trestu v českém právním řádu, nemělo by být její sjednání omezeno toliko na přípravné řízení, měla by existovat možnost uzavřít po americkém vzoru dohodu o vině a trestu až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě s tím, že bylo-li by

³⁴⁷ ust. § 202a StPO, § 257b StPO

³⁴⁸ viz ust. § 187 odst. 4 TR

jednání o dohodě o vině a trestu vyvoláno až v průběhu řízení před soudem, musely by existovat též přísné a krátké lhůty pro vyjednávání, tj. v rámci několika málo dnů (např. do tří dnů), tak aby nebylo možné sjednávání dohody využívat k obstrukčním praktikám. Pokud by pak k dohodě nedošlo nebo nebyla-li by dohoda soudem přijata a strany by neprojevily zájem novou dohodu sjednat, bylo by pokračováno v řízení o obžalobě. Jsem přesvědčen o tom, že takovýto postup by přespříliš justici nezatížil, nadto by bylo možné tímto způsobem předejít postupu dle ust. § 221 TŘ, který předpokládá vrácení věci státnímu zástupci k došetření v případě skutečně složitých věcí, kdy samotné vrácení věci státnímu zástupci je pro trvání řízení podstatně zásadnějším problémem, než několikadenní prostor pro sjednání dohody o vině a trestu.

II.2.3 Ingerence soudu při sjednávání dohody o vině a trestu

Dohoda o vině a trestu je obecně považována za dohodu mezi obviněným a státním zástupcem, kterou po jejím sjednání na návrh státního zástupce schvaluje soud. Trestní soud zde tedy hraje roli garanta spravedlnosti a přiměřenosti s tím, že obvykle má možnost dohodu o vině a trestu z nějakých důvodů neschválit nebo odmítnout, do vyjednávání samotného obsahu dohody však nezasahuje. Slovenský soudce se např. omezí pouze na položení 10 otázek obviněnému, kdy předpokladem úspěchu jsou jeho kladné odpovědi na všechny otázky a dále zkoumá otázku zřejmě nepřiměřenosti dohody, pokud dohoda není zřejmě nepřiměřená, což by jinak bylo důvodem k odmítnutí návrhu, ale je *nespravedlivá*,³⁴⁹ sdělí soud stranám své výhrady a nabídne možnost předložit novou dohodu o vině a trestu, která by soudem uvedené výhrady rozptýlila.³⁵⁰ V uvedeném slovenském případě jde tedy o ingerenci soudu do sjednávání obsahu dohody o vině a trestu, ač mu taková úloha z povahy věci nenáleží. Vliv soudu na obsah dohody není nic ojedinělého ani v USA, kde např. na Floridě jde o poměrně běžnou praxi, přičemž explicitní zákaz ingerence soudu do procesu sjednávání dohody platí pouze v deseti státech USA.³⁵¹ Nejsilnější postavení má však v tomto ohledu soudce německý – v době, kdy docházelo k uzavírání dohod v německém procesu bez zákonného podkladu se vžila, později německým Ústavním soudem potvrzená,³⁵² praxe spočívající v tom, že existoval-li zájem na uzavření dohody ze strany veřejného žalobce i obžalovaného, stanovil soud horní a dolní hranici trestu, v rámci které se musel veřejný žalobce a obžalovaný o trestu dohodnout. Pozice soudu se ani po

³⁴⁹ ust. § 334 odst. 2 trestného poriadku

³⁵⁰ viz pozn. 288

³⁵¹ např. Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech, Právo a zákonost, č. 5/1991

³⁵² viz čl. I.3.5 této práce

zákonném ukotvení sjednávání procesních dohod v tomto ohledu nezměnila. Italský soudce naproti tomu nemá vliv na sjednání dohody o vině a trestu, nicméně může přezkoumat důvody, proč veřejný žalobce nepřistoupil ke sjednání dohody, přičemž pokud shledá námitky obžalovaného důvodnými, v jistém smyslu nahradí roli veřejného žalobce a uloží obžalovanému trest pod dolní hranicí trestní sazby až o jednu třetinu.

Budeme-li se zabývat smyslem role státního zástupce, je nepochybné, že pokud je připuštěna jakákoli ingerence soudu do procesu sjednávání dohody o vině a trestu, role státního zástupce se stává v zásadě jen formální, neboť jsou-li soudem sděleny výhrady, resp. *pokud soud sdělí, jak si přeje, aby dohoda o vině a trestu obsahově vypadala* tak, aby jí neodmítl, státní zástupce ani obviněný nemá již pro žádné sjednávání prostor – jednoduše buď dojde k dohodě dle podmínek sdělených soudem nebo později dohoda nebude schválena.

Český trestní řád rovněž dává soudu možnost do obsahu dohody o vině a trestu zasáhnout, a to tehdy, pokud dle soudu existují důvody pro neschválení návrhu dohody o vině a trestu dle ust. § 314r odst. 1 TŘ, přičemž místo vrácení věci do přípravného řízení zvolí postup dle ust. § 314r odst. 3 TŘ spočívající v odročení jednání (veřejného zasedání o návrhu) za účelem navržení nového znění dohody o vině a trestu. Soud v takovém případě sdělí státnímu zástupci a obviněnému své výhrady k obsahu dohody o vině a trestu.

Je nepochybné, že při řešení konstrukce institutu dohody o vině a trestu je prostor pro možné ovlivnění obsahu dohody ze strany soudu prostředkem k urychlení věci – tato možnost má zabránit situaci, kdy je věc vrácena do přípravného řízení, což by dozajista celý proces podstatně prodloužilo. Nicméně, jak již bylo uvedeno v úvodních kapitolách této práce – zásadu rychlosti nepovažuji za vůdčí princip trestního procesu a nečiní to ani odborná literatura. Je proto třeba nahlédnout do úplné podstaty tohoto odklonu – úprava odklonů má obecně dvě roviny – jednak se cílem dosáhnout alternativního vyřešení méně závažné trestné činnosti v duchu zásady subsidiarity trestní represe a dále je zde požadavek tak učinit rychle. Dohoda o vině a trestu jako *odklon* je již sama prostředkem, který má za cíl doplnit nástroje zrychlování a odbřemeňování trestní justice, ale zejména je sjednání této dohody již samo o sobě nikoli běžným řešením. Ust. § 314r TŘ se potom snaží urychlit to, co už samo o sobě je urychlením a zjednodušením řízení, a to za cenu nejen prolomení řady trestních principů řádného procesu, ale principů vlastních tomuto odklonu, kde ingerence soudu by měla být z povahy věci vyloučena, neboť v ten okamžik dohoda o vině a trestu ztrácí svůj původní charakter, tj. dohody mezi státním zástupcem a

obviněným, ev. poškozeným, a namísto tohoto se z ní stane **souhlasné prohlášení o přijetí podmínek vyložených soudem, resp. soudcovská dohoda o vině a trestu**. I když se jedná o běžnou praxi, jak je patrné z příkladu Německa i USA, mám za to, že takovýto návodný postup ze strany soudu neprospívá věci, neboť pokud soud do obsahu takovéto dohody zasáhne, nejedná se o nic jiného, než o prosazení vlastní vůle soudce, kterou by zřejmě uplatnil po skončení řádného procesu, v tomto případě však tuto svojí vůli může uhájit jednodušeji a zejména bez nutnosti provádět mnohdy složité a časově náročné dokazování.

II.2.4 Prohlášení viny a dokazování

Prohlášení viny obviněným je poměrně zásadní krok významný pro celé trestní řízení. Samotná skutečnost, že obviněný prohlásil, že čin spáchal nebo uznal vinu, nabízí v zásadě dvě roviny problémů:

1. představuje okolnost, zda je či není možné, pokud nedojde k dohodě o vině a trestu použít jako důkaz pro následné řádné trestní řízení, a druhá
2. představuje otázku, zda se spokojit s prohlášením o vině obviněného, resp. zda i přes toto prohlášení provádět či neprovádět dokazování vzhledem k možné účelovosti takového prohlášení.

Prohlášení obviněného, že se cítí být vinen skutkem, pro který je stíhán, je obligatorní součástí dohody o vině a trestu, avšak jak již bylo uvedeno, v tomto ohledu nejde o doznání, ale o obdobu prohlášení, které obviněný činí při narovnání, od čehož se odvíjí i použitelnost takového prohlášení jako důkazu.³⁵³ Prohlášení obviněného o spáchání skutku potom ale nelze ztotožňovat s *doznáním*, neboť součástí doznání je i přijetí právní kvalifikace stíhaného skutku, což však není součástí prohlášení o spáchání skutku.³⁵⁴ Česká právní úprava pracuje s konceptem nepoužitelnosti prohlášení o vině obviněného v případě, že k uzavření dohody o vině a trestu nedojde nebo pokud bude dohoda odmítnuta či neschválena, jako důkazu pro následné řízení.³⁵⁵ Pokud nedojde ke sjednání dohody o vině a trestu učiní o tom státní zástupce záznam do protokolu,³⁵⁶ který nelze použít jako důkaz.³⁵⁷ Slovenský koncept je však postavena na jiném

³⁵³ Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období, str. 39 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>

³⁵⁴ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice, Praha: Leges, 2012, str. 23; srov. také Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A. K problematice zvláštních druhů trestního řízení, Trestní právo č. 2/1997, str. 7

³⁵⁵ viz ust. § 175a odst. 7 věta druhá za středníkem TR

³⁵⁶ Ibid.

principu, neboť dle ust. § 232 odst. 4) a 5) TP platí, že pokud při jednání o dohodě o vině a trestu obviněný uzná vinu ze spáchání stíhaného skutku v celém rozsahu, ale současně nedojde k uzavření dohody o vině a trestu, prokurátor podá obžalobu, ve které, kromě jiného, uvede uznání viny obviněného a požádá o nařízení hlavního líčení a rozhodnutí o trestu.³⁵⁸ Z uvedeného tedy plyne, že uznání viny obviněného na rozdíl od České republiky, je připuštěno jako důkaz pro následné trestní řízení. Slovenská úprava však také řeší jednu specifickou okolnost jak upozorňuje *Deset*, a to postup, kdy má dojít k dohodě o vině a trestu v rámci předběžného projednání obžaloby bez současného vrácení věci do přípravného řízení, neboť v takovém případě, pokud nedojde k dohodě o vině a trestu, je ve věci pokračováno na podkladě již vznesené obžaloby, tj. v tuto chvíli uznání viny obžalovaného jako důkaz použít pro další řízení nelze.³⁵⁹ Obdobná situace také nastává v případě již zahájeného hlavního líčení, kdy pro účely sjednání dohody o vině a trestu soud hlavní líčení na potřebnou dobu přeruší ve smyslu ust. § 255 odst. 3 TP. Z uvedeného proto plyne, že pokud obviněný uzná vinu až v rámci předběžného projednání obžaloby nebo již v procesním postavení obžalovaného v rámci přerušového hlavního líčení, nelze jeho uznání viny dále použít jako důkaz a je pro něj tedy takovéto uznání podstatně výhodnější, než pokud by tak učinil v přípravném řízení. Pokud bychom se potom podívali do právní úpravy USA, tak stejně jako v případě České republiky nelze prohlášení viny, pokud k dohodě stran nedojde v následném řízení použít jako důkaz.

Je třeba se však zamyslet nad tím, jakou povahu takovéto prohlášení má a zda je tedy správné, aby jej nemohlo být užito jako důkaz, pokud k dohodě o vině a trestu nedojde. *Musil* k tomuto např. uvádí, že doznání obviněného je soudem pojímáno jako věrohodná informace zvláštní důkazní síly, takže po získání doznání přestane provádět dokazování nebo jej provádí toliko omezeně, přičemž doznání de facto vytváří fikci zjištěné pravdy.³⁶⁰ V případě České republiky je záznam o neúspěšném jednání dohody o vině a trestu zanesen do trestního spisu, tj. soud si tento záznam samozřejmě může přečíst. Nabízí se potom otázka, zda v takovém případě dokáže být soud natolik nad věcí, že o prohlášení viny, byť k němu formálně přihlédnout nemůže, nepřemýšlí při posuzování skutku. Pokud navíc uvážíme, prohlášení obviněného o vině mohlo být učiněno z řady důvodů, jako např. ochrana jiného pachatele nebo strach s vysokého

³⁵⁷ ust. § 158 TR; srov. také např. Vantuch, P. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, *Trestní právo* č. 11/2009, str. 12

³⁵⁸ Podobně je postupováno i tehdy, je-li vina ze strany obviněného uznána jen z části – viz ust. § 232 odst. 5 TP – srov. také *Deser*, M. Trestno-procesné dosledky neuzavretia dohody o vine a treste v prípravnom konaní pro uznaní viny obviněného zo spáchania stíhaného skutku, *Justičná revue* č. 3/2012, str. 442

³⁵⁹ *Ibid.*, str. 443

³⁶⁰ viz *Musil*, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, *Kriminalistika* č. 1/2008, str. 5; shodně také Vantuch, P. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, *Trestní právo* č. 11/2009, str. 11

trestu nebo v důsledku nátlaku státního zástupce, kdy nelze vyloučit, že jednání o dohodě o vině a trestu může mít jistě rysy vydírání jako v případě americké praxe. V tomto smyslu je samozřejmě platné ust. § 2 odst. 5 TŘ, dle kterého orgány činné v trestním řízení nejsou v důsledku doznání viny obviněného zbaveny povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu, nicméně dle ust. § 314q odst. 5 TŘ také platí, že dokazování se neprovádí s výjimkou mimořádného výsledku obviněného. Uvážíme-li uvedené skutečnosti tak v první řadě je třeba zcela nepochybně souhlasit s tím, že doznání obviněného jako důkaz v případě, že nedojde k uzavření dohody o vině a trestu, použít nelze. Opačného názoru je např. *Basík*, dle kterého zákonodárce neměl po vzoru institutu „narovnání“ volit v této věci konstrukci „prohlášení o spáchání“, ale měl se inspirovat slovenským vzorem *doznání* a *uznání viny* s tím, že poukazuje na situaci, kdy si obviněný prohlášením o spáchání v rámci dohodovacího řízení „otestuje“ stanovisko státního zástupce k otázce druhu a výměry trestu, tj. donutí jej „odkrýt karty“, aby posléze dohodu neuzavřel, a to s vědomím, že jeho prohlášení viny (o spáchání) nelze použít v dalším řízení jako důkaz.³⁶¹ *Basík* tedy varuje před *procesní kalkulací* obviněného.

Důvodová zpráva k této otázce zarytě mlčí a omezuje se pouze na konstatování, že pokud k dohodě o vině a trestu nedojde, nelze k prohlášení o vině obviněného přihlížet jako k důkazu. Byť se nám k této věci zákonodárce nevyjadřuje, mám za to, že důvody jsou zde zřejmé – zejména je třeba vzít v úvahu, že na rozdíl od státního zástupce, je obviněný vystaven nadměrnému stresu, nadto může být nevinný a jeho prohlášení viny může být učiněno toliko ze strachu apod. I když potom samozřejmě rozumím snaze státních zástupců si co nejvíce ulehčit práci, mám za to, že v současnosti nastavený koncept je správný, neboť povinností obviněného není prokazovat svojí nevinu, naopak povinností státního zástupce je vinu prokázat, tj. pokud by mělo dojít posléze k běžnému projednání věci v hlavním líčení, je věcí státního zástupce, zda se mu podaří vinu obviněného prokázat či nikoli – mimochodem toho už si státní zástupce musí být vědom při sjednávání dohody o vině a trestu a zcela jistě by se tato skutečnost měla z jeho strany projevit do návrhu druhu a výměry trestu, pokud si sám není jist úspěšností své obžaloby. Kromě toho, že prohlášení viny nemá být správně používání jako důkaz, mám dále za to, že by součástí spisu, který doputuje soudu, by neměl být ani záznam o neúspěšném sjednávání dohody, aby se efektivně zabránilo možnému ovlivnění soudu. Velmi nápaditě podobný byl podobný problém vyřešen ve Francii, kde rozhodnutím o schválení nebo neschválení dohody je pověřen předseda obecné prvoinstančního soudu,³⁶² přičemž pokud dohoda není schválena, je věc postoupena

³⁶¹ Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu, Státní zastupitelství č. 4/2012, str. 56

³⁶² Le Tribunal de Grade Instance

soudu prvního stupně, jenž je pověřen rozhodováním ve věcech přečinů,³⁶³ před kterým se potom odehrává běžné hlavní líčení, přičemž tento soud není obeznámen s tím, zda proběhlo dohodovací řízení či nikoli a jaký byl jeho výsledek,³⁶⁴ postavení obviněného s veřejného žalobce ve Francii je proto rovné a neúspěch dohodovacího řízení staví strany na stejnou „startovní čáru“.

V neposlední řadě je třeba se vypořádat s otázkou vyloučení dokazování, resp. jeho možnou omezenou formu. Benefitem dohody o vině a trestu má být dozajista skutečnost, že nebude nutné dokazování konat, což ušetří jak čas, tak i peníze. Otázkou proto zbývá, jakým způsobem se vypořádat s účelovými prohlášeními obviněných, kdy ten může své prohlášení učinit ze strachu z trestu, ač je nevinný, nebo ze strachu ze skutečného pachatele trestného činu, který jej může vydírat a nutit k uzavření dohody o vině a trestu, kde se dokazování obecně neprovádí, aby skutečný pachatel nebyl postaven před soud, nebo může být motivem ochrana pachatele, jenž je např. rodinným příslušníkem obviněného. Jinými slovy, jsme ochotni přistoupit na plošnou aplikaci dohody o vině a trestu bez provádění jakéhokoli dokazování s vědomím vysokého rizika justičního omylu? V trestním řízení, byť v řízení o dohodě o vině a trestu přece nemůže platit pravidlo „*tomu kdo chce, neděje se křivda*“.³⁶⁵ Na tento problém poukazuje Musil, dle kterého požadavek na hodnocení *věrohodnosti doznání* je obtížně splnitelný, neboť důkazní informace buď nejsou vůbec k dispozici, nebo jsou obsaženy v nedokonalých, málo věrohodných nebo těžko kontrolovatelných pramenech. V dohodovacím řízení je tedy dle Musila nutně nedostatek podkladů.³⁶⁶ Salditt k této situaci uvedl, „.... *jestliže má obviněný smůlu a slabé nervy, je ztracen*“.³⁶⁷ V tomto smyslu nutno uvést, že riziko těchto účelových a nepravdivých prohlášení viny jednou ze zásadních slabin celého institutu dohody o vině a trestu. Řešení jak tomu zabránit se mnoho nenabízí, pokud máme zachovat požadavek na absenci dokazování v rámci urychlení procesu, bude na státních zástupcích a soudu, jakým způsobem budou důsledně postupovat ve smyslu ust. § 175a odst. 1 TŘ, tj. zda provedené vyšetřování poskytne dostatečné záruky, že skutek spáchal obviněný. Slovy Musila však nutno otázku požadavku zkoumání okolností spáchání trestného činu, tj. zda nevzbuzují pochybnosti o učiněném doznání ze strany soudu uzavřít tak, že skutečné naplňování tohoto požadavku je pouze o „zbožné přání“ zákonodárce.³⁶⁸

³⁶³ Le Tribunal Correctionnel

³⁶⁴ ust. § 495-7 až 495-16 P.P.C - Fourmet, F. Procédure pénale, 13. édition, Brusel : Larcier, 2012

³⁶⁵ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 87 a násl.

³⁶⁶ Ibid.

³⁶⁷ Salditt, F. Möglichkeiten eines Konsensualprozesses nach deutschem Strafprozeßrecht. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft č. 3/2003, str. 572 in Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 87

³⁶⁸ Ibid.

II.2.5 Mimořádné snížení trestu při sjednání dohody o vině a trestu

Atraktivnost dohody o vině a trestu pro obviněného je „živou vodou“ tohoto institutu. Abychom v souvislosti s dohodou o vině a trestu mohlo hovořit o jejím efektivním fungování, je zcela nezbytné, aby existovala ze strany obviněného vůle převzít odpovědnost, postavit svému skutku a jeho následky odčinit. Ovšem i zde pochopitelně platí pravidlo, že „nic není zadarmo“. Pomyslnou „úplatou“ a hlavním motivem pro obviněného za to, že ulehčí trestní justici postup ve věci, prohlásí vinu a přijme předem sjednaný trest, je vidina, že trest získaný v rámci této dohody bude lákavě nižší, než ten, který by obviněnému hrozil ve standardním řízení před soudem. Aby měl obviněný skutečně jistotu, že dojednaný trest je nižší, než ten, který mu hrozil, přiklonil se např. slovenský zákonodárce k tomu, že v rámci sjednávání dohody o vině trestu umožnil státnímu zástupci, aby s obviněným dojednal trest až o jednu třetinu snížený pod dolní hranici zákonné sazby.³⁶⁹ V USA je praxe v tomto ohledu poněkud odlišná, neboť dle pravidel pro ukládání trestů - *Federal Sentencing Guidelines*³⁷⁰ – lze snížit trest obviněnému až o 25 % a dále o v neurčitěm rozsahu v návaznosti na okolnostech učiněného prohlášení, tj. zda k prohlášení došlo hned na počátku vyšetřování, zda spolupracoval s vyšetřujícími orgány apod. V neposlední řadě, právní systém USA umožňuje též dohodu o právní kvalifikaci skutku, která v kontinentálních systémech možná není, což může dramaticky snížit uvažované trestní sazby. Konečně, jak již bylo výše zmíněno, slovenský zákonodárce neúspěšně navrhl novelu ust. § 39 odst. 4 trestního zákona,³⁷¹ dle kterého by bylo možné sjednat, resp. uložit obviněnému trest snížený o jednu čtvrtinu pod dolní hranici zákonné trestní sazby v případě sjednání dohody o vině a trestu,³⁷² tj. bylo zde připravováno zpřísnění postupu. Italská úprava je pak v tomto ohledu poměrně limitující, neboť dohodou v tomto smyslu nemůže dojít ke snížení trestu o více jak jednu třetinu, avšak za předpokladu, že dohodnutá výše trestu nebude přesahovat 5 let odnětí svobody, tj. dohodu lze uzavřít v případě trestného činu, za jehož spáchání hrozí pachateli maximálně trest odnětí svobody v délce trvání 7,5 roku. Velmi motivující je potom systém aplikovaný v Anglii a Walesu, kde se vyvinula praxe, že včasné přiznání viny je „honorováno“

³⁶⁹ dle ust. § 39 odst. 4 trestního zákona lze sjednat, resp. uložit obviněnému trest snížený o jednu třetinu pod dolní hranici zákonné trestní sazby, s výjimkou trestných činů vyčtených v ust. § 39 odst. 3 písm. a) trestního zákona, tj. vraždy (§ 144 odst. 3 trestního zákona), genocidia (§ 418 odst. 3 trestního zákona), terorismu a některých forem účasti na terorismu (§ 419 odst. 3 a 4 trestního zákona), trestných činů proti lidskosti (§ 425 odst. 2 trestního zákona) nebo vojenského bezpráví (§ 433 odst. 2 trestního zákona), kde sjednaný trest nesmí být nižší než dvacet let odnětí svobody.

³⁷⁰ Federální pravidla pro ukládání trestů – tyto pravidla byla závazná do rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Booker vs. United States* 543 U.S. 220 (2005) – od doby tohoto rozhodnutí již závazná pro soudy nejsou.

³⁷¹ Ibid.

³⁷² Čentěš, J., Magvašiová, A. K aplikácii inštitútu konania o dohode o vine a treste, *Trestněprávní revue* č. 1/2008, str. 18

snížením trestu až o jednu třetinu, pokud je přiznání viny učiněno až po tom, co je nařízeno hlavní líčení ve věci, tak se doporučuje snížit trest až o jednu čtvrtinu, a konečně, pokud přiznání viny přijde až tzv. *door of the court*, tj. ve dveřích soudu (v den zahájení hlavního líčení), tak je doporučeno snížit trest maximálně o jednu desetinu.³⁷³

Český zákonodárce v tomto případě v trestním zákoníku žádnou možnost takto mimořádného snížení trestu v případě sjednávání dohody o vině a trestu nestanovil. Pokud by však měl státní zástupce při dohodovacím řízení vycházet ze stejných východisek, stejně jako soud při stanovení druhu a výměry trestu, tj. měl by přihlídnout k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem a také okolnostem jinak odůvodňujícím mimořádně snížení trestu odnětí svobody dle ust. § 58 TZ. Dle ust. § 58 TZ potom může soud mimořádně snížit trest odnětí svobody z následujících důvodů:

- použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné vzhledem k okolnostem a dosáhnout nápravy pachatele lze i trestem kratšího trvání,³⁷⁴

- pachatele **napomohl zabránit trestnému činu**, jenž jiný připravoval nebo se o něj pokusil, lze-li dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání,^{375,376}

- je-li pachatel označen jako **spolupracující obviněný**, jsou-li splněny podmínky stanovené v § 178a odst. 1 TŘ a splnil-li další podmínky předvídané ust. § 58 odst. 4 TZ,

- je-li pachatel odsuzován za **přípravu, pokus nebo za pomoc** k trestnému činu a vzhledem k povaze a závažnosti jednání by použití trestní sazby odnětí svobody zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a lze-li dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání.

- jednal-li pachatel **v právním omylu** za podmínek dle ust. § 58 odst. 6 TZ.³⁷⁷

Samozřejmě, výše uvedené ustanovení dává jisté uvážení do rukou trestnímu soudu, ovšem na rozdíl od právní úpravy slovenské, americké nebo britské, se jedná o okolnosti nevztahující se výhradně ke sjednávání dohody o vině a trestu, nýbrž svým způsobem odstraňují

³⁷³ Sentencing Guidelines Council, Reduction in Sentence for a Guilty Plea – (cit. 22.10.2013) – dostupné na - http://sentencingcouncil.judiciary.gov.uk/docs/Reduction_in_Sentence_for_a_Guilty_Plea_-Revised_2007.pdf

³⁷⁴ ust. § 58 odst. 1 TZ

³⁷⁵ ust. § 58 odst. 2 TZ

³⁷⁶ V prvních dvou uvedených případech nelze ve smyslu ust. § 58 odst. 3 TZ uložit trest: a) pod pět let, činí-li dolní hranice trestní sazby odnětí svobody alespoň dvanáct let, b) pod tři léta, činí-li dolní hranice trestní sazby odnětí svobody alespoň osm let, c) pod jeden rok, činí-li dolní hranice trestní sazby odnětí svobody alespoň pět let.

³⁷⁷ Pokud mohl tohoto omylu vyvarovat (§ 19 odst. 2), spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky krajní nouze (§ 28) nebo nutné obrany (§ 29), anebo překročil meze přípustného rizika (§ 31) nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost.

možnou tvrdost zákona v některých situacích. Skutečnost, že dohoda o vině a trestu je sjednávána, tedy není, ke škodě věci, nijak „honorována“ mimořádným snížením trestu. Nicméně i přesto mám za to, že jsou-li splněny podmínky ust. § 58 TZ, může státní zástupce tyto okolnosti uvážit a navrhnout v dohodě o vině a trestu snížený pod dolní hranici zákonné trestní sazby s patřičným odůvodněním okolností aplikace ust. § 58 TZ. K otázce absence hmotněprávního podkladu pro sjednávání trestu v rámci dohody o vině a trestu se rovněž vyjádřil Musil, dle kterého si „*trestně procesní úprava neoprávněně přivlastňuje legitimaci ke stanovení zvláštního kritéria pro výměru trestu, aniž by dostatečně určité stanovila, jak přesně má být honorováno prohlášení viny.*“³⁷⁸ Považoval bych proto za vhodné, aby český zákonodárce využil některého ze zahraničních příkladů a mimořádné snížení trestu odnětí svobody v případě sjednávání dohody o vině a trestu v ust. § 58 TZ upravil - s ohledem na systémovou podobnost by potom byl vhodný příklad slovenské právní úpravy dohody o vině a trestu, jak bylo specifikováno výše.

II.2.6 Nárok na uzavření dohody o vině a trestu

Otázka nároku na zahájení jednání o dohodě o vině a trestu je úzce spojena s jednak s **požadavkem rovného přístupu k obviněným** a jednak s požadavkem na **předvídatelnost soudních rozhodnutí**, tj. s tím, že za stejný skutek stejné závažnosti dvou různých obviněných bude uložen alespoň přibližně „stejný“ trest. Pokud bychom potom chtěli skálopevně zachovat požadavek rovnosti v přístupu k obviněným, je otázka, zda uvažovat o podmínkách nárokovosti aplikace *odklonů* obecně. Pokud by obviněnému za určitých podmínek vznikala nárok na aplikaci odklonu, tj. mohl si vynutit v přípravném řízení na státním zástupci aplikaci odklonu po splnění zákonem předvídaných podmínek, ev. zákonem předvídaných závazků, bylo by jistě na každé z obviněných, zda dá splněním těchto podmínek státnímu zástupci důvod „*odklonně*“ v jeho trestní věci postupovat. V případě dohody o vině a trestu by tato situace znamenala povinné dohodovací jednání po splnění zákonných podmínek ze strany obviněného. Na druhé straně je však nutné uvážit, že aplikace odklonu je vždy výsledkem zhodnocení individuálních okolností posuzovaného případu – postupovat stejně vůči obviněným lze co do trestu, ovšem obávám se nikoli v případě aplikace jakéhokoli odklonu, natož dohody o vině a trestu – jednak pokud by existovala zákonná povinnost (nárok) k zahájení jednání o dohodě o vině a trestu, poněkud by se ztrácela povaha toto institutu vtěleného do *dohody*, zákonem vynucená dohoda by zřejmě jisté

³⁷⁸ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekonstrukce trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 83

atributy dobrovolnosti postrádala – nadto pokud je v přípravném řízení nebo v řízení před soudem užit některý z odklonů, je tomu tak proto, že státní zástupce nebo soud došel na základě zhodnocení veškerých okolností vč. chování pachatele po činu zejména v souvislosti s odčiněním jím způsobené škody, k závěru, že uložení trestu není třeba – ovšem tyto okolnosti jsou výsledkem svobodného a dobrovolného přístupu pachatele k nápravě a odčinění následků, přičemž je zřejmé, že vyřešení trestní věci odklonem je postačující jak z hlediska nápravy pachatele, tak z hlediska potřeb společnosti i poškozeného. Problém je potom jednoduše v tom, že posuzované okolnosti jsou vždy jiné a v podstatě nelze vytvořit jednotný vzorec vyžadovaného chování pachatele proto, aby bylo možné upravit povinnost k aplikaci odklonu nebo jednání o něm. Tento systém by možná naopak působil ne rovněji, než současný postavený na úvaze státního zástupce nebo soudce, neboť stejně jako každý systém, tak i tento by nemyslel na všechny okolnosti, které by byly v této souvislosti významné. Konečně, odklon je projevem jisté exkluzivity přístupu k obviněnému, který si jej zasloužil svým následným jednáním a v té souvislosti slábnoucí potřebou k jeho nápravě uložit trest. V neposlední řadě, pokud by obecně existovaly jakékoli konkrétnější podmínky pro povinnou aplikaci odklonu, nebylo by možné se vyhnout účelovému jednání pachatele, který by ještě před spácháním skutku věděl, že pokud se zachová následně po spáchání skutku dle litery zákona, trest mu uložen nebude nebo mu bude umožněno o něm jednat se státním zástupcem. Jednoznačně by se zde vytratil účel trestního řízení a zcela jednoznačně i účel aplikovaného odklonu.

Pokud jde konkrétně o dohodu o vině a trestu, bylo by možné nárokovat toliko zahájení jednání o obsahu dohody – ovšem ani to by nemohlo zaručovat, že by nakonec ke sjednání dohody o vině a trestu došlo – v takovýchto případech mám za to, že by státní zástupci volili ve svých návrzích takové tresty a jejich výměry, které by byly buď stejné nebo vyšší, než který by obvinění mohli očekávat, že jim budou uloženy soudem, a to samozřejmě za účelem odbourání této povinnosti a vystavení obviněného řádnému trestnímu procesu. Proto zde opětovně vyzdvihuji *italský* systém (i když nikoli bez výhrad – viz I.3.4 této práce), který v tomto smyslu rovněž neumožňuje sjednání dohody obviněnému nárokovat, avšak umožňuje obžalovanému požádat o přezkoumání důvodů pro nepřijetí dohody ze strany veřejného žalobce, přičemž pokud soud dojde k závěru, že námitky obžalovaného jsou důvodné, může přistoupit k avizovanému snížení trestu, jakoby k uzavření dohody došlo.³⁷⁹ Tento systém, dvojího posouzení okolností pro možnost sjednání dohody o vině a trestu považují, s ohledem na zachování požadavku rovnosti

³⁷⁹ viz čl. 448.1 C.P.P., srov. Pizzi, V., T., Marafioti, L. The New Italian Code of Criminal Procedure: The Difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation, 17 Yale Journal of International Law, 1992, str. 165

přístupu k obviněným, za nejméně systémově škodlivý. Dle Ščerby by měla být situace, kdy obviněný navrhne státním zástupci sjednání dohody o vině a trestu řešena povinností státního zástupce o tomto návrhu rozhodnout usnesením, proti kterému by měl obviněný právo podat stížnost.³⁸⁰ Sám však ale zároveň dodává, že tento postup by byl nebezpečným prostorem pro obstrukce ze strany obviněného a následné průtahy v řízení, jimž má institut dohody o vině a trestu bránit a je proto toho názoru, že dohoda o vině a trestu, stejně jako ostatní odklony by neměla být nárokovým institutem trestního procesu.³⁸¹ Jak jsem již ale uvedl, přestože mám rovněž pochyby o efektivnosti aplikace odklonů, pokud by na ně existoval nárok, italský model přezkumu důvodů pro odmítnutí sjednání dohody o vině a trestu ze strany státního zástupce s fakultativním snížením trestu, jako v případě sjednání dohody, považuji za velice elegantní řešení jak dostát požadavku na rychlost řízení (v tomto smyslu by prostor pro obstrukce nebyl) i na zachování rovnosti v přístupu k obviněným, jejíž garantem by byl samozřejmě soud.

II.2.7 Dohoda o vině a trestu v řízení proti právnické osobě

Jak již bylo uvedeno, dohodu o vině a trestu v *trestním řízení vedeném proti právnické osobě* lze sjednat, neboť ani trestní řád a ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim,³⁸² sjednání dohody o vině a trestu v tomto řízení nevylučuje. Otázka trestání právnických osob byla vždy poměrně kontroverzní – velmi trefně tuto situaci zhodnotil a námitky proti trestní odpovědnosti shrnul Dreyer, takto:

*„Právnické osoby nejsou z masa a kostí, a přesto mají orgány. Neznají pocity, přesto mají vůli. Jsou neviditelné, a přece jednají a mohou být volané k odpovědnosti za své činy. Nemají bydliště, avšak mají sídlo. Již více než století jiná právní odvětví než trestní právo uznávají právní existenci těchto osob, které nejsou lidmi. Trestní právo reagovalo pomaleji, a když už jejich trestní odpovědnost připustilo, učinilo tak v omezeném rozsahu a v návaznosti na splnění zvláštních podmínek.“*³⁸³

³⁸⁰ Ščerba, F. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice, Praha : Leges, 2012, str. 33 - 34

³⁸¹ Ibid. str. 34

³⁸² zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

³⁸³ Dreyer, E. Droit pénal général, Champs Université, Flammarion 2002, str. 78 in Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání – (cit. 9.11.2013) – dostupný na - <http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>

Zásadní námitky proti trestní odpovědnosti právnické osoby spočívající v její vůli trestný čin spáchat, neboť její vůle je odrazem vůle těch, kdo jejím jménem jednají. V neposlední řadě, je v zásadě velmi problematické, že trest uložený právnické osobě je trestem nejen pro ni, ale může mít neblahé dopady na zaměstnance právnické osoby, kteří se žádného trestného činu nedopustili, přičemž například vysoký peněžitý trest může dopadnout na zaměstnance propouštěním pro nedostatek prostředků na jejich mzdy apod. Je zde tedy patrný jistý princip kolektivní viny.

Dle ust. § 34 ZTOPo za právnickou osobu je v trestním řízení oprávněna činit úkony ta osoba, která je k tomu oprávněna dle občanského soudního řádu.³⁸⁴ Dle druhého a třetího odstavce stejného ustanovení může právnickou osobu v trestním řízení reprezentovat toliko osoba jedna. Naproti tomu jménem právnické osoby nemůže jednat osoba, které je ve stejném řízení v procesním postavení obviněného, poškozeného nebo svědka.³⁸⁵ Právnické osobě může být rovněž ustaven opatrovník, který má stejná práva a povinnosti jako osoba oprávněná jednat za právnickou osobu dle o.s.ř. i zmocněnec.³⁸⁶

Dohoda o vině a trestu je pojmově dohoda mezi obviněným **osobně** a státním zástupcem – tato podmínka pochopitelně nemůže být v případě právnické osoby nikdy splněna. Je proto otázka, zda osoby, které mají právo za právnickou osobu jednat v rámci trestního řízení, by měly mít právo sjednat dohodu o vině a trestu, resp. zda by nemělo být sjednání dohody o vině a trestu v případě právnické osoby vyloučeno? Důvody vedoucí k této úvaze jsou velice jednoduché – předně obviněný (fyzická osoba) sjednávající dohodu o vině a trestu rozhoduje a sjednává trest výhradně pro sebe. Důsledky výkonu trestu se potom mohou odrazit na rodině obviněného, který však, na rozdíl od právnické osoby může například požádat ve smyslu ust. § 323 odst. 2 TŘ o odklad výkonu trestu odnětí svobody, a to ze zvlášť důležitých důvodů, zejména mohl-li by

³⁸⁴ ust. § 21 o.s.ř. uvádí, že za právnickou osobu jedná:

„a) její statutární orgán; tvoří-li statutární orgán více fyzických osob, jedná za právnickou osobu jeho předseda, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen, nebo

b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo

c) vedoucí jejího odštěpného závodu nebo vedoucí jiné její organizační složky, o níž zákon stanoví, že se zapisuje do obchodního rejstříku, jde-li o věci týkající se tohoto závodu (složky), nebo

d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije, stanoví-li tento nebo zvláštní zákon, že za právnickou osobu jednají jiné osoby.

(3) Byla-li u právnické osoby zavedena nucená správa, jedná za ni nucený správce, který má podle zákona postavení jejího statutárního orgánu, popřípadě zaměstnanci právnické osoby, které tím nucený správce pověřil; jinak se postupuje podle odstavců 1 a 2.

(4) Za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby.

(5) Každý, kdo jedná za právnickou osobu, musí své oprávnění prokázat. V téže věci může za právnickou osobu současně jednat jen jediná osoba.“

³⁸⁵ ust. § 34 odst. 4 ZTOPo

³⁸⁶ ust. § 34 odst. 5 a 6 ZTOPo

výkon trestu mít pro odsouzeného nebo jeho rodinu mimořádně těžké následky. Právnícká osoba samozřejmě žádný takový prostředek k dispozici nemá a důsledky trestu mohou mít na zaměstnance a další osoby následky hned bezprostředně po jeho uložení bez ohledu na jakékoli zvláště důležité důvody. Obviněný, pokud je fyzickou osobou, má samozřejmě zájem na tom, aby trest, který sjedná v rámci dohody o vině a trestu byl pokud možno co nejnižší nebo alespoň přiměřený. Osoba jednající za právníckou osobu však tímto osobní zainteresováním disponovat nemusí a může v tomto ohledu postupovat v zásadě i v neprospěch právnícké osoby *a de facto* i v neprospěch osob na existenci právnícké osoby závislých, tvořících především její personální aparát. Problém je tedy v tom, že osoba jednající za právníckou osobu nedojednává trest pro sebe, ale prakticky pro osoby, které jednání přítomny nejsou. Konečně, nebylo by to poprvé, co by se osoba s majetkovou účastí na právnícké osobě nebo osoba, která je jejím statutárním orgánem snažila svojí právníckou osobu z jakýchkoli důvodů „zlikvidovat“. V neposlední řadě také, právnícká osoba se nemůže sama o sobě bránit, pokud se pak neprovádí v řízení o schválení dohody o vině a trestu dokazování (a v případě právníckých osob půjde spíše o velmi složité hospodářské trestné činy), může osoba jednající za právníckou osobu v rámci ochrany skutečných pachatelů tuto právníckou osobu „obětovat“. Nepochybně je zde garant v podobě soudu, ovšem nelze vyloučit, že by k takovýmto situacím mohlo dojít – jsem proto toho názoru, že rizika spojená se sjednáváním dohody o vině a trestu v případě právnícké osoby jsou natolik významná, že by dohodovací řízení v tomto případě mělo být vyloučeno. V případě právníckých osob lze těžko hovořit o jakémkoli výchovném efektu, narovnávání konfliktu s poškozeným, natož o nápravě právnícké osoby. Účel trestu v tomto případě získává zcela jiný rozměr, neboť postihuje především osoby právníckou osobu reprezentující a její zaměstnance, zejména pokud jde o jejich živobytí. Vzhledem k rozsahu možných vážných následků odsouzení právnícké osoby schválením dohody, kdy tato dohoda mohla být toliko krycím manévrem skutečných pachatelů, je na místě, aby o trestu, jeho druhu a výměře rozhodoval pouze soud bez předešlého dohodovacího řízení.

II.3. Sociálně-etické problémy

II.3.1 Vina, trest a právní kvalifikace jako předmět dohody o vině a trestu

Zřejmě, nejčastější námitkou vznášenou proti dohodě o vině a trestu je, že vina a trest, natož právní kvalifikace skutku, nemohou být s ohledem na úlohu trestního práva a účel trestu předmětem jakékoli dohody, neboť vztah státu a obviněného je vrchnostensky horizontální a v rámci zachování „spravedlnosti“ a zejména rovného přístupu k obviněným, by měla být jakákoli dohoda v tomto smyslu vyloučena. Tak např. Pipek označil dohody o vině a trestu za nepřijatelné přibližování trestního procesu k občanskému soudnímu řízení.³⁸⁷ Musil k tomuto uvedl, že „vina a trest nemohou být předmětem dohody mezi obviněným a orgánem činným v trestním řízení.“³⁸⁸ A konečně třeba Novotný konstatoval, že „pravda a spravedlnost nalézaná soudem není výsledkem konsensu procesních subjektů či jakéhosi „handlování“ mezi nimi. Spravedlnosti soudem zjednané je třeba dát přednost před spravedlností sjednanou. Přínejmenším v závažných trestních věcech by mělo trestní řízení i nadále kulminovat hlavním líčením, které by bylo ústní a veřejné a které by ani jinak nebylo deformováno, neboť právem se hlavní líčení považuje za nejdůležitější stadium trestního procesu.“³⁸⁹

Vzhledem ke kontroverznosti problematiky nezbyvá, než řešit otázku, zda z povahy věci vina, trest nebo právní kvalifikace mohou být vůbec předmětem dohody. Pokud jde o **vinu** – zde se jedná o psychický vztah pachatele k spáchanému činu, resp. k okolnostem, jež v souhrnu naplňují skutkovou podstatu trestného činu. Z povahy věci lze tedy dohodu v případě otázky **viny** spolehlivě vyloučit, neb se na psychickém vztahu člověka k čemukoli dohodnout pochopitelně nelze. Stejně tak předmětem dohody nemůže být z povahy věci ani **právní kvalifikace** skutku, neboť je-li zjištěn skutkový stav, právní kvalifikace je zákonem stanovena a její úpravu nebo změnu zákon neumožňuje. Dohoda o právní kvalifikaci, resp. úprava skutkových okolností dle potřeby stran, která je potom běžná např. v USA, je dle mého názoru postupem v rozporu z právem a se samozřejmě také s ústavně zaručenými principy zejm. se zásadou materiální pravdy. Kromě toho, právo trestní, je právem kogentním, kde prostor k dohodám toho typu, alespoň v případě České republiky, není. Pokud jde pak o trest, tak trestem se rozumí nepříznivý právní následek nastupující v důsledku uskutečnění trestním zákoníkem reprobovaného chování,

³⁸⁷ Pipek, J. Oficiální nebo dalekosáhlé privatizované trestní řízení, Právník č. 12/2000, str. 1144 - 1181

³⁸⁸ Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 84

³⁸⁹ Novotný, O. Je naše trestní právo procesní v krizi?, Trestní právo č. 7 – 8/2006, str. 31

příčemž k jeho uložení je oprávněn toliko soud. Pokud jde o trest, tak ve své podstatě předmětem dohody je i v řádném trestním procesu, rozhoduje-li o jeho uložení soudní senát, neboť i na tom se při uznání viny musí soudci shodnout a o trestu, resp. jeho druhu a výměře hlasují – ovšem jde o „dohodu“ mezi soudci, což plně respektuje ústavní požadavek, že trest může uložit jen soud. V případě dohody o vině a trestu trest rovněž ukládá soud, ovšem ta dohoda, která by jinak probíhala v poradní místnosti pro soudce, probíhá v kanceláři státního zástupce a jejími stranami je právě tento státní zástupce, obviněný a ev. poškozený. V tomto smyslu je však třeba uvést na pravou míru pojem „dohoda o vině a trestu“ – dle ust. § 2 odst. 8 TŘ je trestní stíhání možné jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení **dohody o prohlášení viny a přijetí trestu**. Ve stejném ustanovení je potom zavedena legislativní zkratka „dohoda o vině a trestu“. Z uvedeného pojmově vyplývá, že předmětem dohody není otázka viny, nýbrž předmětem dohody je skutečnost, že obviněný vinu prohlásí, tj. že deklaruje svojí vinu, ač by nemusel. Formulace „přijetí trestu“ je, řekl bych, poněkud neobratná, neboť nabízí úvahu, že neprobíhá dohodovací řízení o druhu a výměře trestu, ale pouhé přijetí nabídnutého trestu, což není přesné – zde mám za to, že mělo jít obecněji jen o dohodu o trestu, která v sobě zahrnuje i dohodu o jeho druhu a výměře, nikoli jen jeho přijetí.

Skutečnost, zda by potom otázka trestu měla být předmětem dohody, jejíž stranou je i obviněný, je otázkou spíše etickou (pokud právo takový postup umožňuje), kterou se v rámci výkladu o účelu trestu budeme zabývat v následujícím článku.

II.3.2 Dohoda o vině a trestu a účel trestu

Pokud jde o trest, jako o instituci, lze s úspěchem tvrdit, že doposud nevyskytla společnost, ve které by se tato instituce v pestré paletě modifikací neobjevila. V zásadě lze také říci, že jde o věc, se kterou se je možné se setkat zcela běžně každý den např. při výchově dětí, v zaměstnání, ve smluvních vztazích atp., pokud bychom o tomto institutu uvažovali v tom nejširším smyslu. My zde však máme na mysli „trest“ ve smyslu trestněprávním. Je třeba si proto nyní položit otázku zdánlivě banální, přesto ale zcela zásadní, totiž co je to vlastně „trest“? Nutno říci, že definice tohoto pojmu, je vždy velice subjektivní a je také vždy odrazem doby, ve které je formulována. Tak např. podle H. L. A. Harta je pod pojmem *trest nutno chápat něco, co zahrnuje bolest nebo jiný následek obvykle pokládáný za nepříjemný*. Podle Harta je trest ukládán za přestupek proti právním normám, je ukládán skutečnému nebo alespoň předpokládanému

pachateli za jeho skutek, je vykonán jinou osobou, než pachatelem a konečně je uložen a vykonán autoritou ustavenou právním systémem, proti kterému byl spáchán přestupek.³⁹⁰ Jiný pohled dále poskytuje J. Rawls, který spatřuje *trest v tom, že je někdo zbaven práv patřících mezi běžná práva občana, neboť porušil, jejíž porušení je touto normou předvídáno a v dalším konstatováno v provedeném řízení*. Zbavení práva je pak provedeno státním orgánem, který přímo k tomuto zákonem zmocněn, přičemž sankce je zákonem stanovena.³⁹¹ Konečně N. Walker do pojmu *trest zahrnuje způsobení újmy, resp. něco, co je obecně pokládáno za nepříjemné, přičemž tato újma je způsobena úmyslně a cíleně*. Trest je pak podle Walkera ukládán osobou, která k tomu má autoritu za konání či opomenutí, které porušuje právo, pravidlo nebo zvyklost, přičemž ono porušení musí být zaviněné, tedy trestané osobě musí být vytknutelné. Trest musí být ukládán z ospravedlnitelného důvodu, tj. nesmí jít o svévolné jednání.³⁹²

Jakkoli může být pojetí trestu dle výše uvedených charakteristik odlišné, je naprosto patrné, že *klíčovým prvkem trestu je právě újma za jednání*, které je právní normou reprobováno. Důvod, proč je nutné, aby trest byl ospravedlnitelný, je třeba vidět v tom, že jde o úmyslné uložení újmy člověku, což je obecně považováno za morálně nepřijatelné, neboť tato újma (především v době již minulé) mohla způsobovat bolest nebo utrpení. K uložení újmy je proto třeba hledat relevantně závažný důvod, který je způsobilý společensky obstat, konečně ospravedlnění trestu lze docela jednoduše ztotožnit i s ospravedlněním samotného trestního práva. Je-li takto trest a trestní právo provázáno, lze tímto způsobem ztotožnit i účel trestu a účel trestního práva jako celku, a to proto, že trest je esenciálním znakem tohoto právního odvětví. V nejobecnější rovině je účelem trestního práva ochrana státem chráněného zájmu, neboli ochrana společnosti a společenského řádu před společensky nežádoucím (škodlivým) chováním. Nutno však říci, že v demokratických právních státech se trestní právo uplatňuje v krajních případech, kdy jiné prostředky právní regulace selhaly (*ultima ratio*) a cesta trestněprávní se s ohledem na hrozící nebezpečí nabízí jako jediná efektivní.

K trestu, resp. k jeho ospravedlnění, se vážou v zásadě dvě trestní teorie, resp. koncepce ospravedlnění. Jde o koncepci *utilitární* a *retribuční*³⁹³. Pokud bychom měli stručně popsat obě

³⁹⁰ Hart, H. L. A. Prolegomenon to the Principles of Punishment, in Gros, H. Hirsch von A. (ed.): Sentencing, Oxford University Press, Oxford – New York, 1981, str. 9; srov. Lata, J. Účel a smysl trestu, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007

³⁹¹ Rawls, J. Two Concepts of Rules. in Baird, R. M. Rosenbaum, S. E. (ed.): Philosophy of Punishment, Prometheus Books, New York 1988, str. 41; srov. srov. Lata, J. Účel a smysl trestu, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007

³⁹² Walker, N. Why Punish?, Oxford University Press, Oxford – New York 1991, str. 1 – 3; srov. Lata, J. Účel a smysl trestu, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007

³⁹³ Lata, J. Účel a smysl trestu, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007

koncepce teorií, tak *utilitární teorie*³⁹⁴ hledí zejm. na budoucí následky uloženého trestu, který má být ukládán s ohledem na cíle trestní politiky. Samotný trestný čin, nebo zločin chcete-li, je pak z hlediska ukládání trestu druhotným. Trest podle těchto teorií může sloužit, kromě jiného, k převýchově, odstrašení, nebo snad i izolaci pachatele a samozřejmě trest může působit výchovně i na samotnou společnost. Druhou výše uvedenou je *retribuční teorie*,³⁹⁵ která ve

³⁹⁴ Utilitární teorie vznikla podle všeho v 18. století jako důsledek odmítnutí koncepce trestního práva absolutistických monarchií, která byl charakteristická krutými tresty, torturou, inkvizičním procesem atp. Na našem území (v 18. stol.) jde zejm. o vládu Josefa I. a Marie Terezie. V zásadě lze říci, že utilitární teorie je jakýsi souhrnný název pro nejrůznější pohledy na otázku trestání. Odborná literatura obvykle člení utilitární teorie na:

1) *Teorie odstrašení* klade důraz na odstrašení pachatele od páčání další trestné činnosti (pokud tedy není pachateli udělen trest smrti, který byl velice frekventovaným hlavně ve středověku), tj. na *individuální prevenci* a zároveň zdůrazňuje, že jeho potrestáním budou odrazeni i další potenční pachatelé, tj. klade důraz rovněž na *generální prevenci*.

2) *Teorie nápravná*, jak vyplývá z názvu, klade důraz na nápravu pachatele, kdy pachatel se zdrží další trestné činnosti nikoli ze strachu před dalším trestem, ale z morálních důvodů.

3) *Izolační teorie* je postavena na izolaci pachatele, v čemž tato teorie spatřuje nejefektivnější ochranu společnosti před možnostmi páčání další trestné činnosti pachatelem.

4) *Restituční (restorativní) teorie* usiluje o odstranění následků trestného činu, tj. především o náhradu škody poškozenému. Dlužno zde ještě ve stručnosti doplnit, že tyto teorie nepůsobí nikdy odděleně, ale naopak zpravidla se doplňují a jsou navzájem provázané, přičemž vychází ze stejného základního konceptu, který je postaven na takovém jednání, které mezi dostupnými alternativami působí nejlepší možné následky. Jinak řečeno samotné spáchání v tomto smyslu není dostatečným, nebo lépe řečeno, je jediným relevantním důvodem proto, aby byl trest udělen. Konečně utilitární teorie tvrdí, že žádný trest není natolik zasloužený, ale lze ho uložit jako nezbytné zlo v zájmu ochrany společnosti. – blíže viz Walker, N. *Why Punish?*, Oxford University Press, Oxford – New York 1991, str. 13 – 14;

Lata, J. *Účel a smysl trestu*, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, str. 21; Novotný, O. *O trestu a vězeňství*, Academia, Praha 1967; Hart, H. L. A. *Prolegomenon to the Principles of Punishment*, in Gros, H. Hirsch von A. (ed.): *Sentencing*, Oxford University Press, Oxford – New York, 1981; Ten, C. L. *Crime, Guilt, and Punishment, A Philosophical Introduction*, Clarendon Press, Oxford 1987, str. 110 – 122; Ardal, P.S. *Does Anyone Deserve to Suffer?*, in Duff, A. (ed.) *Punishment*, Dartmouth Publishing 1993, str. 100; Válková, H., Sotoltář, A. *Restorativní justice – trestní politika pro 21. století?*, *Trestní právo* č. 1/2000, str. 6

³⁹⁵ Od utilitárních teorií se retribuční liší zejm. ve způsobu ospravedlnění trestu, kdy retribuční teorie toto ospravedlnění pokládá do zadlouženosti a v zásadě ničeho jiného. Podle H. L. A. Harta retribuční teorie obsahuje několik základních prvků. Prvním je, že člověk může být potrestán jen tehdy, pokud zaviněně spáchá něco špatného. Trest musí odpovídat závažnosti pachatelova jednání a konečně třetím prvkem je požadavek, aby uložený trest za splnění dvou dříve uvedených prvků byl eticky správný. Otázka je, co si Hart představuje pod pojmem „eticky správný“ (podle jaké etiky a správný pro koho?) Další otázka, totiž proč má být zlo odplaceno zlem, je v podstatě nezodpověditelná, jde o axióm, který však souzní s vědomím drtivé většiny lidí a v průběhu lidských dějin byl všeobecně zastáván. Podstatou retribučních teorií je tedy to, že trest je ospravedlněn samotným spácháním zločinu a nepotřebuje další zdůvodnění. Uložený trest pak má výlučně odpovídat závažnosti zločinu. Převýchova nebo zastrašení jsou žádoucí, avšak jako sekundární efekt, nikoli jako primární zájem.

Retribučními teoriemi byly rovněž inspirovány některé skandinávské zákoníky – např. finský trestní zákon ukládá trest pouze v závislosti na škodlivosti jednání a míře zavinění pachatele. Prediktivní a rehabilitační kritéria nejsou při vyměřování a ukládání trestu vůbec zohledněna. Stejně tak i švédský trestní zákon z roku 1988 trestá primárně pro nebezpečnost spáchaného trestného činu, přičemž předchozí trestná činnost pachatele má na výši trestu jen malý vliv, zatímco rehabilitační, izolační nebo odstrašující hlediska jsou zcela odmítnuta.

Retribuční teorie můžeme v první řadě rozdělit podle M. Goldinga na teorie maximální a minimální neboli také „měkké“ a „tvrdé“ nebo dle J. Cottinghama, který dokonce definovat retribučních teorií devět – 1) trestem je pachateli odplaceno utrpení, které zločinem způsobil; 2) teorie zásluhy – trest je ospravedlněn pouze tím, že je zasloužený; 3) minimalistická teorie říká, že zavinění je nezbytnou podmínkou k potrestání, ale konkrétní výše trestu může být ovlivněna utilitárními hledisky; 4) pachatel porušil zákon, čímž je ospravedlněn trest; 5) satisfakční teorie - účel trestu v uspokojení poškozeného a společnosti = trestní právo slouží jako náhrada za soukromou pomstu; 6) teorie odejmutí neoprávněně získané výhody, která spatřuje v trestu prostředek, kterým je pachateli odejmut prospěch získaný trestným činem; 7) usmiřovací teorie - společnost odpovědnou za nepotrestaný zločin a jen potrestáním viníka se může společnost této zodpovědnosti zbavit (je zde teistický prvek – představa, že zločin rozhněval božstvo); 8) anulační teorie pokládá za odčinění trest, který anuluje zločin, kdy bez potrestání by zločin zůstal v platnosti (tvůrcem je Hegel) a 9) teorie odsuzující, podle které společnost trestem odsuzuje spáchaný zločin. – blíže k teoriím - Montague, P. *Punishment as social defense*, Rowman & Littlefield Publisher, London 1995, str. 12; Cottingham, J. *Varieties of Retribution*, in Duff, A., (ed.) *Punishment*, Dartmouth Publishing 1993, str. 75 a násl. – obecně k retribučním teoriím také Hirsch von, A. *Censure and Sanction*, Oxford University Press, Oxford – New York 1993, str. 90 – 91; Honderich, T. *Punishment, The Supposed Justification*, Polity Press, Cambridge 1989; Ten, C. L. *Crime, Guilt, and Punishment, A Philosophical Introduction*, Clarendon Press, Oxford 1987, str. 75; Mabbot, J. D. *Punishment*, in Bird, R. M. Rosenbaum, S. E. (ed.) *Philosophy of Punishment*, Prometheus Books, New York 1988; Hegel, G. *Základy filosofie práva*, Academia, Praha 1992, str. 128; Morris, H. *Persons and Punishment*, in Bird, R. M. Rosenbaum, S. E. (ed.) *Philosophy of Punishment*, Prometheus Books, New York 1988, str. 67 a násl.; Burgh, R. W. *Do the Guilty Deserve Punishment?*, in Duff, A. (ed.) *Punishment*, Dartmouth Publishing 1993; Novotný, O. *O trestu a vězeňství*, Academia, Praha 1967, str. 34; Lata, J. *Účel a smysl trestu*, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007; Honderich, T. *Punishment, The Supposed Justification*, Polity Press, Cambridge 1989, str. 46;

zkratce říká, že trest je ospravedlněn samotným spácháním trestného činu a naopak žádný, byť sebestopávnější účel trestu, nemůže plně ospravedlnit jeho uložení. Tedy, trest je proto nutné uložit tomu, kdo spáchal trestný čin, které mu trest musí být úměrný, výše trestu však závisí jen na spáchaném trestném činu a na žádných jiných aspektech. Z uvedeného důvodu se v některé literatuře nazývají retribuční teorie jako „zpět hledící“ (*beck looking theory*). Utilitární teorie se naproti tomu nazývají jako „vpřed hledící“ (*looking forward theory*).³⁹⁶

S ohledem na výše uvedené, lze si představit trest jako předmět dohody, jejíž jednou ze stran je obviněný a má tedy jistý vliv na povahu trestu? Nebo lépe řečeno, je s ohledem na požadavky generální a individuální prevence takovýto postup vůbec žádoucí? Mám za to, že problém zde tkví v úvaze, co si pod pojmem trestní právo vlastně představujeme. Řekl bych, klasická představa v tomto smyslu spatřuje trestní právo jako odvětví práva postaveného na zásadách, které je třeba bezvýjimečně respektovat a dodržovat v rámci celého procesu tak, aby byly splněny požadavky na jeho „spravedlivý“ charakter. Z pohledu obviněného, potom kromě jeho práv, je také podstatné, aby s ním nebylo nakládáno přísněji, než s jiným obviněným ze stejného prohřešku, z pohledu poškozeného pak také to, aby získal jisté zadostiučinění, aby měl reálný a správný pocit, že právo a justice funguje a že ten, kdo způsobil újmu jemu nebo osobě mu blízké, bude po právu potrestán a trestu neujde. Společnost očekává, že trestní justice bude konzistentní ve své rozhodovací praxi, spravedlivá, rovná, nestranná a nezávislá, tj. že bude plnit nástroj ochrany práv při zachování všech zákonem předvídaných pravidel. To, co obvykle vzbuzuje kontroverze, ať jde o jakýkoli právní institut, je potom skutečnost, že některá očekávání buď obviněného, poškozeného nebo společnosti nejsou naplněna, neb zákon předvídá určitý odchylný postup v předem vymezených případech, který svým způsobem nerespektuje principy procesu řádného, přičemž ospravedlnění tohoto odchylného postupu je spatřováno obvykle v *neúčelnosti trestního stíhání*, v *potřebě odstranění tvrdosti zákona* nebo také v *potřebě odbřemenění trestní justice*. Takovýto odchylný postup představují veškeré trestně procesní odklony vč. *dohody o vině a trestu*. Té je vyčítáno, že není více zaměřena na potřeby poškozeného, že je zde zabráněna kontrola ze strany veřejnosti, že trest nemusí být výsledkem pečlivého zvažování závažnosti spáchaného skutku, ale pouhý kalkul a obchod a také že s ohledem na tyto skutečnosti potom jen velice těžko je zachován požadavek individuální prevence, natož generální, když o tom veřejnost ani nemusí vědět a sjednávání dohody o vině a trestu není veřejné. Všechny námitky zde uvedené shledávám jako zcela oprávněné. Pokud jde o

Montesquieu, Ch. O duchu zákonů, Dobrá voda 2003, str. 116; Balík, S. Texty ke studiu obecných dějin státu a práva, Plzeň: Západočeská universita, 1995, str. 28

³⁹⁶ Ibid.

samotný trest, tak je v poměrech České republiky poměrně zásadní nedostatek, a totiž že stanovení trestu v tomto případě není upraveno hmotným právem. Mám proto za to, že konkrétní výměra trestu by v podmínkách kontinentálních právních řádů, ke kterým patří i právní řád České republiky, existovat neměla, neboť jednak takové postupy zde nemají tradici, ale hlavně tyto řekněme „neznámé“ a pro evropské státy (vyjma Velké Británie) netradiční systémy vzbuzují ve veřejnosti oprávněnou nedůvěru. V tomto smyslu je třeba uvážit, že v očích veřejnosti je mnohdy (a v zásadě nedůvodně) „propíráno“ rozhodnutí soudu, kde soud nenaplnil očekávání společnosti např. co do výměry trestu, přičemž toto rozhodnutí, kromě toho, že je dále soudně přezkoumatelné, je také výsledkem dokazování a odborného zvažování. Naproti tomu rozhodnutí, vycházející z dohody státního zástupce a obviněného, byla-li dohoda schválena v dohodnutém obsahu, řádným opravným prostředkem přezkoumatelné není. V tomto smyslu nepřijímám námitku, že odvolání není přípustné, protože stát i obviněný s takovým postupem souhlasil – má-li totiž existovat důvěra v trestní justici, musí být zachovány prostředky, které mohou zlomit zjevně nesprávné rozhodnutí, zejména pokud jde o druh a výměru trestu. Mohla by zde zase zaznít námitka, že tímto garantem je soud, který dohodu schvaluje, ovšem i ten nemusí mít správný úsudek – stačí, podíváme-li se do statistik odvolacích soudů, přičemž v českých podmínkách nelze jako např. v případě USA tvrdit, že zrušení nebo změna rozhodnutí soudu prvního stupně odvolacím soudem je téměř nevídanou výjimkou.

Otázku dohody o trestu v návaznosti na výše uvedené proto vnímám spíše negativně, neboť kdyby ničím, tak tímto prvkem skutečně dochází k privatizaci trestního práva a je tedy dle mého názoru narušen standardní rámec tohoto pro společnost velmi významného právního odvětví, které by se mělo vyznačovat absolutní jednotností s právní jistotou, což je možné v tomto smyslu označit minimálně za relativní.

II.3.3 Fenomén tzv. kabinetní justice a tzv. třídní justice

Tzv. kabinetní justice je dalším nešvarem způsobeným selháním systému trestního práva, kdy nedochází ke kontrole procesu ze strany veřejnosti a naopak působí zde vnější intervence na proces i řízení – na českém území toto není nic neznámého s ohledem na komunistickou minulost, kdy rozhodnutí soudů byly kontrolovány, ovlivňovány a mnohdy i tvořeny stranickými orgány. Dohodovací řízení prostor pro ovlivnění státního zástupce nabízí, nicméně jde dle mého názoru spíše o problém domnělý – i když nelze odhlédnout od nechvalně známých kauz konkurzního

soudce Berky a také soudce Havlína – v těchto případech se však jednalo o jiný typ ovlivňování, než s dohodou o vině a trestu lze uvažovat. Ale jak jsem již uvedl, nevnímám hrozbu kabinetní justice v tom prvním slova významu v případě aplikace dohody o vině a trestu jako reálnou, byť nelze odhlédnout od faktu, že dohodovací řízení je ze své podstaty k možnému ovlivnění náchylnější, než veřejnosti kontrolované a opravnými prostředky přezkoumatelné standardní trestní řízení.

Jako naopak velmi reálnou však lze spatřovat hrozbu vzniku tzv. *třídní justice*. Zde opět vystává jeden z „úderných“ argumentů, proč druh a výměra trestu by neměla být předmětem dohody, jejíž stranou je i obviněný. Předně, v případě současné hrozby *třídní justice* lze těžko uvažovat nad různým posuzováním skutků „*dělníků a kapitalistů*“ v rámci „třídního přístupu“ jak tomu bylo v době komunismu. V současné době a ve vztahu k dohodě o vině a trestu však lze rozlišit obviněné na ty, co mají peníze a na ty, co peníze nemají. Problém, který zde předestírám, tkví ve volbě nabízeného trestu státním zástupcem, a to trestu peněžitého. Obecně při ukládání trestu je, kromě jiného, postupováno dle ust. § 39 odst. 1 TZ, dle kterého při stanovení druhu a výměry trestu přihlédne soud k povaze a závažnosti trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům atd. Dle ust. § 68 odst. 6 TZ potom soud peněžitý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Byť se obě ustanovení vztahují k činnosti soudu, v rámci sjednávání dohody o vině a trestu by měl státní zástupce tyto okolnosti rovněž uvažovat. Praktický problém zde tedy nastane v momentě, kdy nikoli dobře situovaný obviněný bude nucen buď absolvovat řádný proces nebo přistoupit na nepodmíněný trest odnětí svobody či trest obecně prospěšných prací, zatímco dobře situovaný obviněný se ze svého prohřešku jednoduše vyplatí, stejně jak již bylo zmiňováno trestní stíhání bývalého německého kancléře Kohla (viz čl. II.3.3 této práce). Podobný problém je řešen v USA, pokud jde o vazbu obviněného – zde je účelem vazby především rozhodujícím hlediskem zajistit, aby se obviněný na hlavní líčení dostavil, v sociálně slabších částech USA pak proto čeká až 90 % trestně stíhaných obviněných na svůj soud ve vazbě, neboť nemají prostředky na její složení.³⁹⁷ V případě dohody o vině a trestu jde zejména o požadavek zachování rovného zacházení s obviněnými, tj. aby nedocházelo k nerovnému ukládání trestů jen proto, že bohatý obviněný je chopen zaplatit vysokou pokutu – trestní právo musí ke všem přistupovat rovně, nelze postupovat systémem, který je např. nastaven v případě ukládání trestu právnické osobě, kdy soud zcela v rozporu se zachováním jakéhokoli požadavku rovnosti má postupovat dle ust. § 14 ZTOPo, dle kterého soud při stanovení druhu a výměry trestu má přihlédnout, kromě jiného, k tomu, zda právnická osoba

³⁹⁷ Štěpán, J. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech, *Právo a zákonnost*, č. 5/1991, str. 293 - 294

vykonává veřejně prospěšnou činnost, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost.

II.4. Dohoda o vině a trestu a koncept tzv. restorativní justice

Trest sám o sobě není jediným pojmovým znakem toho právní odvětví, k neméně podstatným patří též **újma, vzniklá škoda**, způsobená protiprávním jednáním pachatele, postihující konkrétní **oběť, poškozeného**. Koncept restorativní justice, tj. jinak řečeno také „**obnovující**“ justice je zaměřen na „odčinění“ trestným činem způsobené újmy, resp. urovnání konfliktem poškozeného vztahu mezi pachatelem a obětí v rámci *komunity*. Pokud bychom na koncept restorativní justice aplikovali teorie o účelu trestu, tak lze jej zařadit k utilitární restituční (restorativní) teorii o účelu trestu.³⁹⁸

Restorativní justice je myšlenkovým proudem vzniklým v 80. letech minulého století, jehož pomyslným duchovním otcem se stal *Howard Zehr*, který stál v čele prvního programu konference mezi poškozeným a pachatelem v USA. Díla tohoto autora se stala klasikou v oblasti restorativní justice a pro účely tohoto krátkého pojednání o restorativní justici budeme z těchto děl z převážně většiny vycházet. V současné době je tento myšlenkový proud reprezentován dalšími odborníky, a to zejm. Johnem Hardingem, Tony Marshallem³⁹⁹ nebo také Martinem Wrightem. Skutečnost, že restorativní justice není všelékem na bolístky trestního práva je obecně známá pravda, ovšem to není žádný dosud známý koncept v této oblasti – nicméně, kromě reprezentantů tohoto myšlenkového proudu jsou zde pochopitelně i jeho odpůrci, kteří tvrdí, že restorativní justice je krokem zpět, přičemž vyzdvihují zásady, principy a tradice po staletí vytvářejícího se trestního systému – je tedy pokládána otázka, do jaké míry jsou tyto zásady, principy a tradice restorativní justici ohroženy, resp. omezeny, je-li k tomu relevantní důvod. Pokud bychom přijali názor, že účelu trestního práva dosáhneme výhradně zachováním těchto dlouho se tvořících principů, nelze restorativní justici aplikovat – důležité ale je si uvědomit, že i v rámci standardního procesu, jsou trestní zásady a principy omezovány, ostatně jako principy jiných právních odvětví, žádný neplatí bezvýhradně a neomezeně – na tento pohled výkladu si muselo zvyknout i natolik rigidní odvětví právo, jako je právo ústavní. Podstatné tedy je, jak na restorativní justici nahlížet: Jako na novou formu realizace trestní spravedlnosti? Nebo jako na inspiraci, která může ve spojení s dosavadním systémem potencionálně vytvořit efektivně fungující systém? Ať tak či tak, podstatné z hlediska námi rozebíraného tématu je, že zákonodárci, a nejen v České republice, hledají v konceptu restorativní justice inspiraci pro formulaci jednak trestně procesních institutů – tzv. *odklonů* či mimotrestních prostředků řešení

³⁹⁸ viz čl. II.3.2 této práce

³⁹⁹ Marshall, T. Restorative justice: an overview, in Johnstone, G. A restorative justice reader, William Publishing, Portland 2003

konfliktu, jako např. *mediace*.

Howard Zehr k podstatě pojmu „restorativní justice“ uvedl, že „*Ačkoli termín restorativní justice zahrnuje širokou škálu programů a praktických přístupů, její jádro tvoří několik principů, základní koncepce restorativního přístupu a seznam klíčových otázek.*“⁴⁰⁰

Pokud bychom uvažovali nad trestním procesem, jak jej známe a jak je realizován ve většině vyspělých právních států, je podstatné zodpovědět otázku, zda právě tento formalizovaný a zásadami svázaný trestní proces spíše společenská traumata a konflikty neprohlubuje, místo toho, aby jeho výsledkem bylo zhojení ran a dosažení společenského klidu. V tomto smyslu je také třeba znovu zopakovat, co je smyslem trestního práva – zde je to neosobní projednání věci a potrestání pachatele nebo snaha o to, aby skutečně i pachatel došel do stavu, kdy trestní řízení pro něj bude poučením, odejde z něj nestigmatizován do společnosti, která jej znovu přijme. Vše má své stinné a světlé stránky – k této úvaze se vrátíme v závěru tohoto pojednání. V následujících odstavcích si ve stručnosti shrneme koncept restorativní justice.

II.4.1 Definice pojmu

Definice pojmu v tomto případě není jednotná, definic restorativní justice se publikovalo mnoho, což indikuje buď jistou názorovou nejednotnost odborné veřejnosti nebo potřebu vyjádřit jinak nebo přesněji tutéž věc - představme si tedy některé z nich. Howard Zehr, k této věci přistoupil v první řadě tak, že vymezil, co *restorativní justice není*:

1. *středem zájmu restorativní justice není odpuštění a smíření,*
2. *restorativní justice není totožná s mediací,*
3. *hlavním účelem restorativní justice není snížit recidivu,*
4. *restorativní justice nepředstavuje konkrétní program nebo návod k použití,*
5. *restorativní justice se nevěnuje jen méně závažné trestné činnosti a provopachatelům,*
6. *restorativní justice není novým objevem nebo severoamerickým výdobytkem,*
7. *restorativní justice není všelékem, ani nemusí nezbytně nahradit právní systém,*
8. *restorativní justice není bezpodmínečnou alternativou trestu odnětí svobody, a*

⁴⁰⁰ Zehr, H. Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 5

9. restorativní justice nemusí nezbytně znamenat opak odplatné justice.⁴⁰¹

Jak již bylo uvedeno, restorativní justice se zaměřuje spíše na odškodnění obětí a obnovu narušených hodnot a společenských vztahů, než tradiční pojetí soustředující se primárně na potrestání pachatele a následně na (mnohdy zcela bezvýslednou) snahu po jeho nápravě a zpětném začlenění do společnosti. Nyní tedy, co je pod pojmem restorativní justice spatřováno v očích odborné veřejnosti – tak např. *Marshall* tvrdí, že restorativní justice „je nový přístup k řešení problémů, který zahrnuje strany konfliktu a komunitu v aktivním vztahu s orgány trestní justice... (....) ...jde o proces, ve kterém se všechny strany s hmotným zájmem v konkrétním trestním činu sejdou, aby se společně usnesly, jakým způsobem vyřešit následky trestného činu a jejich důsledky pro budoucnost...“⁴⁰² Ovšem nelze říci, že by se jednalo o konkrétní program nebo návod k řešení trestních věcí, a v tomto smyslu *Zehr* zdůrazňuje, že restorativní justice „není mapou, ale jen kompasem.“⁴⁰³ Z dalších definic můžeme uvést formulovanou např. *Walgravem*, který říká, že restorativní justici rozumíme „...všechny soudní nebo přinejmenším oficiálně vedené iniciativy, které zapojují pachatele do procesu symbolické restaurace, kompenzace nebo náhrady materiální, psychologické a/nebo společenské škody způsobené trestným činem.“⁴⁰⁴ *Harris* potom spatřuje v restorativní justici „alternativní hodnoty, ne alternativní techniky potrestání.“⁴⁰⁵ S ohledem na pluralitu definic restorativní justice *Dirk Louw* trefně poznamenává, že by bylo vhodné hovořit nikoli o restorativním přístupu, ale restorativních přístupech a sám podává vlastní definici zaměřenou pohledem komunity, když uvádí, že „jde o proces, který se týká dosažení dohody nebo konsenzu prostřednictvím dialogu a vyjednávání s cílem znovu obnovit fungování komunity narušení trestným činem.“⁴⁰⁶ Výčtem obdobných definic by bylo možné dále a dále pokračovat, pro účely této práce však nadto považuji za důležité uvést definici *Zehra*, která jak on sám tvrdí je modifikací *Marshallovi* definice restorativní justice: „Restorativní justice je proces, jenž **v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem**

⁴⁰¹ Zehr, H. *Little Book of Restorative Justice*, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 7 - 10

⁴⁰² Marshall, T. *Restorative justice: an overview*, in Johnstone, G. *A restorative justice reader*, William Publishing, Portland 2003, str. 28 a násl.

⁴⁰³ Zehr, H. *Little Book of Restorative Justice*, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 8

⁴⁰⁴ Walgrave, L. How pure can a maximalist approach to restorative justice remain? Or can a purist model of restorative justice become maximalist?, *Contemporary Justice Review*, Vol. 3 (4), 2000, str. 415 a násl.

⁴⁰⁵ McCold, P. *restorative Justice Handbook*, in Karabec, Z. *Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2003, str. 81 - 106

⁴⁰⁶ Louw, D. The african concept of ubuntu and restorative justice, in Sullivan, D., Tift, L. *Handbook of restorative justice*, Oxon, Abingdon 2008, str. 161 a násl.

účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející **povinnosti a závazky**.“⁴⁰⁷

II.4.1.1 Oběť, pachatel a komunita – subjekty restorativní justice

Jak se podává z předešlé definice, subjektem restorativní justice je *oběť, pachatel a komunita*. Trestný čin, jak bylo uvedeno, je vnímán jako konflikt mezi pachatelem a obětí, narušující vztahy v rámci komunity. Všechny definice restorativní justice se shodují na tom, že aby bylo možné postup za restorativní označit, je třeba **aktivní účasti (zapojení) všech subjektů** vč. komunity. Jak si zřejmě umíme představit, klasický trestní proces, díky svým formalitám a zásadám a *de facto* „vyloučením“ pachatele a oběti z aktivní účasti na procesu (procesu se ujímají profesionální právní zástupci a trestní soud), k narovnání konfliktu (po čemž dychtí restorativní přístup) jen těžko dojde. Optikou tohoto přístupu je tedy třeba se zaměřit na potřeby oběti, pachatele i komunity a tyto potřeby nějakým způsobem uspokojit, aby došlo k „usmíření“ a „normálnímu chodu věcí“. Bez jakékoli naivity je zřejmé, že dohoda mezi uvedenými subjekty se obtížně hledá, což je způsobeno především povahou a intenzitou útoku pachatele a na to navazující ochotou, resp. neochotou oběti a komunity ke stolu „smíření“ zasednout. Než tedy dojde k aplikaci některého z restorativních programů, je třeba si uvědomit, **jaké potřeby v takové situaci subjekty obvykle mají**.

Pokud jde o **oběť, poškozeného**, je v rámci restorativního přístupu zaměřit pozornost na čtyři okruhy jeho zájmu, čtyři jeho potřeby⁴⁰⁸, a to:

- 1) **Získání informací** – samozřejmě týkajících se trestného činu, jehož je obětí. Jde zejm. o „filozofickou“ otázku „proč?“, resp. „proč já?“. Oběť chce jasné odpovědi na to, co se přesně stalo, proč se to stalo a co následovalo, jaké účinky to vyvolalo, ev. trvanlivost těchto následků. Předně je třeba si uvědomit, že oběť ovládána pocitem *nespravedlnosti, nedůstojnost a izolace*.⁴⁰⁹
- 2) **Pravda a její terapeutický účinek** – poškozený může být ve vážně poškozeném psychickém stavu, jeho potřebou je sdělit někomu, jaké příkoří se mu událo a učinit tak z terapeutických důvodů opakovaně. Ovšem je třeba vše interpretovat pravdu –

⁴⁰⁷ Zehr, H. Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 26

⁴⁰⁸ citováno dle rozdělení – Howarda Zehra - Zehr, H. Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 11 - 12

⁴⁰⁹ Čírtková, L. Forenzní psychologie, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, str. 118

poškozený má mnohdy potřebu věc vysvětlovat pachateli, aby pochopil, čeho se dopustil a jaké škody (nejen psychického rozměru to způsobilo). Konečně, pokud jde o ty nejzávažnější trestné činy je pravda očistná zejm. v tom ohledu, že umožňuje rychlejší smíření poškozeného s realitou. Zcela zásadní je v tomto ohledu čas, neboť jej poškozený potřebuje, aby byl schopen o věci vypovídat a všechno dostatečně vstřebat – což je jeden z nejdůležitějších předpokladů toho, že poškozený bude ochoten věc nějakým způsobem smírně urovnat. Zřejmě nejcitelnější je pro poškozeného pocit ponížení, kterého se mu dostalo v důsledku skutečnosti, že jej mohl někdo proti jeho vůli poškodit a on s tím nemohl nic udělat (příkladem zde může být např. znásilnění, ublížení na zdraví apod.). Aby bylo možné zasednout ke „smířčímu“ stolu, je potřeba pocit ponížení v poškozeném prostřednictvím profesionální pomoci usměrnit, neboť pokud k tomu nedojde, bude se poškozený nezlomně dožadovat trestu, pomsty, resp. recipročního ponížení pachatele prostřednictvím síly společnosti, která se tak za něj postaví. Tato situace však velice těžko vzbudí v pachateli potřebu pokání a lítosti, spíše naopak jej bude motivovat k budoucímu pokračování v tomto jednání, pokud dojde k jeho úplnému pokoření.

- 3) **Pocit kontroly** – poškozený obvykle nabývá dojmu, že v důsledku trestného činu přišel o možnost kontroly nad sebou samým, svým majetkem, svojí rodinou, emocemi. Zapojením poškozeného do procesu potom může tento pocit zlomit, neboť jeho názor by měl být při aplikaci restorativního programu jistě nějakým způsobem vyslyšen, nadto se čeká, že v rámci procesu dojde k „vyříkávání“ si věcí mezi poškozeným a pachatelem a k odstranění újmy, pokud je to možné, nebo zadostiučinění. Základem společného jednání je však prostá omluva.
- 4) **Potřeba náhrady škody nebo ospravedlnění** – náhrada škody je schopná v určitých situacích vykompenzovat, alespoň částečně újmu, které se oběti dostalo v důsledku protiprávního jednání pachatele a zároveň jde o symbolické vyjádření uznání toho, že pachatel přijal odpovědnost za své jednání.

Pokud jde o **pachatele**, v rámci restorativní justice je potřeba zbavit jej dojmu, že jde o souboj mezi poškozeným a jím, neboť v tuto chvíli se začne pachatel soustředit toliko sám na sebe, jeho zájmy budou středem jeho pozornosti. Tato skutečnost je odrazem povahy trestního formalizovaného řízení, kdy pachatel velice často dostane pokyn od svého obhájce, aby o všem pomlčel a pokud možno nic nečinil, za účelem zabránění zhoršení nastalé situace. Do popředí se dostávají profesionální právní zástupci realizující právní „bitvu.“ Tento postup však smírnému

vyřešení věci rozhodně nepřispívá a naopak nepřátelskou povahu vzájemného vnímání prohlubuje – v oběti se kumuluje touha po pomstě, po exemplárním potrestání, čímž bude odčiněno ponížení oběti. Situace však není tak jednoduchá, z hlediska pachatele se v rámci restorativního přístupu vyžaduje jeho aktivita – může však nastat situace, že pachatel se dopustil trestného činu v reakci na nespravedlnost, které se přímo jemu nebo jeho blízkým dostalo, a naopak se pachatel považuje v tomto ohledu za poškozeného a není proto schopen smířlivě jednat, natož se omluvit, do doby, než bude uspokojivě odstraněna nespravedlnost, která v něm evokovala spáchání trestného činu. Nadto, pokud opravdu chceme, aby byla trestní věc vyřešena v restorativním duchu, je třeba pachatele respektovat – pachatel je v rámci trestního řízení obvykle v nerovném postavení (nemůže si klást mnoho podmínek), je třeba se snažit pochopit jeho důvody – budeme-li pachatele častovat nálepkami „zločince“ jistě kýženého výsledku nedosáhneme, neboť v rámci své sebeobrany radši podstoupí soudem mu uložený trest, než by nenáviděné oběti projevil vstřícnost a pokání, a za své jednání se omluvil nebo jej jinak odčinil. Tedy, vyžadujeme-li po pachateli spolupráci, je rovněž třeba uspokojit jeho potřeby, je potřeba mu poskytnout důstojný prostor pro dobrovolné přijetí zodpovědnosti a transformaci pocitu hanby a ostudy, je třeba dát mu příležitost k nápravě jeho jednání, k léčbě závislostí, ev. řešení jiných problémů, tj. dát mu najevo, že jej společnost zcela neztrácuje, ale dává mu druhou šanci a zejm. možnost odejít bez nálepky „kriminálního.“ Samozřejmě, ne vždy je možné takto postupovat, je to dáno povahou trestného činu a vůbec možnostmi odčinění způsobené újmy, jakož i vůle účastníků konfliktu z trestného činu vzešlého, nicméně s ohledem na hojnost drobné kriminality, se zdá být tento přístup věci velmi prospěšný. V tomto ohledu je zřejmé, že smírné skončení věci mezi pachatelem a obětí je možné zejména v případě nedbalostních trestných činů, neboť zde chybí úmysl, oběť se necítí ponížena, neboť pachatel jí vlastně újmu způsobit nechtěl, stalo se tak omylem. Navíc pachatel je v případě nedbalostního jednání jistě přístupnější omluvě a rychlému odčinění škody.

Pokud jde o **komunitu**, je nepochybné, že trestná činnost společnost svým způsobem více či méně ovlivňuje, koneckonců jsou to právě její členové, kteří se mohou dostat do role sekundární oběti. Stejně jako v předešlých případech, i v případě společnosti je nezbytné věnovat pozornost jejím potřebám. *Howard Zehr* tyto potřeby definuje jako:

1. *potřebu pozornosti k zájmům komunity v roli poškozeného,*
2. *dostat příležitost prohloubit smysl pro pospolitost a vzájemnou zodpovědnost,*
3. *povzbudit, aby na sebe vzala závazky pro blaho a prosperitu svých členů, včetně*

*poškozených a pachatelů, a vytvářela podmínky, jež vedou k zdravé komunitě.*⁴¹⁰

II.4.1.2 Principy, pilíře a programy restorativní justice

V úvodu tohoto článku byl uveden výrok *Howarda Zehra* o tom, co je restorativní justice, který poměrně jednoduše uvedl, že se jedná „...několik principů, základní koncepci restorativního přístupu a seznam klíčových otázek...“⁴¹¹ Restorativní justici za soubor principů považuje i *Marshall*.⁴¹² Principy restorativní justice formuluje *Zehr* následovně:

1. *Trestný čin je narušením lidské integrity a mezilidských vztahů.*⁴¹³
2. *Trestný čin vytváří povinnosti a závazky.*⁴¹⁴
3. *Hlavním závazkem je dát věci do pořádku.*⁴¹⁵

Obecně se také dá říci, že v odborné veřejnosti panuje shoda na tom, že podmínkou úspěšného programu restorativní justice je **respekt**, a tím je myšleno vzájemný respekt všech subjektů.⁴¹⁶ Než o princip, jde spíše o hodnotu, která je pro aplikaci restorativní justice zcela nezbytná. Kromě respektu je pak zapotřebí též odpuštění, soucit a shovívavost. Samotné principy a hodnoty, o který se zde zmiňujeme, je nutné aplikovat obdobně jako právní zásady, neboť bez těchto hodnot a principů bychom o restorativní justici jen těžko mohli hovořit. Pro aplikaci tohoto konceptu je také neméně podstatné definovat si, čeho vlastně chceme dosáhnout.

⁴¹⁰ Zehr, H. Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 13

⁴¹¹ Ibid., str. 5

⁴¹² Marshall, T. Restorative justice: an overview, in Johnstone, G. A restorative justice reader, William Publishing, Portland 2003, str. 28

⁴¹³ Tento princip je dále rozveden následovně:

- 1) *Trestný čin způsobuje újmu obětem a komunitě. Oběti a komunita potřebují dostat satisfakce a náhrady škod.*
- 2) *Poškození, pachatelé a komunity dotčené trestným činem jsou klíčovými účastníky procesu naplňování spravedlnosti.* - citováno – Zehr, H. Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, Appendix 1, str. 43 – 45

⁴¹⁴ Tento princip je dále rozveden následovně:

- 1) *Povinností pachatele je udělat maximum proto, aby dal věci do pořádku a napravil své jednání.*
- 2) *Povinností komunity směřující k oběti, pachateli a obecné uspokojení jejich členů.* - citováno – Ibid., Appendix 1, str. 43 – 45

⁴¹⁵ Tento princip je dále rozveden následovně:

- 1) *Naplňování spravedlnosti se odvíjí od potřeb poškozených získat informace, slyšet omluvu a přijatelné vysvětlení, získat odškodnění a cítit uznání, bezpečí a podporu.*
- 2) *Proces naplňování spravedlnosti vytváří příležitosti pro výměnu informací, účast, dialog a vzájemný konsenzus mezi poškozeným a pachatelem.*
- 3) *Reaguje se na potřeby a schopnosti pachatele.*
- 4) *Proces naplňování spravedlnosti patří komunitě*
- 5) *Jsmo si vědomi úmyslných i neúmyslných dopadů, které vznikají v souvislosti s naší reakcí na trestný čin a uvědomujeme si důsledky viktimizace.* - citováno – Ibid., Appendix 1, str. 43 – 45

⁴¹⁶ Pranis, K. Restorative values, in Johnstone, G., Van Ness, D. Handbook of restorative Justice, William Publishing, Portland 2007, str. 59 a násl.

Na trestní spravedlnost existují dva pohledy – první, *pohled trestající justice*, vidí v trestném činu primárně porušení práva, což zakládá prohřešek proti státu, přičemž porušením zákona vzniká vina a spravedlnost je naplněna jejím uznáním uložení trestu pachateli, dle jeho zásluhy. Naproti tomu druhý, *pohled restorativní justice*, spatřuje v trestném činu prohřešek proti osobě, kdy důsledkem je narušení osobních vztahů. Porušení normy zakládá závazky a povinnosti, přičemž k naplnění spravedlnosti dochází za účasti poškozeného pachatele a členů komunity, kteří svojí aktivitou usilují o obnovu narušeného vztahu.⁴¹⁷

Konečně, Zehr uvedl též tři klíčové otázky určující oba výše uvedené pohledy – *trestající justice* se ptá, jak byl porušen zákon, kdo se činu dopustil a jak má být pachatel potrestán. *restorativní justice* se však ptá, komu vznikla škoda, jaké jsou potřeby osob, které trestný čin zasáhl a komu vznikají závazky a povinnosti.⁴¹⁸ Bylo by tyto otázky nadto možné doplnit – jakou formou vhodně účastníky do procesu řešení a obnovy zapojit.⁴¹⁹

Náhledy restorativní justice určují rovněž její **pilíře**, které jsou následující:

- 1) zaměření **na újmu** způsobenou trestným činem a **potřeby** pachatele, oběti a komunity,
- 2) způsobení újmy trestným činem vede k **závazkům a povinnostem**,
- 3) podpora **aktivní účasti** subjektů.⁴²⁰

Hlavním cílem restorativní justice je potom „**dát věci do pořádku**,“⁴²¹ čímž máme na mysli zejména náhradu škody, obnovu v předešlý stav (je-li to možné), což vyžaduje jednak adekvátní reakci na způsobenou škodu a jinou újmu a v neposlední řadě řešit příčinu, nikoli výhradně a jen následek. K obecným cílům náleží rovněž předání klíčových rozhodnutí do rukou těm, kterých se bezprostředně týká, přispět k léčivému ozdravnému procesu v rámci naplňování trestní spravedlnosti a snížení pravděpodobnosti recidivy.⁴²² Toho však lze dosáhnout pouze tehdy, pokud byl výsledek jednání pro poškozené uspokojivý, pachatel porozuměl povaze a důsledkům svého jednání, za které převzal odpovědnost, výsledek jednání ozdravil narušené

⁴¹⁷ Zehr, H. Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 15

⁴¹⁸ Ibid.

⁴¹⁹ Sharpe, S. Restorative Justice: A Vision for Healing and Change, Mediation and Restorative Justice Centre, Edmonton, Alberta, Canada 1998

⁴²⁰ Ibid., str. 15 - 17

⁴²¹ Zehr, H. Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 20

⁴²² Ibid, str. 26

vztahy a pachatel i oběť nabyli dojmu, že věc je pro ně uzavřená.⁴²³

Restorativní justice, resp. její koncept je v současnosti velice módním prostředkem k jisté „modernizaci“ trestněprávních norem – postupů v rámci trestního procesu. Ovšem v duchu výše uvedených principů a cílů lze konstatovat, že mnohdy tyto snahy nejsou úspěšné a od konceptu restorativní justice, přes jejich proklamovaný podklad, jsou na hony vzdálené. V již zřejmě notoricky známé, a v této práci často citované, studii *Zehr* formuloval otázky, jejichž zodpovězení by nám mělo odhalit povahu toho kterého programu. Šest testovacích otázek zní následovně:

1. *Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?*
2. *Zaměřuje se patřičně na poškozeného?*
3. *Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?*
4. *Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?*
5. *Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?*
6. *Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?*⁴²⁴

Jak je vidět, algoritmus přezkumu modelů restorativní justice je dílem postaven na objektivních hlediscích a dílem na subjektivních. Je otázkou, zda je pro klasifikaci modelu jako plně restorativního třeba zodpovědět všechny výše položené otázky kladně? *Zehr* pro tyto účely vytvořil tzv. *restorativní kontinuum*, počínající od pseudo-restorativních modelů až po plně restorativní.⁴²⁵ Nicméně spíše, než klasifikace toho kterého modelu je podstatné, zda byt' i model tyto kritéria splňující zároveň naplňuje stanovené cíle, záleží totiž na způsobu realizace jednotlivých postupů, které restorativní justice využívá.

Pro ilustraci výše popsaných myšlenek a východisek je třeba vymezit restorativní justici v praxi. Jedná se o:

1. konference mezi poškozeným a pachatelem (Victim Offender Conferences),
2. rodinné skupinové konference (Family Group Conferences),
3. kruhy,
4. ***alternativní nebo odklonné programy,***

⁴²³ Sharpe, S. *Restorative Justice: A Vision for Healing and Change*, Mediation and Restorative Justice Centre, Edmonton, Alberta, Canada 1998

⁴²⁴ Zehr, H. *Little Book of Restorative Justice*, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003, str. 37

⁴²⁵ Ibid.

5. programy po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.⁴²⁶

II.4.2 Dohoda o vině a trestu z pohledu principů restorativní justice

S ohledem na výše uvedené, můžeme říci, že současná dohoda o vině a trestu je nástrojem restorativní justice? A měla by být takovým nástrojem? Pokud se na věc podíváme z rozebraných hledisek, tak principy restorativní justice jsou postaveny na narovnání konfliktu primárně mezi pachatelem a poškozeným, obětí. Dohoda o vině a trestu však je spíše narovnáním konfliktu mezi státem zastoupeným státním zástupcem a pachatelem, přičemž pozice poškozeného při sjednávání dohody o vině a trestu s ohledem na jeho „pouhé“ právo uplatnění nároku na náhradu škody není příliš výrazná. Otázku, zda určitý institut nebo systém aplikovaný v rámci trestního práva je nástrojem restorativní justice, není vždy zcela jednoduché odpovědět, nicméně identifikačním znakem obecně je *narovnání trestným činem vzniklého konfliktu mezi pachatelem a poškozeným (obětí)*. Např. slovenská literatura⁴²⁷ zabývající se koncepcí restorativního trestání rovněž zdůrazňuje co by základní prvek konflikt mezi pachatelem a obětí, avšak současně tvrdí, že k prostředkům restorativního trestání patří alternativní řešení trestních věci, a to hmotněprávní (např. upuštění od potrestání) a procesní alternativy (např. odklony) a dále alternativy mimo systém trestního práva (probace a mediaci).⁴²⁸ S touto koncepcí ovšem nelze tak úplně souhlasit, neboť budeme-li vycházet z toho, že podstatou restorativního přístupu je narovnání konfliktu mezi pachatelem a poškozeným (obětí), je zcela nezbytné, aby poškozený s takovým postupem souhlasil – jen těžko si lze představit, že dojde k narovnání trestným činem vzniklého konfliktu v duchu restorativní justice, pokud bude stát postupovat cíleně bez účasti a kladného stanoviska poškozeného. Pokud se potom podíváme, v kolika případech je možné postupovat alternativně, oproti řádnému procesu za podmínky souhlasu a účasti poškozeného zjistíme, že takový právní institut v českém trestním právu je pouze jeden, a to institut „*narovnání*“ ve smyslu ust. §§ 309 – 314 TŘ, neboť pouze v případě tohoto odklonu může soud nebo v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o zastavení trestního stíhání (po předchozím schválení narovnání) pokud obviněný a *poškozený* s takovým postupem souhlasí. Vyplývá to z logiky věci, neboť i „*narovnání*“ v občanském (obchodním) právu je svojí povahou dohoda, kterou dochází k narovnání sporných okolností. Souhlas obou stran je tedy nezbytnou součástí takového

⁴²⁶ blíže viz Ibid., str. 32 - 35

⁴²⁷ Klátik, Koncepcia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike, Justičná revue č. 1/2008, str. 73 - 85

⁴²⁸ Ibid., str. 80 - 84

institutu. Na Slovensku je potom situace v tomto smyslu obdobná – skutečným restorativním institutem tamního trestního procesu je „*zmier*“ dle ust. §§ 220 – 227 TP (jedná se obdobu českého „narovnání“). Dohoda o vině a trestu, je však postavena na dohodě „o vině“ a „o trestu“, kterou logicky není možné uzavřít s poškozeným, byť může být jejím signatářem, pokud se včas připojil se svým nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení. Souhlas ani přítomnost obviněného není při sjednávání dohody o vině a trestu nezbytná, což vyvěrá nepochybně ze skutečnosti, že záměrem zákonodárce bylo pouhé odbřemenění justice a zjednodušení procesu, nikoli stimulace pachatele k přijetí odpovědnosti za své jednání a zabránění sekundární viktimizace oběti, byť to bylo rovněž uváděno jako cíl tohoto institutu.⁴²⁹ Situace poškozeného je v případě dohody o vině a trestu, pokud by se nezúčastnil jejího sjednávání, řešena tak, že státní zástupce je oprávněn za něj dohodu „o náhradě škody“ uzavřít, pokud jí poškozený řádně uplatnil. Nicméně skutečnost, že poškozený v rámci sjednávání dohody o vině a trestu nedosáhne na přiměřené zadostiučinění, nebrání tomu, aby dohoda o vině a trestu byla sjednání a následně schválena, tj. bez toho, aby došlo k narovnání konfliktu mezi pachatelem a poškozeným, dojde pouze k narovnání konfliktu mezi státem a pachatelem, přičemž z mého pohledu si takto stát osobuje zadostiučinění, kterému by se mělo dostat poškozenému. Zájem poškozeného při sjednávání dohody o vině a trestu tak stejně jako v řadě jiných případů je až podružným a nikoli zásadním. Pokud si však uvědomíme, že vyřešení trestní věci prostřednictvím dohody o vině a trestu je odklonem od standardního trestního řízení, kdy výsledkem bude vždy nižší trest, než ten, který by obviněného jinak čekal, bylo více než vhodné, dle mého názoru, pokud se poškozenému nedostane zadostiučinění v podobě uložení přísnějšího trestu, bylo podmínkou, aby s takovým postupem poškozený (je-li to možné) souhlasil a jeho souhlas byl podmínkou sjednání dohody o vině a trestu – tato skutečnost by totiž donutila strany k aktivnějšímu přístupu, k dohodě, obviněný by skutečně musel přijmout odpovědnost a snažit se poškozenému újmu jemu způsobenou vykompenzovat natolik, aby jej přesvědčil, že svého jednání skutečně lituje, újmu napravil a zaslouží si proto shovívavější přístup. Uvedený postup by dozajista i lépe působil na samotného pachatele v rámci individuální prevence a zabránění recidivy, ale zejména na poškozeného, neboť by v rámci tohoto sjednávání dohody o vině a trestu mohlo dojít k odstranění traumat vzniklých v důsledku trestného činu. Nicméně, bez jakékoli naivity je zřejmé, že takovýto postup by nebyl příliš častý, zejména proto, že řada poškozených jednoduše z principu není schopna s pachatelem hovořit, natož se s ním na něčem dohodnout. Bezmezná trvání na dohodě mezi pachatelem a obviněným by trestní řízení prodlužovalo, přičemž taková dohoda je skutečně méně pravděpodobná. Na druhé straně mám za

⁴²⁹ viz I.2.3.2 této práce

to, že tento problém by bylo možné i tak řešit – kupříkladu by mohlo být podmínkou uzavření dohody o vině a trestu odstranění následků svého jednání nebo návrh obviněného, jakým způsobem poškozenému nahradí škodu nebo poskytne zadostiučinění, o kterém by současně s dohodou o vině a trestu rozhodoval soud. V tomto případě by se jednalo o situace, kdy by se poškozený se svým nárokem na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nepřipojil, neboť přijetí odpovědnosti za své protiprávní jednání musí zahrnovat i to, jakým způsobem následky tohoto jednání odstranit – nelze se domnívat, že pouhým prohlášením viny obviněný skutečně přijímá svojí plnou odpovědnost, neboť proto, aby si uvědomil rozsah škody jím způsobené, je jeho úvaha o jejím odstranění a o nákladech s tím souvisejícími, nezbytná. Rozsah náhrady škody by potom bylo nutné korigovat soudem dle uplatněného nároku ze strany poškozeného, pokud o tomto nedošlo v rámci dohodovacího řízení k dohodě.

II.4.3 Dohoda o vině a trestu vs. institut „narovnání“

Jak bylo v předchozím článku uvedeno, „narovnání“ s ohledem na aktivní a nezastupitelné zapojení poškozeného do realizace a úspěšnosti tohoto odklonu, je prozatím, dle mého názoru, jediným trestně procesním institutem restorativní justice v České republice. S institutem dohody o vině a trestu má potom řadu společných prvků, zejména oba instituty, coby možné prostředky „racionalizace“ trestní justice, mají shodně sloužit k rychlejšímu, méně formálnímu, přesto však účinnějšímu „postihu“ méně závažné kriminality. Narovnání má dle zákonodárce sloužit v případech, kdy stát nemá výrazný zájem na trestním postihu pachatele, neboť trestný čin má spíše podobu sporu mezi pachatelem a obětí.⁴³⁰ Přes shodnou konsenzuální podobu obou institutů, je zřejmé, že v případě dohody o vině a trestu zájem státu na potrestání pachatele přetrvává. V tomto ohledu jsou i rozdílné podmínky přípustnosti obou odklonů, kdy narovnání lze schválit toliko v případě *přečinů*, dohodu o vině a trestu i v případě *zločinů* (nikoli však zločinů zvláště závažných). Společná je však povaha prohlášení obviněného o spáchání skutku. Nicméně dle dalších podmínek je zřejmé, že schválení narovnání má podstatně přísnější pravidla, než v případě dohody o vině a trestu, a to zejm. pokud jde o odstranění nebo nahrazení trestným činem vzniklé škody, neboť obviněný je, kromě souhlasného vyjádření a prohlášení o spáchání skutku povinen **uhradit** poškozenému **škodu** způsobenou přečinem nebo **učinít potřebné úkony k její úhradě**, případně jinak **odčiní újmu** vzniklou trestným činem, **vydat bezdůvodné obohacení** získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a dále

⁴³⁰ viz Dolenský, A. O novele trestního řádu 1995, Bulletin Advokacie č. 8/1995, str. 17

složit na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství **peněžitou částku určenou státu** na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Žádnou z těchto povinností obviněný pro úspěšnost schválení dohody o vině a trestu nemá.

Srovnáme-li potom podstatu obou těchto institutů, vyvstává zde jistá absurdita – v obou případech se jedná o dohodu – v případě narovnání je to dohoda „bez trestu, ale s náhradou škody“ jako dohoda poškozeného a pachatele a v případě dohody o vině a trestu je to dohoda „o trestu,“ ovšem bez nezbytné nutnosti škodu nahradit či složit peněžitou sumu na pomoc obětem trestné činnosti jako dohoda pachatele a státního zástupce. Absurdní však v tomto smyslu je, že uvažíme-li, že v rámci dohody o vině a trestu lze sjednat jak podmíněný trest odnětí svobody či dokonce i upuštění od potrestání, neboť dohoda o vině a trestu se bude rovněž spíše v praxi týkat přečinů stejně jako *narovnání*, tak v zásadě nepříznivé právní následky pro obviněného ze zločinu sjednávajícího dohodu o vině a trestu mohou být příznivější než v případě obviněného z přečinu jde-li cestu narovnání, neboť mu sice není uložen trest, ale musí nahradit škodu a složit peněžitou částku na pomoc obětem trestných činů (což pro mnoho pachatelů může být až životně likvidační a musí vynaložit spoustu energie, aby těmto podmínkám dostáli), přičemž *de facto*, dohodne-li se obviněný při sjednání dohody o vině a trestu na podmíněném trestu odnětí svobody nebo i např. na peněžitém trestu, bude na tom pořád co do následků lépe, než event. pachatel méně závažného činu při narovnání.

Je tedy evidentní, že právě tyto přísné podmínky narovnání stojí za tím, proč v praxi nedochází k častější aplikaci narovnání.

Tabulka č. 3 – Využívání odklonů v trestním řízení

	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (I. – III. čtvrt.)
Dohoda o vině a trestu	x	X	x	x	8	39
Trestní příkaz	58197	60494	50282	50236	50450	33252
Narovnání	90	87	79	69	71	52
Podmíněné zastavení trestního stíhání	1903	1732	1624	1709	1891	1120

zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR⁴³¹ (tabulka vytvořena autorem práce)

⁴³¹ InfoData – Ministerstvo spravedlnosti ČR - přehledy S_AS_12 - Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu – dostupné na - <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

Z výše uvedené tabulky je patrné, že ke schválení narovnání dochází toliko jen v desítkách případů do roka. Za zmínku zde rovněž stojí, že jak jsem již uvedl v předcházejících kapitolách této práce, jedním z *atributů efektivnosti* jakéhokoli právního institutu je dle mého názoru vliv toho, kdo jej aplikuje – velice výmluvně tuto skutečnost dokládají statistické tabulky řešící způsoby vyřešení trestní věci, ze které byla získána výše uvedená data, a ze který současně i vyplývá, že narovnání bylo v ČR nejčastěji schváleno v Jihočeském kraji⁴³² (zde šlo o desítky narovnání) a nejméně potom v Praze a ve Středočeském kraji⁴³³ (zde mnohdy nebylo schváleno žádné narovnání). Bylo by možné sociologicky zkoumat, co stojí za tímto úkazem, tj. zda obyvatelé Jihočeského kraje jsou dohodám přístupnější a dokáží přijímat svojí odpovědnost za spáchaný skutek, byť to pro ně znamená i škodu tím způsobenou nahradit. Nicméně, mám za to, že věc je o poznání jednodušší, a totiž státním zástupcům se dle mého názoru mnohdy nechce absolvovat „zdlouhavý“ proces schvalování narovnání a kontrolovat, zda byla škoda nahrazena, složena částka pro oběti trestných činů či splněny jiné povinnosti, státní zástupce chce věc skončit pokud možno co nejrychleji a nezatěžovat se „možná“ zbytečným vyjednáváním. V souvislosti s dohodou o vině a trestu, resp. prohlášením viny (o spáchání) se v tomto duchu vyjádřil i jeden ze státních zástupců, kdy zpochybnil koncepci prohlášení viny (o spáchání, jedná se o stejnou koncepci jako u narovnání), resp. nepoužitelnost tohoto prohlášení obviněného, pokud k dohodě o vině a trestu nedojde, když uvedl obavu, že obvinění si takto mohou „testovat“ stanoviska státních zástupců beztoho, aniž by pro ně mělo jakékoli procesní důsledky pozdější odmítnutí dohodu o vině a trestu sjednat.⁴³⁴ Basík k tomu potom doplnil, že praktická aplikace potom může spočívat pouze v bezúčelné korespondenci s dozorovým státním zástupcem, což prý zvýší administrativní náročnost procesu.⁴³⁵ Navrhnul v tomto smyslu, aby bylo přikročeno ke slovenské koncepci „uznání viny“, kdy toto uznání je následně možné použít i v případě nesjednání dohody v následném řízení. Obecně s tímto postojem nesouhlasím a mám za to, že umožnění použití prohlášení viny, pokud k dohodě nedojde je krokem zpět, neboť sice by opět došlo k dalšímu zjednodušení práce státních zástupců, a to s ohledem na vylepšení jejich postavení a vyjednávací pozice s vědomím toho, že pokud obviněný dohodu o vině a trestu neuzavře, tak stále lze užít jeho doznání a celá věc půjde jednoduše k soudu, aniž bychom věc museli komplikovat příliš složitým dokazováním. Ovšem dohoda o vině a trestu, ostatně žádný právní institut, zde není pouze proto, aby jen účelově ulehčoval někomu práci – pokud by byl přijat koncept uznání viny dle slovenského vzoru, z dohody o vině a trestu by se rázem stalo

⁴³² InfoData – Ministerstvo spravedlnosti ČR - přehledy S_AS_12 - Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu – dostupné na - <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

⁴³³ Ibid.

⁴³⁴ Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu, Státní zastupitelství č. 4/2012, str. 56

⁴³⁵ Ibid.

„rozhodnutí“ státního zástupce o trestu, neboť by nebyl nijak zásadněji motivován k tomu, aby se snažil dojít s obviněným a poškozeným k nějakému kompromisu, jednoduše by si nadiktoval podmínky a obviněný by měl buď možnost přijmout takovouto „oktrojovanou“ dohodu o vině a trestu nebo být podroben běžnému trestnímu procesu.

Pokud jde o podmínky přípustnosti dohody o vině a trestu, považuji za nešťastné, že se zákonodárce, když už k tomu měl prostor, neinspiroval podmínkami stanovenými pro schválení narovnání (byť tento institut je občas označován za „polomrtvý“⁴³⁶), neboť dochází-li již k dohodě, měla by být otázka náhrady škody v duchu moderního pojetí trestního práva a restorativní justice, jednou z priorit a v tomto smyslu podmínkou pro to, aby mohlo k uzavření dohody o vině a trestu dojít, pokud nějaká škoda vznikla a lze ji nahradit. Výhoda dohody o vině a trestu je oproti narovnání v tom, že by nebránilo nic v jejím sjednání, i pokud by žádná škoda nevznikla nebo nebyla uplatněna, neboť je to dohoda mezi obviněným a státním zástupcem, naproti čemuž u narovnání je pojmově samozřejmě vyloučeno jeho schválení, pokud by nebylo poškozeného a vzniklé škody, neb by nebylo co a komu nahradit, neexistoval by druhý účastník „dohody“ o narovnání.

⁴³⁶ Ibid.

II.5. Dohoda o vině a trestu vs. zásady trestního řízení

Zásady trestního procesu jsou výsledkem staletého vývoje nejen práva, ale samozřejmě celé civilizace. Trestní řízení se formovalo vždy spolu s příslušnou kulturou a doznávalo změn, které odpovídaly změnám nastalým ve společnosti – trestní právo historicky více než jiná právní odvětví reagoval byť na sebemenší změny, zejména politické, což je odůvodněno především tím, čeho se trestní právo dotýká – jedná se o velice citlivé oblasti v životě člověka a společnosti, zejména pokud jde o otázku bezpečnosti.⁴³⁷ Historický vývoj právní úpravy potom začal naznačovat jisté rysy, které se začaly promítat do trestního práva. Pokud se tyto rysy v trestním procesu začaly vyznačovat jistou stabilitou, začaly být považovány za *zásady trestního řízení*,⁴³⁸ které např. Filip definuje jako v trestním řádu výslovně nebo mlčky vyjádřená, především ústavně podmíněná východiska tvorby, interpretace a aplikace systému procesních norem.⁴³⁹ Nejedná se však o zásady zcela rigidní, existuje zde řada výjimek. Jednou z těchto výjimek je konstrukce *odklonů* v trestním řízení, kde vzhledem k povaze odchýlného postupu v trestním řízení, než je standardní proces, dochází k omezování aplikace řady zásad, které trestní proces ovládají, a to v zájmu cílů, kterou jsou součástí příslušné trestní politiky, což v současné době představuje efektivita, zjednodušení a zejména zrychlení trestního řízení.

Nebudeme se zde pouštět do, pro tuto práci nadbytečných, detailů problematiky zásad trestního řízení, avšak v souvislosti s institutem dohody o vině a trestu bychom mohli ve stručnosti, a závěrem zvláštní části této práce, poukázat na některé zásady a cíle, které jsou v jistém smyslu omezeny nebo naopak očekávány. Omezení aplikací dohody o vině a trestu se týká především zásady *materiální pravdy, volného hodnocení důkazů, bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti*. Naproti tomu za vznikem institutu dohody o vině a trestu stojí zejména požadavek (zásada) na rychlost řízení, jeho skončení v přiměřené době a také jeho hospodárnost. Otázkou materiální pravdy a volného hodnocení důkazů jsme se již v souvislostech zabývali v jiné části této práce,⁴⁴⁰ proto předmětem následujících odstavců této poslední kapitoly bude úvaha nad tím, zda skutečně kodifikace dohody o vině a trestu je tím institutem, který má potenciál v podmínkách České republiky dostat zákonodárcem vytyčeného cíle, tj. obecného zrychlení a

⁴³⁷ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurz trestního práva, Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha : C.H. Beck, 2007, str. 100 a násl.

⁴³⁸ Ibid., str. 102

⁴³⁹ Filip, J. Ústavní právo České republiky, I. díl., Brno : MU, 1997, str. 140 a násl.; srov. také Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Praha: Codex Bohemia, 1999, str. 46 a násl.; srov. také Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurz trestního práva, Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha : C.H. Beck, 2007, str. 107

⁴⁴⁰ viz kapitola II.2 této práce

zjednodušení trestního řízení a dále také úvaha nad tím, do jaké míry jsme ochotni poměrně základní zásady tvořící hlavní pilíře trestního procesu omezovat v zájmu všeobecného zrychlování a zjednodušování postupů v trestním řízení.

II.5.1 Zásada veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti

Zásada bezprostřednosti je předmětem ust. § 2 odst. 10 TŘ a sestává se jednak z toho, že soud má rozhodovat na základě před ním provedených důkazů a také, že důkazy mají být čerpány ze zdroje nejbližšího zjišťované skutečnosti.⁴⁴¹ Podstatou této zásady je tedy osobní seznámení soudu s důkazy, odstranění případných rozporů, vyjádření stran, avšak zejména možnost soudce si vytvořit bezprostřední názor na všechny okolnosti projednávané věci. Ze zásady bezprostřednosti potom vznikly dvě pravidla, a to nezměnitelnosti složení soudu a nepřerušitelnosti soudního jednání.⁴⁴² **Zásada ústnosti** je předmětem ust. § 2 odst. 11 TŘ a provedením čl. 96 odst. 2 Ústavy a také čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Ze zásady ústnosti potom vyplývá právo být slyšen a vyjádřit se ke všem důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny; ust. § 202 odst. 2 – 4 TŘ a ust. § 214 TŘ), přičemž platí pravidlo „*co není před soudem, není na světě*“. Podstatou je zde potom rozhodování na základě ústního přednesu a ústně provedených důkazů. No a konečně, **zásada veřejnosti** je předmětem ust. § 2 odst. 10 TŘ (čl. 96 odst. 2 Ústavy a čl. 38 odst. 2 Listiny) – princip této zásady je postaven na možnosti účasti veřejnosti při soudním jednání, přičemž význam této zásady spočívá především v tom, že sama o sobě představuje prostředek kontroly, je zárukou dodržování práv obžalovaného. V neposlední řadě, bez zásady veřejnosti by bylo jen obtížně splnitelné výchovně působit na společnost.

Obecně, jako z každé zásady, tak i z těchto zásad existují výjimky, přičemž k nejvýznamnějším z nich patří institut *trestního příkazu* a *dohody o vině a trestu*. V zásadě všechny tři zásady jsou v těchto dvou případech omezeny, a to za situace, kdy oba instituty jsou postaveny na vyslovení viny a uložení trestu. Oba dva instituty jsou současně nástrojem zrychlení a zjednodušení trestního procesu, tj. zákonodárce při konstrukci těchto institutů vyzdvihl ekonomickou stránku trestního řízení nad zachováním těchto, řekněme zcela elementárních zásad, které jsou nadto navzájem provázané. Nicméně, jak již bylo uvedeno, je věcí příslušné trestněprocesní politiky, jakým způsobem bude s ohledem na společenské

⁴⁴¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. vyd., Praha: ASPI Publishing, a.s., 2008, str. 78 - 79

⁴⁴² Ibid., str. 79 - 80

požadavky modifikovat trestní proces, avšak stojí za zmínku, že v tomto případě nejde o jen tak nějakou úpravu výjimečného postupu, neboť jak je zřejmé ze statistik – tabulka č. 3 – trestním příkazem je vyřízeno nejvíce trestních věcí. Zkušenost ze Slovenska rovněž napovídá, že v budoucnu, bude zřejmě řešeno dohodou o vině a trestu nemalé procento napadených kauz. V této souvislosti potom stojí za úvahu, jaké si vlastně trestní řízení v jeho standardní podobě představujeme, neboť budeme-li za standardní považovat nejčastější způsob vyřízení trestní věci, stane se námi nazývaný standardní trestní proces sám výjimkou a standardním postupem za vyslovením viny a uložením trest potom odklon.

Na rozpor právní úpravy dohody o vině a trestu se základními zásadami trestního řízení obecně potom upozorňuje především *Jelínek*, který konstatuje, že *cílem dohody není zjistit, co nejvěrohodněji, co se stalo, ale jen dohodnout se na skutkovém stavu* (ve vztahu k **zásadě materiální pravdy**); dále, že *doznání obviněného je přikládá větší význam, než ostatním důkazům* (k **zásadě volného hodnocení důkazů**); že *záleží na orgánech činných v trestním řízení, zda budou akceptovat návrh obviněného na dohodovací řízení* (k zásadě **rovnosti občanů před zákonem**); že *dochází k neveřejnému uzavírání určitých „obchodů“ a protislužeb mezi obviněným a státním zástupcem* (k **zásadě veřejnosti**).⁴⁴³ *Jelínek* dále spatřuje rozpor aplikace dohody o vině a trestu se **zásadou presumpce neviny**.⁴⁴⁴

Se všemi výše uvedenými námitkami lze souhlasit, avšak nutno říci, že postup cestou trestního příkazu i dohodou o vině a trestu je, kromě státního zástupce a soudu, i v rukou samotného obviněného, neboť dohodu o vině a trestu nemusí sjednat a proti trestnímu příkazu může podat odpor – v obou případech se potom uskuteční hlavní líčení, kde již budou všechny zásady trestního řízení zachovány. V neposlední řadě je třeba uvést, že nalomení uvedených trestních zásad došlo zákonnou úpravou, což právo obecně připouští. Otázkou zde tedy není, zda by bylo možné oba výše uvedené postupy považovat pro uvedené rozpory za protiústavní, ale zda dospěla společnost do takového stavu, že je žádoucí přizpůsobit současné trestní řízení společenské změně – tj. zda skutečně nastala doba moderní společnosti *dialogu*, a je proto namístě v tomto smyslu reagovat obměnou právní úpravy postupů řešení trestních věcí. Je také otázkou, pokud by docházelo k aplikaci dohody o vině a trestu namísto užívání odklonů, jejichž podstatou není uložení trestu, zda by se trest postupem času nestal, v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, věcí zcela obvyklou, častou a bez většího rozruchu přijímanou, kdy

⁴⁴³ Jelínek, J. Dohoda o vině a trestu – novinka v českém právu, Právní rádce č. 8/2012, str. 50

⁴⁴⁴ Ibid.

by bylo zcela běžné ukládání trestů v trestním řízení na základě dohody o vině a trestu jako pokut za špatné parkování. Je třeba totiž zcela jednoznačně říci, že jsou to tyto zásady, principy a ceremonie spojené s trestním řízením, které mu dávají podobu jisté exklusivity – jistě by nemělo být cílem neustálého trendu zjednodušování a zrychlování, aby docházelo právě díky této jednoduchosti k masovému *dohodovacímu* jednání, neboť by v takovém případě zřejmě docházelo k chronickému vymizení současného účelu trestního řízení i trestu. Jak jsem tedy uvedl, je otázka, jaké trestní právo a trestní proces chceme mít a zda chceme mít trestní řízení převážně rychlé nebo převážně plnící svůj účel.

II.5.2 Zásada rychlosti a hospodárnosti

Zásada rychlosti a požadavek na skončení věci v přiměřené lhůtě – toto „zaklínadlo“ je hlavním cílem a smyslem posledních novel trestního řádu vč. zavedení novelty zavádějící institut dohody o vině a trestu. S ohledem na častost tohoto požadavku je otázka, zda skutečně je v současné době řízení natolik paralyzováno, aby současný vývoj trestního procesu směřoval jenom a pouze do otázky zrychlování trestního procesu. Nadto u trestního řízení s ohledem na možné způsoby jeho ukončení je velice komplikované říci, zda jsou obecně řízení pomalá či nikoli. V tomto smyslu si můžeme vypomoci obecnou statistikou, která průměruje dobu trvání trestního řízení ve dnech – viz tabulka č. 1⁴⁴⁵ - z předmětných údajů vyplývá, že oproti roku 2008 se zkrátila délka trestního řízení bezmála o jednu třetinu (přesně o 28,59 %), tj. za pět let, a to s přihlédnutím k tomu, že ve sledovaném období došlo k přijetí nového trestního zákoníku, který zavedl řadu nových skutkových podstat a řadu již dříve existujících rozšířil. Nápad nových trestních věcí za stejné období – tabulka č. 2⁴⁴⁶ - klesl, a to v porovnání s rokem 2008 o téměř polovinu (přesně o 42,48 %). Neustálé obavy zákonodárce proto spíše mají základ obecně v tendenci rekodifikace trestního procesu, než ve skutečné hrozbě paralýzy trestní justice. Konečně, i Jelínek zdůrazňuje, že není spolehlivě a dostatečně doloženo, že trestní řízení trvají stále déle.⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ viz Tabulka č. 1, str 8 této práce

⁴⁴⁶ viz Tabulka č. 2, str. 8 této práce

⁴⁴⁷ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení – bilance a perspektivy, Kriminální vědy č. 4/2008, str. 1 (příspěvek) – (cit. 9.11.2013) – dostupné na - <http://www.mvcr.cz/clanek/zasada-rychlosti-trestniho-rizeni-bilance-a-perspektivy.aspx>

Rychlé vyřízení věci, je ve smyslu ust. čl. 6 odst. 1 EÚLP součástí práva na spravedlivý proces.⁴⁴⁸ Dle ust. § 2 odst. 4 TŘ platí, že „*trestní věci musí (orgány činné v trestním řízení) projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména věci vazební....atd.*“ Projednání věci bez zbytečných průtahů je rovněž požadavkem ust. čl. 38 odst. 2 Listiny – také ust. § 5 odst. 2 zákona o soudech a soudcích⁴⁴⁹ hovoří o právu každého, aby jeho věc byla soudem projednána a rozhodnuta bez zbytečných průtahů. Ust. § 3 odst. 6 ZSVM zdůrazňuje zásadu rychlosti řízení ve věcech činů dětí do 15 let a mladistvých. Je tedy patrné, že požadavek na rychlost řízení je zásadní. Význam rychlosti řízení spočívá v prevenci a rehabilitaci oběti po trestném činu,⁴⁵⁰ přičemž průtahy řízení negativně ovlivňují množství a kvalitu důkazů a negativně též působí na obviněného, který je vystaven silnému psychickému tlaku.⁴⁵¹ K příčinám průtahů v řízení lze potom zařadit tzv. *masovou kriminalitu* a výskyt nových druhů složitých trestných činů, zejména pokud jde o hospodářskou kriminalitu, kyberkriminalitu či jakkoli organizovanou kriminalitu.⁴⁵²

Rychlost řízení, resp. zabránění průtahům v řízení, bylo v historii řešeno jednak přijímáním nových právních institutů, jako jsou *odklony*⁴⁵³ nebo nová úprava přípravného řízení, zkrácené přípravné řízení a v neposlední řadě stanovováním různých lhůt pro vyřízení věci nebo pro ukončení určitého stádia trestního řízení.⁴⁵⁴

Jak již bylo uvedeno, i za dohodou o vině a trestu stál požadavek, aby řízení bylo zrychlováno a zjednodušováno. Pokud se ale podíváme do příslušné právní úpravy, lze identifikovat okolnosti, které by mohli splnění tohoto cíle velice účinně bránit. K takovým okolnostem patří:

- a) nutná obhajoba
- b) zkrácené přípravné řízení a dohoda o vině a trestu

⁴⁴⁸ Protiváhou je potom čl. 6 odst. 3 EÚLP, dle kterého má obviněný právo na dostatek času a možnost přípravy obhajoby. – srov. Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení – balance a perspektivy, Kriminalistika č. 4/2008, str. 1 (příspěvek) – (cit. 9.11.2013) – dostupné na - <http://www.mvcr.cz/clanek/zasada-rychlosti-trestniho-izeni-balance-a-perspektivy.aspx>; Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha : Orac, 2002, str. 141

⁴⁴⁹ zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

⁴⁵⁰ Musil, J. Rychlost trestního řízení, Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám, Praha : ASPI, 2008, str. 192

⁴⁵¹ Ibid., str. 192 – 193; shodně též Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení – balance a perspektivy, Kriminalistika č. 4/2008, str. 1 (příspěvek) – (cit. 9.11.2013) – dostupné na - <http://www.mvcr.cz/clanek/zasada-rychlosti-trestniho-izeni-balance-a-perspektivy.aspx>

⁴⁵² Ibid., str. 193

⁴⁵³ Historie vzniku odklonů v trestním řádu – viz čl. I.2.1 této práce

⁴⁵⁴ Jedná se zejména o i) lhůty k prověřování skutečností relevantních pro další postup v řízení (ust. § 159 odst. 1, 2 TŘ), ii) lhůty pořádkové pro skončení vyšetřování (ust. §§167 odst. 1 a 170 odst. 1 TŘ), iii) lhůty k nařízení hlavního líčení (ust. § 181 odst. 3 TŘ) apod. – blíže viz - Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení – balance a perspektivy, Kriminalistika č. 4/2008, str. 1 (příspěvek) – (cit. 9.11.2013) – dostupné na - <http://www.mvcr.cz/clanek/zasada-rychlosti-trestniho-izeni-balance-a-perspektivy.aspx>

- c) administrativně-technické problémy – zajištění průběhu jednání
- d) omezení sjednání dohody o vině a trestu pouze na přípravné řízení
- e) přílišný formalismus sjednávání dohody o vině a trestu
- f) „nové“ upravené dohody o vině a trestu po tom, co byla věc vrácena soudem do přípravného řízení
- g) cílené obstrukční jednání obviněného

K otázce **nutné obhajoby** obecně jsme se již vyjadřovali v čl. II.2.1 této práce. Toto téma je však nutné znovu otevřít tentokrát pohledem zásady rychlosti řízení. V první řadě, samo ustavování obhájců nemusí být žádná rychlá procedura, neboť advokát může z nějakých důvodů odmítnout obhajobu, následně se vybere jiný advokát a postup se může natahovat a natahovat. Případy nutné obhajoby však sledují cíl v podobě náležitého zajištění práv obviněného, který není schopný svá práva náležitě hájit sám, ať je to již z jakéhokoli důvodu – pokud bychom zde navázali na předešlý výklad, je třeba se v souvislosti se zásadou rychlosti řízení jako jedním z atributů práva na spravedlivý proces, zabývat otázkou aplikace nutné obhajoby při sjednávání dohody o vině a trestu **ve zkráceném přípravném řízení** a v neposlední řadě aplikace dohody o vině a trestu ve zkráceném přípravném řízení obecně. Pokud se na věc podíváme nejprve obecně - důvodová zpráva k institutu zkráceného přípravného řízení uvedla, že tento postup navrhuje, pokud jde „*typově nejméně závažné trestné činy...(...)*... Podstatou zkráceného přípravného řízení potom bylo „*rychlé a neformální objasnění skutku, ve kterém je spatřován trestný čin, zjištění osoby, důvodně podezřelé z jeho spáchání a vyhledání (nikoliv provedení) důkazů.... (...)* „...*za podmínky, že lze očekávat, že toto řízení bude v několikadenní lhůtě ukončeno a podezřelý bude postaven před soud.*“⁴⁵⁵ Dle ust. § ust. § 179a TŘ lze zkrácené přípravné řízení konat ve věcech *přečinů*, pokud byl podezřelý přistižen při činu nebo bezprostředně poté nebo pokud lze očekávat, že podezřelého bude možné postavit před soud nejpozději do 14 dnů ode dne, kdy policejní orgán sdělil podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý. V každém případě dle ust. § 179b odst. 4 TŘ musí být zkrácené přípravné řízení skončeno do výše uvedených dvou týdnů od sdělení podezření. Ust. § 179b odst. 5 TŘ umožňuje ve zkráceném přípravném řízení sjednat dohodu o vině a trestu. Jak však z povahy zkráceného přípravného řízení vyplývá, do jeho skončení je potenciální pachatel v procesním postavení podezřelého, není tedy proti němu zahájeno trestní stíhání – systém je zde tedy nastaven na urychlené vyřešení věci, kdy trestní stíhání je zahajováno návrhem na potrestání nebo návrhem na schválené dohody o vině a trestu.

⁴⁵⁵ Návrh vládního zákona č. 265/2001 Sb., novelizujícího trestní řád – Polanecká sněmovna PČR, sněmovní tisk 785/0, 3. volební období – důvodová zpráva – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=785&CT1=0>

Soud následně, je-li podán návrh na potrestání, rozhodne o skutku, a to zejména trestním příkazem, tj. bez toho, aby se o věci nařizovalo hlavní líčení. Pokud se tedy má zachovat urychlený charakter zkráceného přípravného řízení, je nadmíru pochybné, zda je ku prospěchu věci v této souvislosti uvažovat o sjednávání dohody o vině a trestu, která byť je rovněž prostředkem urychlení vyřízení trestních věcí, je v tomto případě spíše brzdou průběhu řízení, neboť v první řadě soud může ve věci návrhu na schválení dohody o vině a trestu nařídít předběžné projednání tohoto návrhu, dále může návrh dohody odmítnout a vrátit věc státnímu zástupci do přípravného řízení nebo s výhradami k návrhu může soud poskytnout státnímu zástupci přiměřenou lhůtu k podání nového návrhu – pokud by došlo na uvedené postupy, jak jsou předvídány v řízení o schválení dohody o vině a trestu, zkrácené přípravné řízení by v tomto případě zcela ztratilo svůj význam v dané věci, neboť by tak jako tak docházelo k natahování řízení řadou lhůt – paradoxně by nastala situace, kdy aplikací dvou „řízení zkracujících“ institutů trestního procesu, by nastal prostor pro obstrukce a následné průtahy v řízení. Zde se jedná o evidentní případ možné neefektivnosti právních institutů sledujících stejný cíl jiným způsobem, kdy v důsledku jejich kolize dojde k popření smyslu obou těchto postupů. Pokud navíc uvážíme, že případ sjednání dohody o vině a trestu je případem nutné obhajoby, kdy pokud si podezřelý nezvolí obhájce, bude mu ustaven – jedná se zde o další „zdržující“ element v podobě procesu ustanovování obhájce, který také přispívá k tomu, aby povaha a smysl zkráceného přípravného řízení vzala za své, neboť i zde může nastat situace, kdy bude ustanoven obhájce až na několikátý pokus, což si nepochybně vyžaduje další časovou prodlevu. Je proto otázka, zda sama snaha zákonodárce za každou cenu zrychlit průběh trestního procesu nepůsobí spíše procesní potíže a zmar, neboť kombinace institutu dohody o vině a trestu, zkráceného přípravného řízení a nutné obhajoby tímto přímo nasvědčuje. Na nastolený problém již také reagovala odborná literatura, kdy např. *Basík* v tomto smyslu poukazuje zejm. na skutečnost, že pro účely sjednání dohody, ustanovení obhájce a sepsání návrhu a jeho podání, lze zkrácené přípravné řízení prodloužit až 30 dní, tj. na skutečnost, že ze zkráceného přípravného řízení se stane zdoluhavý proces s vyšší náročností na čas státního zástupce.⁴⁵⁶ Konečně s ohledem na *Basíkovo* stanovisko lze usuzovat, že v případě zkráceného přípravného řízení se stane dohoda o vině a trestu *mrtvým* institutem jednoduše proto, že jakýkoli jiný postup ve zkráceném přípravném řízení je rychlejší a jednodušší, uvážíme-li navíc, že zkrácené přípravné řízení je konstruováno pro podmínky poměrně jednoznačných trestních věcí co do skutku i osoby pachatele, přičemž právě dohoda o vině a trestu má, kromě jiného, eliminovat riziko dlouhého řízení náročného na dokazování, což v případě skutků ve zkráceném přípravném řízení z povahy věci nehrozí.

⁴⁵⁶ Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu, Státní zastupitelství č. 4/2012, str. 56

Ke škodě věci potom zákonodárce koncipoval dohodu o vině a trestu, resp. proces jejího sjednávání, jako institut toliko přípravného řízení. Situace, kdy soud při předběžném projednání obžaloby postupuje ve smyslu ust. § 187 odst. 4 TŘ a poskytne státnímu zástupci přiměřenou lhůtu na předložení návrhu dohody o vině a trestu však pokrývá pouze případy, ve který bylo nařízeno předběžné projednání obžaloby z důvodů předvídaný ust. § 186 TŘ, tj. není zde stejný prostor pro sjednání dohody o vině a trestu ve chvíli, kdy bylo ve věci nařízeno hlavní líčení, byť v řadě případů (zejména pokud jde o složité trestné činy např. hospodářské, kdy obžalovaný zprvu vinu necítí a skutečnost, že se tedy zřejmě trestného činu skutečně dopustil, mu vyvstává až z průběhu dokazování v hlavním líčení) by obžalovaný na dohodu o vině a trestu v hlavním líčení přistoupil. Obecně tedy chápu omezení sjednání dohody o vině a trestu na přípravné řízení jako překážku její efektivní aplikace, má-li plnit účel v podobě zrychlování řízení a jsem toho názoru, že zákonodárce by se v tomto smyslu, je-li odhodlán institut dohody o vině a trestu v trestním řádu i nadále zachovat, měl inspirovat systémem v USA.

V rámci pohledu rychlosti řízení se také nabízí otázka, zda by neměl být omezen počet předkládaných návrhů dohody o vině a trestu v téže věci, kdy soud věc státnímu zástupci vrátí do přípravného řízení nebo odročuje veřejné zasedání se sdělení výhrad a s očekáváním nového návrhu dohody o vině a trestu dle ust. § 314r odst. 3 TŘ. Dle ust. § 314s TŘ nebrání předložení nové dohody o vině a trestu skutečnost, že věc byla vrácena do přípravného řízení bez ohledu na důvod tohoto rozhodnutí soudu. Může proto dojít na situaci, kdy je soudu předložen i třeba třetí nebo čtvrtý návrh, což nepochybně není prostředkem urychlení vyřízení věci. Je samozřejmě pravda, že soud by zřejmě již v případě druhého návrhu stranám jednoznačně naznačil, co považuje za možné a co za zcela vyloučené, je ovšem otázka, zda by mnohdy nebylo provedení hlavního líčení s běžným dokazováním rychlejší, než opakované návrhy neschválení dohody o vině a trestu.

Konečně, sám zákonodárce se usvědčuje z toho, že jeho víra v institut dohody o vině a trestu není až tak silná a že sjednání dohody o vině a trestu není vždy nejvhodnějším a natož nejrychlejším odklonem, který lze aplikovat – v ust. § 314p odst. 1 písm. c) totiž uvádí, že předseda soudu nařídí předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, jsou-li dány okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání dle ust. § 172 odst. 1 TŘ nebo jeho přerušení dle ust. § 173 odst. 1 TŘ, anebo okolnosti odůvodňující podmíněné zastavení trestního stíhání dle ust. § 307 TŘ nebo schválení narovnání dle ust. § 309 TŘ s tím, že o posledně dvou

jmenovaných odklonech může soud rozhodnout právě i v rámci tohoto předběžného projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Předmětné ustanovení je zajímavé ve dvou směrech – v první řadě zákonodárce tímto dle mého závěru naznačuje, že dohoda o vině a trestu by měla být doplňujícím odklonem, pokud nelze podmíněně trestní stíhání zastavit nebo schválit narovnání, přičemž pokud by přicházel v úvahu jiný z uvedených odklonů, měl by dostat přednost, o čemž může rozhodnout i soud. V tomto případě je také zajímavé, že zákonodárce předpokládá, že by současně s dohodou o vině a trestu byly splněny podmínky pro schválení narovnání – příkladmo, pokud by se poškozený zúčastnil jednání o dohodě o vině a trestu, dohodl se s obviněným na náhradě škody a tím také souhlasil s aplikací odklonu, což by muselo nastat stejně tak i u narovnání, proč pak potom státní zástupce rovnou neschválil narovnání místo tohoto, aby sjednával dohodu o vině a trestu? Přičemž jednoznačně, pokud došlo k předběžnému projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, kdy poškozený by při sjednávání dohody o vině a trestu neuplatnil svůj nárok na náhradu škody nebo by se s obviněným nedohodl, z čeho by soud potom dovozoval, že se poškozený s obviněným dohodnou v rámci narovnání, kdy v zásadě z hlediska vztahu poškozeného a obviněného jde o stejnou dohodu? Vysvětlení je zde možné nalézt zřejmě v úmyslu zákonodárce **umožnit aplikovat odklon v řízení o jiném odklonu** vzhledem k tomu, že výsledkem řízení o dohodě o vině a trestu je uložení trestu a mohly by nastat situace, kdy není potřeba obviněnému ukládat trest a odhledem na účel trestního řízení postačí, pokud přijme závazky v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání nebo splní závazky přepokládané pro úspěšné schválení narovnání. Zde je potom patrný výraz zásady subsidiarity trestní represe, kdy je dána přednost vyřízení věci bez uložení trestu.

V neposlední řadě, dlužno doplnit obecně známou pravdu, že čím více je jakýkoli proces protkán administrativními úkony a formálními podmínkami, tím méně a pomaleji je aplikován – jednak proto, že s administrativními úkony jsou neodmyslitelně spojeny lhůty a s formálními podmínkami je potom spojen neúspěch „rychlého“ procesu, pokud by jen vzdáleně nedošlo k jejich úplnému dodržení. Podstatně lépe a efektivněji je nepochybně zacházeno s takovými prostředky, které umožňují okamžité použití, což dohoda o vině a trestu není, neb než započne jednání o dohodě o vině a trestu, je třeba dostát zákonné podmínce nutné obhajoby. Dalším organizačním problémem v této souvislosti je zázemí, které by měl mít státní zástupce k dispozici, pokud činí takto formální jednání o dohodě o vině a trestu, např. v případě vazebně stíhaného obviněného – lze totiž důvodně předpokládat, že státní zastupitelství, nejsou-li spojeny s příslušným soudem, nemají jak zabezpečit úspěšnou eskortu – nemají celý (dohodovací řízení se samozřejmě může konat i prostorách věznic, je však otázka, zda je takový postup vhodný).

Nedá se také očekávat, že by státním zástupcům byly zapůjčeny jednací síně soudu – takže jak má vlastně ono samo jedná vypadat, pokud státní zástupce má o jeho průběhu sepsat protokol a zároveň má jít o jednání důstojné – mezi horami spisů v kanceláři státního zástupce? Je nepochybné, že tato připomínka je spíše technická, ale pár těchto technických nezdarů může rovněž samotné jednání zbytečně zdržovat. Ovšem pokud jde o technické potíže, tak je zde ještě jeden do budoucna možná méně závažný problém, a to v podobě absence podmínek návrhu na schválení dohody o vině a trestu. V příslušných ustanoveních trestního řádu jednoduše nenajdeme, jak má tento návrh formálně vypadat, což by mohlo způsobovat problémy, zejména pokud jde o petit návrhu. Skutečnost, že tento problém není pouze domnělý, nejlépe demonstruje již v této práci zmíněný případ slovenské praxe, kdy nejen návrhy, ale i rozsudky vynesené na podkladě návrhu na schválení dohody o vině a trestu neobsahovaly onen schvalovací výrok a nebylo je proto na první pohled možné odlišit od rozsudků vynesných po běžném hlavním líčení,⁴⁵⁷ což je nepochybně vážnou vadou, která může mít stejně vážné procesní důsledky a řízení tak opět pozdržet, resp. jeho pravomocné skončení.

⁴⁵⁷ viz Mandalík, R. K inštitútu konania o dohode o vine a treste, *Justičná revue* č. 11/2006, str. 1612 - 1613

III. Závěr

Cílem této práce, jak je uvedeno v jejím úvodu, bylo, vyjma úvodního teoretického vymezení rozebírané materie, zhodnotit, zda má uvedený koncept potenciál dostát požadavkům a očekáváním zákonodárce, tj. zejména zrychlení a zjednodušení trestního řízení. Na tuto otázku, resp. zhodnocení, navazuje s tím nepochybně související požadavek efektivnosti zavedeného právního institutu. V úvodu této práce vytyčeny dílčí okruhy problémů spojených s analyzovaným tématem, které byly následně i předmětem zvláštní části této práce. Tento závěr je potom věnován stručnému shrnutí a zhodnocení vybrané argumentace II. kapitoly této práce (nebudou zde řešena všechna témata uvedená v kapitole, jen vybraná), a to pro účely učinění závěru jednak k otázce vhodnosti zavedení a aplikace dohody o vině a trestu v českém trestním procesu obecně, ale také návrhu možných legislativních úprav tohoto trestně procesního.

V zásadě lze říci, že témata zvláštní části této práce doplňovala spíše okruh námitek směřující proti zavedení a aplikaci dohody o vině a trestu, nebo lépe řečeno proti způsobu jejího zavedení. Tvorba právní úpravy je obvykle reakcí na společenskou změnu nebo potřebu regulace společenských vztahů – vznik nové právní úpravy by proto měl být vždy těmito důvody náležitě legitimován. Přijmeme-li tvrzení zákonodárce, že i v současné době jsou trestní řízení nepřiměřeně dlouhá, zároveň od něj očekáváme reakci v podobě takové právní úpravy, která má zcela zřejmě tento problém alespoň částečně řešit. Pro účely tohoto závěru si tedy okruhy problémů vyvstávajících v tomto případě můžeme rozdělit do skupin následovně:

1. *problémy vztahující se k obsahu právní úpravy a mající potenciál **mařit cíl vzniku tohoto institutu***⁴⁵⁸
2. *problémy vztahující se k obsahu právní úpravy a mající potenciál **mařit efektivní aplikaci tohoto institutu***⁴⁵⁹
3. *problémy sociálně-etické – tj. problémy spočívající v možném zpochybnění důvěryhodnosti a obecného smyslu trestního procesu a trestu nejen ze strany jinak nezúčastněné veřejnosti.*⁴⁶⁰

Ad 1) Jak již bylo uvedeno mnohokrát v této práci, a je to i obecně známo, rychlost a jednoduchost byla motivem a současně cílem kodifikace dohody o vině a trestu. Příslušná právní

⁴⁵⁸ blíže viz čl. II.2.1, čl. II.2.2 a čl. II.6.2 této práce

⁴⁵⁹ blíže viz čl. II.2.2, čl. II.2.3 a čl. II.2.5 této práce

⁴⁶⁰ blíže viz čl. II.4, čl. II.2.4 a čl. II.2.6 této práce

úprava však ke své škodě obsahuje řadu prvků, které mohou plnění tohoto cíle ohrozit. Jako prvek spíše zbrzdující potom považuji:

- **Institut nutné obhajoby při sjednávání dohody o vině a trestu** – institut nutné obhajoby je určen pro případy, kdy obviněný není z objektivně zjištěných okolností schopen sám se náležitě hájit. Jedná se o případy, kdy je obviněný nějakým způsobem omezen, ať na svobodě nebo na způsobilosti svými úkony vyvolat právní následky, objektivně nemůže žádné procesní úkony činit či je mladiství. Příklad sjednávání dohody o vině a trestu by však dle mého názoru neměl být případem nutné obhajoby, zejm. proto, že institutem nutné obhajoby je obviněnému uzmuť právo hájit se sám, přičemž v tomto případě, pokud nejsou žádné jiné důvody nutné obhajoby, se o okolnostech znemožňujících obviněnému náležitě se hájit hovořit nedá. Pokud by obviněný nerozuměl, co je podstatou dohody o vině a trestu nic mu nebrání obhájce si sám zajistit dle vlastní úvahy. Pokud zákonodárce spatřoval ve kvalifikovaném návrhu obhájce urychlení sjednání dohody, tak zřejmě nepočítal s procesem jeho ustavení, kdy může dojít např. i k výměně obhájce apod. Mám také za to, že soud je dostatečným garantem toho, že obviněnému se dostane odpovídajícího (přiměřeného) trestu, nadto nevím, zda lze tak úplně souhlasit s názorem zákonodárce, že kompenzací nákladů na nutnou obhajobu bude snížený nápad na odvolací soudy – předně, nespátřuji v tomto až tak významnou souvislost, dlužno však doplnit, že přítomnost obhájce v žádném případě nezaručí, že ke sjednání dohody o vině a trestu dojde, nadto i kdyby došlo, stále to ještě neznamená, že dohoda bude soudem schválena. Zda bude obviněný zastoupen při sjednávání dohody o vině a trestu obhájcem bych proto ponechal zcela na úvaze obviněného.
- **Omezení sjednání dohody o vině a trestu na předsoudní stádium** – S jednou výjimkou, a tou je případ předběžného projednání obžaloby, lze dohodu o vině a trestu sjednat výhradně v přípravném řízení. Mám za to, že se zde jedná o ne zcela odůvodněné omezení aplikace tohoto odklonu vzhledem k tomu, že v řadě zemí, kde je obdobný institut aplikován, funguje systém, kdy lze uzavřít dohodu o vině a trestu i po zahájení hlavního líčení. Umožnění sjednání dohody o vině a trestu po vzoru USA i po zahájení hlavního líčení by nepochybně pozitivně rozšířilo možnost využívat dohodu o vině a trestu jako skutečný prostředek zrychlení trestního procesu. Pro úplnost nutno doplnit, že vrátí-li soud po nechválení dohody

o vině a trestu věc státnímu zástupci zpět do přípravného řízení, nebrání nic v podání návrhu na schválení dohody o vině a trestu znovu, a to bez jakéhokoli omezení i opakovaně. Samotné vrácení věci do přípravného řízení podstatně zpomalí, natož pokud je možné věc takto vrátit i několikrát – v takovém případě by se institut dohod o vině a trestu mohl stát prostředkem obstrukcí.

- **Možnost sjednat dohodu o vině a trestu ve zkráceném přípravném řízení –** Jeden z mála případů, kdy by dle mého názoru mělo být sjednání dohody o vině a trestu skutečně vyloučeno, je zkrácené přípravné řízení, uvážíme-li, že dle ust. § ust. § 179a TŘ lze zkrácené přípravné řízení konat ve věcech *přečinů*, pokud byl podezřelý přistižen při činu nebo bezprostředně poté nebo pokud lze očekávat, že podezřelého bude možné postavit před soud nejpozději do 14 dnů ode dne, kdy policejní orgán sdělil podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý. V každém případě dle ust. § 179b odst. 4 TŘ musí být zkrácené přípravné řízení skončeno do výše uvedených dvou týdnů od sdělení podezření. Pokud se tedy má zachovat urychlený charakter zkráceného přípravného řízení, je nadmíru pochybné, zda je ku prospěchu věci v této souvislosti uvažovat o sjednávání dohody o vině a trestu, která byť je rovněž prostředkem urychlení vyřízení trestních věcí, nicméně v tomto případě je spíše brzdou průběhu řízení, neboť v první řadě soud může ve věci návrhu na schválení dohody o vině a trestu nařídit předběžné projednání tohoto návrhu, dále může návrh dohody odmítnout a vrátit věc státnímu zástupci do přípravného řízení nebo s výhradami k návrhu může soud poskytnout státnímu zástupci přiměřenou lhůtu k podání nového návrhu – pokud by došlo na uvedené postupy, jak jsou předvíhány v řízení o schválení dohody o vině a trestu, zkrácené přípravné řízení by zcela ztratilo svůj význam v dané věci, neboť by tak jako tak docházelo k natahování řízení řadou lhůt – paradoxně by nastala situace, kdy aplikací dvou „řízení zkracujících“ institutů trestního procesu, by nastal prostor pro obstrukce a následné průtahy v řízení. Zde se jedná o evidentní případ možné neefektivnosti právních institutů sledujících stejný cíl jiným způsobem, kdy v důsledku jejich kolize dojde k popření smyslu obou těchto postupů. Pokud navíc uvážíme, že případ sjednání dohody o vině a trestu je případem nutné obhajoby, kdy pokud si podezřelý nezvolí obhájce, bude mu ustaven – jedná se zde o další „zdržující“ element v podobě procesu ustanovování obhájce, který také přispívá k tomu, aby povaha a smysl zkráceného přípravného

řízení vzala za své, neboť i zde může nastat situace, kdy bude ustanoven obhájce až na několikátý pokus, což si nepochybně vyžaduje další časovou prodlevu.

Ad 2) Druhý okruh problémů řešených ve zvláštní části této práce směřuje do efektivní aplikace dohody o vině a trestu. Je samozřejmě pravda, že i nastavení podmínek toho kterého institutu je odrazem příslušné trestní politiky, přesto pokud kromě zrychlení, sledoval zákonodárce právní úpravou dohody o vině a trestu byť jen částečné obřemenění justice nebo některého z jejich článků, je nezbytné, aby použití tohoto prostředku bylo co nejuniverzálnější, aby systém justice naopak nezatěžovalo a také, aby se nejednalo o „privilegium“, ale o obecně užívaný postup. Za okolnosti, které by bylo možné považovat za jdoucí spíše proti efektivnímu fungování, považují:

- **Omezení přípustnosti uzavření dohody o vině a trestu, pokud jde o mladistvé, o povahu a závažnost spáchaného skutku a pokud jde o dobu možného sjednání dohody** – Otázkou omezení možnosti sjednání toliko na přípravné řízení jsme se zabývali výše. Pokud jde o další omezení přípustnosti sjednání dohody o vině a trestu mám za to, že vyloučení mladistvých z aplikace tohoto institutu nemá dostatečné reálné odůvodnění, neboť dohoda o vině a trestu, pokud již tedy existuje, dává prostor obviněnému a poškozenému k narovnání konfliktu vzniklého trestným činem (proviněním) s tím, že v rámci dohody může být dosaženo jak odškodnění poškozeného a uložení odpovídajícího trestu tak, aby současně nedocházelo ke zbytečné stigmatizaci pachatele a nebránilo jeho resocializaci. Slovenská právní úprava dohody o vině a trestu se s tím vypořádala tak, že sjednání dohody o vině a trestu je podmíněno souhlasem zákonného zástupce nebo obhájce. Konečně, mám za to, že přijetí odpovědnosti ze strany mladistvého a poskytnutí mu prostoru pro vlastní iniciativu k nápravě vzniklých škod a narovnání vztahu s poškozeným, byť v rámci sjednání dohody o vině a trestu, s ohledem na to, že zde navíc existuje další z důvodů nutné obhajoby, není nic, co by výchovnému vlivu trestního řízení na mladistvého bránilo, ba právě naopak. Pokud jde o omezení přípustnosti sjednání dohody o vině a trestu co do závažnosti spáchaného skutku, tj. vyloučení sjednání dohody v případě *zvlášť závažných zločinů*, mám za to, že i zde by měl český zákonodárce hledat inspiraci ve slovenské nebo americké právní úpravě a v duchu nejširších možností aplikace dohody o vině a trestu toto omezení buď zcela vypustit, nebo přistoupit k vyloučení jen zcela výjimečných skutků. Nepřípustnost dohody o vině a trestu

v případě té nezávažnější kriminality by sice neměla být v rozporu s cíli, které stály za její kodifikací, neboť menší množství té nejzávažnější kriminality jen těžko ovlivní celkové zahlcení justice, avšak pokud již právní úprava dohody o vině a trestu byla přijata a je účinná, omezení co do závažnosti skutku by mělo být sporadické, např. v podobě vynětí trestných činů podle druhového objektu, tj. trestné činy proti životu, republice, lidskosti a trestné činy vojenské.

- **Ingerenci trestního soudu do procesu sjednávání dohody o vině a trestu** – dohoda o vině a trestu je dohodou mezi státním zástupcem a obviněným, ev. poškozeným (co do náhrady škody). Pozice trestního soudu je postavena na garanci „spravedlnosti“, není z povahy věci vyjednávačem, neboť pokud má posoudit návrh dohody z hledisek, které mu ukládá zákon, nemůže být sám jejím tvůrcem, neboť by dohoda o vině a trestu ztratila zcela povahu dohody, jednalo by se přijetí trestu, který soud s obviněným a státním zástupcem předem neformálně projednal. Úloha státního zástupce by se v takovém případě stala toliko formální. Rozdělení rolí, kdy soud je pouze orgán, který následně dohodu o vině a trestu schvaluje, nikoli sjednává, považuji za zcela logické a správné. Přesto se i v české právní úpravě objevilo ustanovení, dle kterého pokud existují důvody pro neschválení návrhu dohody o vině a trestu nemusí soud vrátit věc do přípravného řízení a může zvolit postup dle ust. § 314r odst. 3 TR, který spočívá v odročení jednání (veřejného zasedání o návrhu) za účelem navržení nového znění dohody o vině a trestu, kdy v takovém případě *sdělí státnímu zástupci a obviněnému své výhrady* k obsahu dohody o vině a trestu. Obecně nemohu říci, že bych spatřoval problém v odročení veřejného zasedání, pokud se důvody pro neschválení dohody o vině a trestu ukáží, jako problém spatřuji sdělení výhrad ze strany soudu k obsahu dohody. Výhrady totiž mohou mít povahu ve skrze návodnou a ultimativní, kdy si soud může v zásadě nadiktovat, jak má návrh dohody vypadat, aby jej schválil. V takový moment však již opět přestává být dohoda dohodou, ale pouhým přijetím trestu, neboť obviněnému bude zřejmé, že i kdyby následně k nové dohodě nedošlo a trestní řízení proběhlo standardně, bude rozhodnuto buď v duchu soudem sdělených výhrad, nebo přísněji, čemuž se bude chtít obviněný vyhnout a v zásadě v takovém případě nemá jinou šanci, než se státním zástupcem dohodnout v duchu výhrad soudu. Trestní soud si tímto způsobem může namísto

nalézání pravdy podstatně zjednodušit práci, vyhnout se složitému dokazování za současného prosazení čistě své vůle.

- **Absenci úpravy mimořádného snížení trestu v případě sjednání dohody o vině a trestu** - Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, jedním z hledisek efektivity podobných právních institutů je jejich *atraktivnost*, která zaručuje, že bude takového prostředku využíváno a tím naplňován jeho cíl – bez toho by to nešlo. Dohoda o vině a trestu bude pro obviněného atraktivní, pokud bude moci očekávat, že jej stihne trest nižší, než který by mu hrozil v případě, že by trestní proces proběhl standardně. Obviněný by si tímto mohl být jistý pouze v případě, že by trestní zákon uvažovat sjednání dohody o vině a trestu jako okolnost způsobitou pro mimořádné snížení trestu tak, že by v této situaci bylo garantováno uložení trestu pod dolní hranici trestní sazby. České trestní právo mimořádné snížení trestu pro případ sjednání dohody o vině a trestu neupravuje. Není tím sice dotčena aplikace ust. § 58 TZ, ovšem zde je otázka snížení trestu toliko úvahou. Pokud tedy chtěl zákonodárce dosáhnout znatelného výsledku v důsledku aplikace dohody o vině a trestu, měl dle mého názoru k úpravě mimořádného snížení trestu pro případ sjednání dohody upravit, ať již po vzoru Slovenska nebo USA, neboť motivační prvek a určitá jistota ve výsledek by, dle mého názoru, zájem na sjednání dohody o vině a trestu nepochybně zvedla. V tomto smyslu opět upozorňuji na statistiky (viz tabulka č. 3), dle kterých se za dobu své existence dohoda o vině a trestu, na rozdíl např. od Slovenska nebo USA netěší žádné zvláště zásadní oblibě, neboť představuje pro obviněného řadu rizik a nezaručuje tak z jeho pohledu přijatelný a s jistotou nižší trest, než který mu hrozí při běžném procesu.

Ad 3) Posledním okruhem problémů řešených ve zvláštní části této práce jsou problémy sociálně-etické. K tomuto okruhu problémů se váže zejména etická otázka o účelu trestu při sjednání dohody o vině a trestu, kdy je zpochybňováno, zda „dohodnutá“ spravedlnost může předcházet tomu, aby účel trestu byl naplněn. Dále je zde rovněž zpochybňováno naplňování spravedlnosti jako takové vzhledem k jevům jako tzv. třídní nebo kabinetní justice. Pokud jde o naplňování účelu trestu lze na věc hledět dvěma optikami – první z nich reflektuje námitku vznášenou proti dohodě o vině a trestu spočívající v tom, že trest, který si obviněný se státním zástupcem dojedná, je pouhým kalkulem – druhý pohled však reflektuje skutečnost, že i

obviněný skutečně může svého činu litovat a aktivně se snažit o odstranění jím způsobených škod a odškodnit poškozeného – zde by potom dohoda o trestu byla vlastně ukázkou shovívavé tváře společnosti, které oceňuje, že pachatel iniciativně odstraňuje konflikt mezi ním a poškozeným, kdy netrvá na ceremoniálním projednání věci před soudem. Ovšem nepochybuji o tom, že stejně shovívaví by byl samozřejmě i soud, pokud by hodnotil iniciativu obviněného. Pokud však jde o samotný účel trestu, jsem toho názoru, že je plně naplňován v případě dojednání dohody o vině a trestu pouze za situace, kdy je dohoda následkem předešlé aktivity obviněného, který po spáchání činu škody odstraňuje a poškozeného odškodňuje (pokud je to možné), tj. v duchu restorativní justice, kdy je odstraňován konflikt mezi obviněným a poškozeným, v důsledku čehož lze považovat obviněného snahu za nepochybnou a samostatnou cestu ke své nápravě a zároveň nadějný předpoklad toho, že skutek znovu již nespáchá.⁴⁶¹ Pokud jde o tzv. kabinetní justici, tj. možné ovlivňování spravedlnosti, jak jsem již uvedl, nemyslím, že by riziko něčeho takového v českých podmínkách mělo místo. Naproti tomu otázka třídní justice, mám za to, bude velice aktuální až si česká společnost a justice na institut dohody o vině a trestu zvykne, zejména pokud jde o ukládání peněžitých trestů,⁴⁶² neboť obvinění mohou být nerovně odsuzováni za stejná provinění dle klíče spočívajícího v možnostech obviněného uhradit či neuhradit vysoký peněžitý trest.

V neposlední řadě dlužno doplnit, že pro určitou část společnosti i odbornou veřejnost představuje dohoda o vině a trestu nepředstavitelný „*obchod*“ s tím, co by mělo být zcela pevně zakotveno, tj. s úrovní a kvalitou ochrany zájmů ze strany státu, resp. ochranou společnosti před nežádoucím, a společenských chod a zvyklosti narušujícím, chováním, které zákon zakazuje. Docházíme zde tedy zřejmě k nejzásadnější otázce celé této práce, a totiž, zda by měl být institut dohody o vině a trestu součástí českého trestního řádu. Jak jsem již uvedl v úvodu této práce, skutečnost, zda je či má být nebo nemá být něco součástí právního řádu je výsostně politické rozhodnutí, vycházející z příslušné trestněprávní politiky každého státu. Otázku, kterou je proto důležité v první řadě zodpovědět je, *jaké trestní právo a jaký způsob ochrany zákonem chráněných zájmů chceme a jaký považujeme za dostatečný*. Jiným způsobem se k odpovědi na prvně položenou otázku ani přiblížit nelze, neboť skutečnost, zda nějaký právní institut je vhodný nebo není pro danou oblast práva v určitých právních podmínkách až tak otázkou vlastní samotné právní úpravy, neboť tu lze přizpůsobit, ale je to otázkou principu. Má představa o řešení tohoto problému je postavena na dvou úhlech náhledu na problematiku:

⁴⁶¹ blíže viz čl. II.4.2 této práce

⁴⁶² blíže viz čl. II.4.3 této práce

- v první řadě lze přistoupit na argument, že současná společnost je společností moderní a společností dialogu a v tomto duchu přizpůsobit trestní proces, kde nepochybně bude podstatně větší prostor pro dohodu v zásadě o čemkoli – efektem tohoto přístupu by ale mohla být změna charakteru a vnímání trestního práva jako takového, kdy trest by se stal běžnou životní rutinou, kterou společnost přijímá bez většího opovržení (samozřejmě jen u méně závažných skutků, u kterých však lze sjednávání dohody o vině a trestu nejčastěji očekávat), nebo
- druhý pohled je postaven a plném respektu a snaze zachování tradičních zásad a podobě trestního práva a trestního procesu, což podobné alternativní instituty jako dohodu o vině a trestu vylučuje.

Oba přístupy jsou řekněme hraniční a jakási „pravda“ bude zřejmě ležet někde mezi nimi. Obecně jsem však spíše zastáncem zachování tradic a principů trestního práva, které se po staletí formovaly do dnešní podoby. Na druhé straně mám však také za to, že nelze současně přehlížet vývoj vztahů ve společnosti a to, jakým způsobem dochází k obměně systémů v rámci jiných právních odvětví. I trestní právo a trestní proces musí na tento trend nějakým způsobem reagovat, neboť by potom bylo jen stěží možné hovořit o jeho efektivnosti. Podstatné ale je, jakým způsobem k tomu dojde. Konstrukce dohody o vině a trestu poskytuje dle mého názoru jistý prostor pro zrychlení a zjednodušení vyřešení trestní věci, dle obsahu právní úpravy však toto považuji za samoučel a mám za to, že koncept dohody o vině a trestu, pokud by měl být v tuzemských podmínkách zachován, by měl vycházet z principů *restorativní justice*. Tedy, dohoda o vině a trestu by měla být spíše „dohodou o vině, trestu a náhradě škody“, kdy vyřešení otázky náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení by mělo být obligatorní podmínkou pro její uzavření (samozřejmě, pouze pokud škoda, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení vzniklo). Vzhledem k tomu, že sjednáním dohody o vině a trestu se obviněný vyhýbá běžnému trestnímu procesu se vším nepříjemným, co k němu patří, měla by dohoda, s ohledem na zájmy poškozeného, být dohodou třístrannou, kdy poškozený bude jejím obligatorním signatářem, neboť mám za to, že není vhodné poškozeného bez jeho souhlasu ochuzovat o trestní proces, který mu může nejen poskytnout jistý prvek zadostiučinění sám o sobě, ale může být také současně i procesem vyrovnání se poškozeného (oběti) s následky trestného činu, resp. s následky trestným jednáním vyvolaného konfliktu (opět pouze za situace, pokud poškozený existuje). Této jisté satisfakce by se mohl poškozený domoci i mimo standardní trestní proces při sjednávání dohody o vině a trestu, ovšem pouze v případě, že se tohoto sjednávání bude nějakým způsobem aktivně účastnit a shovívavost poskytnutá

obviněnému v rámci dohody o vině a trestu bude i výrazem shovívavosti poškozeného. K tomuto by bylo možné namítnout, že pokud k úpravám postavení poškozeného v tomto smyslu došlo, vedlo by to pouze k tomu, že se institut dohody o vině a trestu pouze zařadí za jinak zřejmě ne příliš úspěšný institut „narovnání“, přesto však jsem toho názoru, že prostředky pro urychlení vyřízení trestní věci lze hledat i v jiných oblastech, jako je např. snížení administrativního zatížení soudců a státních zástupců nadbytečnými úkony, úpravou podmínek použití opravných prostředků, nebo také vhodnou aplikací odklonů v přípravném řízení. Jako velice pozitivní v tomto ohledu lze hodnotit modifikaci podmíněného zastavení trestního stíhání provedenou rovněž zák. č. 193/2012 Sb., kdy aplikace tohoto institutu může být podmíněna, kromě jiného, také přijetím závazků ze strany obviněného (kterou mají v zásadě povahu trestu spočívajícího v zákazu činnosti nebo peněžitém trestu).

Pokud jde o ostatní sporné otázky řešené ve zvláštní části této práce, lze shrnout následující závěry, které vyvstaly z výkladu:

- pokud jde o *otázku nárokovosti* aplikace institutu dohody o vině a trestu, resp. dohodovacího jednání – zde bylo poukazováno na možnou nerovnost v přístupu k obviněným, kdy státní zástupce může postupovat poměrně selektivně a dohodovací řízení nekonat pro své přesvědčení o obecné nevhodnosti aplikace tohoto odklonu. Přes tento problém sahající do zásady rovnosti však mám za to, že odklony obecně jsou spíše privilegovaným způsobem vyřízení trestní věci, a proto by i jeho aplikace měla být závislá na konkrétních okolnostech. V tomto smyslu mám také za to, že otázka odmítání konat dohodovací jednání by mohla být vyřešena např. modifikací *italského* vzoru soudního přezkumu důvodů na straně státního zástupce, proč ani k dohodovacímu jednání nedošlo a ev. mimořádně snížit trest jako kdyby ke sjednání dohody o vině a trestu došlo, pokud by postup státního zástupce nebyl vhodný.
- pokud jde o sjednávání dohody o vině a trestu v případě *právnických osob* – zde byla řešena zejména otázka, zda osoby, které mají právo za právnickou osobu jednat v rámci trestního řízení, by měly mít právo sjednat dohodu o vině a trestu, resp. zda by nemělo být sjednání dohody o vině a trestu v případě právnické osoby vyloučeno? Úvahy se zde ubíraly zejména směrem k motivům osoby jednající za právnickou osobu, neboť nejedná za sebe na rozdíl v případě obviněného – fyzické osoby a tedy trest nesjednává pro sebe, ale pro jiného, tj. v případě právnických osob pro personální substrát právnické osoby, což může mít dopady i na jiné subjekty s trestnou činností nijak nespojení. Pokud nadto uvažíme, že trestní řízení pro právnickou osobu postrádá jakýkoli výchovný a nápravný

efekt, bylo by možné také v rámci organizované trestné činnosti uvažovat i o obětování právnické osoby, která se nemůže bránit, tj. obětování jejich zaměstnanců a jiných orgánů pro činnost spáchanou jiným pachatelem, mělo by být s ohledem na uvedená rizika sjednání dohody o vině a trestu v případě právnické osoby vyloučeno.

Konečně, úplným závěrem bych rád zmínil předlohu novely trestního řádu, která by měla modifikovat podmínky přípustnosti sjednání dohody o vině a trestu. Předmětný návrh, předložený do připomínkového řízení, řeší otázku nutné obhajoby a dále omezení sjednání dohody o vině a trestu spočívající v závažnosti spáchaného skutku. Dle důvodové zprávy k návrhu novely je „....cílem umožnit širší aplikaci tohoto institutu (dohody o vině a trestu) a zrevidovat rozsah nutné obhajoby. Zkušenosti z praxe ukazují, že tyto aspekty brání využití dohody o vině a trestu v širším rozsahu jako je tomu např. na Slovensku. Navrhovaná změna povede k usnadnění aplikace institutu dohody o vině a trestu, k zvýšení počtu uzavíraných dohod a tím i ke zrychlení trestního řízení.“⁴⁶³ První varianta navrhuje **vyloučení sjednání dohody o vině a trestu z důvodů nutné obhajoby** s tím, že dle aktuálního závěru navrhovatele novely iniciace sjednávání dohody o vině a trestu nevyžaduje žádný kvalifikovaný návrh obviněného, přičemž garancí hmotněprávní i procesní perfektnosti dohody o vině a trestu včetně sjednaného obsahu takové dohody co do viny, trestu, ochranného opatření a náhrad uvedených výše, je soud, který takovou dohodu schvaluje a garantuje tak její zákonnost a i správnost a přiměřenost.⁴⁶⁴ Druhá varianta návrhu potom uvažuje rozšířit rozsah dohody o vině a trestu, přičemž navrhovatel v odůvodnění přiznává, že je to právě toto omezení, které dle praxe stojí za tím, že institut není využíván dle předpokladů. Navrhovatel zároveň konstatuje, že věcně není dán žádný důvod, proč ve skutkově a právně nekomplikovaných, byť v společensky vysoce závažných věcech, by nebylo možno tento institut využít.⁴⁶⁵ Navrhovatel zdůvodnil oba tyto návrhy výsledky *slovenské* praxe, která ukazuje, že tyto omezení aplikaci institutu nepřispívají. S argumenty navrhovatele lze zásadně souhlasit, ostatně právě tyto nedostatky byly institutu dohody o vině a trestu vyčítány v úvodních kapitolách zvláštní části této práce. Přesto uvedený návrh prozatím nebyl schválen Poslaneckou sněmovnou PČR a nelze tedy předvídat, zda k uvedeným změnám skutečně dojde. K tomuto bych snad jen chtěl doplnit, že zkušenosti ze Slovenska i jiných zemí měl zákonodárce k dispozici již mnoho let před tím, než byla současná právní úprava přijata, je pro mne proto nevyřešenou otázkou, proč český zákonodárce očekával jiný efekt od podmínek přípustnosti

⁴⁶³ Návrh novely trestního řádu, Ministerstvo spravedlnosti ČR, důvodová zpráva, str. 13 - 14 – (cit. 2. 5. 2013) – dostupné na - <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281604>

⁴⁶⁴ Ibid.

⁴⁶⁵ Ibid.

sjednání dohody o vině a trestu, když nepochybně věděl, že právě tyto jsou tím, co naopak její účinné aplikaci a efektivnosti budou bránit. Nakonec je také třeba se vyjádřit k otázce posouzení možné (ne)efektivnosti aplikace dohody o vině a trestu – pokud pohlédneme do tabulky č. 3 k této práci, zjistíme, že tento právní institut byl užit za dobu od září 2012 jen v několika málo desítkách případů, přičemž z mého pohledu lze o efektivnosti hovořit zejména až tehdy, kdy je postup skutečně aplikován. V tuto chvíli mám dojem, že dohoda o vině a trestu je jakémsi „testovacím provozu“ a tudíž mohu bez obav konstatovat, že její aplikace v tento okamžik neplní požadované cíle, pro které byla přijata – podstatně lépe k urychlení vyřízení trestní věci stále slouží *trestní příkaz* a *podmíněné zastavení trestního stíhání*, a to v naprosto nesrovnatelném rozsahu. Nelze tedy ani říci, že institut dohody o vině a trestu byl efektivní. Pokud potom zákonodárce očekává od institutu dohody o vině a trestu výsledky obdobné jako v případě Slovenska, bylo by dle mého názoru zcela nezbytné přikročit i k celkové revizi trestního práva procesního, stejně jako tomu bylo na Slovenku, kde bylo současně revidováno jak trestní právo hmotné, tak i procesní, a to s ohledem na předcházení možných kolizí a nedokonalostí, ke kterým dochází implementací jinak systémově založených právních institutů do jinak neměnného a odlišně systémově založeného systému trestního procesu. V neposlední řadě revize trestního procesu by měla odpovídat společenskému trendu, přičemž si nejsem zcela jist, zda společenská nálada by nyní s povděkem kvitovala neveřejná jednání a vyřizování trestních věcí, obzvláště za situace, kdy je veden neustálý boj s korupcí a samotný proces je i pro společnost důkazem toho, že právo vyžaduje respekt i od těch, kdo jej tvoří.

Résumé (EN)

The presented thesis deals with the new legal institute of criminal procedural law, the “*agreement on guilt and punishment*”. The aim of the Czech legislator, when constructing the Czech version of the otherwise traditionally Anglo-Saxon concept of conciliation proceedings, was mainly to simplify and speed up the criminal trial, because according to his/her conclusion the present legislation does not use every opportunity to ensure the accused the full right to a speedy and fair trial. Despite the certainly legitimate need to ensure criminal proceedings in a way so as to ensure “quick” justice, the question is, considering the still ongoing debate of not only professionals, whether an agreement on guilt and punishment is the right tool to deliver this. The agreement on guilt and punishment is generally an Anglo-Saxon concept, it is thus a product of legal culture different in principle from the domestic one, and for it to be able to work effectively in such different conditions, it was necessary to somewhat overlook the traditional idea of a criminal trial as we know it in the standard form. Before its codification the proponents of this legal institute argued that the conciliation proceedings will support the activity of procedural parties, simplify the proceedings, in particular regarding the evidence, that the criminal proceedings will therefore be economical and at the same time effective, and last but not least, that the adoption of the agreement on guilt and punishment is a reflection of the society’s transformation to the society of *dialogue*. The opponents of the implementation of agreements on guilt and punishment, on the other hand, argued that particularly the question of guilt and punishment cannot be the subject matter of any agreement, that the credibility of the confession, with regard to a possible calculus, can be quite doubtful, or also that thanks to the “agreed” punishment its ethical dimension is lost, and finally, that the application of this institute leads to a massive collision with a variety of traditional principles of criminal law, such as the principle of material truth, unfettered evaluation of evidence, the possibility of public and oral evidence and naturalness. This work, however, solves the raised issue, as well as a number of other aspects, especially in terms of the potential barriers of effective applications in the form of conditions of admissibility to negotiate an agreement on guilt and punishment. The outcome of the thesis are then, in response to the raised problems (especially in the special part of the thesis), considerations leading to, for example, the question of whether an agreement on guilt and punishment has its place in a Czech criminal process? And if so, if the conditions for its application are set properly or even, whether the whole concept of the agreement on guilt and punishment shouldn’t be based on principles, such as restorative justice etc.

Résumé

Předkládaná rigorózní práce se zabývá problematikou nového právního institutu v trestním právu procesním, a to „*dohodou o vině a trestu*“. Cílem českého zákonodárce při konstrukci české obdoby jinak tradičně anglosaského konceptu dohodovacího řízení bylo zejména zjednodušení a zrychlení trestního procesu, neboť dle jeho závěru v současné době právní úprava nevyužívá všech možností, aby obviněnému zajistila v plném rozsahu právo na rychlý a spravedlivý proces. Přes jistě legitimní potřebu zajistit průběh trestního řízení tak, aby byla zajištěna „rychlá“ spravedlnost, je s ohledem na doposud probíhající diskusi nejen odborné veřejnosti, otázka, zda je dohoda o vině a trestu tím správným nástrojem, jak tohoto stavu dosáhnout. Dohoda o vině a trestu je obecně konceptem anglosaským, je tedy produktem právní kultury od tuzemské v principu odlišné, přičemž aby mohl v takovýchto odlišných podmínkách efektivně fungovat, bylo nezbytné poněkud přehlédnout tradiční představu o trestním procesu, jak jej známe ve standardní podobě. Zastánci vzniku tohoto právního institutu před jeho kodifikací argumentovali tím, že díky dohodovacímu řízení podpoří aktivitu procesních stran, zjednoduší řízení, zejména pokud jde o dokazování, že trestní řízení bude tedy hospodárné a zároveň efektivní a v neposlední řadě, že přijetí dohody o vině a trestu je odrazem přeměny společnosti na společnost *dialogu*. Odpůrci zavedení dohod o vině a trestu naproti tomu argumentovali, že zejména otázka viny a trestu nemůže být předmětem jakékoli dohody, že o věrohodnosti doznání, s ohledem na možný kalkul, je možné dosti pochybovat, nebo také, že se díky „dohodnutému“ trestu vytrácí jeho etický rozměr, a konečně, že aplikací tohoto institutu dochází k masivní kolizi s řadou tradičních zásad trestního práva, jako je zásada materiální pravdy, volného hodnocení důkazů, veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. Tato práce však řeší předestřanou problematiku i řady jiných hledisek, zejména pokud jde o možné překážky efektivní aplikace v podobě podmínek přípustnosti sjednání dohody o vině a trestu. Výstupem rigorózní práce jsou potom v návaznosti na předestření problému (zejména ve zvláštní části práce), úvahy směřující např. k otázce, zda dohoda o vině a trestu své místo v českém trestním procesu? A pokud ano, jsou-li podmínky pro její aplikaci nastaveny vhodně nebo také, zda by neměl být celý koncept dohody o vině a trestu vycházet z principů např. restorativní justice apod.

Seznam použitých zkratek

TŘ	- zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	- zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZSVM	- zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
ZTOPo	- zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TP	- zák. č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok
EÚLP	- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
o.s.ř.	- zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
StPO	- Strafprozessordnung
OSN	- Organizace spojených národů
EU	- Evropská unie
AIDP	- Association Internationale de Droit Pénal
Ústava	- zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Listina	- usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Seznam použité literatury a dalších pramenů

Literatura

- **Balík, S.** Texty ke studiu obecných dějin státu a práva, Plzeň: Západočeská universita, 1995
- **Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.** Trestní právo procesní, 5. vyd., Praha : ASPI, 2008
- **Curzon, L. B.** Dictionary of Law, Plymouth 1979
- **Čírtková, L.** Forenzní psychologie, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004
- **Filip, J.** Ústavní právo České republiky, I. díl., Brno : MU, 1997
- **Fourmet, F.** Procédure pénale, 13. édition, Brusel : Larcier, 2012
- **Hegel, G.** Základy filosofie práva, Academia, Praha 1992
- **Hendrych, D. a kol.** Právníký slovník, 2. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003
- **Hirsch von, A.** Censure and Sanction, Oxford University Press, Oxford – New York 1993
- **Honderich, T.** Punishment, The Supposed Justification, Polity Press, Cambridge 1989
- **Jelínek, J. a kol.** Trestní právo procesní, 5. vyd., Praha : Linde Praha, a.s., 2007
- **Jelínek, J., Uhlířová, M.** Obhájce v trestním řízení, 1. vyd., Praha : Leges, 2011
- **Kuchta, J., Válková, H. a kol.** Základy kriminologie a trestní politiky, Praha : C. H. Beck, 2005
- **Lata, J.** Účel a smysl trestu, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007
- **Montague, P.** Punishment as societal defense, Rowman & Littlefield Publisher, London 1995
- **Montesquieu, Ch.** O duchu zákonů, Dobrá voda 2003
- **Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.** Kurz trestního práva, Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha : C.H. Beck, 2007
- **Novotný, O.** O trestu a vězeňství, Academia, Praha 1967
- **Repík, B.** Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha : Orac, 2002
- **Růžička, M., Púry, F., Zzulová, J.** Poškozený a adhezní řízení v České republice, Praha : C. H. Beck, 2007
- **Sharpe, S.** Restorative Justice: A Vision for Healing and Change, Mediation and Restorative Justice Centre, Edmonton, Alberta, Canada 1998
- **Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.** Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha: C.H. Beck, 2000
- **Šámal, P. a kol.** Trestní řád, Komentář, Díl I., 5. vyd., Praha : C. H. Beck, 2005
- **Šámal, P. a kol.** Trestní řád, Komentář, Díl II., 5. vyd., Praha : C. H. Beck, 2005
- **Šámal, P.** Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Praha: Codex Bohemia, 1999
- **Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.** Přípravné řízení trestní, 2. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003

- **Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.** Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 2. vyd., Praha : C. H. Beck, 2007
- **Ten, C. L.** Crime, Guilt, and Punishment, A Philosophical Introduction, Claredon Press, Oxford 1987
- **Válková, H., Stočesová, S.** Nad institutem korunního svědka. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2003
- **Vantuch, P.** Obhajoba obviněného, Praha : C.H. Beck, 2002
- **Walker, N.** Why Punish?, Oxford University Press, Oxford – New York 1991
- **Zehr, H.** Little Book of Restorative Justice, Good Books, Pennsylvania – USA 2002 – český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L., Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha 2003

Články, studie, prohlášení, stanoviska

- **Altenhain, K.** Die Praxis der Absprachen in Wirtschafsstrafverfahren, Baden-Baden, Nomos 2007 in *Musil, J.* Dohoda o vině a trestu, in Sborník č. 41, Právnická fakulta University Karlovy v Praze, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky) Praha 2008
- **Ardal, P.S.** Does Anyone Deserve to Suffer?, in Duff, A. (ed.) Punishment, Darmouth Publishing 1993
- **Basík, M.** Několik poznámek k dohodě o vině a trestu, Státní zastupitelství č. 4/2012
- **Boledovičová, L.** Trestněprávní alternativy v právních nástrojích OSN a Rady Evropy, COFOLA 2011: The Conference Proceedings, 1. edition, Brno : Masaryk University, 2011
- **Brown, M. P., Bunnell, S.E.,** The State of Federation Prosecution, Negotiating Justice: Prosecutorial Perspectives on Federal Plea Bargaining in the District of Columbia, American Criminal Law Review, 2006
- **Burgh, R. W.** Do the Guilty Deserve Punishment?, in Duff, A. (ed.) Punishment, Darmouth Publishing 1993
- **Císařová, D.** Několik drobných podnětů a úvah v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu, Státní zastupitelství č. 6/ 2007
- **Cottingham, J.** Varieties of Retribution, in Duff, A., (ed.) Punishment, Darmouth Publishing 1993
- **Čentěš, J., Magvašiová, A.** K aplikácii institutu konania o dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 1/2008
- **Deal, D.** Der Strafprozessuale Vergleich, Strafverteidiger č. 11/1982
- **Deser, M.** Trestno-procesné dosledky neuzavretia dohody o vine a treste v prípravnom konaní pro uznaní viny obviněného zo spáchania stíhaného skutku, Justičná revue č. 3/2012
- **Dolenský, A.** O novele trestního řádu 1995, Bulletin Advokacie č. 8/1995

- **Dreyer, E.** Droit pénal général, Champs Université, Flammarion 2002, str. 78 in Jelínek, J. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání – (cit. 9.11.2013) – dostupný na - <http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>
- **Filičko, M.** Dohoda o vine a treste, Justičná revue, č. 8 – 9/2006
- **Gallandi, V.** Absprachen im Strafprozess, Anmerkung, Neue Zeitschrift für Strafrecht č. 9/1987
- **Grande, E.** Italian Criminal Justice: Borrowing and Resistance, The American Journal of Comparative Law, Vol. 48, No. 2
- **Gřivna, T.** Soukromá a subsidiární žaloba, Sborník 41: Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy), Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008
- **Hart, H. L. A.** Prolegomenon to the Principles of Punishment, in Gros, H. Hirsch von A. (ed.): Sentencing, Oxford University Press, Oxford – New York, 1981
- **Hassemer, W.** Interview Novo-magazin vom 5. Februar 1999 in Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008
- **Hykel, M., R.** The Alford plea: Guilty But Innocent – dostupné na - <http://www.legalzoom.com/crime-criminals/more-crimes-trials/alford-plea-guilty>
- **Ivor, J. a kol.** Trestné právo procesné, 2. vyd., Bratislava : IURA EDITION, 2010
- **Jalč, A.** K niektorým aspektom dohodovacieho konania v trestnom konaní, Trestněprávní revue č. 4/2011
- **Jehle, J., M.** The function of Public Prosecution within the Criminal Justice System, in Jehle, J., M., Wade, M. Coping with Overloaded Criminal Justice System, The Rise of Prosecutorial Power Across Europe, Berlin 2006
- **Jelínek, J.** Dohoda o vině a trestu – novinka v českém právu, Právní rádce č. 8/2012
- **Jelínek, J.** Zásada rychlosti trestního řízení – balance a perspektivy, Kriminalistika č. 4/2008 - (cit. 9.11.2013) – dostupné na - <http://www.mvcr.cz/clanek/zasada-rychlosti-trestniho-rizeni-balance-a-perspektivy.aspx>
- **Jelínek, J.** Zásada rychlosti trestního řízení – balance a perspektivy, Kriminalistika č. 4/2008, str. 1 (příspěvku) – (cit. 9.11.2013) – dostupné na - <http://www.mvcr.cz/clanek/zasada-rychlosti-trestniho-rizeni-balance-a-perspektivy.aspx>
- **Jungfer, G.** Zur Psychologie des Vergleichs im Strafverfahren, Strafverteidiger, 2007, č. 7, str. 386 in Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, Kriminalistika č. 1/2008
- **Klátik, J.** Konceptia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike, Justičná revue č. 1/2008
- **Klátik, J.** Odsklon v trestnom konaní jako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti, Právný obzor č.1/2007
- **Kocina, J.** Narovnání v trestním řízení, in Dny práva – 2009 – Day of Law, Tribun EU, Brno 2010

- **Král, V.** Dohoda o vině a trestu v návrhu novelizace trestního řádu, *Právní rozhledy* č. 20/2008
- **Kučera, P., Ptáček, M.** Několik úvah nad institutem dohody o vině a trestu v českém pojetí, *Trestní právo* č. 7 – 8/2009
- **Kuchta, J., Zezulová, J.** K vybraným problémům alternativních způsobů trestního řízení v trestním právu, *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 4/1997
- **Kuchta, J., Zezulová, J.** K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu, *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 4/1997
- **Langer, M.** From Legal Transplants to legal Translation, The Global of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure, *Harvard International Law Journal*, č. 1/2004
- **Louw, D.** The african concept of ubuntu and restorative justice, in Sullivan, D., Tifft, L. *Handbook of restorative justice*, Oxon, Abingdon 2008
- **Mabbot, J. D.** Punishment, in Bird, R. M. Rosenbaum, S. E. (ed.) *Philosophy of Punishment*, Prometheus Books, New York 1988
- **Mandalík, R.** K inštitútu konania o dohode o vine a treste, *Justičná revue* č. 11/2006
- **Marshall, T.** Restorative justice: an overview, in Johnstone, G. *A restorative justice reader*, William Publishing, Portland 2003
- **McCold, P.** restorative Justice Handbook, in Karabec, Z. *Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2003
- **Morris, H.** Persons and Punishment, in Bird, R M. Rosenbaum, S. E. (ed.) *Phylosophy of Punishment*, Prometheus Books, New York 1988
- **Musil, J.** Dohoda o vině a trestu, in Sborník č. 41, *Právnická fakulta University Karlovy v Praze, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky)* Praha 2008
- **Musil, J.** Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika* č. 1/2008
- **Musil, J.** Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe? *Kriminalistika* č. 3/2007
- **Musil, J.** Rychlost trestního řízení, in Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám, Praha : ASPI, 2008
- **Nett, A.** K odklonu v trestním řízení, *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 4/1994
- **Nett, A.** Odklon v trestním řízení jako prostředek řešení trestněprávní problematiky AIDS, *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 1/1995
- **Nett, A.** Spolupracující obviněný – přínosy a rizika nové právní úpravy, *Dny práva* 2012, 1. ed., Brno : Masaryk University, 2010 – dostupné na - http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Nett_Alexandr.pdf
- **Nezkusil, J.** Odklon v trestním řízení, *Karlovarská právní revue* č. 2/2005
- **Nezkusil, J.** Probace, mediace a odklon v trestním řízení, *Karlovarská právní revue* č. 1/2007
- **Novotný, O.** Je naše právo v procesní krizi?, *Trestní právo* č. 7 – 8/2006

- **Palovský, T.** Iniciativy mezinárodních organizací k odklonům v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 9/2010
- **Palovský, T.** K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 3/2007
- **Palovský, T.** Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení jako vzor pro právní úpravu českou? Státní zastupitelství, 2007
- **Palovský, T.** Aktuální trendy v odklonech v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 3/2012
- **Pipek, J.** Oficiální nebo dalekosáhlé privatizované trestní řízení, Právník č. 12/2000
- **Pizzi, V., T., Marafioti, L.** The New Italian Code of Criminal Procedure: The Difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation, 17 Yale Journal of International Law, 1992
- **Pizzi, W.T., Montagna, M.** The Battle to Establish an Adversarial Trial System in Italy – dostupné na - <http://lawweb.colorado.edu/profiles/pubpdfs/pizzi/PizziMJIL.pdf>
- **Pranis, K.** Restorative values, in Johnstone, G., Van Ness, D. Handbook of restorative Justice, William Publishing, Portland 2007
- **Prokeš, J.** Praktické problémy aplikácie inštitútu dohody o vine a treste, Justičná revue č. 12/2011
- **Rajnič, M.** Skutočnosti, ktoré zvažuje prokurátor pri konaní o dohode o vine a treste, Justičná revue, 60 č. 10/2008
- **Rawls, J.** Two Concepts of Rules. in Baird, R. M. Rosenbaum, S. E. (ed.): Philosophy of Punishment, Prometheus Books, New York 1988
- **Repík, B.** Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha : Orac, 2002
- **Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A.** K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, I. část. Trestní právo č. 1/1997
- **Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A.** K problematice zvláštních druhů trestního řízení, II. část, Trestní právo 2/1997
- **Rozum, J., Kotulan, P., Háková, L., Nečada, V., Diblíková, S.** Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, In Vybrané problémy sankční politiky, Praha : IKSP, 2005
- **Salditt, F.** Möglichkeiten eines Konsensualprozesses nach deutschem Strafprozeßrecht. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft č. 3/2003, str. 572 in Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008
- **Sojka, S.** Dohoda o vine bez dohody o treste a hlavné projednávání, Justičná revue č. 2/2008
- **Sotolář, A.** K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue č. 3/2004
- **Sotolář, A.** Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých, Trestněprávní revue č. 6/2004
- **Sováč, Z.** Zvláštní způsoby řízení v aktuálním trestním řádu, Trestní právo č. 1/1999

- **Suchý, O.** Odklon v trestním řízení, Právník č. 3/1991
- **Šabata, K.** Pohled na uplatnění odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 4/2005
- **Šabata, K., Růžička, M.** Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské úpravy, Státní zastupitelství č. 6/2009
- **Šámal, P.** Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversions) de lege ferenda, Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1994
- **Ščerba, F. a kol.** Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice, Praha : Leges, 2012
- **Ščerba, F.** K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo č. 5/2005
- **Ščerba, F.** Odklon jako sankční opatření, Trestněprávní revue č. 2/2009
- **Ščerba, F.** Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení, Státní zastupitelství č. 12/2010
- **Štěpán, J.** Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech, Právo a zákonnost, č. 5/1991
- **Šubr, M.** Zvláštní způsoby řízení, 1. část, Trestní právo č. 3/2009
- **Teryngel, J.** K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání, Bulletin advokacie č. 9/1995
- **Válková, H., Sotoltář, A.** Restorativní justice – trestní politika pro 21. století?, Trestní právo č. 1/2000
- **Vantuch, P.** Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, Trestní právo č. 11/2009
- **Vantuch, P.** K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby, Bulletin Advokacie, pub. 7. 12. 2012 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-pravu-obvineneho-vzdat-se-obhajce-z-pohledu-nutne-obhajoby>
- **Vantuch, P.** K návrhu na prohlášení obžalovaného o vině, Trestní právo č. 12/2006
- **Vantuch, P.** Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu, Právní rozhledy č. 8/1998
- **Vantuch, P.** Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití, Bulletin Advokacie č. 8/1994
- **Vantuch, P.** Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu, Právní rozhledy č. 8/1997
- **Vernerová, E.** Vybrané viktimologické problémy, Československá kriminalistika, Roč. XVIII/1985
- **Veselá, H.** Dohoda o vině a trestu v USA, Německu a na Slovensku, Parlament České republiky, Parlamentní institut, srovnávací studie č. 5.283, Praha 2009
- **Vráblová, M.** Niekoľko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 7/2007
- **Walgrave, L.** How pure can a maximalist approach to restorative justice remain? Or can a purist model of restorative justice become maximalist?, Contemporary Justice Review, Vol. 3 (4), 2000
- **Waltós, S.** „Porozumienia“ w europejskim procesie kernym; prosba syntetycznego spojzenia, Prokuratura i prawo č. 1/2001

- **Weninger, R. A.** The Abolition of Plea Bargaining: A Case of Paso County, Texas, UNCLA LR, 265, 296, 1987
- **White, T., Kruse, J.** Alaska's Plea Bargaining Ban Re-Evaluated, Institute for Social and Economics Resaarch, University of Alaska, 1991 – (cit. 22.10.2013) – dostupné na - <http://www.ajc.state.ak.us/reports/pleab91.pdf>
- **Záhora, J.** Dohoda o vine a treste, in Sborník č. 41, Právnický fakulta University Karlovy v Praze, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky) Praha 2008
- **Zajacová, M.** Dohoda o vine a treste jako inštitút trestného práva. in COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition, Brno : Masaryk University, 2010; nebo také Vráblová, M. Niekol'ko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste, Trestněprávní revue č. 7/2007
- **Zila, J.** The Prosecution Service Function within the Sweedish Criminal Justice Systém, in Jehle, J., M., Wade, M. Coping with Overloaded Criminal Justice System, The Rise of Prosecutorial Power Across Europe, Berlin 2006

Právní předpisy, smlouvy, soft law, výroční zprávy, jiné dokumenty

- Důvodová zpráva k zák .č. 283/2004 Sb., sněmovní tisk č. 424/0, Poslanecká sněmovna PČR – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&snzp=1&t=424>
- Ministerstvo spravedlnosti ČR – Věcný záměr trestního řádu – dostupné na - <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>
- Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 574, V. volební období – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0>
- Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 510, VI. volební období – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>
- Návrh novely trestního řádu, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk 746, IV. volební období, ve znění pozměňovacích návrhů obsažených v Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 62. – 63 schůze, 14. – 20. 4. 2005, č. 175 – (cit. 22.10.2013) - dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>
- Návrh vládního zákona č. 265/2001 Sb., novelizujícího trestní řád – Polanecká sněmovna PČR, sněmovní tisk 785/0, 3. volební období – důvodová zpráva – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=785&CT1=0>
- Recommendation No. R (87) 20 of the Committee of Ministers to member States on social reactions to juvenile delinquency, Strasbourg: Council of Europe, Committee of Ministers, 1987
- Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, Strasbourg: Council of Europe, Committee of Ministers, 1999

- Sentencing Guidelines Council, Reduction in Sentence for a Guilty Plea – (cit. 22.10.2013) – dostupné na - http://sentencingcouncil.judiciary.gov.uk/docs/Reduction_in_Sentence_for_a_Guilty_Plea_Revised_2007.pdf
- U.S.C Notes of Advisory Committee on Rules – 1974 Amendment 18 – dostupný na - <http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/NRule50.htm>
- US Code: Title 18A, Rule 11, Pleas – dostupný na - http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode18a/usc_sec_18a_03000011----000-.html
- Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 39. schůze dne 18. 1. 2012, č. 102 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=1>
- Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 53. schůze dne 4. 3. 2009, č. 134 – (cit. 22. 10. 2013) – dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=1>
- Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny PČR z 62. – 63 schůze, 14. – 20. 4. 2005, č. 175 – (cit. 22.10.2013) - dostupné na - <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>
- vyhl. č. 619/2005 Z. z. o podmienkach a postupe prokuratora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
- zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon
- zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)
- zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů
- texty právních předpisů čerpány z internetových zdrojů – <http://pravnihradce.ihned.cz.cz>; <http://finance.idnes.cz>; www.zakonyprolidi.cz; www.sbirkazakonu.info; www.epravo.cz; www.trestni-rizeni.cz; www.vazen.sk; www.psp.cz; www.e-advokacie.cz; www.zakonypreludi.sk

Rozhodnutí

- rozhodnutí BVerfGE 57, 250, 275; 63, 45, 67 – dostupné na - https://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rk20011010_2bvr162001.html
- rozhodnutí BGHSt 43, 195, 203, 204 – dostupné na - <http://www.jurathek.de/showdocument.php?session=O&ID=5497>
- rozhodnutí BVerfG NStZ 1987, 419 – dostupné na - http://www.bgbli.de/Xaver/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI
- rozhodnutí LG Bonn, Beschluss vom 28. 2. 2001 – 27 AR 2/01, publikováno in Neue Zeitschrift für Strafrecht, 2001, č. 7, str. 375 – 379 in Musil, J. Dohoda o vině a trestu in Sborník Právnické

fakulty University Karlovy v Praze č. 41, Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální otázky), Praha 2008, str. 83

Rozhodnutí soudů USA

- rozhodnutí *Santobello v. New York*, 404 U.S. 257 (1971)
- rozhodnutí *Brady v. United States*, 397 U.S. 742 (1970)
- rozhodnutí *McCarthy vs. United States*, 394 U.S. 459 (1969)
- rozhodnutí *Libretti vs. United States*, 116 S. Ct. 356 (1995)
- rozhodnutí *Booker vs. United States* 543 U.S. 220 (2005)
- rozhodnutí *State vs. Hopkins*, 27 Del. 306, 88 A. 473
- rozhodnutí *Lott vs. United States*, 367 U.S. 421, 1961
- rozhodnutí *Keeney vs. Tamayo-Reyes*, 504 U.S. 1 (1992),
- rozhodnutí *Halbert vs. Michigan*, 545 U.S. 605 (2005)
- rozhodnutí *North Carolina v. Alford* 400 U.S. 25

Internetové zdroje

- Studentská elektronická knihovna The Nottingham Trent University – EMERALD
- Studentská elektronická knihovna The Nottingham Trent University – Business Source Complete
- <http://cslav.justice.cz>
- <http://lawweb.colorado.edu>
- <http://portal.justice.cz>
- <http://sentencingcouncil.judiciary.gov.uk>
- www.adiktologie.cz
- www.bgbl.de
- www.bulletin-advokacie.cz
- www.bundesverfassungsgericht.de
- www.czso.cz
- www.epi.sk
- www.gesetze-im-internet.de
- www.jurathek.de
- www.law.cornell.edu/
- www.law.muni.cz
- www.mvcr.cz
- www.ntu.ac.uk; www.psp.cz; www.zakonypreludi.sk

Seznam tabulek

- **Tabulka č. 1 – Průměrná délka trestního řízení v ČR - zdroj dat: Česká statistický úřad⁴⁶⁶**

	2008	2009	2010	2011	2012
Průměrná délka trestního řízení – ve dnech/ČR	319,39	301,47	214,58	267,67	248,37
Změna v % oproti předešlému roku	-	- 5,94 %	- 40,49 %	+ 19,83 %	-7,77%

- **Tabulka č. 2 – Vývoj nápadu trestní věci na státní zastupitelství v ČR - zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR⁴⁶⁷**

	2008	2009	2010	2011	2012
Nápad nových věcí, SZ/rok	76033	56322	51778	51750	43734
Změna v % oproti předešlému roku	-	-35 %	-8,78 %	-0,05 %	-18,33 %

- **Tabulka č. 3 – Využívání odklonů v trestním řízení - zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR⁴⁶⁸**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (I. – III. čtvrt.)
Dohoda o vině a trestu	x	X	x	x	8	39
Trestní příkaz	58197	60494	50282	50236	50450	33252
Narovnání	90	87	79	69	71	52
Podmíněné zastavení trestního stíhání	1903	1732	1624	1709	1891	1120

⁴⁶⁶ Český statistický úřad - statistiky 27. SOUDNICTVÍ, KRIMINALITA, NEHODY – dostupné na - http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/0001-12-r_2012-2700

⁴⁶⁷ InfoData – Ministerstvo spravedlnosti ČR – data viz přehledy – výkaz o agendě trestní – dostupné na - <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnich-zastupitelstvi.html>

⁴⁶⁸ InfoData – Ministerstvo spravedlnosti ČR - přehledy S_AS_12 - Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu – dostupné na - <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

Seznam příloh

- **Příloha č. 1 – Vzor dohody o vině a trestu⁴⁶⁹**

⁴⁶⁹ Vzor dohody o vině a trestu – dostupný na - www.adiktologie.cz/cz/articles/download/5190/Vzor-dohoda-pdf

Příloha č. 1 – Vzor dohody o vině a trestu

Okresní (Krajské) státní zastupitelství v

ZT.../KZV...

Dohoda o vině a trestu podle § 175a trestního řádu

Podle § 175a trestního řádu uzavřeli dne v hod. v sídle Okresního (Krajského) státního zastupitelství v níže uvedení účastníci

státní zástupce Okresního (Krajského) státního zastupitelství v JUDr. (dále jen „státní zástupce“)

obviněný, nar., zaměstnání jako, bytem, (dále jen „obviněný“)
zastoupený přítomným obhájcem: JUDr., advokát, se sídlem AK

za přítomnosti (*alternativně bez jeho přítomnosti*) **poškozeného:**, (dále jen „poškozený“)

tuto

dohodu o vině a trestu:

I.

Předmět dohody

Obviněný je na základě usnesení policejního orgánu Policie ČR, Krajského ředitelství, Územní odbor SKPV, ze dne ČTS: o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu stíhán pro skutek spočívající v tom, že

(uvede se přesný a výstižný popis skutku, který musí být v souladu s popisem skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání),

tedy

(uvede se právní věta, uplatní se hlavní zásady pro formulaci právních vět v obžalobě nebo návrhu na potrestání)

čímž spáchal

(uvede se označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován, a to jeho zákonným pojmenováním, uvedením příslušného ustanovení zákona a všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu).

II.

Prohlášení obviněného

Obviněný prohlašuje, že spáchal skutek uvedený v bodě I, který je předmětem této dohody o vině a trestu.

III.

Prohlášení státního zástupce

(1) Státní zástupce prohlašuje, že výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek uvedený v bodě I stal, že tento skutek je trestným činem kvalifikovaným v bodu I, že jej spáchal

obviněný, že na základě dosud opatřených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení nejsou pochybnosti o pravdivosti prohlášení obviněného uvedeného v bodu II.

(2) Státní zástupce prohlašuje, že poškozený výslovně neuvedl, že se vzdává procesních práv, která mu zákon jako poškozenému výslovně přiznává, a že uplatnil návrh na náhradu škodu ve výši Kč, jež mu byla způsobena jednáním obviněného popsáním v bodě I.

(nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, které bylo na jeho úkor získáno).

Fakultativně (§ 175a odst. 4 trestního řádu):

(3) Jelikož obviněný nesouhlasí s ujednáním, aby bylo dohodnuto i ochranné opatření, přestože lze mít důvodně za to, že jsou splněny zákonné podmínky pro uložení ochranného opatření, upozorňuje státní zástupce, že může návrh na uložení ochranného opatření učinit též samostatně.

IV.

Trest

Státní zástupce a obviněný se dohodli na uložení trestu obviněnému podle § trestního zákoníku, a to na Obviněný souhlasí s uložení tohoto trestu soudem.

(uvede se druh, výměra a způsob výkonu trestu včetně délky zkušební doby a v případech stanovených trestním zákoníkem trestu náhradního, případně upuštění od potrestání, a rozsah přiměřených omezení a povinností v případě, že to trestní zákoník umožňuje a že byly dohodnuty).

V.

Rozsah a způsob náhrady škody

(1) Obviněný prohlašuje, že svým jednáním popsáním v bodě I. způsobil poškozenému škodu v celkové výši Kč, a zavazuje se poškozenému tuto škodu uhradit v plné výši *(případně lze též požadovat úroky z prodlení ve stanovené výši od určeného okamžiku)*. Obviněný dále uvádí, že škodu poškozenému dosud neuhradil.

(2) Přítomný poškozený prohlašuje, že souhlasí s rozsahem a způsobem náhrady škody, k jejíž úhradě se obviněný zavázal v odstavci 1.

(uvede se rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto; je možno ve zbytku svého nároku poškozeného odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, anebo poškozeného odkázat s celým svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem).

alternativně

(2) Státní zástupce jménem nepřítomného poškozeného, který řádně a včas uplatnil nárok na náhradu škody vůči obviněnému v tomto řízení, prohlašuje, že souhlasí s rozsahem a způsobem náhrady škody, k jejíž úhradě se obviněný zavázal v odstavci 1.

(za poškozeného se může s obviněným o rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení až do výše uplatněného nároku dohodnout státní zástupce, uplatnil-li poškozený nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, avšak není-li jednání o dohodě a vině přítomen).

VI.

Ochranné opatření

Státní zástupce a obviněný se dohodli na uložení ochranného opatření obviněnému podle § trestního zákoníku, a to na Obviněný souhlasí s uložení tohoto ochranného opatření soudem.

(uvede se druh ochranného opatření)

VII.

Závěrečná ujednání

(1) Tato dohoda podléhá schválení soudem podle § 314r odst. 4 trestního řádu a v případě, že bude schválena, bude podkladem pro výrok rozsudku o vině a trestu, o ochranném opatření a o náhradě škody. Návrh soudu, aby rozhodl o skutku, jeho právní kvalifikaci, trestu a ochranném opatření v rozsahu uvedeném v této dohodě o vině a trestu, jakož i o nároku na náhradu škody, podá státní zástupce.

(2) Obviněný prohlašuje, že rozumí sjednané dohodě o vině a trestu, že je mu zřejmé, co tvoří podstatu skutku, který se mu klade za vinu, i tomu, jaká je jeho právní kvalifikace a jaké sazby trestní zákon stanoví za trestný čin, který je v tomto skutku spatřován, že prohlášení v bodě II učinil dobrovolně a bez nátlaku, že byl poučen o svých právech na obhajobu, že jsou mu známy všechny důsledky sjednání dohody, zejména že se vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení, a že proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, lze podat odvolání pouze v případě, že takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl.

(3) Tato dohoda je vyhotovena ve stejnopisech, z nichž po jednom obdrží státní zástupce, obviněný, jeho obhájce a poškozený.

V dne

.....
státní zástupce

.....
obviněný

Přítomni:

.....
poškozený

.....
obhájce

Klíčová slova - Keywords

trestní řízení – criminal proceedings

dohoda o vině a trestu – agreement on guilty and punishment

odklon v trestním řízení – diversion in the criminal trial

Název rigorózní práce v anglickém jazyce

Agreement on Guilty and Punishment